

Refleksioner over kvalificering af socialt arbejde

**- udvalgte bachelorprojekter fra
Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus
VIA University College**

Udgivet af: Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus, VIA University College 2014
Tryk: Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus, VIA University College.

ISBN EAN 9788785200952

Denne udgave kan også downloades på
<http://www2.viauc.dk/socialraadgiver/aarhus/skolen/publikationer/Sider/publikationer.aspx>

Publikationen kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

Denne publikation kan bestilles ved henvendelse til:
Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus
VIA University College
Skejbyvej 15
DK-8240 Risskov
Tlf.: 87 55 33 00
E-mail: socia@viauc.dk

Indhold

Forord.....	5
Indledning.....	7
It-systemer - en doxa i socialt arbejde?	11
<i>Af Cecilie Astrup Nielsen - professionsbachelor i socialt arbejde, januar 2013</i>	
Inklusion i Folkeskolen, - fra et socialt fagligt perspektiv	23
<i>Af Charlotte Stark Nygaard - professionsbachelor i socialt arbejde, januar 2013</i>	
Kriminelle unge nydanskere.....	41
<i>Af Rasmus Kirkegaard - professionsbachelor i socialt arbejde, januar 2013</i>	
Arbejdsløse, Arbejdsfrie, Jobjægere, Nydere, Nassere og Dovne Robert - En diskussionsanalyse med fokus på italesættelsen af arbejdsløse.....	55
<i>Af Sara Lillevang Knudsen - professionsbachelor i socialt arbejde, januar 2013</i>	
Socialrådgiveren i Jobcenteret - på vej til at blive administrativ medarbejder?	71
<i>Af Esben Hofmeister, Christina Ytting Elgaard, Mette Andersen og Alexander Lennart Pedersen - professionsbachelor i socialt arbejde, juni 2013</i>	
<i>Appreciative Inquiry og facilitering i Bispehaven – Anerkendelse kan spredes som ringe i vand</i>	<i>89</i>
<i>Af Lea Witt Jacobsen og Sarah Gausdal - professionsbachelor i socialt arbejde, juni 2013</i>	
<i>En virkningsevaluering af Randers FC Jobakademi Socialøkonomiske virksomheder – et alternativ til indsatsen overfor unge i matchgruppe 2.....</i>	<i>101</i>
<i>Af Aylin Yildiz, Mie Toftemark Lomborg og Sara Borup Winther - professionsbachelor i socialt arbejde, juni 2013</i>	
<i>Det etniske bump.....</i>	<i>111</i>
<i>Af Freja Johnsen Sjørvad - professionsbachelor i socialt arbejde, juni 2013</i>	
<i>Fattigdom og skolevanskeligheder hos indvandrerbørn fra ikke vestlige lande</i>	<i>127</i>
<i>Af Thérèse Pacelli Andersen - professionsbachelor i socialt arbejde, juni 2013</i>	
<i>Oversigt over bachelorprojekter 2013.....</i>	<i>145</i>

Forord

I nærværende 9. udgave af den sociale skriftserie vedrørende bachelorprojekter i 2013 præsenteres en række projekter med analyser, undersøgelser og bud på tackling af en række sociale og beskæftigelsesmæssige problemer i nationalt og internationalt perspektiv.

Det er af mange grunde vigtigt, at socialrådgiveruddannelsen, de studerende og skolen samarbejder tæt med praksis om at udvikle, forbedre, analysere og diskutere de sociale og beskæftigelsesmæssige problemer og deres løsning – nu og for fremtiden - ikke mindst, så vi sammen bidrager til at fremme gode og relevante forandringer for udsatte borgere.

Vi håber, at denne skriftserie vil være med til at rejse debat og vil inspirere til nytænkning og handling både for den enkelte socialrådgiver i dennes refleksioner og eget arbejde, men også vil kunne inspirere offentlige og private institutioner og forvaltninger.

En stor tak til alle jer fra praksis, der så velvilligt er indgået og har stillet jer til rådighed for vore dygtige og ihærdige studerende i deres undersøgelser. Vi håber med denne skriftserie at kunne give lidt tilbage til jer for dette.

God læselyst

Bente V. Lauridsen
Uddannelsesleder

Indledning

Formål med udgivelsen

VIA University College, Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus har valgt at udgive nummer 9 i denne skriftserie - om refleksioner over kvalificering af socialt arbejde. Artiklerne er skrevet på baggrund af og med større eller mindre uddrag fra bachelorprojekter, som skolens studerende har udarbejdet i 2013.

Faget socialt arbejde er i disse år inde i en hurtig udviklingsproces. Vi har fået en professionsuddannelse. Uddannelsen stiller krav til de studerende om ikke blot at kvalificere sig inden for faget som udøvende socialrådgivere, de skal også kvalificere sig til at kunne bidrage til fagets udvikling. Det at kunne bidrage til fortsat faglig udvikling er afgørende for socialrådgiverne i praksis, hvis faget skal kunne modsvare udviklingen i de sociale problemer og behovene for socialfaglige indsatser og ikke skal stagnere.

Vi ser en række fagligt meget spændende bachelorprojekter og finder, at det er oplagt, at de faglige tanker heri kommer længere ud end eksamensbordet. Vi har derfor fortsat denne skriftserie i håb om at udbrede de faglige indsigter og udviklinger fra bachelorprojekterne også til praktikerne i socialt arbejde. Vi håber, at I vil tage vel mod bidragene fra de tidligere studerende og jeres nye kollegaer. Samtidig håber vi med denne skriftserie at give andre studerende inspiration til egne kommende bachelorprojekter.

Redaktionens rolle

Redaktionen har kontaktet et udsnit af de udførte bachelorprojekter og foreslået de tidligere studerende at bidrage til denne skriftserie. Udvælgelsen er sket ud fra redaktionsmedlemmernes og kollegaers kendskab til de udfærdigede projekter som vejledere og eksaminatorer.

Vi har udvalgt de deltagende projekter efter deres grad af bidrag til faglig debat, nuancering og for nogles vedkommende egentlig nyudvikling inden for socialt arbejde. Også projekter, som beskæftiger sig med mere "ukendte" eller utraditionelle sider af socialt arbejde eller typer af socialt arbejde, som ikke behandles skriftligt så ofte, peger vi på som bidragsydere, ligesom på projekter, som tager nogle spændende metoder i brug, eller behandler disse godt og inspirerende.

Redaktionens opgave har været at yde faglig sparring til bidragene fra de nyuddannede bachelorer med hensyn til formidlingen af deres arbejde. Redaktionen har i varierende omfang været inde og redigere, udvælge, sammenstykke og sprogligt bearbejde nogle af de præsenterede bidrag.

De præsenterede analyser, værdier og holdninger i bidragene er de nyuddannede bacheloreres egne og deles ikke nødvendigvis af Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus eller af redaktionen.

Dette nummer

I dette niende nummer af skriftserien præsenterer vi artikler fra ni forskellige bachelorprojekter.

De antyder og fastholder den spændvidde, vi ser i bachelorprojekterne. Typemæssigt kan bachelorprojekterne variere fra de mere traditionelle problemorienterede undersøgelsesprojekter over evalueringsprojekter og/eller udformes som udviklingsprojekter.

I dette nummer af skriftserien er artiklerne skrevet af de professionsbachelorer, der afsluttede deres uddannelse i januar og juni 2013. Der har været bred opbakning om skriftserien. Ganske mange indvilgede i at ville bidrage. Desværre havde ikke alle, der gerne ville bidrage med en artikel, tiden til at skrive den færdig på grund af de ofte meget pressede arbejdsvilkår, der aktuelt hersker i det danske sociale arbejde. Som redaktion er vi glade for interessen og siger et stort tak til de 9 grupper, som på trods af stor travlhed som nyuddannet socialrådgiver i praksis kunne prioritere at skrive artiklerne her i nummer 9.

Kort om de enkelte artikler

Den første artikel sætter fokus på anvendelsen af it-systemer i socialt arbejde. Projektet tager afsæt i indførelsen af it-systemet DUBU på det sociale børneområde på baggrund af en undren over de paradokser, som ligger i en kombination af it-systemer som understøttelse til problemløsningen af vilde sociale problemer. Indførelsen af it-systemer kan skabe øget standardisering, som kan være svær at kombinere med praksis, idet vilde problemer sjældent kan indfanges af en gennemsnitsskabelon. Derudover viser undersøgelser, at it-systemer kan have indvirkning på socialrådgiverens faglighed og kvaliteten af arbejdet. Interessen er der for at undersøge, hvilke udfordringer, det kan medføre i socialt arbejde at indføre et nyt it-system og på, hvordan it-systemet DUBU påvirker det praktiske sociale arbejde, og hvordan det udfordrer socialrådgiverens faglighed.

Den anden artikel – "Inklusion i Folkeskolen - fra et socialt fagligt perspektiv" beskæftiger sig med socialt arbejde i relation til folkeskolen. Med et systemteoretisk udgangspunkt beskrives, ved hjælp af Bronfenbrenner og Bourdieu, henholdsvis individet i et inkluderende fællesskab og folkeskolen som et inkluderende socialt felt. Socialrådgiverens faglige kompetencer vurderes at kunne bidrage til inklusion i den danske folkeskole og derigennem være med til at sikre en positiv socialisering for det enkelte individ - til trods for, at inklusion ikke er et entydigt begreb, og at implementeringen af inklusion i folkeskolen i øjeblikket er i sin spæde begyndelse og derfor kan ses som en ustruktureret proces.

Den tredje artikel præsenterer og undersøger, hvilke årsagsforklaringer, der ligger til grund for den høje kriminalitetshyppighed blandt unge nydanske drenge og mænd i alderen 10-29 år. Projektets videnskabsteoretiske udgangspunkt er kritisk realisme, hvorfor projektet bygger på antagelsen om, at en lang række forhold i de unges liv kan udgøre generative mekanismer, som i sidste ende kan være årsag til kriminalitet. Disse mekanismer identificeres, undersøges og forklares i en sociologisk og socialfilosofisk forankret analyse. Blikket rettes imod Gellerupparken/Toveshøj i Aarhus, som er et ghettoområde med en høj kriminalitetshyppighed og massive kriminalpræventive indsatser. I projektet fremsættes forslag til handlemuligheder, som i fremtiden kan være med til at forebygge ungdomskriminalitet i området.

Den fjerde artikel tager udgangspunkt i diskurser om arbejdsløse. Dette bachelorprojekt diskuterer, hvilke diskurser, der er herskende i massemedierne og i x-job-center, samt hvordan disse diskurser kan tænkes at påvirke socialrådgivere.

Diskurserne i massemedierne belyses gennem tekstanalyse af udvalgte artikler. Mens diskurserne i x-jobcenter belyses gennem analyse af transskriberede interviews. Til analyserne trækkes der på værktøjer fra diskursteorien og diskurspsykologien.

Den femte artikel præsenterer et casestudie med viden omkring socialrådgiverens oplevelse af det professionelle samarbejde med tværfaglige enheder i Jobcenteret. Artiklen tager udgangspunkt i Projektet "Brug for alle" og den seneste udvikling med rehabiliteringsteam, der indføres bredt med "Aftale om en reform af førtidspension og fleksjob" i jobcentrene. Der er i dette bachelorprojekt fokus på socialrådgiverens samarbejde med henholdsvis Det tværfaglige team og Rehabiliteringsteamet, samt hvilke udfordringer dette samarbejde har med borgeren i fokus.

Den sjette artikel er et udviklingsprojekt, som tager afsæt i Plus-projektet som en del af det boligsociale arbejde i Bispehaven i Aarhus. Den boligsociale helhedsplan for Bispehaven for 2013-2016 opstiller bl.a. et mål om at arbejde anerkendende. Udviklingsprojektets mål er at igangsætte en proces, som skaber anerkendelse og forandringsprocesser hos medarbejderne, børnene og de frivillige gennem facilitering af en workshop i Plus-projektet. Artiklen diskuterer og analyserer, hvordan forandringsprocesserne kan bidrage til kvalificering af socialt arbejde i Bispehaven med et universalforebyggende sigte, da anerkendelse kan influere på andre aktører i Bispehaven. Udviklingsprojektet munder ud i handlemuligheder til medarbejderne i Bispehaven.

Den syvende artikel er skrevet på baggrund af et bachelorprojekt, hvor formålet er at give et kvalificeret bud på, hvilke mekanismer og kontekster, der har betydning for, at udsatte unge i matchgruppe 2 fastholdes i virksomhedspraktik. Denne viden er frembragt via en virkningsevaluering af den særlige indsats, som den socialøkonomiske virksomhed Randers FC Jobakademi laver overfor udsatte unge i matchgruppe 2. Kritisk realisme inddrages i analysen for at forstå de skjulte sammenhænge, som gør, at de unge kan/ikke kan fastholdes i virksomhedspraktik. På baggrund af den empiriske analyse opstilles en opkvalificeret programteori med fokus på, hvilke generative mekanismer, der har betydning for, hvorvidt de unge fastholdes i virksomhedspraktik. Det leder frem til en række anbefalinger om, hvordan rådgiverne i Randers FC Jobakademi kan opkvalificere indsatsen. Endvidere bidrager opgaven med anbefalinger til, hvordan jobcentrene kan opkvalificere det sociale arbejde ved at inddrage elementer fra socialøkonomiske virksomheder.

Den ottende artikel undersøger, hvilken rolle etnicitet spiller for socialrådgiveren omkring arbejdet med etniske minoritetsfamilier. Det videnskabsteoretiske ståsted er den filosofiske hermeneutik ifølge Gardamer, og projektets metodiske udgangspunkt var vignetmetoden som en kombineret kvantitativ og kvalitativ metode. Gennem arbejdet med opgaven udvikles en bedre forståelse for, hvad der kan ske, når socialrådgiveren arbejder med etniske minoritetsfamilier - og samtidig en forståelse for, hvor det kan gå galt. I socialrådgiverens forsøg på at undgå en negativ forskelsbehandling viste undersøgelsen, at socialrådgiveren beklageligvis kan ende op med at være en af dem, der netop negativt forskelsbehandler.

Den niende artikel er udarbejdet på baggrund af bachelorprojektet: "Fattigdom og skolevanskeligheder hos indvandrede børn fra ikke vestlige lande (IBFIVL)". Bachelorprojektet blev udarbejdet ud fra et kritisk realisme videnskabsteoretisk udgangspunkt med det formål at: (1) undersøge de bagvedliggende generative mekanismer, hvorved fattigdom påvirker 7-12-årige IBFIVLs skolegang, og (2) at undersøge de støtteordninger, der skal inkluderes i den sociale indsats for at sikre, at IBFIVL kan opnå de samme muligheder for at gennemføre en uddannelse som de-

res jævnaldrende. Artiklen præsenterer den første del af analysen, der retter fokus på den dynamiske sammenhæng mellem sociokulturelle og psykologiske fattigdomsmekanismer og effektive proksimale processer på mikroniveauet af barnets liv, herunder barnets skolegang. Og der udvikles en model for, hvordan sociokulturelle og psykologiske fattigdomsmekanismer kan hæmme de proksimale processer, der er nødvendige for fattige indvandreborns skolegang.

I dette niende nummer af skriftserien er det lykkedes at få nyuddannede bachelorer fra 9 projektgrupper til at omarbejde deres projekter til artikelform, selvom de er kommet ud i en travl hverdag som udøvende praktikere. Som redaktion takker vi dem alle for indsatsen.

Vi ser gerne en fortsat tradition for formidling af bachelorprojekternes faglige indsigter og udviklinger her ved Socialrådgiveruddannelsen og håber, at denne skriftserie kan bidrage til at fremme faglig nysgerrighed og debat.

Samtidig håber vi, at skriftserien kan være med til at vække en yderligere interesse hos praktikere til at indgå i praksisforskningsamarbejder med Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus og her medtænke de studerendes bachelorprojekter som et meget relevant aktiv.

Redaktionen
Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus, VIA University College
Kirsten Henriksen og Per Westersø
Januar 2014

It-systemer – en doxa i socialt arbejde?

Af Cecilie Astrup Nielsen – professionsbachelor i socialt arbejde, januar 2013

Resumé/indledning

Interessen for denne undersøgelse blev vakt på baggrund af de paradokser, som er indbygget i kombinationen af it-systemer som understøttelse til problemløsningen af vilde sociale problemer. Indførelsen af it-systemer kan skabe øget standardisering¹. En standardisering, som kan være svær at kombinere med praksis, idet vilde problemer sjældent kan indfanges af en gennemsnitsskabelon. Derudover viser undersøgelser, at it-systemer kan have indvirkning på socialrådgiverens faglighed og kvaliteten af dennes arbejde².

Udgangspunktet for undersøgelsen har været følgende **problemformulering**:
Hvilke mulige udfordringer kan der være i det socialfaglige arbejde med integrationen af et nyt it-system som DUBU?

Til besvarelsen af hovedspørgsmålet opstillede jeg yderligere to underspørgsmål:

1. Hvordan påvirker it-systemet DUBU det praktiske sociale arbejde?
2. Hvordan udfordres socialrådgiverens faglighed af it-systemet DUBU?

Problemformuleringen er blevet besvaret med udgangspunkt i en analyse af det praktiske og faglige arbejde i det undersøgte felt.

Analysen har bestået af fire dele:

- En analyse af det praktiske arbejde for at besvare, hvordan det praktiske arbejde påvirkes af DUBU.
- En analyse af teknologien i brug til at se, hvordan socialrådgiverne interagerer med systemet.
- En analyse af det faglige arbejde med fokus på kommunikation, systematik og refleksion til at svare på, hvilke faglige udfordringer, der kan være med et system som DUBU.
- En analyse, hvor der anvendes Bourdieus begreber felt, kapital, habitus, doxa og symbolsk vold til at reflektere over de tre foregående dele af analysen.

¹ Se bl.a. (Holt, Hvid, Grosen og Lund 2009: 61)

² (Holt, Hvid, Grosen og Lund 2009: 61), (Høybye-Mortensen 2011: 83) og http://www.tekno.dk/pdf/projekter/teknologisk_marginalisering/p09_teknologi_og_marginalisering.pdf

ICS + it-system = DUBU

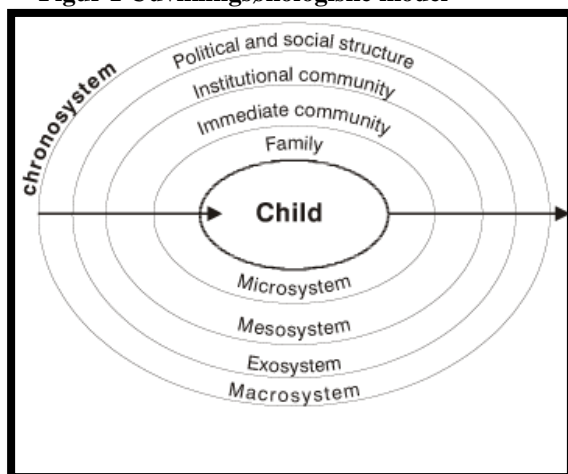
It-systemet DUBU er udviklet til at skulle understøtte ICS³. ICS er udviklet i England af en ekspertgruppe bestående af akademikere og praktikere med stor erfaring inden for børn- og ungeområdet. Ekspertgruppen blev sat i værk for at rette op på en omfattende kritik af den praksis, der havde været på dette område.⁴

ICS bygger på en forståelse af, at børns og unges velfærd formes i samspillet mellem tre hovedområder: barnets udviklingsmæssige behov, forældrekompetencer og familieforhold. Dette er illustreret i ICS-trekanten⁵.

ICS består af en række omfattende skemaer, som efterfølgende er blevet tilpasset danske forhold, og dermed følger den struktur, der er fastlagt i Servicelovens § 50. Det er en uddybning af, hvad en undersøgelse af eventuelle særlige behov hos et barn eller ung skal indeholde jævnfør SL § 50, stk. 2. Til ICS-skemaerne findes der vejledninger samt en beskrivelse af aldersbetingede fokusområder⁶, som er ment som inspiration til, hvad socialrådgiverne kunne se på i deres undersøgelser.

Det teoretiske grundlag i ICS består af en kombination af teori hentet i systemteori og nyere psykodynamisk teori. Den overordnede ramme udgøres af Bronfenbrenners udviklingsøkologiske model, som suppleres og udfyldes med nyere psykodynamiske teorier samt viden fra resiliensforskningen.

Figur 1 Udviklingsøkologiske model

At bruge Bronfenbrenners teori og model bidrager med en forståelse af barnet og dets udvikling i en sammenhæng, i et samspil og i interaktion med forskellige faktorer i omgivelserne⁷. Det medfører en opmærksomhed på, at forskellige niveauer af et barns miljø vil påvirke barnet forskelligt. Disse systemniveauer indeholder sociale/psykologiske og fysiske strukturer⁸. Figur 1⁹ illustrerer den udviklingsøkologiske model og viser de forskellige systemer, der omslutter barnet. Mikrosystemet skabes i ansigt til ansigt-relationer. Mesoniveauet er forholdet mellem mikrosituationer. Eksosystemet er de situationer, som har indvirkning på bar-

³ ICS (Integrated Children System)

⁴ (Mehlbye 2007: 4)

⁵ Se f.eks. Servicestyrelsen (2011) Håndbog om Barnets reform. Kbh. Servicestyrelsen. S. 122

⁶

<http://www.socialstyrelsen.dk/dubu/redskaber/ICShjaelperedskaber/aldersopdelte-fokusomrader>

⁷ (Meuwisse & Swärd 2009: 175)

⁸ (Guul 2010: 132)

⁹ (ibid.: 132)

net; men hvor barnet selv sjældent er til stede, og slutteligt er der Makrosystemet, som er strukturelle forhold, som f.eks. politik og økonomi.

Bronfenbrenner ser Mesosystemet som den dynamiske relation, hvor der er en flersidighed af fællesskaber, hvor personer fra mikromiljøet samarbejder om barnets udvikling og forhold. F.eks. forældre der går til skole/hjemsamtaler. Det er en relation, som ikke direkte inddrager barnet, men som kommer til at have betydning for barnet. I lyset af dette, er det vigtigt konstant at se systemerne i et dynamisk relationelt og gensidigt forhold og netop tænke interaktion på flere niveauer.

It-systemet er den digitale side af ICS. Skemaerne fra ICS er blevet digitaliseret med it-systemet, og det er de samme skemaer blot i digitaliseret form. Intentionen med it-systemet er, at det skal rumme den socialfaglige metode og i kraft af dette være med til at kvalificere det socialfaglige arbejde. It-systemet indebærer også en række funktioner, som *kan* være med til at lette det administrative arbejde som f.eks. adviseringer til at påminde om lovmæssige tidsfrister. DUBUs målsætning er at skabe mere systematik og ensartethed i sagsbehandlingen samt at reducere den tid, som sagsbehandlerne bruger på rene administrative funktioner. Derudover at integrere økonomiske og socialfaglige overvejelser, bedre matchning af behov og tilbud, nemmere tværgående arbejde mellem offentlige myndigheder og bedre ledelsesinformation til planlægning og styring af indsatsen¹⁰.

Hvordan påvirker it-systemet DUBU det praktiske sociale arbejde?

Socialrådgivere på børne- og ungeområdet tilbringer en stor del af deres tid foran computeren¹¹, og det er dermed naturligt at antage, at arbejdet med det redskab, som skal understøtte socialrådgivernes arbejdsgange, spiller ind på samtlige andre arbejdsfunktioner, de har. Svaret på det første underspørgsmål skal derfor findes i det helt lavpraktiske arbejde med DUBU.

På baggrund af min analyse af det praktiske arbejde med DUBU har jeg fundet frem til, at anvendelsen af DUBU er meget tidskrævende. Mange klik, udviklede arbejdsgange, udførelser af adviseringer som genereres automatisk, slettede undersøgelser, handlingsplaner og journalnotater er på undersøgelsestidspunktet en konsekvens af DUBU i brug.

Det bliver af mine informanter gentagne gange pointeret, at de ikke synes, at it-systemet er færdigudviklet, og at det ikke fungerer. Det praktiske arbejde besværliggøres med DUBU, og dette har indført en frustration i socialrådgivernes arbejdsdag. Ikke blot i forhold til det praktiske arbejde med it-systemet, men også i forhold til den tid it-systemet tager fra andre vigtige arbejdsopgaver.

I feltet socialt arbejde er det praktiske arbejde en vigtig del af den samlede socialrådgivers virksomhed. En forringelse af det praktiske arbejde har derfor ikke kun rent praktiske konsekvenser, men også faglige og menneskelige konsekvenser, som

¹⁰ <http://www.kombit.dk/indhold/fordele-ved-dubu-1>

¹¹ http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/Publikationer/Rapporter/Rapport_om_tidsundersogelse_pa_borneområdet_marts_2008.pdf

f.eks. en dobbeltfrustration over at se sit faglige arbejde blive slettet samtidig med, at man skal forholde sig til, at det kan være svært at genskabe de samme faglige refleksioner igen.

I min analyse af hvordan DUBU påvirker den kontekst, den indgår i, har jeg valgt at bruge nogle begreber, som er udviklet inden for området Science and Technology studies (STS). Begreberne er udviklet af Wanda Orlikowski, og udgangspunktet i Orlikowskis studier¹² er blandt andet, at it-systemer først bliver spændende som strukturerende princip, når systemet er i brug, og at det samme it-system kan bruges forskelligt afhængigt af kontekst og praksis.

Orlikowski har på baggrund af sine studier opstillet forskellige strategier i forhold til brugen af teknologi. Jeg bruger disse inddelinger til at undersøge socialrådgivernes strategi i forhold til brugen af it-systemet med den idé, at det kan anskueliggøre, hvordan socialrådgiverne positionerer sig i forhold til DUBU.

De tre strategier er hhv. *inerti* (man fortsætter, som man altid har gjort), *applikation* (man tilpasser sig passivt til systemet) eller *forandring* (man ændrer måden at arbejde på radikalt som følge af teknologien).¹³

Min STS-analyse viser, at socialrådgiverne alle falder ind under *applikationsstrategien* forstået på den måde, at de indordner og tilpasser sig it-systemets funktioner. Samtidig gav analysen af det praktiske arbejde anledning til at stille spørgsmålstegn ved, om der ikke er sket et skred i det fokus, socialrådgiverne har i deres arbejde? Hvor der tidligere var fokus på undersøgelserne, er DUBU i sig selv gået hen og blevet et fokus. Det har indflydelse på kvaliteten af deres sociale arbejde.

Det er tydeligt, at det har seriøse konsekvenser, når en kommune vælger at indføre et it-system, der lider under en mængde fejl og mangler. I sidste ende betyder det frustrerede medarbejdere, som kommer under større tidspres og samlet set en mulig forringelse af sagsbehandlingen.

Hvordan udfordres socialrådgiverens faglighed af it-systemet DUBU?

På baggrund af min analyse af det praktiske arbejde begyndte jeg min analyse af, hvordan socialrådgivernes faglighed udfordres af it-systemet DUBU. Jeg har indledningsvist i projektet defineret begrebet faglighed, således at jeg kunne operationalisere det og analysere samspillet mellem DUBU og det faglige arbejde i feltet. Min undersøgelse af faglighed har udgangspunkt i tre faglige parametre: Kommunikation, systematisk sagsarbejde og refleksion.

Min analyse viser blandt andet, at de kommuner, der har implementeret DUBU, har fået en fælles ramme at kommunikere om sociale problemer i. Det er med til at muliggøre en hurtigere sagsgang. Kommunikationen er blevet overskuelig, tilgængelig og tydeliggjort mellem kommunerne på baggrund af den struktur, der eksisterer i DUBU og i den fælles inddeling af undersøgelserne.

¹² <http://ccs.mit.edu/papers/CCSWP134.html>

¹³ (Holt, Hvid, Grosen og Lund, 2009: 61).

Den fælles ramme, i form af struktur og inddeling, betyder dog i selve DUBU, at der sker en fragmenteret informationsbehandling på grund af de mange skemaer og kasser. Dette resulterer i, at socialrådgiverne mister overblikket i den del af deres arbejdsproces, hvor de udfører en af deres vigtigste arbejdsopgaver: At beskrive, analysere og vurdere et barns udækkede behov. Hensigten om at fremme en helhedsorienteret analyse og forståelse af barnets behov modarbejdes hermed.

Yderligere viste min analyse en udfordring i den ændring, der er sket i socialrådgivernes kommunikation til de familier og børn, som de er i berøring med.

Analysen viser tendens til, at der sker en forskydning i socialrådgiverenes kommunikation fra børnene, familierne og samarbejdspartnere til it-systemet. Det kommer til udtryk i mine informanternes refleksioner over, at den tid, de bruger på it-systemet, tager meget af den tid, de skal bruge på opfølgingsmøder, opstartsmøder og underretningsmøder. Det er en direkte konsekvens af at bruge DUBU, at socialrådgivernes tid og kommunikationen forskydes fra de mellem menneskelige relationer til it-systemet. Kommunikationen forskydes af DUBU, og spørgsmålet er, hvordan socialrådgiverne kommer til at håndtere denne kommunikationsforskydning.

Socialrådgiverne vurderer, at ICS er med til at højne kvaliteten af sagsbehandlingen og undersøgelserne i kraft af den teoretiske viden, ICS bringer til feltet. Denne positive påvirkning modarbejdes dog af it-systemet, og det sker blandt andet i kraft af tekst, der ikke kan følge med, når det skrives ind i systemet og undersøgelser, der slettes. Den positive effekt devalueres af it-systemets funktioner og defekter, da det, der påvirker undersøgelsesresultatet, er it-systemet.

DUBU indeholder et paradoks, idet det indeholder en socialfaglig metode: ICS, som grundlæggende er med til at højne socialrådgivernes faglighed og kvalificere deres undersøgelser. Sideeffekten ved ICS er dog, at den lægger op til omfattende undersøgelser. Denne situation kunne eventuelt håndteres i praksis; men når dette scenarie kombineres med, at de arbejder i DUBU og den tillægstid dette kræver, så sker der en akkumulation af tidsforbruget.

Det paradoksale er, at det, der i socialrådgivernes øjne bringer kvalitet til it-systemet, det er ICS. Men it-systemet har en hæmmende virkning på brugen af den socialfaglige metode. Det vil sige, at det som kunne bringe kvalitet til sagsbehandlingen modarbejdes af ønsket om effektivitet, standardisering og kontrol i form af it-systemet.

Det fremgår af analysen, at systemet ikke fungerer i praksis, og denne tilstand bliver af mine informanter omtalt som midlertidig, hvilket tilsyneladende retfærdiggør den manglende handling på området. Mine informanter siger, at alt nok skal blive godt, hvis DUBU først begynder at virke efter hensigten – eller bare virke.

Ser man helt stringent på det, virker socialrådgivernes manglende refleksion, både i tanke og handling, irrationel. Mine informanter forholder sig diskuterende og reflekterende i forhold til ICS, så hvorfor ikke til it-systemet? Tilsyneladende frigøres deres refleksion først, når de adskiller den socialfaglige metode fra it-systemet.

Min analyse efterlod mig med ovenstående forundrende spørgsmål, og der var behov for en kvalificering af min analyse. Med Bourdieus begreber kunne jeg reflektere over den manglende refleksion og handling hos mine informanter.

It-systemer som Doxa

I feltet socialt arbejde er der forskellige agenter¹⁴, som har de samme forudsætninger for at være en del af feltet. Det er kapital i kraft af deres uddannelse og erfaringer. Derudover har de nogle individuelle kapitaler i form af alder, køn, tidligere arbejde og den tid, de har været færdiguddannede.

Situationen har været den, at mine agenter med indførelsen af DUBU har skullet tilgå et nyt område inden for feltet "it-systemer". Det kræver andre kapitaler af socialrådgiverne at tilgå dette nye felt i forhold til de kapitaler, som har givet dem adgang til feltet socialt arbejde. Det kunne være kapitaler såsom viden om systemarkitektur, teknisk forståelse og egenskaber inden for it-udvikling. Det er ikke kapitaler, som er inkorporeret i socialrådgivernes uddannelse, og det kommer til at betyde, at socialrådgivernes primære kulturelle kapital, deres uddannelse, ikke har nogen betydelig værdi i forhold til feltet "it-systemer".

Dette er et eksempel på, at forskellige kapitalformers værdi er relativ og afhængig af det givne felt, det indgår i. Socialrådgivernes symbolske kapital ændrer sig.

Socialrådgiverne kan ikke trække på deres viden om børn og unges udvikling eller på deres evner til relationsdannelse i brugen af DUBU. Her må socialrådgiverne trække på andre individuelle kapitaler, som de i forvejen besidder: Erfaring med ICS, erfaring med at arbejde med computere, evnen til at overskue komplekse systemer og se systemer for sig. De individuelle kapitaler, som socialrådgiverne besidder, er ikke de mest hensigtsmæssige for at kunne agere optimalt i feltet "it-systemer"; men det er de eneste, socialrådgiverne kan trække på.

Man må på baggrund af dette spørge om grunden til, at socialrådgiverne ikke stiller spørgsmål til brugen af DUBU og ikke er mere insisterende på at finde meningen med it-systemets funktioner og opbygning, er, at socialrådgiverne ikke har kapitalen til at stille de rigtige spørgsmål? At socialrådgivere, qua deres uddannelse, ikke har de kompetencer, der skal til for at forholde sig til it-systemer? Derfor forlader mine informanter sig på, *"at der må være en grund til, at man har lavet det sådan, men jeg kan ikke helt se den"*.

Grundet, at agenterne i feltet socialt arbejde ikke kan stille de rigtige spørgsmål eller har den viden og kapital, det kræver at tilgå feltet it-systemer, har de over tid udviklet et indlejret reaktionsmønster overfor it-systemer. Dette reaktionsmønster indebærer, at socialrådgiverne, på baggrund af de manglende kapitaler, ikke kan stille sig kritiske og refleksive overfor it-systemer og implicit passiviseres. Der har udviklet sig et fælles kulturelt reaktionsmønster i feltet socialt arbejde, hvor socialrådgiverne tilpasser sig it-systemer i stedet for være kravstillere til it-systemerne. *"De principper, de reagerer ud fra, er placeret uden for bevidsthedens greb og er derfor ikke tilgængelige for frivillig, bevidst transformation, [de] kan ikke gøres eksplicitte"¹⁵.*

Denne habitus reproduceres, da der ikke tilføres ny viden til feltet i form af de nødvendige kapitaler som f.eks. it-kundskaber. Skulle denne reproduktion ændres, ville

¹⁴ I aktuelle tilfælde socialrådgiverne.

¹⁵ (Esmark, Lauritsen, Åkerstrøm 2005:216).

det kræve en ændring i uddannelsen, således at man tilføjer den nødvendige viden.

Teknologi og it-systemer er blevet indført over tid og er gået hen og blevet en del af daglig praksis i offentlige organisationer. Der stilles ikke spørgsmålstejn ved, hvorvidt it-systemer skal være så stor en del af feltet socialt arbejde, som det er, og dette vidner om, at der er sket en ureflekteret accept af it-systemer som arbejdsredskab. Brugen af it-systemer i feltet socialt arbejde er ikke længere til diskussion. Det er et klart eksempel på internaliserede strukturer i feltet "it-systemer" og feltet socialt arbejde generelt.

Mine informanter stiller sig ikke spørgende til brugen af DUBU i deres arbejde, og man kan sige, at feltet socialt arbejde er præget af doxa: It-systemer er en præmis inden for feltet, som ikke kan problematiseres eller diskuteres. Dermed er DUBU en naturlighed, som har kropsliggjort sig uden, at de har været bevidste om det, og derfor handler de på baggrund af en ubevidst, ureflekteret og umiddelbar erfaring¹⁶.

Denne stilsigende accept af DUBU og de strukturer og vilkår, det bringer til feltet, er et eksempel på symbolsk vold. Socialrådgiverne er ikke i stand til at reflektere over DUBUs påvirkning af deres faglighed, fordi DUBU er doxa.

Hvis feltet socialt arbejde og dets agenter er udsat for symbolsk vold samtidig med, at socialrådgiverne, som påpeget tidligere, ikke har kapitalerne til at tilgå feltet it-systemer, bliver deres, på nuværende tidspunkt kompromitterede arbejdsvilkår, legitimeret ved, at det påvirkes af en usynlig magt, som de reelt ikke har kapitalen til at kæmpe imod. De lange arbejds gange. Tiden, der fratages andre arbejdsopgaver. Kvaliteten af socialrådgivernes arbejde forringes, og de udtaler, at der er processer i it-systemet, som ikke giver mening. Mine informanter står i et paradoks, som de reelt er ubevidste om: De har ikke kapitalen til at stille de rigtige spørgsmål, og dermed kan de ikke konstruktivt være med til at ændre det.

Jeg har opstillet refleksion som modsætning til doxa. Derfor skal det påpeges, at det ikke kun er de manglende kapitaler, som hæmmer socialrådgivernes konstruktive tænkning og refleksion over DUBU. Det er, fordi DUBU er doxa, og betingelserne for dette er ubevidst og ureflekteret handling. Socialrådgiverne skal ikke kun tilføres ny viden til deres kulturelle kapitaler. DUBU skal sættes refleksivt i spil, så det kan blive genstand for deres kritiske refleksioner.

I og med, at det er de individuelle kapitaler, som socialrådgiverne må forlade sig på, når de skal agere inden for feltet "it-systemer", vil oplevelsen af interaktionen med DUBU også være individuel.

Det betyder, at der er nogen, som vil opleve it-systemet som uoverskueligt og fragmenteret, mens andre vil have en anden oplevelse. Et eksempel på dette er de forskellige forståelser af it-systemets opbygning, hvor min ene informant oplever fragmentation, og den anden har en mere sammenhængende oplevelse. Derudover vil der også være nogen, som vil synes, at arbejdet med it-systemet er frustrerende, og som vil anvende mere tid på det.

¹⁶ (Järvinen 2005: 359)

Det vil sige, at det samme it-system har forskellige individuelle konsekvenser, og dermed påvirkes kvaliteten af den enkeltes arbejde også forskelligt. Nogle vil blive bedre til deres arbejde på grund af de strukturer og metoder, som DUBU bringer med sig. Andre vil blive så udfordret af den tekniske side, at kvaliteten af deres undersøgelser vil falde.

Dermed kan man sige, at selvom ICS med arbejdsredskabet DUBU er blevet standardiseret, så vil kvaliteten ikke nødvendigvis blive det, og man kan stille spørgsmål ved, om den ensartethed man søgte at indføre i sagsbehandlingen, i lyset af dette ikke er uopnåelig?

Hvis socialrådgivere skal have mulighed for at reflektere over brugen af et it-system som DUBU, skal it-systemer i socialt arbejde gøres fri fra de doxiske forestillinger. Socialrådgivere skal uddannes i, hvilken betydning it-systemer kan have for udførelsen af deres arbejde, samt hvordan de kan forholde sig kritisk hertil. Det skal ske på lige fod med den måde, hvorpå socialrådgivere uddannes i at være kritisk reflekterende overfor standardiserede metoder.

Uddannelsen skal tage ansvar for at sætte it-systemer reflektivt i spil i feltet socialt arbejde. Samtidigt er det nødvendigt at udvikle socialrådgivernes kulturelle kapitaler og tilføre en viden omkring feltet "it-systemer". Det kan være i kraft af grunduddannelsen eller efteruddannelse. Dette vil styrke deres primære kulturelle kapital og stille dem i stand til at opnå en fælles forståelse for it-systemer som et felt. Socialrådgivernes fælles forståelse vil i sidste ende gøre det muligt at sætte DUBU til diskussion og til at være noget, socialrådgivere i feltet socialt arbejde kan reflektere over.

Der forløber i øjeblikket et projekt i uddannelsens regi, som har til formål at udvikle et koncept til de studerende på grunduddannelsen og videreuddannelse. Konceptet tager afsæt i den socialfaglige metode ICS samt brugen af it-systemet og har i sinde at udvikle kompetencer hos de studerende inden for brugen af begge områder. Dette projekt uddanner de socialrådgiverstuderende i *brugen* af it-systemer og ikke i mere fundamentale koncepter vedrørende it-systemer - dermed er det ikke med til at styrke deres fælles primære kapital i forhold til it-systemer. Derimod styrkes hver enkelt socialrådgivers individuelle kapitaler, som de anvender til at forstå og benytte it-systemer. Som beskrevet i analysen betyder dette, at socialrådgiverne ikke vil kunne stille sig kritiske over for brugen af it-systemer. Tværtimod er et projekt som dette med til at reproducere socialrådgivernes habitus og doxa omkring it-systemer i socialt arbejde. Med andre ord vil dette ikke gøre det muligt for socialrådgiverne på sigt at reflektere over, hvad et it-system betyder i deres arbejde.

Såfremt socialrådgiveruddannelserne begynder at uddanne socialrådgivere i kritisk stillingtagen til it-systemer, vil det på sigt være med til at muliggøre udviklingen af it-systemer i tættere relation med socialrådgiverne og deres praksis. Dette kan betyde, at de it-systemer, der udvikles, vil være bedre målrettet til socialrådgivernes praksis og potentielt skabe større værdi for dem.

Jeg vil afslutte denne artikel med at stille spørgsmålstejn ved, om det, socialrådgivere kan, metodemæssigt overhovedet er muligt at indfange teknologisk? Om det dynamiske og relationelle kan indfanges af et it-system?

Litteraturliste

- Andersen, Niels Åkerstrøm, Esmark, Anders og Carsten Bagge Lausten: *Socialkonstruktivistiske analysestrategier*. Roskilde Universitetsforlag 2005.
- Antczaak, Helle, Nørrelykke, Helle og Rikke Posborg: *Socialrådgivning og socialt arbejde*. Hans Reitzels Forlag. 2009.
- Buss, Lone Grundtvig og Strauss, Helle: *Socialrådgiverprofessionen*. I: Moss, Leif (et al.): *Relationsprofessioner*. Kbh., DPU´s Forlag. 2004.
- Caswell, Dorte: *Handlemuligheder i socialt arbejde*. Ph.d.-afhandling. 2005.
- Bourdieu, Pierre: *Viden om viden og refleksivitet*. Hans Reitzels forlag. 2005.
- Brinkmann, Svend og Steinar Kvale: *Interview*. Hans Reitzels Forlag. 2009.
- Egelund, Tine: *Efter socialt arbejde*. Social kritik 57-58. 1998.
- Egelund, Tine og Halsskov, Therese: *Praksis i socialt arbejde*. Munksgaard. 1. Udgave. 4. Oplag. 1993.
- Egelund, Tine og Thomsen, Signe Andrén (2002): *Tærskler for anbringelse*, Kbh. Socialforskningsinstituttet.
- Guul, Michael Adam: Social Skriftserie. Nr. 16: *Anvendt teori*. VIA University College. Århus. 2010. s. 127-156.
- Hammerlin, Yngve og Egil Larsen: *Menneskesyn i teorier om mennesket*. Forlaget Klim. 1999.
- Holt, Helle, Hvid, Helge, Grosen, Sidsel Lond og Henrik Lambrecht: *It, køn og psykisk arbejdsmiljø*. SFI. København 2009.
- Høybye-Mortensen, Mathilde: *Velfærdsstatens dørvogtere – procesregulering af visitationer på socialområdet*. Department of political science. University of Copenhagen. 2010.
- Jensen, Casper Bruun, Lauritsen, Peter, Olesen, Finn: *Introduktion til STS*. Hans Reitzels Forlag. 2007.
- Järvinen, Margaretha: *Pierre Bourdieu*. I: Klassisk og moderne samfundsteori. Kbh. Hans Reitzels Forlag. s. 345 – 366. 2005.
- Krogstrup, Hanne Kathrine: *kampen om evidens*. Hans Reitzels Forlag. 2011.
- Nielsen, Elof Nellemann m.fl. i Social Skriftserie. Nr. 16: *Anvendt teori*. VIA University College. Århus. 2010. s. 11-46
- Mehlbye, Jill: En vurdering af børns behov og udvikling: *Integrated Children´s System*. 2007. Socialministeriet. Projekt DUBU.
- Meuwisse, Anna og Hans Swärd: *Perspektiver på sociale problemer*. Hans Reitzels Forlag. 1. Udgave. 3. Oplag. 2009.

Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kaspar: *Magtens former – sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren*. Hans Reitzels Forlag. 2011.

Olsen, Poul Bitsch og Pedersen, Kaare: *Problemorienteret projektarbejde*. Roskilde Universitetsforlag. 3. Udgave. 5. Oplag. 2005.

Schaffer, H. Rudolph: *Beslutninger om børn*. Hans Reitzels Forlag. 2003.

Skytte, Marianne: *Etniske Minoritetsbørn*. Lund Dissertations in Social Work. 2002.

Wenneberg, Barlebo Søren: *Socialkonstruktivisme*. Samfundslitteratur. 2000.

Uggerhøj, Lars: *Identiteten i mangfoldigheden – om at sidde mellem to stole*. I: uden for nummer. Nr. 3. s. 20-34. 2001.

Internet

Amanda (edb system), Wikipedia:

[http://da.wikipedia.org/wiki/Amanda_\(edbsystem\)#cite_note-1](http://da.wikipedia.org/wiki/Amanda_(edbsystem)#cite_note-1) (01-11-2012)

Berg, Søren: *Ansatte protesterer mod Amanda*. Ingeniøren:

<http://ing.dk/artikel/33269-ansatte-protesterer-mod-amanda>(01-11-2012)

BT: *Nyt it-system til kamp mod nomadefamilier*. 17. Juni.

2011. <http://www.bt.dk/politik/nyt-it-system-til-kamp-mod-nomade-familier>(29-10-2012)

Dansk Socialrådgiverforening: *Fokus på socialrådgiverfagligheden*. 19. marts 2008.

<http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/FagOgPolitik/DinPS/FokusPaaSocialraadgiver-fagligheden.pdf>(01-12-2012)

Dansk Socialrådgiverforening: *Tidsundersøgelse på børneområdet i kommunerne*. Marts 2008.

http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/Publikationer/Rapporter/Rapport_om_tidsundersogelse_pa_borneområdet_marts_2008.pdf (01-12-2012)

FTF: *Ansattes faglighed køres over af ny teknologi*:

<http://www.ftf.dk/magasinet-resonans/nummer/artikel/ansattes-faglighed-koeres-over-af-ny-teknologi/>(01-10-2012)

HK: *Edb Kaos*:

http://www.hk.dk/stat/hk_statbladet/artikel_arkiv/oktober_1998/edb_kaos (01-11-2012)

Holdgaard, Jens: *"Tænk dig om før du bliver whistleblower"*. Socialrådgiverne nr. 11, 4. Maj 2009: <http://www.socialrdg.dk/default.aspx?id=2297>(02-11-2012)

KOMBIT: *Digitalisering – udsatte børn og unge (DUBU)*:

<http://www.kombit.dk/dubu> (16-10-2012)

KOMBIT: *Fordele ved DUBU*: <http://www.kombit.dk/indhold/fordele-ved-dubu-1> (22-10-2012):

KOMBIT: *Baggrund for DUBU-projektet*: <http://www.kombit.dk/indhold/baggrund->

[dubu-projektet](#) (22-10-2012)

Kommunernes Landsforening: *En enkel, effektiv og sammenhængende offentlig sektor*. Februar 2011.

http://www.kl.dk/ImageVault/Images/id_46256/ImageVaultHandler.aspx (29-10-2012)

Larsen, Ole: *Ny forskning: Skemaer skal give mening*. 10-02-2011.

<http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=4908> (11-11-2012).

Larsen, Ole: *Professor: 11-minutter er en uhyre lille andel*. 12-05-2011.

<http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=5112> (01-12-2011)

Nielsen, Elof Nellemann m.fl. i Social Skriftserie. Nr. 16: *Anvendt teori*. VIA University College. Århus. 2010. s. 127-156

Orlikowski, Wanda (May 1992): *LEARNING FROM NOTES: Organizational Issues in Groupware Implementation* <http://ccs.mit.edu/papers/CCSWP134.html> (16-10-2012)

Paulsen, Susan: *DS frygter discount*. Socialrådgiveren nr. 5, 10. Marts 2004:

<http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=2065> (18-10-2012)

Paulsen, Susan: *Hård kritik af regeringens spareplaner*. Socialrådgivern nr. 24, 15

december 2004: <http://www.socialrdg.dk/default.aspx?id=2114> (18-10-2012)

Paulsen, Susan: *Tidspres og stram økonomi skaber fejl i børnesager*. 24-11-2011.

<http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=5535> (2-12-2012)

PROSA: *It kirkegården*: <http://www.prosa.dk/aktuelt/nyhed/artikel/it-kirkegaarden-1/> (01-11-2012)

Social- og integrationsministeriet: *Fakta om DUBU og ICS (03.06.2012)*:

<http://www.sm.dk/Nyheder/Sider/Vis%20Nyhed.aspx?NewsItem=801> (07-12-2012)

Socialpædagogerne: *Anbringelsesreformen – Bedre indsats skal betales af besparelser*.

<http://www.sl.dk/da/HeaderMenu/Udgivelser/FanNy/FanNy%2036/Anbringelsesreformen%20-%20Bedre%20indsats%20skal%20betales%20af%20besparelser.aspx> (18-10-2012)

Socialstyrelsen: Aldersopdelte fokusområder:

<http://www.socialstyrelsen.dk/dubu/redskaber/ICShjaelperedskaber/aldersopdelte-fokusomrader> (23-10-2012)

Her findes link til de aldersopdelte fokusområder.

Socialstyrelsen: *Bedre sagsbehandling af børnesager*:

<http://www.socialstyrelsen.dk/born-og-unge/aktuelt/bedre-sagsbehandling-af-bor-nesager-1> (23-10-2012)

Socialstyrelsen: *DUBU – et it fagsystem til sagsbehandlere*.

<http://vidensportal.servicestyrelsen.dk/temaer/Styring%20og%20sagsbehandling/udvikling/dubu-digitalisering-2013-udsatte-born-og-unge> (15-10-2012)

Studieordning Socialrådgiveruddannelsen Århus:

<https://studienet.viauc.dk/srg/aarhus/lokintra/omstudietnyordning/Dokumenter/Go-dkendt%20national%20studieordning%20160112.pdf> (20-11-2012)

Tv2: *Brønderslevsagen*. <http://nyhederne.tv2.dk/article.php/id-39824774:brønderslevsagen-få-et-overblik-her.html>

Rapporter

Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling: *Hvidbog om IT-arkitektur*. 2003: http://www.digst.dk/Arkitektur-og-standarder/It-arkitektur/Om-arkitektur/~/_media/Files/Arkitektur%20og%20standarder/Arkitektur/Hvidbog_om_IT-arkitektur.ashx (10-10-2012)

OIO-projekt: *Digitalisering af udsatte børn og unge (DUBU) området. Datastandardisering af centrale DUBU begreber*. (Marts 2009):

http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.socialstyrelsen.dk%2Fdokumentation%2Ffiler%2FBilag_K_DUBU_Datamodel.pdf&ei=igCmUMXKNM_otQau6YD4Cw&usq=AFQjCNG-abg3amjXwO7YJUqiBG95IBdABMQ&sig2=mFpeTmqH-ImqkPIRqL78KQ (15-10-2012)

Teknologirådet: *Teknologi og marginalisering – er der en sammenhæng*. Marts 2009:

http://www.tekno.dk/pdf/projekter/teknologisk_marginalisering/p09_teknologi_og_marginalisering.pdf (27-10-2012)

Love

Lov om Retssikkerhed §§ 4 og 10

Persondataloven § 5

Inklusion i Folkeskolen, - fra et socialt fagligt perspektiv

Af Charlotte Stark Nygaard – professionsbachelor i socialt arbejde, januar 2013

Resumé

Med et systemteoretisk udgangspunkt beskrives ved hjælp af Bronfenbrenner og Bourdieu henholdsvis individet i et inkluderende fællesskab og folkeskolen som et inkluderende socialt felt. Via en gennemgang af socialrådgiverens faglige kompetencer og en empirisk indsamling af forskellige aktørers syn på inklusion i folkeskolen gives et bud på, hvordan de socialfaglige kompetencer kan bidrage til inklusion i den danske folkeskole og derigennem være med til at sikre en positiv socialisering for det enkelte individ - til trods for, at inklusion ikke er et entydigt begreb, og at implementeringen af inklusion i folkeskolen i øjeblikket er i sin spæde begyndelse og derfor kan ses som en ustruktureret proces.

Indledning

I henhold til Grundlovens § 76 har alle børn i Danmark, som er i den undervisningspligtige alder, ret til fri undervisning i folkeskolen¹. Ca. 650.000 børn er i dag indskrevet i 1754 folkeskoler landet over². Vor dages folkeskole blev grundlagt i 1814. Dengang var formålet med skolen:

"at give eleverne hjælp til at forstå og tilegne sig deres kristne børnelærdom, måtte læsning være det væsentligste fag. Det var derfor gratis at lære at læse"³

En af de nyere ændringer af folkeskoleloven, som er gået forud for den i tiden meget omdiskuterede reform, er "Lov om Inklusion i folkeskolen". Loven, som trådte i kraft den 1. maj 2012, handler om, at folkeskolen skal inkludere flere børn med særlige behov, således at disse ikke segregeres til specialtilbud med deraf følgende risiko for stemping og stigmatisering. I mange år har man oprettet forskellige former for specialundervisning og specialklasser for børn med særlige behov. Ifølge regeringens plan skal langt flere børn end i dag inkluderes i den almene folkeskole og deltage i den almene undervisning. Det vil sige, at inklusion berører rigtig mange børn og voksne.

Problemfelt

Hvorfor er emnet "inklusion i folkeskolen" overhovedet relevant at beskæftige sig

¹ Grundlovens §76: "Alle børn i den undervisningspligtige alder har ret til fri undervisning i folkeskolen. Forældre eller værger, der selv sørger for, at børnene får en undervisning, der kan stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen, er ikke pligtige at lade børnene undervise i folkeskolen".

² Danmarks statistik tal for 2010

³ Skoler og undervisning før 1814. Institut for kultur og samfund

med som socialrådgiver. Det er det, fordi folkeskolens opgave er, jf. formålsparagraffen i folkeskoleloven, "i samarbejde med forældrene at give eleverne viden og færdigheder, så de kan deltage aktivt i det danske samfund". Det vil sige, at i det omfang dette ikke lykkes, og eleverne ved afslutning af deres skole- og uddannelsesforløb ikke er i stand til at deltage i aktivt på samfundets forskellige arenaer, så ændres samfundets forpligtelser og opgaver i forhold til individet. Scenen skifter fra folkeskole til socialforvaltning, service- og beskæftigelsesindsatsloven og til socialrådgiveren, hvis opgave det bliver at hjælpe og støtte borgeren til hurtigst muligt at blive selvforsørgende og dermed socialt integreret i det danske samfund. Man kan, for mig at se sidestille vellykket inklusion i folkeskolen med en tidlig forebyggende indsats i forhold til sociale problemer senere i livet. Og det er blandt andet i dette forebyggende arbejde, at socialrådgiveren har sine kompetencer.

Formålet med projektet er via en abduktiv tilgang at identificere, hvilken rolle socialrådgiveren og dennes kompetencer kan spille i forhold til at løse opgaven med inklusion i folkeskolen.

Problemformulering

På hvilken måde kan socialrådgiveren med sine socialfaglige kompetencer bidrage til at løfte opgaven med inklusion i den danske folkeskole, herunder:

- Hvad betyder begrebet inklusion, og hvordan forstås begrebet af henholdsvis socialrådgivere og skolelærere?
- Hvordan foregår implementeringen af inklusionstanken i folkeskolen på nuværende tidspunkt i implementeringsprocessen?

Design, Metode og Afgrænsning

For at kunne identificere eventuelle arbejdsområder, som vil være velegnede til at blive varetaget af en person med socialrådgiverens kompetencer, er det nødvendigt at have en forståelse af folkeskolen som socialt felt, ligesom et kendskab til de juridiske aspekter af folkeskolen, dens grundlag og formål er en forudsætning. Tilsvarende er det essentielt at forstå elevens rolle og dennes udvikling og plads i folkeskolen. Til brug for denne afklaring og forståelse af det sociale felt og aktørerne i det anvendes primært teori af henholdsvis Pierre Bourdieu og Urie Bronfenbrenner. Der vil i mindre grad blive suppleret med udviklingspsykologisk teori, socialpsykologisk teori samt teori om identitet og identitetsdannelse. Ligesom der, hvor det er relevant, vil blive inddraget uddrag af gældende lovgivning. Ligeledes anvendes dels empiri, indsamlet til formålet, i form af semistrukturerede interviews med hhv. en fremskudt socialrådgiver og en støttekoordinator⁴ ved en folkeskole, og anden "ekstern" empiri, i form af en EVA rapport omkring folkeskolelærer og – leders syn på inklusion i folkeskolen.

⁴ Støttekoordinatoren er en folkeskolelærer med en særlig AKT-uddannelse (Adfærd, kontakt og trivsel).

Folkeskolen og socialt arbejde i sammenhæng

Folkeskolen er i dag mere end blot en uddannelsesinstitution, som skal sikre børn et godt fagligt udgangspunkt for videre uddannelse. De ændringer, der er sket i folkeskolen over de sidste årtier i forhold til, hvilke opgaver, det er, der skal løses, kan berettiggel tilstedeværelsen af socialrådgivere i folkeskolen.

Folkeskolen, som institution, er et sted hvori børn tilbringer en stor del af deres vågne tid. Og det gør de i de fleste af deres børne- og ungdomsår. Det er her, i forbindelse med folkeskolen, at samfundet også i meget høj grad har forældrene i fokus. Folkeskolen er pålagt et formaliseret forældresamarbejde, bl.a. i form af skole-hjem samtaler. Derfor er der her gode forudsætninger for at skabe en stabil og regelmæssig forældrekontakt. Dermed er folkeskolen et godt udgangspunkt at have i forhold til at arbejde med et socialfagligt helhedssyn på barnet og dets miljø, kompetencer og udfordringer, også set i forhold til inklusion. Set fra et socialt fagligt synspunkt er folkeskolen et godt sted at arbejde med det tidlige forebyggende arbejde i forhold til børn, som har risiko for at opleve sociale problemer på et tidspunkt i deres liv.

Der er i folkeskolelærernes uddannelse ikke indbygget elementer omhandlende forældresamarbejde. Det til trods foreskriver Folkeskolelovens § 1⁵, at børnenes tilegnelse af egenskaber i folkeskolen, skal ske **i samarbejde med forældrene**. Der står i Bekendtgørelse af lov om folkeskolen § 1, at:

”Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder, der: forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere, gør dem fortrolige med dansk kultur og historie, giver dem forståelse af andre lande og kulturer, bidrager til deres forståelse for menneskets samspil med naturen og fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling”.

Det kan virke paradoksalt, at samarbejdet med forældrene ikke er noget lærerne uddannes i, når det at skulle samarbejde med forældrene er så centralt et punkt i folkeskolens grundlag, og når folkeskolens forældregruppe er så stor og uhomogen en gruppe, som den er. Det gør samarbejdet til en stor og svær opgave, som alene hviler på den enkelte lærers personlige kompetencer.

Inklusion – hvad er det?

Baggrunden for det nuværende inklusionsarbejde i den danske folkeskole daterer sig til 1994, hvor 92 lande, heriblandt Danmark afsluttede FN's verdenskonference om specialundervisning med underskrivelse af Salamanca-erklæringen⁶. Salamanca-erklæringens mål er at give alle børn lige ret og adgang til uddannelse. I 1990'erne kaldte man det ”rummelighed” i folkeskolen, og dengang, som det i dag er tilfældet med inklusion, blev tanken mødt med stor skepsis af det etablerede folkeskolesystem⁷. Følgende stod at læse i en artikel i bladet ”Folkeskolen” den 10. december 2004:

⁵ Bekendtgørelse af lov om folkeskolen §1:”

⁶ Salamanca-erklæringen. Børne- og undervisningsministeriet.

⁷Madsen, Vagn (2004)

"For hun (forhenværende undervisningsminister Margrethe Vestager) kender nok heller ikke til den umulige kunst i praksis at hæve fagligheden til tops og samtidig dyrke den fatale rummelighed".

En del af den offentlige diskurs i dag er præget af, at inklusion i folkeskolen slet ikke handler om en faglig og social indsats for særligt udsatte børn, men om en økonomisk spareøvelse, som regeringen og kommunerne har forsøgt at få befolkningen og de berørte fagprofessionelle til at sluge ved at servere den med et lag "humanistisk glasur". At den omsiggribende folketingsinitierede "inklusionsbølge" alene hviler på en økonomisk tankgang snarere end en humanistisk er en opfattelse, som til dels bekræftes af et speciale fra Ålborg Universitet skrevet af Anne Louise Dall og Ann-Cathrine Skou med titlen "Inklusion i folkeskolen - med hvilket formål", hvor de konkluderer:⁸

"Vi kan dermed konkludere, at disharmonien mellem kommunernes italesættelse af inklusion som noget socialt og fagligt og det mere økonomiske fokus i praksis bunder i ønsket om både at opnå legitimitet i omgivelserne ved at optage den gældende organisationsopskrift på området og ønsket om også reelt at få et effektivt skolevæsen, som altså umiddelbart fås ved at fokusere mere på den økonomiske del af inklusionsarbejdet - og dermed gøre brug af hårde styringsinstrumenter".

I et politisk perspektiv kan man sige, at emnet inklusion er godt stof, idet det giver politikere mulighed for at debattere, markere synspunkter og markedsføre sig selv, og det giver folkeskolen som institution et middel til at kræve flere ressourcer. I forbindelse med dette projekt kan man sige, at baggrunden for beslutningen reelt er irrelevant. Siden 1. maj 2012 er det et lovkrav, at elever med særlige udfordringer i højere grad skal inkluderes i folkeskolen. Det er den virkelighed, det er nødvendigt at forholde sig til og agere i.

Hvis man ser på indholdet af Salamanca-erklæringen og oplægget til lov om inklusion i folkeskolen, så handler inklusion om, at alle skal have lov til at deltage i og bidrage til fællesskabet i folkeskolen⁹. Det handler om, at alle har ret til at blive anerkendt for det, de er, og det, de kan bidrage med. Anerkendelse er essentielt for vores selvværd, og ifølge Axel Honneth kan anerkendelse deles i 3 typer. De 3 typer eller anerkendelsessfærer er:

- a) privatsfæren, sådan som vi kender den fra familien og venskabet,
- b) den retlige sfære og
- c) den solidariske sfære, som dækker kulturelle, politiske og arbejdsmæssige fællesskaber".¹⁰

I den retlige sfære findes retten til at blive anerkendt som et ligeværdigt medlem af samfundet med lige adgang til velfærdsstatens goder. Denne ret er iflg. Honneth

⁸ Dall, Anne Louise & Skou, Ann-Cathrine, s.95

⁹Følgende er citat er fra Salamanca-erklæringen: "ethvert barn har unikke egenskaber, interesser, evner og læringsbehov" og "Samfundet har alt for længe optrådt diskriminerende over for mennesker med handicap, fordi man har fokuseret på deres funktionshæmninger i stedet for på deres potentiale."

¹⁰ Honneth, Axel side 11

grundlæggede for at opnå selvrespekt og selvrealisering. I den solidariske sfære sker anerkendelse gennem relationen til gruppen, fællesskabet og samfundet. Denne form for anerkendelse har betydning for individets værdsættelse af sig selv eller selvværd. Den retlige og den solidariske sfære har det til fælles, at de for barnet begge findes i folkeskolen, hvor de har ret til at være og modtage undervisning og bidrage på lige vilkår med alle andre. Privatsfæren, som Honneth beskriver som kærlighedssfæren, findes i relationerne med familie og venner. De er som sådan ikke del af folkeskolen, men ifølge Honneth er anerkendelse her forudsætningen for individets fundamentale selvtillid¹¹. Axel Honneths anerkendelsesbegreber kan forstås som udtryk for en systemisk tankegang, idet det handler om, at de 3 typer anerkendelse har sammenhæng og indflydelse på hinanden. Med udgangspunkt i Honneth kan man sige, at for at blive inkluderet i folkeskolen skal individet ikke bare være til stede i klassen på "tålt ophold"¹², men anerkendes som en del af fællesskabet.

Alenkjær¹³ bringer i bogen "Den inkluderende Folkeskole i praksis" en overordnet definition på inklusion¹⁴:

"Inklusion er den dynamiske og vedvarende proces, hvori skolen øger mulighederne for tilstedeværelse, oplevelse af fællesskab, aktiv deltagelse og højt læringsmæssigt udbytte for alle elever. I denne proces tages der særligt hensyn til de elever, som er i faregruppen for marginalisering, eksklusion og lavt fagligt udbytte".

Som det fremgår af ovenstående, handler inklusion i folkeskolen iflg. Alenkær om udviklingen af skolens praksis og kultur. Alenkær har meget fokus på at for at opnå reel inklusion i folkeskolen, så er man nødt til at ændre perspektivet fra, at problemet findes i barnet, til at problemet findes i skolen. På dette punkt er Rasmus Alenkær på linje med Charlotte Højholt, som i sin artikel om "Udvikling gennem deltagelse" i bogen "Skolelivet Socialpsykologi" blandt andet er inde på:

"I interviews med lærere ses således mange eksempler på forhold fra skolens helt konkrete organisering, som betyder noget for lærerens muligheder for at tackle deres arbejdsopgaver og derigennem også betyder noget for elevernes udviklingsmuligheder. Det er faktorer fra skolens dagligdag, der for dem, der befinder sig her, synes selvindlysende. De er derfor ofte fraværende i debatten om børns problemer i og med skolen. Disse faktorer er ikke bare uden for debat, men også udenfor begreb, når vi forsøger at begribe børns udvikling og deres udviklingsproblemer¹⁵".

¹¹ Honneth, Axel 11 -12

¹² Hertz, Søren.

¹³ Rasmus Alenkær, er skolelærer, Ph.d.-stipendiat ved SDU og PPR Esbjerg, og organisationspsykolog ved PPR i Esbjerg. Han har redigeret og selv bidraget til flere bøger om den inkluderende folkeskole.

¹⁴ Alenkær, Rasmus side 25

¹⁵ Charlotte Højholt, Udvikling gennem deltagelse i Skolelivets socialpsykologi side 49

Handicap, diagnoser og folkeskolen

Et af Salamanca-erklæringens¹⁶ hovedprincipper er:

"at skolerne bør være i stand til at modtage **alle børn** uanset deres fysiske, intellektuelle, sociale, følelsesmæssige, sproglige situation. Dette gælder både handicappede og særligt begavede børn, gadebørn, børnearbejdere, børn på afsidesliggende steder og børn i nomadebefolkninger, børn i sproglige, etniske eller kulturelle minoriteter og børn i andre marginaliserings- eller udstødningstruede områder eller grupper".

Der har gennem de senere år været en stor stigning i antallet af diagnoser til børn i skolealderen, især er diagnosticeringen af ADHD ifølge Søren Langager¹⁷ steget eksplosivt inden for de sidste 10 år. Denne stigning kan til dels begrundes med en ændret kultur i forhold til diagnoser. Der er behov for at få stillet en diagnose af flere årsager. Blandt andet giver en diagnose adgang til flere og mere indgribende støtteindsatser, og så er en diagnose også i nogen grad med til at fritage de voksne omkring barnet for ansvar. Før diagnosen ADHD blev udbredt, blev den adfærd, som følger af ADHD, i almindelighed blandt lægfolk ofte betragtet som et tegn på manglende eller "dårlig opdragelse" og ikke som en sygdom eller et handicap. Handicap forbindes ofte med en fysisk funktionsnedsættelse, selvom definitionen på et handicap ifølge det centrale Handicapråd, 2005, er:

"For at tale om et handicap – eller en handicappet person – må der kunne konstateres en fysisk, psykisk eller intellektuel funktionsnedsættelse, som afføder et kompensationsbehov for, at den pågældende kan fungere på lige fod med andre borgere".

Hvis man i forhold til diagnosen ADHD vender kikkerten den anden vej, så betyder det, at de børn, som tidligere blev håndteret og rummet i den almindelige undervisning i folkeskolen, nu "beviseligt" har særlige behov, hvorfor de skal tilbydes en særlig indsats. Når man sammenholder ovenstående med den viden, der findes om, at mange med særlige behov ikke fuldfører uddannelse¹⁸, så er det ikke svært at få øje på, at diagnosen også er med til at dømme børnene ude af skolesystemet.

Jf. Rasmus Alenkær fungerer folkeskolen i dag på de samme præmisser, som da enhedsskolen¹⁹ blev indført i 1975²⁰, og det må anses for problematisk, da karakteren af de opgaver, som folkeskolen skal løse, har ændret sig meget.

¹⁶ Det internationale grundlag for rummelighed, og lov om inklusion

¹⁷ Søren Langager, *Diagnosernes himmelflugt*, Danskernes Akademi 2012

¹⁸ Børne og Undervisningsministeriet. Fakta om specialundervisning.

¹⁹ En skole uden holdopdeling af faglig eller social karakter jf. www.denstoredanske.dk

²⁰ Uddannelse. 100 året for skolereformen. Børne- og Undervisningsministeriet. 1975 skolereformen minimerede muligheden for opdeling af elever.

Stempling og stigmatisering

Den humanistiske tilgang til inklusion i folkeskolen handler som nævnt ovenfor om, at inklusion skal til for at undgå eksklusion, segregering, stempning og stigmatisering. Den måde, hvorpå implementeringen af inklusionskonceptet gribes an, og den måde, hvorpå folkeskolen bedriver inklusion i hverdagen, har stor betydning for eleverne set i forhold til stempning og stigmatisering. At blive udsat for stempning eller stigmatisering påvirker ens selvbillede og dermed dannelsen af identiteten. Deraf afledt kan man sige, at målet med inklusion er via begrænsning af eksklusion og segregering og gennem anerkendelse at bidrage til individets positive identitetsdannelse.

Identiteten er en foranderlig størrelse, som i samspil med vores omverden udvikles og ændres gennem hele livet, men hvis grundlag skabes i barndommen. Identiteten består af 2 dele:

- den indre kerne, som er skabt af medfødte egenskaber og forholdt til de nære relationer og
- en ydre skal, som tilpasses og udvikles via vores relationer gennem livet.

Man kan også sige, at identiteten består af en kerne af os, og måden vi ser os selv, og en frakke syet af det stof, som andre mener, vi er lavet af!²¹

Derfor har måden, hvorpå inklusionen varetages af samfundets institutioner, herunder folkeskolen, stor betydning for individets evne til og mulighed for social integration. Social integration opnås gennem aktiv deltagelse på samfundets væsentlige arenaer, deltagelse på arbejdsmarkedet, deltagelse som forbruger og deltagelse i socialt samvær²². Som samfundet fungerer i dag, hvor flere og flere ufaglærte jobs forsvinder til udlandet, er det nødvendigt at have en uddannelse for at kunne komme i betragtning til de ledige jobs. Derfor har regeringen lanceret en 95 % målsætning, som handler om, at 95 % af en ungdomsårgang skal gennemføre mindst en ungdomsuddannelse²³. Denne målsætning skal socialrådgiverne i jobcentre være med til at virkeliggøre. Lysten og evnen til at blive optaget på og gennemføre en ungdomsuddannelse skabes hos individet, der såvel fagligt som socialt er kommet godt igennem grundskolen, hvorfor man med inklusion kan sige, at der er tale om en dualisme. Inklusion er en nødvendighed for samfundet, men også en nødvendighed for individet.

Fra et samfundssyn kan man sige, at inklusion i folkeskolen skal uddanne individet til deltagelse i samfundet og til at indgå i det, som i dag hedder det rummelige arbejdsmarked, dvs. at vi skal lære, at der er plads til og behov for alle for, at samfundet kan fungere og beholde sin sammenhængskraft. Ingen må bare sidde hjemme og være ensomme eller uproduktive. Denne tanke er allerede indskrevet i grundlovens § 75²⁴.

²¹ Kuschel, Rolf og Jørgensen, Per Schultz side 34

²² Ejrnæs, Morten i Socialpolitik side 268

²³ Børne- og undervisningsministeriet. 95 % målsætning

²⁴"Til fremme af almenvellet bør tilstræbes, at enhver arbejdsduelig borger har mulighed for arbejde på vilkår, som betrygger hans tilværelse. Stk. 2: Den, der ikke

Inklusion i et socialfagligt perspektiv vil være social integration, dvs. evnen til og muligheden for at indgå i samfundets forskellige arenaer, og denne evne grundlægges allerede i barndommen og i folkeskolen.

Bourdieu, Bronfenbrenner, individet og folkeskolen

Nogle af Bourdieus²⁵ centrale begreber, som vil blive anvendt i beskrivelsen af den danske folkeskole som socialt system eller socialt felt, er:

Habitus, som beskriver de strukturer, som fungerer som individets ramme for sin ageren i verden, det vil sige, at det er de normer og regler, individet er vokset op med og præget af, som er bestemmende for individets livssyn og livsstil.

Felt er en arena skabt af relationer mellem aktører/individer.

Kapital er mængden af egenskaber eller ressourcer, individet besidder, og som anerkendes af andre som værdi²⁶. Kapital deles i 3 kategorier: økonomisk, kulturel og social. Endvidere anvendes begrebet symbolsk kapital, som omfatter det, at man kan flytte sin kapital fra et felt til et andet felt, hvor den bliver anerkendt af andre, til trods for at den adskiller sig fra den kapital, der normalt har størst værdi i feltet²⁷. Med andre ord det, man kan, skal også anerkendes af andre som værdifuldt, og derfor bliver det et begreb i feltet skabt i relation til andre.

Jo bedre inklusion i folkeskolen, jo flere kapitalformer tilskrives værdi. Manglende inklusion kan eksempelvis opstå i det øjeblik, de forskellige kapitalformer tilskrives forskellige værdi, og det uagtet om den forskellige værditilskrivning er synliggjort eller ej. Der, hvor der er tale om ikke synliggjort forskel i værditilskrivningen, kan der være tale om **symbolsk vold**²⁸.

selv kan ernære sig eller sine, og hvis forsørgelse ikke påhviler nogen anden, er berettiget til hjælp af det offentlige, dog mod at underkaste sig de forpligtelser, som loven herom påbyder".

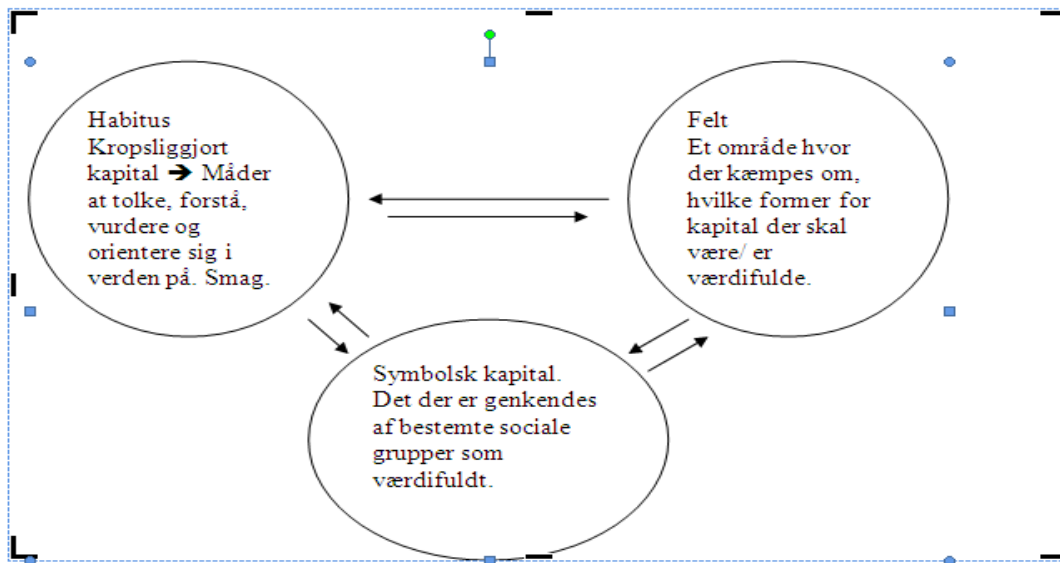
²⁵ Pierre Bourdieu (1930-2002) var fransk professor i sociologi ved Collège de France i Paris. Han var i sin forskning meget bredt favnende og tværfaglig. Bourdieu, Pierre og Wacquant side 17.

²⁶ Harrits, Gitte side 61

²⁷ Nielsen, Elof Nellemann et al. side 61

²⁸ Ibid. side 59

Figur 1 er en grafisk opstilling af Bourdieus begrebers indbyrdes gensidighed Figur 1²⁹

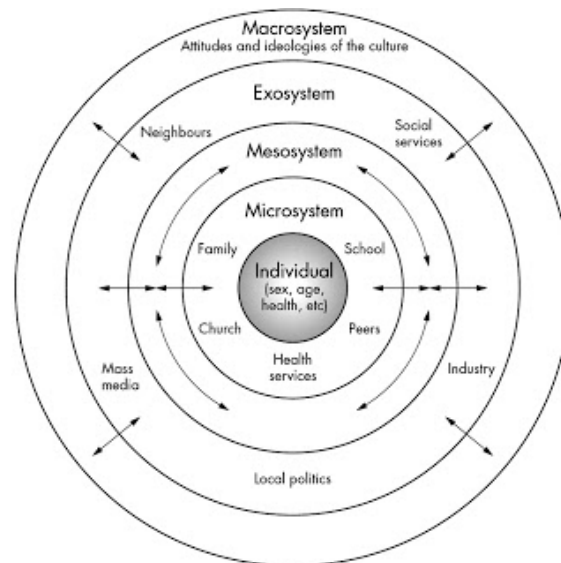

Mennesket ses som en aktør (agent) der kæmper om ressourcer og magt (positioner i samfundet). Dets strategier er bestemt af habitus, men man kan også forsøge at lave om på spillereglerne. Man forsøger at gøre sin kapital gældende.

Hvor Bourdieu har sit udgangspunkt i sociologien, samfundets struktur og dets betydning for individet, har Bronfenbrenner sit udgangspunkt i psykologien og individet. Hans teori beskæftiger sig med, hvordan de omkringliggende strukturer og systemer interagerer. Strukturer og systemer har både som enkeltstående og i kombination betydning for individet. Og samtidig inddrages også et blik på, hvordan individets påvirkning af de omkringliggende niveauer har betydning for disse og for samfundet.

²⁹ Pierre Bourdieu, fundet på Lærernes side, Pædagogik og didaktik for lærerstudende, <http://peadagogikogdidaktik.wordpress.com/laererenside/citater-fra-kulturens-skatkammer/bourdieu-citater-centrale-begreber/> fundet 20.11.2012

Figur 2 er en fremstilling af Bronfenbrenners udviklingsøkologiske teori:

Figur 2³⁰

Delkonklusion

Med afsæt i teorifremstillingen kan man hævde, at såvel Axel Honneth som Pierre Bourdieu og Urie Bronfenbrenner i varierende grad rummer systemteoretiske træk i deres teoriudvikling. Relationer og interaktioner har for alle stor betydning. De arbejder alle tre med begreber om systemer og delsystemer, og at systemerne griber ind i hinanden og påvirker hinanden i form af relationsdannelse og med gensidig påvirkning. Set i forhold til folkeskolens opgave i form af implementering af folketingets beslutning om inklusion i folkeskolen, så giver dette teoretiske blik på folkeskolerne og lærerne mange aktører og relationer at tage stilling til.

I forhold til eleven og elevens identitetsdannelse og oplevelse af socialisering i klassen stiller det skolen overfor en meget stor og meget vigtig opgave i forhold til at medvirke til at hjælpe og støtte eleven i forhold til en positiv og god socialisering.

Hvis man ser på socialrådgiverens rolle i forhold til folkeskolens opgaver, kunne det evt. være at udgøre bindeled til familie og andre eksterne aktører, blandt andet for at imødegå, at der opstår brug af den symbolske vold, f.eks. *hvis lærer og folkeskole i kraft af den autoritet, de opleves at have, former forældrenes syn på barnet, hvis forældrene ikke føler sig i stand til at modsige "autoriteternes" opfattelse.*

³⁰ Rose, Simon. Udviklingsøkologisk model, fundet på <http://mydegreedairy.blogspot.dk/2010/05/multi-agency-work.html>, fundet den 9.12.12

Socialrådgivere og skolen

Skolesocialrådgiver er et relativt nyt fænomen i Danmark, idet folkeskolen og de opgaver, som findes der, traditionelt har været et lærings- og uddannelsessted med fokus på elevernes faglige udvikling, og dermed ikke et arbejdsfelt for socialrådgiveren. De senere år er der kommet nogle socialrådgivere i folkeskolen, men hvor mange har det ikke været muligt at få oplyst.

Der findes to typer skolesocialrådgivere. Den ene er en socialrådgiver, der er ansat direkte på en skole som en del af den interne organisation. Socialrådgiveren er her ansat i en hjælpe- eller ressourcefunktion i forhold til forskellige opgaver. Den anden type skolesocialrådgiver er ansat i kommunens socialforvaltning, men er uden myndighedsfunktion og har sit arbejde på kommunens folkeskoler og dagtilbud, *som fremskudt socialrådgiver, der fungerer som rådgiver for institution, skole, lærer og forældre i forhold til barn og kommune.*

Baseret på de i projektet foretagne interviews er der ingen tvivl om, at socialrådgivere, som har tilknytning til skolen, mener, at de kompetencer, der kendetegner professionen, i høj grad kan bruges i den danske folkeskole, selvom der ikke er tradition herfor.

Det bemærkes i interviewene, at den fremskudte socialrådgiver klart har sit fokus på børn med sociale problemer i form af problemer, som også eksisterer uden for folkeskolens regi. Det er det tidlige opsporende arbejde, at fokus ifølge socialrådgiveren er rettet mod.

Skolesocialrådgiverens fokus er også mod det tidlige opsporende arbejde, som kan være med til at forebygge, at barnet får svære sociale problemer senere i livet. Samtidig er den helhedsorienterede indsats omkring barnet et stort fokusområde, også her kan arbejdet lattes via socialrådgiverenes tilstedeværelse på skolen.

For begge socialrådgiversfunktioners vedkommende er der tale om, at fokus rettes mod børn med psykiske eller sociale funktionsnedsættelser eller problemer.

Hvis man her drager paralleller fra folkeskolen til samfundet som helhed, og til det arbejdsmarked, som eleverne uddanner sig til at skulle være en del af, så taler man jo her netop også om revalidering og om at skabe fleks- og skånejob til dem, som ikke har mulighed og forudsætning for at deltage på helt samme vilkår som befolkningen generelt. De særlige støtteforanstaltninger er, og skal være, en integreret del af det rummelige arbejdsmarked og sigter netop på at undgå udelukkelse, stempling og stigmatisering.

Folkeskolelærer og inklusion

En gennemgang af projektets empiri tegner et billede af, at der er en tydelig forskel på, hvilket udgangspunkt de forskellige faggrupper tager, når der tales inklusion i folkeskolen. Den interviewede støttekoordinator³¹ har sit udgangspunkt i de børn,

³¹ Støttekoordinatoren er en folkeskolelærer med en særlig AKT-uddannelse (Adfærd, kontakt og trivsel)

der alene har kognitive vanskeligheder i modsætning til den fremskudte socialrådgiver, som har udgangspunkt i sociale risikofaktorer.

Ikke alene er der forskel *mellem* faggrupperne, der er også forskel på opfattelsen af begrebet inklusion *internt* i faggrupperne. Ser man dette i forhold til den udviklingsøkologiske systemteori, så kan individets interaktion med mange lærere, som hver især har forskellig tilgang til inklusion og undervisning, skabe ubalance mellem systemerne på exo-niveauet, og det kan påvirke barnet, som vil få en reaktion i form af negativ udvikling og socialisering. En udvikling som igen vil påvirke systemet.

Hvis man ser på EVA-undersøgelsen fremgår det ikke, at folkeskolelærerne arbejder meget med forældresamarbejdet. Men forældreområdet er netop der, hvor såvel den fremskudte socialrådgiver som skolesocialrådgiveren har fokus.

Der er ingen tvivl om, at der blandt de ansatte i folkeskolen er et stort engagement i forhold til inklusion, men også stor frustration over ikke at have været mere inddraget i inklusionsprocessen i de indledende faser.

I forhold til, om der er en rolle for socialrådgiveren i forbindelse med inklusion, så har den interviewede støttekoordinator gode erfaringer, når det drejer sig om børn med særlige behov begrundet i sociale og familiemæssige forhold. Dog finder hun det noget svært at se socialrådgiveren have en rolle i forbindelse med inklusion, idet socialrådgivere efter hendes opfattelse hele tiden skiftes ud, og det vil være svært at få kontinuitet i en relation med en socialrådgiver. Støttekoordinatoren har dog haft en positiv oplevelse af samarbejde med socialrådgivere i forhold til tosprogede elever, og vil derfor ikke udelukke, at der kan der komme noget positivt ud af at involvere socialrådgivere i inklusionsprocessen. Svaret er dog lidt tøvende, som om det er svært helt at definere den rolle, socialrådgiveren i givet fald skal have i forbindelse med inklusion i folkeskolen. Det giver det indtryk, at socialrådgiveren, som så mange andre, er i klemme i en fastlåst stereotyp og må kæmpe med et billede af en socialrådgiver som alene værende en kommunal sagsbehandler med fokus på jura og økonomi.

Konklusion - Underspørgsmål 1: Hvad betyder begrebet inklusion, og hvordan forstås begrebet af henholdsvis socialrådgivere og skolelærere?

Begrebet inklusion og processen omkring inklusion i folkeskolen er præget af usikkerhed, frustration og uklarhed. Der er blandt fagpersoner nogen divergens i forhold til, hvad inklusion i folkeskolen betyder. I den forbindelse er det bemærkelsesværdigt, at forskellene i forståelse af begrebet ikke er fordelt efter fag. Da der ikke har kunnet klarlægges en klar skillelinje mellem faggrupper, må det antages, at den enkeltes definition af inklusionsbegrebet tager afsæt i personens eget menne-ske og samfundssyn.

Uden én klar definition på begrebet inklusion, så er der den risiko, at der opstår en generel misforståelse af, hvad inklusion er, og hvordan det skal praktiseres. Der er ingen tvivl om, at det for individet er vigtigt at blive inkluderet i betydningen, at alle bliver set og anerkendt som særlige. Men hvad er rammerne for det fællesskab, som individet skal inkluderes i?

Konklusion - Underspørgsmål 2 Hvordan foregår implementeringen af inklusionstanken i folkeskolen på nuværende tidspunkt i implementeringsprocessen?

I forhold til implementering af inklusion i folkeskolen er det en proces i sin spæde start. Lov om inklusion blev vedtaget i foråret 2012 med virkning fra skoleåret 2012/2013. Blandt praktikere i folkeskolen er man, generelt set, meget optaget af processen. Men man er også klart af den opfattelse, at hvis inklusion skal lykkes, så skal der tilføres mere uddannelse af personalet og flere ressourcer til folkeskolen generelt.

De adspurgte faggrupper har øje for kompleksiteten i inklusionsprocessen og de dilemmaer, det kan sætte folkeskolelærerne i. Og det er primært folkeskolelærerne, der bliver berørt og er i fokus, da det er dem, der er front- eller markarbejdere i forhold til inklusionsindsatsen.

Selve implementeringsprocessen er også uden overordnede rammer lagt i hænderne på markarbejderne, det vil sige skolelærerne og deres personlige habitus og skolens doxa.

Set udefra er det problematisk. Selvom det ikke er unaturligt, at når nye tilgange til arbejdet skal implementeres, vil der være en vis periode, hvor alle forsøger at finde sig til rette og på plads. Det vigtige er her, at nogen har fokus på de børn, som bliver berørt af paradigmeskiftet, således at der ikke tabes nogen i processen. Dette må være et fælles ansvar for skole, forældre og kommune - og også for socialrådgivere i lighed med alle andre involverede.

Der er heller ingen tvivl om, at nogle skoler er længere fremme med at få inklusion til at lykkes end andre. Dette er til dels begrundet i, at der fortsat er et stykke vej til, at begrebet inklusion, i betydningen at anerkende alle elever som særlige og tilpasse folkeskolen til eleverne og ikke omvendt, er implementeret helt ud på næste hands-on-niveau.

Konklusion - Hovedproblemformulering

Med udgangspunkt i, at vi i forhold til inklusion i folkeskolen ikke kender alle svarene, og vi knapt nok kender alle spørgsmålene, så kan man konstatere, at der siges og skrives meget om inklusion i folkeskolen. Hvorvidt det fra regeringens side er et forsøg på at bremse udgifterne i forhold til folkeskolens specialundervisning, eller om der er tale om et ønske om at undgå stigmatisering og stempning af børn i folkeskolen, eller om det i virkeligheden er en indsats initieret af begge argumenter; det er uvist. Der er dog ingen tvivl om, at ligegyldigt hvad motivet bag beslutningen om inklusion i folkeskolen har været, så er beslutningen årsag til frustration blandt landets skolelærere, som i forvejen gør en stor indsats i forhold til at inkludere alle børn i et ligeværdigt fællesskab.

Inklusion og anerkendelse gives ikke kun i kraft af, at alle får lov og ret til at være en del af et defineret fællesskab. Men måske i virkeligheden i langt højere grad ved, at fællesskabet omdefineres, således at det er designet til alle. En sådan ændring af et fællesskab eller en organisation stiller krav til nye måder at indrette, i dette tilfælde, folkeskolen på. Man er nødt til at tænke alternativt i forhold til indretning af læringsmiljøet.

På baggrund af socialrådgiverens kompetenceprofil og den foreliggende empiri vil

socialrådgiveren med sine kompetencer i forhold til at rådgive, vejlede, være igangsætter, tovholder og koordinator være oplagt til at indgå som ressourceperson i folkeskolen. De kompetencer, socialrådgiverne har, adskiller sig fra skolelærernes og tager hånd om en anden del af elevernes hverdag, den sociale del, som også i høj grad har betydning for deres læringsmuligheder.

Hvordan det rent praktisk skal foregå, om det skal være i form af en fremskudt funktion eller som skolesocialrådgiver, kan der argumenteres for og imod; men med den stadig stigende kompleksitet, der udvikles i folkeskolen, er der, som skolesocialrådgiveren sagde i et telefoninterview, ingen tvivl om, at socialrådgivere i tilknytning til folkeskolen er vejen frem.

Det fremgår af de foretagne interview, at det ikke kan udelukkes, at socialrådgiverens kompetencer kan være med til at sikre den gode implementering af inklusion. Kompleksiteten og mængden af de opgaver, som er lagt på lærernes skuldre gør, at det set udefra med fokus på elevernes og lærernes trivsel og lærings- og arbejdsmiljø ville være fornuftigt at aflaste lærerne i nogle af deres opgaver. Som den fremskudte socialrådgiver siger, så oplever hun også, at lærerne har stor glæde og gavn af hendes tilstedeværelse. At lærerne ikke selv i samme grad er sikre på succes i forhold til at gøre socialrådgiveren til en del af skolen, skyldes måske, at lærerne ikke kender til, hvilke kompetencer socialrådgiverne har, men hovedsageligt kender socialrådgiverne som en del af den kommunale forvaltning.

Det er vigtigt også at have socialrådgiverne med i hele implementeringsprocessen, for som den fremskudte socialrådgiver giver udtryk for i et interview, kan hun være bange for, at man kommer til, i inklusionens navn, at begå overgreb på nogle børn. Det er specielt de børn, for hvem inklusion af en eller anden grund ikke er en mulighed.

I udvikling af områder er det godt at have andre fagprofessionelle med og få en anden vinkel på de udfordringer, vi står overfor.

"You can't solve a problem with the same kind of thinking that gave rise to the problem" Albert Einstein.

Litteraturliste

Bøger, dele af bøger og artikler

Alenkær, Rasmus (2008): Zonen for nærmeste inklusionsudvikling, I: Alenkær, Rasmus (red.), Den inkluderende Skole i praksis, København 2008, Frydenlund.

Bislev, Sven(2006): Socialpolitiske modeller, I: Larsen, Jørgen Elm & Møller, Iver Hornemann (red.)(2004): Socialpolitik, København, Hans Reitzels Forlag

Bourdieu, Pierre og Wacquant, Loïc j.d.(1996): Refleksiv sociologi – mål og midler, København, Hans Reitzels Forlag

Bronfenbrenner, Urie(red.) (2005): Making Human Beings Human. Californien. Sage Publications, Inc.

Bø, Inge(2000): Barnet og de andre. 3. udgave, Oslo, Universitetsforlaget s. 156-162

Ejernæs Morten (2006): Socialpolitikens virkninger: integration, differentiering,

selvbestemmelse og disciplinering, I: Larsen, Jørgen Elm & Møller, Iver Hornemann (red.)(2004): Socialpolitik, København, Hans Reitzels Forlag

Gul, Michael Adam et al. (2010): Human udviklingsøko­logisk systemteori. I: Anvendt teori, Århus, Socialrådgiveruddannelsen i Århus, Via University College, s.127-155

Harrits, Gitte Sommer (2012): Sociale diagnoser i praksis, I: Gjallerhorn Nr. 15 s. 86-93

Harrits, G.S. (2008): "Klasser i videnssamfundet." In: P. Nielsen (red.): *Brudflader*. Copenhagen: Frydenlund, p. 56-73.

Hertz, Søren (2012), Børn og unge er vores bedste manualer, I: Gjallerhorn Nr. 15 s. 16-27

Honneth, Axel (2006): Kamp om anerkendelse, København, Hans Reitzels Forlag
Hutchinson, Gunn Strand & Oltedal, Siv (2006): Modeller i Socialt Arbejde, 2. udgave, København, Hans Reitzels Forlag

Højholt, Charlotte (1996): Udvikling gennem deltagelse, I: Witt, Gunnar & Højholt Charlotte (red.)(1996), Skolelivets Socialpsykologi – Nyere socialpsykologiske teorier og perspektiver, København, Unge pædagoger

Kuschel, Rolf og Jørgensen, Per Schultz (2006): Socialpsykologi – en introduktion, 2. udgave, København, Frydenlund

Kvale, Steinar (2007): Interview, en introduktion til det kvalitative forskningsinterview, København, Hans Reitzels Forlag

Launsø, Laila et al.(2011): Forskning om og med mennesker, 6. udgave, København, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Lier, Lene (red.)(1999): Børne og Ungdomspsykiatri, København, Hans Reitzels Forlag

Nielsen, Elof Nellemann et. al (2012): Bourdieu, I: Nielsen, Elof Nellemann(red.): Teori i socialfaglig praksis, Århus, ViaSystime

Stokkebæk, Anne (2007): Psykologi – Udviklingspsykologi, 2. udgave, København, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Winter, Søren C. & Nielsen, Vibeke Lehmann (2010): Implementering af politik, Århus, Academica.

Love

Lov nr. 169 af 5. Juni 1953, Danmarks Riges Grundlov

Lov nr. 379 af 28. April 2012, Lov om ændring af lov om folkeskolen, lov om fri-skoler og private grundskoler m.v. og lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler (frie kostskoler) - (Inklusion af elever med særlige behov i den almindelige undervisning og tilpasning af klagereglerne til en mere inkluderende folkeskole m.v.)

LBK nr. 988 af 09. Oktober 2012, Bekendtgørelse af forvaltningsloven

LBK nr. 930 af 17. September 2012, Bekendtgørelse af lov om retssikkerhed

LBK nr. 998 af 16. August 2010, Bekendtgørelse af lov om folkeskolen

Fra internettet

Aftale om kommunernes økonomi. Kommunernes Landsforening. Fundet den

05.12.12 kl. 9.20 på:

http://www.kl.dk/ImageVault/Images/id_55201/scope_0/ImageVaultHandler.aspx

Børne- og Undervisningsministeriet. Fundet den 25.11.12 kl. 13.40 på:

<http://www.uvm.dk/i-fokus/95-procent-maalsaetning>

Børne- og undervisningsministeriet. Fundet den 04.12.12 kl. 9.30 på:

<http://www.uvm.dk/I-fokus/Ledelse/Fakta-om-kompetenceudvikling-af-skoleledere-i-Danmark>

Børne- og undervisningsministeriet. 95% målsætning. Fundet den 09.12.12 kl.

15.45 på: <http://www.uvm.dk/i-fokus/95-procent-maalsaetning>

Cooperative Learning. Dr. Spencer Kagan. Om cooperative Learning. Fundet den

28.11.12 på: <http://cooperativelearning.dk/about-cooperative-learning/dr-spencer-kagan>

Folketinget. Børne- og undervisnings ministeriet. Fundet den 24.11.12 kl. 09.50 på:

<http://www.ft.dk/samling/20111/lovforslag/l103/bilag/4/index.htm#nav>

Folketinget. Børne-og undervisningsministeriet. Fundet den 25.11.12 kl. 09.30 på:

<http://www.ft.dk/samling/20111/lovforslag/L103/bilag/2/index.htm>

Gregersen Lone. (2000), Undervisning i sociale kompetencer Trin-for-Trin. Fundet

den 28.11.12 kl. 11.50 på: http://www.ufe.dk/upn_public/print.php?id=431

Krakov,Rasmus (2012):Folkeskolens svære inklusion. Fundet den 04.10.12 kl.

15.40 på: <http://videnskab.dk/kultur-samfund/folkeskolens-svaere-inklusion>

Larsen, Michael Søgaard, et al., (2012) Effekt og pædagogisk indsats ved inklusion af børn med særlige behov i grundskolen – Forskningskortlægning. Fundet den 04.10.12, kl. 14.20 på:

<http://edu.au.dk/aktuelt/nyhed/artikel/viden-om-inklusion-er-nu-kortlagt/>

Lovforslag nr. L103. Skriftlig fremsættelse. Fundet den 07.12.12 kl. 10.15 på:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=140727>

Lærernes side. Pædagogik og Didaktik. Fundet den 20.11.12 kl. 10.21 på:

<http://peagogikogdidaktik.wordpress.com/laererens-side/citater-fra-kulturens-skatkammer/> bourdieu-citater-centrale-begreber/Madsen, Vagn (2004) Den fatale

Rummelighed. Folkeskolen.dk Fundet den 07.12.12 kl. 21.25 på:

<http://www.folkeskolen.dk/32430/den-fatale-rummelighed>

Nordahl, Thomas (2007): Arbejdet med LP-Modellen. Print Nord. Fundet den

28.11.12 kl. 11.30 på:

[http://www.viauc.dk/bibliotekerne/bibliotekskive/Documents/P%C3%A6dagogiske%20fag/Arbejdet_med_LP-modellen_2009\[1\].pdf](http://www.viauc.dk/bibliotekerne/bibliotekskive/Documents/P%C3%A6dagogiske%20fag/Arbejdet_med_LP-modellen_2009[1].pdf)

Nyt fra Danmarks statistik. Befolkningens uddannelse. Fundet den 08.12.12 kl. 10.45 på: <http://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2011/NR443.pdf>

Ratner, Helene(2011): Folkeskolen i refleksionens spejlkabinet Fundet den 08.12.12 på: <http://www.information.dk/271787>

Salamanca-erklæringen. Børne- og undervisningsministeriet. Fundet ultimo nov. på: <http://pub.uvm.dk/1997/salamanca.pdf> (efterfølgende opslag ikke muligt)

Sajid, Madina og Madsen, Katrine Støjer: Klasseledelse kan skabe godt læringsmiljø. Fundet den 28.11.12 kl. 11.00 på: <http://www.sfi.dk/Default.aspx?ID=11000>

Skoler og undervisning før 1814. Institut for kultur og samfund. Fundet den 07.12.12 kl. 14.50 på: <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/skoler-og-undervisning-foer-1814/>

Socialrådgiverens kompetenceprofil. Fundet den 09.12.12 kl. 15.50 på: http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/Medlemsgrupper/Studenter/2006-Socialraadgi- vernes_kompetenceprofil.pdf

Specialundervisning. Børne- og undervisningsministeriet. Fundet den 09.12.12 kl. 15.30 på: <http://www.uvm.dk/Uddannelser-og-dagtilbud/Folkeskolen/Specialundervisning/Fakta-om-specialundervisning/Analyser-og-undersoegelser>

Specialundervisning. Børne- og undervisningsministeriet. Fundet den 09.12.12 kl. 15.30 på: http://www.uvm.dk/Uddannelser-og-dagtilbud/Folkeskolen/Specialundervisning/Fakta-om-specialundervisning/~media/UVM/Filer/Udd/Folke/PDF09/091215_udd_resultater_handicap_December_2009.ashx

Søren Langager, Diagnosernes Himmelflugt, Danskernes Akademi 2012, fundet den 15.09.2013 på: http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Sundhed_Sygdom/ADHD_og_diagnosernes_himmelflugt.htm

Udviklings økologisk model, af Rose, Simon, fundet på nettet den 09.12.12 kl. 16.15 på: <http://mydegreediary.blogspot.dk/2010/05/multi-agency-work.html>

Uddannelse. 100-året for skolereformen. Børne- og Undervisningsministeriet. Fundet på: <http://udd.uvm.dk/200309/udd200309-03.htm?menuid=4515> (senere opslag ikke muligt)

Andet

Dall, Anne Louise og Skou, Ann-Cathrine (2012): "Inklusion i folkeskolen, - med hvilket formål", Ålborg Universitet. – Speciale

Dansk Clearinghouse for uddannelsesforskning, Institut for Uddannelse og Pædagogik, Århus Universitet. Forskningskortlægning med titlen: "Effekt og pædagogisk indsats ved inklusion af børn med særlige behov i grundskolen" Fundet den 09.12.12 kl. 16.39 på: <http://edu.au.dk/aktuelt/nyhed/artikel/viden-om-inklusioner-nu-kortlagt>

Dansk Evalueringsinstitut (2011), Indsatser for inklusion i folkeskolen, en undersøgelse lavet blandt skolelærere og skoleledere, med fokus på skolernes brug af for-

skellige typer af indsatser i forhold til inklusion.

Ratner, Helene (2012): Promises of Reflexivity, Managing an Researching Inclusive Schools", CBS, PhD-afhandling.

Kriminelle unge nydanskere

Af Rasmus Kirkegaard – professionsbachelor i socialt arbejde, januar 2013

Resumé

Formålet med projektet var at undersøge, hvilke årsagsforklaringer, der ligger til grund for den høje kriminalitetshyppighed blandt unge nydanske drenge og mænd i alderen 10-29 år. Projektets videnskabsteoretiske udgangspunkt er kritisk realisme, hvorfor projektet bygger på antagelsen om, at en lang række forhold i de unges liv kan udgøre generative mekanismer, som i sidste ende kan være årsag til kriminalitet. Disse mekanismer identificeres, undersøges og forklares i en sociologisk og socialfilosofisk forankret analyse, som bygger på et bredt empirisk fundament. Samtidig rettes et blik imod Gellerupparken/Toveshøj i Aarhus, som er et ghettoområde med en høj kriminalitetshyppighed og massive kriminalpræventive indsatser. Igennem interviews med to tidligere kriminelle unge med tilknytning til området søges årsagerne til den høje kriminalitetshyppighed og den begrænsede virkning af den kriminalpræventive indsats i området forklaret. På baggrund af den opnåede viden og informanternes udsagn fremsættes forslag til handlemuligheder, som i fremtiden kan være med til at forebygge ungdomskriminalitet i området.

Indledning

Kriminelle unge nydanske¹ drenge fra ghettoområder i Danmark har igennem en årrække været et varmt emne, som har præget både medierne og den politiske diskurs. Udtryk som "lovløshed" og "parallelsamfund" er nøgleord i den offentlige debat, og emnet diskuteres til hudløshed. Selvom der optræder mange forskellige synspunkter i denne debat, er det dog et uomtvisteligt faktum, at gruppen af unge med ikke-vestlig baggrund er overrepræsenteret i kriminalitetsstatistikken. Tal fra Danmarks Statistik viser, at indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande i alderen 15-19 har den højeste kriminalitetshyppighed efterfulgt af gruppen fra 20-29 år. Statistikken tegner samtidig et billede af, at alle aldersgrupper er overrepræsenteret i forhold til etniske danskere². Et af de ghettoområder, som er en vedvarende kilde til omtale i medierne, er Gellerupparken/Toveshøj³, som er et af de største ghettoområder i Danmark⁴. Den ene dag kan man læse, at kriminalitetshyppigheden i området er styrtdykket⁵; mens man kort tid efter kan læse, at den er eksploderet⁶. Selvom kriminalitetshyppigheden i området er vekslende fra år til år, er kriminaliteten i området stadig høj på trods af massive kriminalpræventive indsatser. Det er altså stadig ikke lykket at "knække koden" og få nedbragt den høje kriminalitetsrate i området på trods af en udbygning af den kriminalpræventive be-

¹ Se afsnit om "Afgrensning af målgruppen"

² Danmarks statistik (2012) s. 183

³ Gellerupparken/Toveshøj kaldes i folkemunde blot "Gellerup", hvorfor denne betegnelse fremover vil blive anvendt i dette projekt.

⁴ Regeringen (2010) s. 39

⁵ <http://politiken.dk/indland/ECE1189539/kriminaliteten-styrtdykker-i-gellerup/>

⁶ <http://jyllands-posten.dk/aarhus/krimi/article2382992.ece>

redskab og en massiv indsats fra både politi, socialarbejdere og frivillige⁷. Som fritidsleder Anders Glahn spurgte ved et møde i 2011 i Samvirket, som er en del af det kriminalpræventive beredskab i Gellerup: *"Vi kan ikke løbe fra, at vi har byens største kriminalitet. Så: HAR vi styr på, hvad vore børn og unge går rundt og laver?"*⁸

Afgrænsning af projektet

Undersøgelser viser, at en lang række forhold øger risikoen for kriminalitet, f.eks. dårlig økonomi, uddannelsesniveau og geografisk placering⁹. Disse undersøgelser bevidner, at der er en sammenhæng imellem en række forhold og kriminel adfærd; men de forklarer ikke de bagvedliggende årsager til sammenhængen. Det er min overbevisning, at der ligger en række årsagsmekanismer til grund for de unges kriminalitet, og at det er vigtigt at kende til disse mekanismer i det kriminalpræventive arbejde. Jeg er af den klare opfattelse, at jo bredere en viden man har om årsagerne til et socialt problem i en given kontekst, jo bedre muligheder har man for at tilrettelægge en effektiv indsats overfor problemet. I 2011 udgav Center for Boligsocial Udvikling (CFBU) en rapport om det kriminalpræventive beredskab i Gellerup. I rapporten sandsynliggjorde man på baggrund af udvalgte informationer, at den kriminalpræventive strategi i Gellerup var effektiv. I udarbejdelsen af rapporten blev der ikke foretaget interviews med målgruppen, som den kriminalpræventive indsats er rettet imod. Dette undrer mig, da det er min klare overbevisning, at de unge drenge kan bidrage med værdifuld viden, som kan anvendes i det sociale arbejde. Både i kraft af, at de udgør målgruppen for indsatsen; men også fordi de bor i området og er en del af den lokale ungdomskultur. Det er min antagelse, at de må rumme en viden, som kan være brugbar i forhold til at forstå og forklare årsagerne til deres kriminalitet. I projektet anvendte jeg viden om og fra målgruppen i en sociologisk forankret analyse med henblik på at forklare, hvordan forskellige forhold kan udgøre mekanismer, der kan være årsag til de unges høje kriminalitetshyppighed. Jeg anvendte herefter den opnåede viden til at undersøge den nuværende kriminalpræventive indsats i Gellerup og komme med forslag til fremtidige tiltag.

Afgrænsning af målgruppen

Målgruppen i dette projekt er unge indvandrere¹⁰ og efterkommere¹¹ med ikke-vestlig baggrund, da denne gruppe som tidligere nævnt har den højeste kriminalitetshyppighed. Disse unge vil blive omtalt som "nydanskere" eller blot "de unge",

⁷ Se afsnit om "Det kriminalpræventive arbejde i Gellerup"

⁸ <http://www.gellerup.nu/aktuelt/nyheder/arkiv/dato/2011/december/02/gellerup-vil-staa-sammen-om-oeget-tryghed/>

⁹ Stevens, Hanne (2005). 43

¹⁰ Indvandrere er personer, som er født i udlandet, hvor Ingen af forældrene er både danske statsborgere og født i Danmark. (Kilde: Danmarks Statistik (2011) s. 12)

¹¹ Efterkommere er personer, som er født i Danmark, hvor ingen af forældrene er både danske statsborgere og født i Danmark. (Kilde: Danmarks Statistik (2011) s. 12)

mens alle indvandrere og efterkommere vil blive omtalt som "etniske minoriteter". Da projektet også har et præventivt sigte, medtages unge under den kriminelle lavalder også, hvorfor målgruppen er nydanske drenge/mænd i alderen 10-29 år. Rockwoolfonden lavede i 2011 en statistisk beregning over kriminalitetshyppigheden blandt etniske minoriteter, hvor man korrigerede for en langt større mængde socioøkonomiske variabler end i tidligere undersøgelser¹². Undersøgelsen viser i tråd med tallene fra Danmarks Statistik en overrepræsentation af kriminelle nydanskere, især blandt de unge¹³. Undersøgelsen viser samtidig, at jo flere socioøkonomiske faktorer, der korrigeres for, jo mindre er overrepræsentationen af kriminelle nydanske efterkommere¹⁴. I projektets analyser blev sammenhængen mellem socioøkonomiske vilkår og unge nydanskere kriminalitet undersøgt, og de forslag til fremtidige handlemuligheder, som præsenteres i denne artikel, tager afsæt i den opnåede viden fra analyserne.

Relevans for det sociale arbejde

Den høje kriminalitetshyppighed i Gellerup er ikke enestående for området, og en række andre ghettoområder i landet har lignende problemer, f.eks. Bispehaven i Aarhus¹⁵. Det er derfor yderst relevant for kvalificeringen af det sociale arbejde at undersøge, hvilke årsagsmekanismer, der ligger til grund for den høje kriminalitetshyppighed blandt unge nydanske drenge. En øget viden om baggrunden for deres kriminalitet igennem en større forståelse af årsagsmekanismer vil sandsynligvis kunne bidrage til en stærkere kriminalpræventiv indsats i fremtiden og vil muligvis også kunne anvendes i andre ghettoområder med tæt beslægtede karakteristika.

Problemformulering

Jeg vil undersøge, hvordan den høje kriminalitetshyppighed blandt unge nydanske drenge kan forklares ved at undersøge og forklare årsagsmekanismer på samfundsniveau samt i lokalsamfundet i Gellerup.

UP1: Hvilke årsagsmekanismer ligger til grund for unge nydanske drenges høje kriminalitetshyppighed?

UP2: Hvad er årsagerne til, at ungdomskriminaliteten i Gellerup er høj, på trods af omsiggribende kriminalpræventive indsatser?

UP3: Hvilke handlemuligheder/tiltag kan på baggrund af den opnåede viden anvendes i forhold til at forbedre det kriminalpræventive arbejde i Gellerup?

Teori om subkulturer

Da dette projekt i høj grad henter sit teoretiske grundlag i teorier om subkulturer,

¹² Andersen, Lars Højsgaard og Tranæs, Torben (2011) s. 6

¹³ Andersen, Lars Højsgaard og Tranæs, Torben (2011) s. 53

¹⁴ Andersen, Lars Højsgaard og Tranæs, Torben (2011) s. 15

¹⁵ Center for Boligsocial Udvikling (2011) s. 3

inddrages en kort introduktion til dette teoretiske fundament i denne artikel, som præsenterer teorier om subkulturer. Desuden trækker artiklen på Pierre Bourdieus begrebsapparat. Teorierne om subkulturer, som anvendes i dette projekt, har rødder hos Center for Contemporary Cultural Studies i England, også kendt som Birminghamskolen. Her forstås subkulturer som en nyere klasse, der er vokset frem i velfærdssamfund. Velfærden har givet unge økonomiske ressourcer, så de igennem forbrug definerer sig som en selvstændig klasse¹⁶. Subkulturer ses som et subsystem, som både er en underklasse af det samfund, de tilhører; men samtidig også er et undersystem af den sociale klasse, de tilhører, som er arbejderklassen¹⁷. Subkulturerne betragtes som relativt autonome inden for større samfundsmæssige kulturelle netværk, men samtidig som klassespecifikke, da de unge er knyttet til forældrenes sociale klasse¹⁸. Tilhængere af subkultur ser sig som modstandere af magtsamfundet og den dominerende kultur, som besidder samfundets magt¹⁹. De unge oplever, at det omgivende samfund rummer kulturelle symboler, som de ikke kan kopiere, og opfinder derfor egne symboler og koder, som de kan definere sig igennem²⁰. Subkulturen udgør således en symbolsk løsning på problemer, som er centrale for den sociale klasse, de unge tilhører. Samtidig kan subkulturen opfattes som symbolsk modstand mod den dominerende mainstreamkultur i samfundet, hvorfor subkultur kan forstås og forklares i forhold til klassespecifik kultur, men også i forhold til mainstreamkulturen i samfundet²¹. Ifølge Bourdieu vil subkulturen bestå af agenter fra nogenlunde samme position i det sociale rum. Subkulturen karakteriseres som særskilte mikrorum i det sociale rum med egne værdisæt og egne kriterier for, hvad der er gyldig kapital. Ting, som har høj social værdi i det subkulturelle mikrorum, har derfor ikke nødvendigvis høj social værdi udenfor subkulturen²². I denne henseende er der tale om subkulturel kapital, som både kan være rekvisitter og personlige og kropslige karakteristika, som f.eks. tøj, styrke, mod, sprogbrug og subkulturel viden²³. De unge i subkulturen præsenterer sig igennem bestemte verbale og non-verbale koder overfor hinanden, hvilket udgør en samlet systematik, som kan betegnes som en "stil". Stilen definerer status; men er samtidig med til at afgrænse gruppen i forhold til andre, herunder mainstreamkulturen og forældre-kulturen - og rummer således en symbolsk kritik imod den dominerende kultur. Subkulturen rummer desuden en territorial bevidsthed om at tilhøre et bestemt geografisk område, og agenter vil via verbale og non-verbale koder signalere dette til omverdenen for at afgrænse sig i forhold til den dominerende kultur²⁴.

Udviklingen i kriminaliteten i Gellerup

Der er mange forskellige måder at måle kriminaliteten i et område på. I CFBU's

¹⁶ Andersen, Søren Rishøj og Jørgensen, Jacob Brauner (2007) s. 10

¹⁷ Andersen, Søren Rishøj og Jørgensen, Jacob Brauner (2007) s. 11

¹⁸ Jensen, Sune Qvotrup (2002) s. 25

¹⁹ Andersen, Søren Rishøj og Jørgensen, Jacob Brauner (2007) s. 11

²⁰ Andersen, Søren Rishøj og Jørgensen, Jacob Brauner (2007) s. 13

²¹ Jensen, Sune Qvotrup (2002) s. 25-26

²² Jensen, Sune Qvotrup (2002) s. 25

²³ Jensen, Sune Qvotrup (2002) s. 26

²⁴ Andersen, Søren Rishøj og Jørgensen, Jacob Brauner (2007) s. 12

rapport²⁵ når man frem til nogle optimistiske resultater ved at måle specifikt på nogle bestemte parametre i en kort periode. I dette projekt blev i stedet benyttet de samme målekriterier og tal, som benyttes til at udpege særligt udsatte boligområder til ghettolisten: Antal dømte for overtrædelse af straffeloven, våbenloven eller lov om euforiserende stoffer pr. 10.000 beboere på 18 år og derover (gennemsnitstal over 4 år)²⁶. Det virker rimeligt at anvende disse tal af flere årsager. Først og fremmest, fordi målemetoden i forvejen anvendes som værktøj til at identificere områder på ghettolisten. Sekundært, fordi metoden måler det samlede antal dømte over en længere periode, og derfor må antages at kunne sige noget generelt om den overordnede udvikling i kriminaliteten blandt beboerne. Sammenligner man udviklingen i disse tal fra perioden 2004-2008 med perioden 2008-2011, tegner der sig et noget andet billede af udviklingen i kriminaliteten, end i CFBU's rapport.

Antal dømte pr. 10.000 indbyggere	2004-2008 (Gns.)	2008-2011 (Gns)	Fald i %
Gellerup/Toveshøj	456 ²⁷	444 ²⁸	2,6 %

Antal dømte over 18 år er således kun faldet med 2,6 %, når man sammenligner de to perioder, hvilket vidner om, at kriminalitetshyppigheden blandt beboere over 18 år er stort set uændret. Til gengæld ses der et væsentligt fald i antal sigtede unge i alderen 10-17 år, som faldt fra 8,2 % i 2006 til 6,2 % i 2009²⁹. Hertil skal dog bemærkes, at der generelt skete et fald i andelen af sigtede unge i Aarhus i denne periode, især i de almene boligområder og udsatte boligområder, hvorfor et fald i denne størrelsesorden ikke er enestående for Gellerup³⁰.

Analyse af den kriminalpræventive indsats i Gellerup

Projektet baserer sig dels på egen empiri, i form af kvalitative interviews med to informanter, og dels på forelæggende kvantitativ og kvalitativ empiri i form af statistik, interviews og spørgeskemaundersøgelser. Informanterne var tidligere kriminelle nydanskere drenge i 20'erne med tilknytning til Gellerup. Det blev under interviewene med informanterne meget tydeligt, at de rummer en stor viden om det kriminelle miljø i området samt en stor viden om, hvad der får de unge drenge til at begå kriminalitet. Det er derfor oplagt at anvende informanternes førstehåndsviden fra det kriminelle miljø, når en præventiv indsats skal evalueres. Denne viden vil sammen med foreliggende viden fra projektets analyser ud fra teorier om subkulturer samt teorien om den kriminalpræventive geometri³¹ blive anvendt i denne

²⁵ Beredskabet i Gellerup (se evt. afsnit om beredskabet i Gellerup)

²⁶ Liste over særligt udsatte boligområder 2012

²⁷ Regeringen (2010) s. 39

²⁸ Liste over særligt udsatte boligområder 2012

²⁹ Center for Boligsocial Udvikling (2011) s. 35

³⁰ Uddybes i nedenstående afsnit "De almene boligområder i Århus"

³¹ Den kriminalpræventive geometri har rødder i den situationelle kriminalitetsteori, som stammer fra England. Teorien fokuserer på, at der i forbindelse med en forbrydelse altid er en forbryder, et offer eller et mål og et bestemt sted, hvor kriminaliteten finder sted. De fleste kriminelle handlinger omfatter alle tre parametre. Formålet med geometrien er at gøre opmærksom på sammenhængen af de tre faktorer,

analyse.

Adspurgt om det præventive arbejde i Gellerup mindsker kriminaliteten, svarer informant B: Nej det gør det faktisk ikke (...) de får en masse penge for at lave noget for de unge, hvad pengene bliver brugt til, det ved jeg så ikke (...), men i hvert fald, det virker sgu ikke³².

Omkring dette svarer informant A: Det vil ikke hjælpe det store (...) Altså du kan ikke forandre alle mennesker, det er vi enige om. Men der er i hvert fald nogen mennesker, der kan blive påvirket af det her hurtige liv, der lige kan tænke sig lidt om (...) - der kan nå at reddes, inden det er for sent³³.

Det fremgår tydeligt, at informanterne ikke mener, at de nuværende kriminalpræventive indsatser i området er særligt effektive. Dette understøttes også af informanternes udsagn om, at politiets hyppige patruljeringer ikke mindsker på kriminaliteten i området. Informant A bekræfter ligeledes, hvordan kriminaliteten flytter til steder, hvor der ikke bliver ført tilsyn med dem "*Der er altid smutveje. Der er altid et lille sted, man kan sidde og gemme sig. Man finder på et andet spot at ge*³⁴." Det kan således antages, at nogle af problemerne i Gellerup har flyttet geografisk position til steder med mindre tilsyn. Dette kan også underbygges af de tidligere viste beregninger, som påviser, at antal dømte beboere i Gellerup i gennemsnit er faldet meget lidt ved sammenligning af perioden 2004-2008 med perioden 2008-2011. Det skærpede tilsyn fra politiet rummer samtidig en anden problemstilling, da mange af de unge har et fjendebillede af politiet og føler sig diskrimineret af betjentene. Politiets hyppige tilstedeværelse kan jf. informanternes udsagn ligefrem forværre kriminaliteten og medvirke til, at de unge retter deres vrede imod politiet. Informanterne giver således udtryk for, at der er et stort behov for nye tiltag og handlemuligheder i det kriminalpræventive arbejde i Gellerup. De mener, at flere ressourcestærke beboere og bedre muligheder for uddannelse er den bedste løsning i forhold til at mindske ungdomskriminaliteten. Samtidig mener de også, at politiets reaktive adfærd er diskriminerende og derved en hæmsko for et succesfuldt forebyggende arbejde. Disse forhold betragtes i den situationelle kriminalitetsteori som fjerne forhold, som er svære at påvirke, og som ikke kan ændres hurtigt. Samtidig er mange af de nuværende indsatser som f.eks. organiserede fritidsaktiviteter, opsøgende medarbejdere og patruljering fra politiet rettet imod de nære forhold, og disse tiltag har ifølge informanterne ikke nogen positiv indflydelse på kriminaliteten blandt beboerne. Dette kan både forklares ved, at de primære årsager til kriminaliteten bunder i fjerne forhold, som ikke kan påvirkes af indsatser mod nære forhold; men kan også forklares ved, at de nuværende indsatser mod de

da teorien siger, at kriminel adfærd kun kan forekomme, hvis en særlig kombination af de tre faktorer er til stede. Geometrien kan således hjælpe med at kortlægge, hvad der kendetegner den aktuelle kriminalitet i et område, og hvordan man kan påvirke og forebygge denne kriminalitet. Der skelnes imellem **fjerne** og **nære** forhold i miljøet, som kan være årsag til kriminalitet. De fjerne forhold er svære at få indflydelse på og kan ikke ændres hurtigt, og her er tale om f.eks. socioøkonomiske forhold. De nære forhold er nemmere at få indflydelse på og kan ændres hurtigt, og her er tale om de sociale rammer for forbrydelser i et samfund. Den kriminalpræventive geometri fokuserer på de nære forhold

³² Informant B. Tid 14:44

³³ Informant A. Tid 28:30

³⁴ Informant A. Tid 38:16

nære forhold rummer muligheder for forbedring. Det øgede tilsyn fra politi, boligso-
ciale medarbejdere og frivillige medarbejdere medvirker dog sandsynligvis til at
mindske udøvelsen af synlig kriminalitet i selve området; men det lader til, at noget
af kriminaliteten blot flytter ud af området til et andet sted med mindre tilsyn. De
nuværende indsatser mod de nære forhold ser således ud til at fungere som symp-
tombehandling, som ikke påvirker selve årsagerne til kriminaliteten; men blot for-
hindrer de unge i at udøve kriminalitet på bestemte steder. På baggrund af denne
viden bør den kriminalpræventive indsats primært rettes imod de fjerne forhold
samtidig med, at indsatsen imod de nære forhold forbedres. Samtidig må man
væbne sig med tålmodighed, da det ikke vil være realistisk at forvente, at man på
kort tid kan se omfattende resultater af en indsats imod fjerne forhold. Her tænkes
både på socioøkonomiske vilkår, men især også på etnisk diskrimination, som er
meget svært at sætte ind overfor, da det er et fænomen, som præger relationen
mellem forskellige kulturer i Vesten. Kulturer, som bryder med det generelle billede
af, hvad der f.eks. er "dansk" og derved normalt for majoriteten af befolkningen,
betragtes som fremmede og ikke-danske, "de andre"³⁵. Denne opdeling i "os" og
"dem" er ifølge flere forskere helt naturligt for mennesket og betragtes som et nød-
vendigt vilkår for at forholde os til omverdenen ved at reducere den kompleksitet,
verden består af igennem denne opdeling³⁶. Dette giver svære og lange udsigter i
forhold til at reducere etnisk diskrimination generelt.

Konklusion

Projektets analyser viser, at en lang række forhold kan udgøre generative push &
pull mekanismer, som i samspil med hinanden kan være årsag til kriminalitet hos
unge nydanske drenge. Mange af familierne lever under ringe socioøkonomiske for-
hold og er ofte udenfor arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet. Familierne har
ydermere ofte et begrænset og ressourcetsvagt socialt netværk, ligesom mange af
de unge klarer sig dårligt i skolen. De unge føler sig samtidig ofte diskrimineret og
føler sig generelt ikke anerkendt i det danske samfund. Disse forhold kan udgøre
push mekanismer, som kan gøre de unge parate til at indgå i et kriminelt fælles-
skab. Det kriminelle fællesskab rummer samtidig en række forhold, som kan ud-
gøre pull mekanismer i form af alternativ anerkendelse, venner, penge og status,
som kan tiltrække de unge til dette miljø. De forskellige generative mekanismer
kan forstærke hinanden og i sidste ende være årsag til, at den unge bliver kriminel
og en del af et kriminelt miljø. Det kriminelle miljø kan defineres som en subkultur
med egne regler, normer og værdier, som ofte står i opposition til den dominerende
samfundsorden, som de unge føler sig undertrykt og diskrimineret af. Samtidig er
de unge ofte opvokset i et socialt belastet alment boligområde med en høj krimina-
litetshyppighed, hvor sandsynligheden for at stifte bekendtskab med et kriminelt
miljø er stor. Disse forhold gør sig i høj grad også gældende i Gellerup, hvor mange
forhold kan udgøre årsagsmekanismer, som kan have indflydelse på de unges kri-
minalitet. Familierne lever under ringe socioøkonomiske vilkår, og de unge føler sig
ofte diskrimineret, især af politiet. Penge, anerkendelse og status kan samtidig til-
trække de unge til det kriminelle miljø. Kriminelle handlinger som vold og trusler
afføder status og anerkendelse i det kriminelle miljø, hvorimod en mere afdæmpet

³⁵ Meuwisse, Anna og Swärd, Hans (2004) s. 280

³⁶ <http://www.opinionen.dk/haber/245-at-krydse-grnser-din-hjerne-krver-grnser.html>

adfærd bliver betragtet som et svaghedstegn, som kan have ubehagelige konsekvenser for de unge. Den kriminelle livsstil kan derfor være nødvendig for de unge i forhold til at opretholde en ønsket levestandard samt opretholde status og magt, hvorfor et liv uden kriminalitet ikke nødvendigvis er et ønskværdigt scenario. Disse forhold giver svære vilkår for det kriminalpræventive arbejde og peger samtidig på, at man bør væbne sig med tålmodighed. Dette skyldes både de mange pull mekanismer, som tiltrækker de unge til det kriminelle miljø; men skyldes også, at mekanismerne primært er rodfæstet i forhold, som er svære at påvirke og tager lang tid at ændre. Derfor kan resultaterne af tidligere, nuværende og kommende indsatser rettet imod disse forhold, måske først give resultater om mange år. Dette gør det utroligt svært at tilrettelægge en kriminalpræventiv indsats, da det er meget svært at måle, hvad der virker. På trods af disse barrierer munder projektet ud i en række forslag til fremtidige tiltag og handlemuligheder, som jeg tror, kan være med til at kvalificere det sociale arbejde i fremtiden. Handlemulighederne fokuserer på at tilføre de unge flere ressourcer i form af bedre uddannelse, bedre rollemodeller og flere ressourcestærke personer i lokalområdet, men har samtidig fokus på at minimere diskrimination og skabe bedre muligheder for, at de unge kan føle sig anerkendt i det samfund, de lever i.

Fremtidige handlemuligheder

I forbindelse med udarbejdelsen af dette projekt har der meldt sig en række tanker og idéer til konkrete handlemuligheder i det kriminalpræventive arbejde. På grund af projektets begrænsede omfang har det midlertidigt været nødvendigt at udvælge få idéer og fremsætte de mest relevante som egentlige handlemuligheder i det kriminalpræventive sociale arbejde. Handlemulighederne fokuserer på samme indsatsområder som regeringens ghettostrategi, og fokuserer på forebyggelse igennem indsatser rettet mod både nære og fjerne forhold. Handlemulighederne er primært rettet imod forhold i Gellerup, men antages også at kunne anvendes i andre boligområder med lignende problematikker. Indsatsen rettet imod de nære forhold, tager udgangspunkt i den kriminalpræventive geometri. I alt er fire forslag til tiltag blevet udarbejdet. I udarbejdelsen har det for mig været en nøglefaktor, at forslagene er etisk forsvarlige og bygger på en grundlæggende tanke om hensyn, anerkendelse, ligeværd og hjælp til selvhjælp. Forslagene bygger på en grundlæggende antagelse om, at mennesket selv rummer ressourcerne til at ændre sin situation og skal motiveres til at realisere disse ressourcer frem for at tvinges til det. I forbindelse med udarbejdelsen har jeg taget udgangspunkt i Dansk Socialrådgiverforenings etikvejledning.

Samtidig har forslagene i høj grad fokus på princippet om ikke-diskriminering. Både fordi det er en forpligtelse og en kerneværdi inden for det sociale arbejde³⁷; men også fordi analyserne viser, at mange nydanskere føler sig udsat for diskrimination. Forslagene vil kunne påvirke det sociale arbejde med målgruppen i fremtiden ved at rette endnu større fokus på en mere anerkendende tilgang i det sociale arbejde. Dette igennem fokus på styrkelse af mulighedsskabende mekanismer og bekæmpelse af undertrykkende mekanismer, som symbolsk vold og diskrimination. Positiv diskrimination i form af kompenserende ressourcer betragtes i dette projekt, som

³⁷ <http://www.socialrdg.dk/default.aspx?id=1009>

en forudsætning for lighed og solidaritet³⁸, da projektets analyser har vist, at ringe socioøkonomiske vilkår har stor indflydelse på de unges kriminalitet. Derfor vil positiv diskrimination også forekomme i nedenstående forslag. Debatten om positiv diskrimination har i de senere år ført til massiv debat inden for feltet socialt arbejde, men denne debat udelades i dette projekt, da den er for omfangsrig til et projekt af denne størrelse.

1. Tidligere kriminelle ansættes som opdragere/tilsynspersoner

Det virker oplagt at ansætte tidligere kriminelle fra lokalområdet i det nære kriminalpræventive arbejde, hvor de kan fungere som mentorer, opdragere og tilsynspersoner for de unge. Først og fremmest er de gode rollemodeller for de unge, fordi de er kommet ud af kriminalitet og har fået sig et job. De kender den kriminelle livsstil, og de ved hvilke barrierer, der skal overskrides i forhold til at komme ud af en kriminel løbebane. De kan identificere sig med de unges liv og deres problemer og kan samtidig forklare de unge om fordelene ved at leve et liv uden kriminalitet. Samtidig har disse tidligere kriminelle et stort kendskab til lokalområdet og beboerne samt et stort kendskab til det kriminelle miljø, ligesom de forstår de forskellige subkulturelle koder i miljøet. En sådan viden og baggrund kan være en stor fordel i forhold til at komme i dialog med og opbygge relationer til unge, som er mistroiske overfor socialarbejdere, politi og det offentlige system. Det vil samtidig være en fordel, hvis nogle af de tidligere kriminelle udfører frivilligt arbejde, da de som frivillige ikke er underlagt skærpet underretningspligt jf. servicelovens § 153. Dette betyder, at de unge kan betro flere ting til de frivillige, uden de har pligt til at videregive oplysningerne til kommunen. Dette kan skabe grobund for en mere tryk og åben relation imellem de unge og de frivillige medarbejdere. De tidligere kriminelle bør samarbejde tæt med ungerådgiverne i Aarhus Vest og fungere som bindeled imellem de unge og ungerådgiveren. Derved kan de ledsage de unge til møder med ungerådgiveren og kan "sige god for" ungerådgiveren overfor unge, som gerne vil have hjælp til at ændre deres tilværelse.

2. Politipatruljeringer afløses af opsynsgrupper og betjentes kompetencer styrkes

Som det fremgår af empirien, føler mange nydanskere sig diskrimineret af politiet. Dette skaber et fjendebillede af politiet, og politiets tilstedeværelse i lokalområdet skaber ofte en anspændt stemning, som kan være årsag til konflikter og voldelige sammenstød. Som alternativ til dette kunne man i stedet lade ungerådgivere i samarbejde med tidligere kriminelle fra lokalområdet udføre den rutinemæssige patruljering i en opsynsgruppe. Her ville gruppen både kunne fungere som opdragere og samtidig kunne besvare eventuelle socialfaglige spørgsmål, de unge måtte have. Gruppen ville samtidig kunne fungere som vogtere for potentielle ofre og som tilsynsførende i forhold til potentielle forbrydere uden at skabe den samme anspændte stemning, som politiets tilstedeværelse gør. Samtidig bør opsynsgruppen ikke have myndighed eller autoritet til at foretage en anholdelse, hvorfor de ikke som politiet kan møde de unge reaktivt. Dette giver basis for en mere lige magtrelation imellem de unge og opsynsgruppen, hvilket kan være gunstigt i forhold til at nedtrappe konflikter og mægle mellem de unge. Opsynsgruppen skal dog kunne tilkalde politiet med meget kort varsel, såfremt dette er nødvendigt. Samtidig bør

³⁸ <http://www.socialrdg.dk/default.aspx?id=1009>

betjentes kompetencer styrkes i forhold til mødet med de unge nydanskere. Her tænkes især på øget opmærksomhed i forhold til etnisk diskrimination.

3. Bedre vilkår for nydanske unge i folkeskolen

Dårlig trivsel i folkeskolen kan have stor indflydelse på de unges kriminalitet. Der bør derfor iværksættes en række tiltag i forhold til at skabe bedre vilkår for trivsel i folkeskolen med henblik på at motivere og fastholde de unge i skolesystemet. I forbindelse med helhedsplan Gellerup er en række tiltag under udarbejdelse i forhold til at mindske frafaldet blandt områdets skoleelever³⁹. Her kunne et tiltag bestå i at rette større fokus på etnisk diskrimination i folkeskolen. Ikke kun eleverne imellem, men også i forhold til lærer-elev-relationen. Lærere og elever bør oplyses i forhold til diskrimination, så der er større opmærksomhed på ikke ubevidst at diskriminere nydanske elever på baggrund af en række fordomme omkring deres adfærd og evner. En gensidigt anerkendende relation imellem lærer og elev må antages at motivere de unge til at modtage undervisning samtidig med, at læreren i højere grad vil kunne agere som opdrager og rollemodel for den unge. Samtidig vil flere skolesocialrådgivere med fordel kunne ansættes med henblik på at yde hjælp og støtte til den unge og den unges familie i forhold til at fastholde den unge i skolen og hjælpe med at afklare fremtidsplaner og muligheder for den unge. Skolesocialrådgiverens daglige kontakt til elever og lærere kan samtidig medvirke til at forebygge samt identificere og afhjælpe problemer hos udsatte unge i en tidlig fase. Skolesocialrådgiveren kan samtidig fungere som diskriminationsmægler og gå i dialog med lærere og elever om diskrimination.

4. Bedre dynamik i befolkningssammensætningen

Det fremgår af projektets analyser, at befolkningssammensætningen i Gellerup kan have stor betydning for kriminaliteten. Både på grund af ringe socioøkonomiske vilkår hos mange af beboerne, men også på grund af en markant kriminel subkultur, som tiltrækker unge ved at være en hurtig vej til anerkendelse, status og penge. Der er således behov for en større dynamik i befolkningssammensætningen, hvor flere ressourcestærke ikke-kriminelle personer med job og uddannelse bosætter sig i området. Disse beboere vil kunne fungere som rollemodeller for de unge ved at bevidstgøre dem om, at både penge, anerkendelse og status kan opnås igennem en lovlydig tilværelse, hvor man samtidig undgår bagsiderne af det kriminelle miljø. I forbindelse med helhedsplan Gellerup vil man skabe blandede ejerformer til boligerne i området med henblik på at opnå en mere alsidig beboersammensætning. Samtidig prøver man at tiltrække flere ressourcestærke beboere ved at give studerende fortrinsret til en række boliger⁴⁰. Ifølge helhedsplanen kan man i fremtiden indføre "kombineret" udlejning, som er en type udlejning, der giver mulighed for afvisning af personer på kontanthjælp, starthjælp og introduktionsydelse⁴¹. Dette kunne være en mulighed; men det er samtidig værd at have in mente, at et sådan tiltag har karakter af diskrimination, hvilket kan medvirke til at marginalisere personer udenfor arbejdsmarkedet yderligere. Et alternativ til kombineret udlejning kunne i stedet være at give personer bosat i Gellerup fortrinsret til en række boliger i mere ressourcestærke almene boligområder. Dette kan motivere beboere i Gelle-

³⁹ <http://filer.aarhuskommune.dk/filer/Gellerup/Helhedsplan%20Gellerup.pdf> s. 4

⁴⁰ <http://filer.aarhuskommune.dk/filer/Gellerup/Helhedsplan%20Gellerup.pdf> s. 12

⁴¹ <http://filer.aarhuskommune.dk/filer/Gellerup/Helhedsplan%20Gellerup.pdf> s. 14

rup til frivilligt at fraflytte området samtidig med, at man ikke nægter nogen adgang til boliger i Gellerup. I forbindelse med dette bør studerende/beskæftigede få fortrinsret til de lejligheder i Gellerup, som er blevet fraflyttet som følge af de tidligere beboeres fortrinsret til boliger i andre områder. Samtidig kunne man anvise færre boliger i Gellerup igennem den kommunale boliganvisning i Aarhus Kommune⁴² og i stedet anvise flere boliger i mindre udsatte boligområder. Det ville i forlængelse af dette være et oplagt tiltag, hvis man fra politisk side nedlægger den officielle ghettoliste. Et område kategoriseret som en ghetto bliver næppe anset som et lukrativt boligområde, man har lyst til at bosætte sig i, hvis man har andre muligheder. Samtidig kan opfattelsen af et boligområde som belastet virke stigmatiserende og derved modvirke forebyggende tiltag⁴³.

Afsluttende refleksioner

Arbejdet med denne opgave har fra start til slut været en omfattende læringsproces for mig. Jeg har skullet overskue enorme mængder data og selektivt udvælge brugbart materiale til mit projekt og min analyse. Samtidig har jeg opnået en stor viden om de forhold, mange nydanskere lever under. Forhold, hvis dybde jeg slet ikke var bevidst om før udarbejdelsen af dette projekt. Dette er i høj grad en viden, jeg vil kunne drage nytte af i mit fremtidige virke som socialrådgiver, og jeg brænder for at komme til at arbejde med integration i fremtiden. Det har samtidig været en stor udfordring at være begrænset af opgavens omfang. Jo mere viden jeg har fået, jo mere bevidst er jeg blevet om, hvor enormt et område jeg har bevæget mig ind på. Dette har også gjort, at jeg løbende har været nødt til at foretage justeringer i det allerede skrevne materiale samt justere min problemformulering. Ungdomskriminalitet, forebyggelse, etnicitet og kulturforskelle rummer hver især så mange facetter, at kun toppen af isbjerget afdækkes i dette projekt. Denne top er vel at mærke kun inden for det teoretiske og empiriske fundament som opgaven bygger på. Havde jeg valgt et andet videnskabsteoretisk perspektiv, andre metoder, andre informanter og andre teorier, kunne jeg have fået et helt andet resultat, som stadig var teoretisk og empirisk velfunderet. Jeg er derved løbende blevet bevidst om, at jeg i denne opgave kun afdækker et ud af uendeligt mange perspektiver på dette problem, og at mit perspektiv ikke er mere sandt end andre. I forhold til mine forslag til handlemuligheder er der således ingen garanti for, at de er effektive og heller ingen garanti for, at de er overførbare til andre områder, da der ikke findes nogen universalløsning på kriminalitet. De er blot udtryk for et kvalificeret bud på tiltag, som jeg på baggrund af projektets analyser vurderer som gode. Det er således også muligt, at de nuværende indsatser er meget effektive, men at denne effekt først vil vise sig om mange år. I så fald vil mine betragtninger være fejlagtige, hvilket ikke er usandsynligt, da min viden om verden er teoretisk og begrebsligt forankret, hvorfor den også kan være fejlbarlig.

⁴² Jf. Lov om kommunal anvisningsret

⁴³ Ejrnæs, Morten el. al (1997) s. 54

Litteraturliste

Bøger

Andersen, Svend Aage (2007): *Kritisk realisme som perspektiv i socialt arbejde – en introduktion og forskningsoversigt – arbejdsnotat*. Århus, Social skriftserie

Boolsen, Merete Watt (2004): *Den kriminalpræventive geometri: at opdrage ulve, passe på ænder og indrette huler*. Erhvervs- og Boligstyrelsens trykkeri.

Boolsen, Merete Watt (2006): *Kvalitative analyser – at finde årsager og sammenhænge*. København, Hans Reitzels Forlag

Bourdieu, Pierre og Wacquant, Loïc J.D. (1996): *Refleksiv sociologi – mål og midler*. København, Hans Reitzels Forlag

Ejrnæs, Morten et. al (1997): *Socialt miljøarbejde i lokalsamfundet*. København, Hans Reitzels Forlag

Honneth, Axel (2003): *Behovet for anerkendelse – en tekstsamling*. København, Hans Reitzels Forlag.

Høilund, Peter og Juul, Søren (2005): *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. København, Hans Reitzels Forlag

Jensen, Sune Qvotrup (2002): *De vilde unge i Aalborg Øst*. Aalborg, Aalborg Universitetsforlag

Meuwisse, Anna og Swärd, Hans (2004): *Perspektiver på sociale problemer*. København, Hans Reitzels Forlag

Nielsen, Elof Nellemann et. al (2012): *Teori i socialfaglig praksis*. Aarhus, ViaSystem

Olsen, Poul Bitsch og Pedersen, Kaare (2003): *Problemorienteret Projektarbejde – en værktøjsbog*. København, Roskilde Universitetsforlag

Smith, Eva (2012): *Kriminalitet og retfærdighed*. København, Forlaget Columbus

Thagaard, Tove (2004): *Systematik og indlevelse – en indføring i kvalitativ metode*.

København, Akademisk forlag A/S.

Wilken, Lisanne (2011): *Bourdieu for begyndere*. København, Samfundslitteratur

Rapporter og undersøgelser

Andersen, Søren Rishøj og Jørgensen, Jacob Brauner (2007): *Den kriminelle subkultur*. København, Videnskabsbutikken

Andersen, Lars Højsgaard og Tranæs, Torben (2011): *Etniske minoriteters overrepræsentation i strafferetlige domme*. Odense, Syddansk Universitetsforlag.

Balvig, Flemming (2011): *Lovlydig ungdom*. Det Kriminalpræventive Råd.

Center for Boligsocial Udvikling (2011): *Beredskabet i Gellerup – En effektiv strategi mod kriminalitet i et udsat boligområde*. Hvidovre.

Danmarks statistik (2011): *Indvandrere i Danmark 2011*. København

Danmarks Statistik (2012): *Statistisk Årbog 2012*. København
Det Boligsociale Fællessekretariat (2011): *Boligsocial årsrapport 2010*

Hviid, Kirsten (2007): "No life" - om gadelivsstil, territorialitet og maskulinitet blandt unge mænd i et forstadskvarter. Aalborg, SPIRIT doctoral programme, Aalborg University

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2009): *Rapport om marginaliserede nydanske børn og unge*. København

Pedersen, Maria Libak og Lindstad, Jonas Markus (2011): Første led i fødekæden? – En undersøgelse af børn og unge i kriminelle grupper. Justitsministeriet

PLS Rambøll Management (2002): Grupperelateret kriminalitet i Danmark Del 1: Omfang og karakter

Rambøll Management (2009): Forandringsteori for Gellerup og Toveshøj

Rasmussen, Lissi (2010): Livshistorier og kriminalitet – en empirisk undersøgelse af etniske minoritetsunge i Københavns fængsler, deres baggrund, status og fremtid. Center for Islamisk Tænkning (CEIT). Det Teologiske Fakultet. Københavns Universitet.

Rasmussen, Ida et. al (2004): *Etniske grupper – kriminalitet og forebyggelse*. Det Kriminalpræventive Råd.

Regeringen (2010): Ghettoen tilbage til samfundet – et opgør med parallelsamfund i Danmark

Stevens, Hanne (2005): Kriminalitet og uddannelsesforløb – en longitudinel undersøgelse af fødselsårgangen 1970

Wellendorf, Rie og Cakmak, Metin (2007): Gadedrenge – yngre etniske drenge i gadebilledet og deres møder med politi og borgere. København, Center for Ungdomsforskning

Tidsskrift

Gillingham, Laura (2008): *Balladens fornuft*. Ungdomsforskning Årg. 7 nr. 1 og 2 / 2008 s. 25-35. Center for Ungdomsforskning.

Sandberg, Sveinung og Pedersen, Willy (2008): *Gadepital*. Ungdomsforskning Årg. 7 nr. 1 og 2 / 2008 s. 35-39. Center for Ungdomsforskning.

Internetkilder

Artikel: Agergaard, Birger (2011): *Gellerup vil stå sammen om øget tryghed*
<http://www.gellerup.nu/aktuelt/nyheder/arkiv/dato/2011/december/02/gellerup-vil-staa-sammen-om-oeget-tryghed/> (07.12.12)

Artikel: Agergaard, Birger (2011): *Kriminaliteten bekymrer igen*
<http://www.gellerup.nu/aktuelt/nyheder/arkiv/dato/2011/september/28/kriminaliteten-bekymrer-igen/> (07.12.12)

Artikel: Jørgensen, Maria Dahl (2011): *Aarhus har fået endnu en Ghetto*
<http://www.aarhusportalen.dk/default.asp?Id=251&AjrDcmntId=32478> (07.12.12)

Artikel: Nordin, Nicoline (2012): *Din hjerne kræver grænser*
<http://www.opinionen.dk/haber/245-at-krydse-grnser-din-hjerne-krver-grnser.html>
(07.12.12)

Artikel: Mange tosprogede er på jumbobogs-niveau: (2012)
<http://m.jyllands-posten.dk/indland/article4914766.ece> (07.12.12)

Artikel: *Kriminaliteten eksploderer i Gellerup*: (2011)
<http://www.dst.dk/da/Statistik/Publikationer/VisPub.aspx?cid=16209> (07.12.12)

Artikel: Kriminaliteten styrtdykker i Gellerup: (2011)
<http://politiken.dk/indland/ECE1189539/kriminaliteten-styrtdykker-i-gellerup/>
(07.12.12)

Chicagokolen, Den Store Danske
http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Sociologi/Sociologisk_teor_i/Chicagokolen (07.12.12)

Dansk Socialrådgiverforenings etikvejledning
<http://www.socialrdg.dk/default.aspx?id=1009> (07.12.12)

Frankfurterskolen, Den Store Danske
http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Filosofi/Filosofi_og_filosoffer_-_1900-t./Frankfurterskolen (07.12.12)

Helhedsplan for Gellerup og Toveshøj
<http://filer.aarhuskommune.dk/filer/Gellerup/Helhedsplan%20Gellerup.pdf>
(07.12.12)
<http://www.helhedsplangellerup.dk/da/Helhedsplan.aspx> (07.12.12)

Liste over særligt udsatte boligområder 2012
http://mbbl.dk/sites/mbbl.omega.oitudv.dk/files/dokumenter/Almbo/liste_over_saelrigt_udsatte_boligomraader_pr_1_okt_2012.pdf (07.12.12)
<http://mbbl.dk/publikationer/liste-over-saelrigt-udsatte-boligomraader-pr-1-oktober-2012> (07.12.12)

Red Barnet Ungdom - om kontaktstedet i Gellerup
<http://www.redbarnetungdom.dk/Default.aspx?ID=9895> (07.12.12)

Tal og fakta om integration 2011
<http://www.sm.dk/Temaer/DemokratiOgIntegration/TalOmIntegration/Sider/default.aspx> (07.12.12)

Arbejdsløse, Arbejdsfrie, Jobjægere, Nydere, Nassere og Dovne Robert

- En diskursanalyse med fokus på italesættelsen af arbejdsløse

Af Sara Lillevang Knudsen – professionsbachelor i socialt arbejde, januar 2013

Resumé

Bachelorprojektet er et socialkonstruktivistisk forankret projekt, som beskæftiger sig med diskurserne om arbejdsløse. Hovedfokusset er en undersøgelse af, hvilke diskurser der er herskende i massemedierne og i x-jobcenter, samt hvordan disse diskurser kan tænkes at påvirke socialrådgivere.

Diskurserne i massemedierne belyses gennem tekstanalyse af udvalgte artikler. Mens diskurserne i x-jobcenter belyses gennem analyse af transskriberede interviews. Til analyserne trækkes der på værktøjer fra diskursteorien og diskurspsykologien.

I projektet vil det socialkonstruktivistiske udgangspunkt stå centralt, lige fra indledning til konklusion. Der vil desuden være et gennemgående fokus på sproget og de performative aspekter, som sproget rummer.

Indledning

Enkeltsager bliver ofte blæst op på spisesedler og er mediernes omdrejningspunkt i få dage for derefter at gå i glemmebogen igen. Enkeltsagerne er med til at forarge og skabe debatter. Debatter om befolkningsgrupper og om systemerne i samfundet. Disse debatter er med til at forme bestemte diskurser og er dermed virkelighedsskabende for borgerne i samfundet. Nye sandheder bliver konstrueret og integreret i den kollektive bevidsthed.

Gennem historien er der forskellige eksempler på, hvordan bestemte befolkningsgrupper er blevet italesat og fremstillet i medierne. Disse fremstillinger har haft kolossal betydning både for de negativt fremstillede individer og for samfundets udvikling. Et af de mest fatale og omsiggribende eksempler finder vi 1930ernes Tyskland, hvor retorikken omkring bestemte befolkningsgrupper var giftig. Hvis vi vælger at blive inden for landets grænser og går bare få år tilbage, ser vi en lignende retorik i den offentlige debat. Det er debatten om indvandrere, jeg tænker på.¹ Indvandrerdebatten resulterede blandt andet i forskellige stramninger af lovgivningen på området og påvirkede derigennem tusindvis af de berørte borgeres liv. I dag er den debat så småt ved at forstumme. Den er ved at forstumme, men kun for at blive erstattet af en ny debat. Hvis man følger med i den offentlige debat i skrevne og setemedier, er der noget, der tyder på, at socialt udsatte samt arbejdsløse mennesker er ved at overtage den stilling, som indvandrerne fik tildelt før i tiden. Disse mere eller mindre heterogene grupper bliver fremstillet på en ganske

¹ <http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2005/12/16/214520.htm>

bestemt måde. De bliver italesat som ensartede grupper med nogenlunde identiske karakteristika og problematikker. Diskurserne om de omtalte befolkningsgrupper, bliver eksemplificerede i enkeltsager. Enkeltsager som brager frem på sendefloden med nye afsløringer om, hvor galt det står til i dagens Danmark.² Komplekse problemstillinger bliver forenkledede og brugt i politiske kampe. Folk og befolkningsgrupper får stemplet simple adjektiver på sig. Carina var fattig.. eller var hun? Det er også underordnet nu, for nu har vi fået Robert – og han er i hvert fald doven. Sådan bliver det fremstillet lige nu. Robert er doven, og det er der sikkert også mange andre arbejdsløse, der er. Der bliver generaliseret ud fra dét, der måske er et enkeltstående tilfælde. Politikere bruger Robert i et større politisk ærinde. Diskursen om arbejdsløse er med til at skabe en ny kollektiv bevidsthed om arbejdsløse mennesker. Den er med til at individualisere problemer, som man før i tiden havde et kollektivt blik på.³ Den nye diskurs kan være med til at legitimere lovændringer på beskæftigelsesområdet og derved påvirke de mennesker, som i dag står udenfor arbejdsmarkedet. Sådanne lovændringer vil unægteligt påvirke de muligheder, socialarbejdere får stillet til rådighed i arbejdet med målgruppen.

Socialarbejdere har et ansvar i at holde sig orienteret omkring, hvilke tendenser, der er i samfundet, og hvordan det politiske klima ser ud. Socialarbejdere arbejder i det politiske felt, og deres arbejde er i allerhøjeste grad påvirket af nye love og reformer på mange af de politiske områder. Derudover har socialarbejdere et særligt ansvar, når forskellige udsatte grupper bliver skydeskiver i den offentlige debat, som det sker i dag. De har et ansvar i at give et nuanceret billede af udsatte liv og sociale problemer, som de dagligt møder i deres arbejde.⁴

Jeg vil afslutningsvis inddrage et citat af Victor Klemperer. Citatet leder tilbage til det historiske element, jeg kort berørte i starten af indledningen. Klemperer har skrevet om, hvordan retorikken var i Tyskland i årene 1933-45. Han skrev bl.a.: *"Ord kan virke som bitte små doser arsenik: De sluges ubemærket, de synes ikke at have nogen virkning, men efter nogen tid viser giftens virkning sig alligevel."*⁵

Citatet er med til at understrege, hvor vigtigt det er at reflektere over ordets magt. Det er vigtigt at gøre sig bevidst om ords virkning - både hvordan ordene i den offentlige debat siver ind under huden på en og påvirker ens handlinger, men også være sig bevidst om sine ordvalg og formuleringer i mødet med borgeren. Interessen for sprog og konstruktioner bliver et vigtigt omdrejningspunkt i bachelorprojektet.

Forforståelse

I min indledning er jeg tydeligvis indigneret over de debatter om arbejdsløse, som udspiller sig i massemedierne. De debatter, som konstant er med til at forandre og konstituere diskurserne på området. Jeg er mig selv bevidst om denne indignation og vil gennem projektet blive ved med at reflektere over og udfordre min egen for-

² <http://politiken.dk/debat/ECE1017480/dansk-politik-er-blevet-til-enkeltsager-og-skandaler/>

³ <http://politiknu.systime.dk/index.php?id=303>

⁴ <http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=2699>

⁵ <http://www.information.dk/252606>

forståelse. Jeg kan ikke forlade min forforståelse, men jeg kan til en vis grad gøre den eksplicit. Inden for diskursteorien anses det for utopisk, at man kan træde udenfor diskurserne og undersøge virkeligheden neutralt. Man kan som forsker ikke træde om bag diskurserne, men man kan undersøge, hvordan noget på et givent tidspunkt træder frem.⁶

Emnefelt

Det hele startede med Dovne Robert. Sagen om Dovne Robert var for alvor med til at vække min interesse for diskurserne, vi trækker på, når talen falder på arbejdsløse.

Dovne Robert med det borgerlige navn Robert Nielsen træder første gang frem søndag den 9. september 2012 i programmet "På den 2. side" på DR2. En programrække, der efter sigende havde til formål at sætte danskernes værdier til debat.⁷ Det kan betvivles, hvor mange mennesker, der så Robert den pågældende søndag aften, taget DR2's reelle seertal taget i betragtning.⁸ Det er højst sandsynligt i ugerne efter DR2-udsendelserne, at Danmarks befolkning har stiftet bekendtskab med den kontroversielle mand. Robertsagen blev nemlig massivt eksponeret både i skrevne og setemedier i kølvandet på søndagsudsendelsen. Politikere og samfundsdebatorer havde alle en kommentar klar til eller om Robert Nielsen. Dansk socialrådgiverforenings daværende forkvindende Bettina Post var da også ude at markere sig med en åben brevveksling formidlet af Politiken.⁹

Af Robertsagen blev der udledt forskellige diskussionspunkter, et af de primære var koblingen mellem det at være arbejdsløs og det at være doven. Det vil jeg komme nærmere ind på i afsnittet med Infomedia-undersøgelsen.

Robertsagen åbnede op for mange diskussioner om arbejdsløse. Disse diskussioner kan ses som diskursive kampe. Kampe, som omhandler, hvad vi kan blive enige om som gældende, når det handler om arbejdsløse og arbejdsløshed. Det stod hurtigt klart, at Robert blot var en brik. En brik i en kamp, som har udspillet sig i mange år og som formentlig vil udspille sig på ubestemt tid. Kampen om, hvordan vi taler om arbejdsløse - og dermed ser arbejdsløse.

Robert Nielsen vakte min interesse, men interessen blev, idet jeg dykkede ned i projektet mere generelt. Det blev til en interesse, som kredser om diskurserne om arbejdsløse og de diskursive kampe, som udspiller sig inden for netop det felt. De diskursive kampe, som er evigt foranderlige og rigt facetterede.

Udover at være interesseret i, hvilke diskurser, der hersker på samfundsniveau, vil jeg også undersøge, hvilke diskurser, der hersker om arbejdsløse blandt socialrådgivere, som arbejder inden for feltet. Afslutningsvis vil jeg sammenholde konklusionerne og reflektere over, hvilke potentielle konsekvenser de herskende diskurser på

⁶ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse - som teori og metode, kap 1

⁷ <http://dk.timefor.tv/i/21347224400-pa-2-side>

⁸ <http://tvm.gallup.dk/tvm/pm/default.htm>

⁹ <http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=6280>

de to scener kan tænkes at have for socialrådgivere.

Det er ovenstående tanker, der har ledt mig til problemformuleringen, som vil blive præsenteret i det næste afsnit.

Problemformulering

Hvilke potentielle konsekvenser kan de herskende diskurser inden for beskæftigelsesområdet tænkes at have for socialrådgivere?

Underspørgsmål:

- Hvilke diskurser om arbejdsløse hersker i massemedierne i dagens Danmark?
- Hvilke diskurser om arbejdsløse hersker i x-jobcenter?

Socialkonstruktivisme

I projektet vil det gennemgående videnskabsteoretiske afsæt være socialkonstruktivistisk.

Socialkonstruktivisme implicerer, som ordet afslører, at virkeligheden bliver konstrueret gennem sociale processer. Der findes et utal af forskellige grene inden for socialkonstruktivismen, og derfor argumenteres der somme tider for, at man ændrer betegnelsen til en flertalsform – altså socialkonstruktivismen.¹⁰ I dette projekt ser jeg bort fra den argumentation og vil gennemgående benytte den overordnede betegnelse socialkonstruktivisme. Jeg har taget dette valg, da jeg ikke finder det problematisk, at der inden for en hovedteori findes forskellige underretninger med distinktioner, men dog med samme udgangspunkt. Jeg vil derfor heller ikke komme med en redegørelse for de forskellige distinktioner, da en sådan videnskabsteoretisk diskussion ikke har særlig relevans for mit projekt.

Socialkonstruktivisme er på grundlæggende punkter modsat realisme. Realismen hævder, at virkeligheden eksisterer uafhængig af vores erkendelse af den. Altså, at virkeligheden er en objektiv realitet. Socialkonstruktivister anfægter dette og mener, at virkeligheden skabes af vores erkendelse af den. Centralt i socialkonstruktivismens virkelighedsopfattelse står de samfundsmæssige fænomeners foranderlighed. Samfundsmæssige fænomener er kontingente, de er opstået gennem historiske og sociale processer. De kunne have været anderledes, og de kan ændres igen. De kan ændres gennem nye historiske og sociale processer.¹¹

I socialkonstruktivismen er sproget centralt. Sproget går forud for tænkningen. Det forudsættes, at sproget og begreber er afgørende for, hvad vi overhovedet er i

¹⁰ Fuglsig, Lars og Bitsch, Poul Olsen (2004): Videnskabsteori i samfundsvidenskabene, side 350

¹¹ Fuglsig, Lars og Bitsch, Poul Olsen (2004): Videnskabsteori i samfundsvidenskabene, side 349

stand til at tænke. Derudover rummer sproget et performativt aspekt. Man kan sætte lighedstegn mellem at gøre noget og sige noget. Talen ses som en social handling. En social handling, som er konstituerende for virkeligheden.¹²

Anti-essentialisme og anti-realisme er ligeledes centrale begreber inden for socialkonstruktivismen. Anti-essentialisme fører tilbage til opfattelsen af, at både samfund og individer er produkter af sociale processer. Der findes ikke en naturgiven essens, hverken når det gælder samfundet eller individerne i samfundet. Vi kan ikke finde ind til en sand karakter. Tingene er, som de er, pga. mere eller mindre tilfældige sociale processer. Anti-realisme er centralt, da det siger noget om viden og erkendelse. Det ligger i forlængelse af forklaringer fra forrige afsnit. Anti-realisme betyder, at vores erkendelse og viden altid er en fortolkning af virkeligheden. Vi kan kun opfatte ting gennem vores fedtede briller, altså gennem et bestemt perspektiv. Viden er perspektivistisk inden for socialkonstruktivismen. I forlængelse deraf er viden også altid historisk og kulturel specifik. Der findes ikke almengyldig og evig viden. Viden er altid kontekstafhængig, bestemt af samtidens sociale og kulturelle aspekter.¹³

Jeg har nu redegjort for projektets videnskabsteoretiske fundament. At valget faldt på socialkonstruktivismen, blev formentligt allerede tydeligt i indledningen og problemformuleringen. Den problemforståelse, som jeg har haft fra projektets start, har været socialkonstruktivistisk. Videnskabsteorien var ikke som sådan et aktivt valg, det var nærmere noget, der fulgte med min problemforståelse. Nu har jeg gjort valget eksplicit og vil gennem projektet være konsistent i det valg. Jeg vil forsøge at besvare min problemformulering ud fra en socialkonstruktivistisk forståelsesramme.

Teori

Jeg har valgt at tage udgangspunkt i to teorier, som hører hjemme inden for det diskursanalytiske felt. Valget er faldet på diskursteorien og diskurspsykologien. Dette valg er oplagt, da jeg ønsker at undersøge, hvilke diskurser, der er herskende inden for beskæftigelsesområdet. Teorierne inden for det diskursanalytiske felt er ikke teorier, man bare kan bruge efter for godt befindende, det er teorier, hvor der er indlejret metodologiske grundlag. Grundlagene er bl.a. de epistemologiske og ontologiske præmisser. Jeg har belyst disse præmisser i foregående videnskabsteoretiske afsnit. Det handler i høj grad om sprogets rolle i konstruktionen af verden, og det at viden og sandheder er af perspektivistisk og relativ karakter.¹⁴

Michel Foucault er en af de mest betydningsfulde tænkere inden for diskursanalysen. Hans forfatterskab inddeles ofte i to hovedperioder, den arkæologiske fase og den genealogiske fase. Den arkæologiske fase er den tidligste. I denne fase afdækker han, hvordan nogle udsagn bliver accepteret som sande og meningsfulde i en

¹² Fuglsig, Lars og Bitsch, Poul Olsen (2004): Videnskabsteori i samfundsvidenskabene, side 351

¹³ Fuglsig, Lars og Bitsch, Poul Olsen (2004): Videnskabsteori i samfundsvidenskabene, side 351

¹⁴ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 12-13

tidsperiode, mens andre udsagn forkastes og slet ikke fremsættes. Det bliver her tydeligt, at diskurser sætter begrænsninger for, hvad der overhovedet kan siges, og hvad der kan accepteres som meningsfyldt og sandt.¹⁵ I hans senere genealogiske periode beskæftiger han sig i høj grad med begreberne magt og viden. For ham er magten allestedsnærværende. Man kan ikke besidde magt – magten udspringer ikke fra et bestemt sted. Magten er altid knyttet sammen med viden, de to ting forudsætter gensidigt hinanden.¹⁶ I nærværende projekt og med de valgte teorier trækkes der overvejende på tankerne fra Foucaults arkæologiske periode.

Diskursteoriene har rødder i socialkonstruktivismen. Socialkonstruktivismen, som jeg også har præsenteret i foregående videnskabsteoretisk afsnit og derfor ikke vil komme nærmere ind på her. Udover socialkonstruktivismen er poststrukturalismen også central for de diskursanalytiske tilgange. Poststrukturalisme opstod som et oprør mod store og universale teorier som psykoanalyse og marxisme.¹⁷ De forskellige diskursanalytiske tilgange bygger alle på antagelser om sproget hentet fra strukturalismen eller poststrukturalismen. I strukturalistisk teori bliver sproget sammenlignet med et fiskenet. Et fiskenet, hvor hvert tegn i sproget er en knude på det udstrakte net. Knuderne/tegnene er placeret i et mønster med forskellige afstande og veje til hinanden. De bliver noget i kraft af afstanden til de andre knuder/tegn. De er alle sammen ordnet i et fast forhold til hinanden. Poststrukturalister kritiserer denne sprogopfattelse. De mener ikke, at tegnene er så fastlåste i forhold til hinanden, som fiskenet-metaforen giver udtryk for. I poststrukturalismen får tegnene stadig betydning i kraft af det faktum, at de er forskellige fra hinanden, men tegnene kan også ændre betydning alt efter, hvilken sammenhæng de fremtræder i. Dette skal ikke forstås, som om ordene svæver frit mellem hinanden, helt uden fastlagte betydninger. Så ville intet give mening. I poststrukturalistisk teori er sproget evigt foranderligt, og de ord, vi bruger, kan derfor ikke endeligt fikseres i kun en fast betydning. Hvis man skal finde en passende metafor til poststrukturalisternes sprogopfattelse, har Jørgensen og Phillips foreslået internettet. På internettet er hvert opslag forbundet med andre opslag. Links kan fjernes, og nye links kommer ustandseligt til. Der sker forandringer og opbrud i strukturerne på internettet konstant, ligesom der gør i sproget.¹⁸ Diskursteorien, som jeg vil præsentere senere, bygger i høj grad på de poststrukturalistiske tanker om sproget. Sproget er grundlæggende ustabil, og ingen diskurs er en lukket enhed. Diskurserne ændres konstant i kontakten med andre diskurser.¹⁹

En vigtig pointe inden for de forskellige diskursanalytiske tilgange er, at sproget ikke bare er en kanal, hvorigennem vi kommunikerer. Sproget er en 'maskine', som er medskaber af den sociale verden. Det betyder, at en ændring i diskurserne også

¹⁵ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 21-24

¹⁶ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 21-24

¹⁷ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 15

¹⁸ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 17-21

¹⁹ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 15

vil ændre den sociale verden og orden.²⁰

I ovenstående har jeg præsenteret væsentlige aspekter ved diskursanalytiske tilgange som en indledning til projektets teoridel. I de kommende afsnit vil jeg dykke ned i de udvalgte to tilgange inden for diskursanalysen. Det er henholdsvis diskursteori og diskurspsykologi. Jeg har valgt at have et hovedfokus på fra diskursteorien, men jeg vil supplere med begreber fra diskurspsykologien. Denne vægtning vil komme til udtryk i de følgende afsnit, idet diskursteorien behandles mere grundigt og indgående end diskurspsykologien. Jeg har valgt at trække på diskursteorien og diskurspsykologien, da de begge har brugbare redskaber til min analyse. De har mange overlapninger, men stadig blik for forskellige ting. En af de største og mest grundlæggende forskelle på de to teorier er, at diskursteorien er meget tro mod Foucault og anser derfor i høj grad individet som determineret af strukturerne. Diskurspsykologien læner sig mere op ad Barthes slagord, som fortæller, at individet både er sprogets herre og slave.²¹ Denne uenighed ser jeg kun som en fordel. Det er en fordel, når jeg skal anvise handlemuligheder, at analysen også bygger på en teori, som anerkender mennesket som både herre og slave af sproget. Det skaber et mere reelt handlingsrum. Derudover har diskursteorien i nogen grad et mere makrosociologisk blik på diskurser, end diskurspsykologien har. Diskurspsykologien tilbyder derimod en mere relationsorienteret teori end diskursteorien.²² Begge aspekter er vigtige i besvarelsen af projektets problemformulering, så derfor er kombinationen ideel.

Søgestreng

Jeg vil i dette afsnit præsentere et udsnit af den Infomedia-undersøgelse, som jeg har foretaget i forarbejdet til analysen.

Infomedia-miniundersøgelse

På infomedia kan man søge på forskellige ord og finde ud af, hvor mange gange et ord optræder i en given tidsperiode i udvalgte medier. Man kan selv vælge, hvilken tidsperiode man er interesseret i, og man kan selv vælge, hvilke medier man søger i. Det er muligt at udvælge flere ord, som på samme tid skal være til stede i søgeresultaterne.

Jeg har i forbindelse med forarbejdet til projektet søgt på forskellige ord og kombinationer af ord.

Alle resultater har jeg plottet ind i skemaer for på en overskuelig måde at kunne gengive nogle nøgleobservationer. Skemaerne er vedhæftet projektet som bilag 8. Jeg har udvalgt to vigtige skemaer som et oplæg til analyserne. De pågældende

²⁰ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 18-19

²¹ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 26-27

²² Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, kapitel 1

skemaer er udvalgt af forskellige årsager. Skema 1 er udvalgt, da det kan fortælle os noget om, hvor ofte ordet "arbejdsløs" træder frem i den offentlige debat. Skema 2 illustrer udviklingen i forekomsten af ordene "arbejdsløs" og "doven" halv-årsvis og månedsvis. Jeg vil i dette afsnit kommentere og forholde mig til de to skemaer.

Skema 1

Søgeord: arbejdsløs		
Tidsperiode: 6 mdr.	Afgrænsning	Forekomst af søgeord
1/1 2009 – 1/7 2009	Alle medier	11.679
1/7 2009 – 1/1 2010		9.922
1/1 2010 – 1/7 2010		11.679
1/7 2010 – 1/1 2011		12.815
1/1 2011 – 1/7 2011		10.823
1/7 2011 – 1/1 2012		15.074
1/1 2012 – 1/7 2012		19.920

Med skema 1 vil jeg illustrere, hvor ofte ordet "arbejdsløs" fremtræder i medierne i alle halvår, fra den 1/1 2009 til den 1/7 2012. Afgrænsningen har været alle medier, da det giver det bedste indblik i det overordnede medie billede. Alle medier består af: "Landsdækkende dagblade, regionale dagblade, lokale ugeaviser, fagblade og magasiner, nyhedsbureauer, webkilder, radio- og TV-indslag og øvrige kilder"²³.

Skemaet viser, at der i de første fem halvår ikke er markante udsving i forekomsten af ordet "arbejdsløs". Niveauet ligger og svinger mellem 9.922 gange som det laveste og 12.815 som det højeste. Fra 1/7 2011 sker der noget. Der stiger forekomsten af ordet signifikant. Forekomsten stiger med 29,07 % fra det første halvår af 2009 til det sidste halvår af 2011. Men dette er kun starten på en tendens. Hvis vi kigger på det næste tal i tabellen, nemlig på tallet for det første halvår af 2012, stiger det endnu en gang. Tallet viser, at forekomsten af ordet "arbejdsløs" i det første halvår af 2012 er steget til 19.920. Det er en samlet stigning på 70,56 % fra første halvår af 2009 til første halvår af 2012.

Ovenstående skema kan ikke fortælle os noget om, hvordan vi taler om arbejdsløse. Skemaet kan derimod give et billede af, hvor ofte ordet "arbejdsløs" forekommer i massemedierne. Skemaet illustrerer med al tydelighed, at der er sket en markant stigning i forekomsten af ordet "arbejdsløs". Det kan aflæses, at arbejdsløse fylder signifikant mere i massemedierne i det sidste halvår af 2011 og det første halvår af 2012, end de bare gjorde fra år 2009 til midten af 2011.

²³ <http://infomedia.skoda.emu.dk/ms3/Search2.aspx>

Skema 2

Søgeord: arbejdsløs + doven

Tidsperiode: 6 mdr.	Afgrænsning	Forekomst af søgeord
1/1 2009 – 1/7 2009	Alle medier	27
1/7 2009 – 1/1 2010		50
1/1 2010 – 1/7 2010		89
1/7 2010 – 1/1 2011		86
1/1 2011 – 1/7 2011		50
1/7 2011 – 1/1 2012		171
1/1 2012 – 1/7 2012		198

Tidsperiode: 1 mdr.	Afgrænsning	Forekomst af søgeord
10/7 – 10/8 2012	Alle medier	10
10/8 – 10/9 2012		72
10/9 – 10/10 2012		366
10/10 – 10/11 2012		56

Skema 2 kan fortælle os noget om, hvor ofte ordet "arbejdsløs" og ordet "doven" forekommer i samme tekst. I skemaet har jeg samlet tal fra forskellige tidsperioder. Tidsperioderne er som i skema 1. Altså alle halvår fra 2009 til midten af år 2012. Derudover har jeg valgt at se nærmere på månederne efter første halvår af 2012, dette har jeg gjort månedsvis. Jeg har valgt at gøre det sådan, da år 2012 i skrivende stund ikke er afsluttet endnu. Jeg har opsplittet månederne fra den 10. til den 10. i hver måned. Denne opsplittning bunder i, at det, jeg vil kalde "Robertmåneden", starter den 10/9 2012. "Robertmåneden" starter dagen efter hans første fremtræden i medierne. Denne måned er markeret med fed i skemaet. Jeg finder Robertsagen relevant for skema 2, da et af sagens primære diskussionspunkter var koblingen mellem det at være arbejdsløs og det at være doven.

Dataene i skema 2 viser som sagt, hvor ofte ordene "arbejdsløs" og "doven" træder frem i samme tekst. Der er en risiko for at selvom ordene indgår i samme tekst, har de betydningsmæssigt ikke noget med hinanden at gøre. Det er en systematisk fejl, som er indlejret i de undersøgelser, hvor jeg søger på to ord, som på samme tid skal være til stede i en tekst. En systematisk fejl, som også kaldes bias.²⁴ Jeg er opmærksom på denne bias. Opmærksom på, at nogle gange er der sammenfald mellem de to ord, og andre gange er der sammenhæng. Dette er dog ikke altafgørende, da jeg ikke skal bruge den nøjagtige fastsættelse af tallet, men derimod bruge udviklingen i de indsamlede tal. Det er underordnet for mig, om forekomsten

²⁴ Thisted, Jens (2010): Forskningsmetode i praksis, side 141

af de to ord er a eller b i en given tidsperiode. Logisk er der omtrent lige stor sandsynlighed for, at teksterne bag tallene i fx første halvår af 2009 og første halvår af 2010 er 'ramt' af denne bias. Med det mener jeg, at sandsynligheden for, at der er sammenhæng og sammenfald mellem de to ord er lige stor for fx første halvår af 2009 og første halvår for 2010. Derfor kan jeg godt forsvare at bruge tallene op imod hinanden, men isoleret set er tallene ikke brugbare.

Nu vil jeg præsentere dataene i skemaet. Første halvdel af skemaet indeholder den halvårlige opdeling, mens sidste halvdel indeholder den månedlige opdeling. I den første halvdel af skemaet ses det, hvordan det starter på et lavt niveau, på 27 forekomster i første halvår af 2009. Og hvordan det slutter en del højere i første halvår af 2012, nemlig på 198 forekomster. Det er en stigning på 633,33 % i brugen af ordene "doven" og "arbejdsløs" i samme tekst i den pågældende periode. Hvis man ser på tallene i mellem de to yderpunkter, ser man en stigning i forekomsten af ordene fra første halvår af 2009 til første halvår af 2010. Derefter falder tallene igen, frem til første halvår af 2011. Allerede fra sidste halvår af 2011 begynder den markante stigning i forekomsten af ordene. Den markante stigning, som har en stor del at sige i den samlede stigning på over 600 %. Fra slutningen af 2011 sker der altså et skred.

I sidste halvdel af skemaet er det den månedlige opdeling, det gælder. Juli måned starter på et mærkværdigt lavt niveau, nemlig på 10 forekomster af de to ord. Derefter stiger den forholdsvis meget i august til 72 forekomster. I det, jeg kalder "Robert-måned", stiger forekomsten af ordene "doven" og "arbejdsløs" højsignifikant til 366. I måneden efter "Robert-måned" er niveauet igen faldet, denne gang til 56 forekomster. Disse tal er interessante at se i forhold til en gennemsnitlig måned i første halvår af 2012. Gennemsnitsmåned i det halvår er 198:6, altså 33 forekomster. Det vil sige, at juli som den eneste af de fire måneder ligger under gennemsnittet. "Robert-måned" placerer sig markant over gennemsnittet og ender med at ligge 1009,09 % over en gennemsnitsmåned fra første halvår af 2012. Det vil sige, at forekomsten af ordene "doven" og "arbejdsløs" i samme tekst steg med over 1000 % i kølvandet på Roberts fremtræden i massemedierne.

Opsamling

Med ovenstående miniundersøgelse ønsker jeg at eksplicite, at der er sket en stigning i forekomsten af ordet 'arbejdsløs' i massemedierne gennem de sidste halvår. Derudover fortæller skema 2 os noget om udviklingen af forekomsten af ordene 'doven' og 'arbejdsløs' i samme tekst. Miniundersøgelsen har med sin kvantitative karakter ikke til hensigt at belyse, hvilke diskurser, der er herskende om arbejdsløse, men undersøgelsen har til hensigt at påpege nogle kvantitativt målbare tendenser. Den skal fungere som en optakt til den kvalitative analyse, som følger i de kommende afsnit.

Analyse af artikler

I den følgende analyse vil jeg belyse, hvilke diskurser om arbejdsløse, der er herskende inden for et mikroskopisk udsnit af massemedierne. Analysens formål er at besvare underspørgsmål 1, som lyder: "*Hvilke diskurser om arbejdsløse hersker i massemedierne i dagens Danmark?*"

Analysen vil tage udgangspunkt i artiklen "Danskerne er dovne" og debatindlægget "Det er ikke nogen fest at være på kontanthjælp". De repræsenterer to forskellige

poler inden for debatten om arbejdsløse. De er desuden begge eksempler på artikler, som ligger bag tallene fra foregående afsnit. I de kommende afsnit vil jeg dykke ned i teksterne for at belyse, hvilke diskurser om arbejdsløse, de trækker på.

"Danskerne er dovne"

"Danskerne er dovne"²⁵ blev bragt i BT den 28/9 2012, i kølvandet på Robertdebatten. Artiklen handler om, at danskerne er et forkælet folkefærd, som ikke vil varetage bestemte typer job. De job, der nævnes i artiklen, er rengøringsjob, avis- og reklamebud, kasseekspedient i et supermarked, medhjælper i en grisestald og et job som stuepige. Artiklens oplysninger bygger på information fra forskellige organisationer og arbejdsgivere inden for de ovennævnte brancher. En overordnet pointe i artiklen er, at danskerne er dovne og derfor ikke vil varetage ovenstående job. Til gengæld har udlændinge en anden arbejdsmoral, som gør, at de gerne vil varetage de pågældende job. I artiklen findes der dog en opponert til den overordnede pointe omkring sammenhængen mellem arbejdsløshed og dovenhed. Opponenten er en gruppeformand fra 3F, som kort kommer til orde. Når jeg i det følgende taler bredt om artiklen, ses der bort fra gruppeformandens forklaring. Der ses bort fra hendes forklaring, da den strider imod artiklens overordnede budskab.

Arbejdsløse og deres karakter er hovedpunkter i artiklen. Med diskursteoriens begreber er 'arbejdsløs' et nodalpunkt, et nodalpunkter som alle de andre momenter er ordnet omkring.²⁶ Momenterne, som i artiklen ordnes omkring arbejdsløs, er: 'doven', 'forkælet', 'minus hårdt arbejde', 'minus motivation' og 'minus energi'.

Man kan også se ordet 'arbejdsløs' som en mesterbetegner inden for diskursteorien. Det vil sige et nodalpunkt inden for identitetens verden. I så fald bliver momenterne fra før: 'doven', 'forkælet', 'minus hårdt arbejde', 'minus motivation', 'minus energi' til en ækvivalenskæde, som indikerer, hvilke karaktertræk arbejdsløse ifølge artiklen besidder.²⁷ Denne kæde er i artiklen kun gældende for etnisk danske arbejdsløse. Et hovedpunkt i artiklen er nemlig dikotomiseringen mellem etnisk danske arbejdsløse og arbejdsløse udlændinge. De to meget brede grupper sættes skarpt overfor hinanden. Overfor mesterbetegneren 'arbejdsløs dansker' sættes mesterbetegneren 'arbejdsløs udlænding', til sidstnævnte mesterbetegner følger ækvivalenskæden: 'ikke tøsedreng', 'energiske', 'motiverede' og 'speciel arbejdsmoral'.

Med de pågældende ækvivalenskæder er det tydeligt, at artiklen bruger negativt ladede ord om etnisk danske arbejdsløse. Den fremstiller etnisk danske arbejdsløse som forkælede og med dårlig arbejdsmoral. Artiklen idealiserer udlændinges arbejdsmoral og karaktertræk. Med artiklens fokus på identiteter og karaktertræk, levnes der ikke plads til andre forklaringer på den høje arbejdsløshed i Danmark. Strukturer nævnes ikke med et ord. Enhver diskurs afgrænser sig selv om blandt andet nodalpunkter og momenter. Alt det, der ligger udenfor diskursen, kaldes in-

²⁵ Bilag 6

²⁶ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 36-38

²⁷ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 55-56

den for diskursteorien det diskursive felt.²⁸ Det diskursive felt er alt det, en diskurs udelukker. I forhold til artiklen er det diskursive felt blandt andet strukturelle forklaringer på arbejdsløshed. Artiklen fokuserer kun på meget generaliserede gruppeforestillinger og tillægger de arbejdsløse danskere karaktermæssige fejl. Man kan groft sagt sige, at artiklen trækker på diskurser, som individualiserer arbejdsløshed. Diskurser som enøjlet fokuserer på det enkelte individ og dennes karaktertræk.

"Det er altså ingen fest at være på kontanthjælp"

Debatindlægget "Det er altså ingen fest at være på kontanthjælp"²⁹ blev bragt i Politikken den 24/12 2011. Indlægget er et interview med daværende forklvinde for Dansk Socialrådgiverforening, Bettina Post. Interviewet tager udgangspunkt i en Megafonmåling som skulle fortælle, at mange danskere mener, at andre danskere har en udpræget krævementalitet i forhold til den offentlige sektor. Ifølge målingen mener de mange danskere, at de ikke selv lider under denne krævementalitet, men at det er de svageste grupper i samfundet, som er krævende. Langt hen ad vejen afviser Bettina Post, at dette billede skulle være en afspejling af virkeligheden. Hun synes, at diskussionen om krævementalitet blandt kontanthjælpsmodtagere er fejlslagen. Bettina Post drejer samtalen over på den danske arbejds- og velfærdsmodel. På hvorfor vi i Danmark har flexicurity og universelle velfærdsydelser.

I denne artikel er tegnet 'arbejdsløs' også et nodalpunkt. Men de momenter, som er ordnede omkring nodalpunktet, er anderledes end i den foregående artikel.³⁰ Dette kan indikere, at nærværende artikel trækker på andre diskurser om arbejdsløse, end den foregående gjorde. Der sker en anden betydningstilskrivning af tegnet 'arbejdsløs' her. Indenfor kaldes diskursteorien dette en flydende betegner.³¹ Altså et tegn, som er åbent overfor forskellige betydningstilskrivninger inden for forskellige diskurser. Når ordet 'arbejdsløs' træder frem her, betyder det altså noget andet, end det gjorde i artiklen "Danskerne er dovne". I nærværende debatindlæg bliver nodalpunktet 'arbejdsløs' kædet sammen med momenter som 'minus fest' og 'statskontrolleret liv'.

Derudover er der en række af momenterne i teksten, som indikerer, at der trækkes på nogle diskurser vedrørende velfærdsstaten. Momenterne, som indikerer det, er fx: 'flexicurity', 'kontanthjælp', 'dagpenge', 'universelle ydelser' og 'sikkerhedsnet'. Det er her tydeligt, at Bettina Post taler ud fra en forståelsesramme og et begrebsunivers, som er skabt og hele tiden genskabes i den danske velfærdsstat. Ved at benytte sig af netop de begreber bliver det tydeligt, at hun repræsenterer en bestemt forståelse af arbejdsløshed. En mere kollektiv forståelse. En forståelse, som har været herskende i Danmark under udviklingen af den universelle velfærdsmodel og under udviklingen af flexicurity-strukturen. Den universelle velfærdsmodel implicerer blandt andet, at der findes en række ydelser, som alle kan modtage, såfremt

²⁸ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 37-38

²⁹ Bilag 7

³⁰ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 36-38

³¹ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 39

de opfylder bestemte kriterier. Hvis en person fx er arbejdsløs og ikke berettiget til dagpenge, kan personen modtage kontanthjælp, såfremt hun eller han opfylder kriterierne herfor. Dette er også kaldet det underste sikkerhedsnet i artiklen. Flexicurity er en sammentrækning af to ord, nemlig flexibility og security.³² Det betyder fleksibilitet til arbejdsgiverne, altså at det er nemt at hyre og fyre. Og samtidig sikkerhed til de arbejdsløse. Sikkerhed i form af dagpenge eller kontanthjælp. Det hele bygger på en filosofi, som handler om, at det skal være muligt at opretholde en vis levestandard, selvom en person skulle blive ramt af arbejdsløshed. Bettina Post udtrykker harme over, at det helt unikke sikkerhedsnet, vi har i Danmark, nu kaldes for krævementalitet. Det gør hun i hvert fald langt hen ad vejen. På et tidspunkt i slutningen af artiklen, skifter hun spor. Hun medgiver interviewereren, at der måske hersker en krævementalitet blandt nogle grupper, og at hun gerne vil være med til at diskutere, om nogle ydelser er for rundhåndede. Bettina Post skifter altså fra at forsvare kontanthjælpsmodtagere og hele det danske system til pludseligt at indvillige i, at der måske er hold i noget af det, som hun er blevet stillet overfor gennem interviewet. Inden for diskursteorien kaldes en sådan konflikt en antagonisme.³³ Hun går fra at trække på en diskurs om arbejdsløse til pludseligt at trække på en på mange måder modstridende diskurs. Afslutningsvis i artiklen skifter hun tilbage til den først indtagne position og diskurs. Det skifte er tydeligt, da hun understreger, at det er forfejlet at beskyldte mennesker, som trækker på demokratisk vundne rettigheder, for at være krævende. Hvis nogle er utilfredse med rettighe-derne, er det lovene bag disse rettigheder, som skal diskuteres. Skiftet mellem de to diskurser tydeliggør, hvad jeg var inde på indledningsvis – nemlig, at der foregår en kamp om at meningstilskrive den flydende betegnelse 'arbejdsløs'. Bettina Post befinder sig i et felt, hvor kampen på alle måder er interessant. Hun både påvirkes af og påvirker kampen ved at trække på forskellige diskurser. Hvis der på et tidspunkt i denne kamp skete en midlertidig fastfrysning af diskursen om arbejdsløse, ville dette kaldes en hegemonisk intervention. Det vil sige, at hvor der før var konflikt, ville der for en stund herske enighed.³⁴

Handleanvisninger

Inden for en socialkonstruktivistisk forståelsesramme er vi alle medskabere af hinanden og virkeligheden. Både sproget og handlinger er med til at konstituere den verden, vi lever i. I forhold hertil er det vigtigt for socialrådgivere at være opmærksomme på, hvordan virkeligheden skabes omkring dem, og hvordan de er med til at genskabe den. Her er det vigtigt at være sig bevidst om, hvilke diskurser, der i samtiden er herskende, og hvilke diskurser, de selv trækker på. Det er vigtigt at være opmærksom på, hvilke subjektpositioner man skaber plads til, og hvilke man udelukker.

Opmærksomheden på sproget er essentiel, hvis man vil undgå blindt at videreføre praksisser, som kan synes naturlige og sande. Det er derfor vigtigt at være kritisk

³² http://www.denstoredanske.dk/Erhverv,_karriere_og_ledelse/Erhvervsliv/-Arbejdsmarkedet/flexicurity

³³ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 60

³⁴ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): Diskursanalyse – som teori og metode, side 60-61

og reflekterende i hverdagen. At stoppe op og sætte spørgsmålstejn ved tingenes tilstand.

Helt praktisk kan ovenstående forståelse udmøntes i ugentlig refleksion. Refleksion i medarbejdergrupper, hvor der reflekteres over temaer fra arbejdslivet.

I relation til nærværende projekt kan det anbefales, at socialrådgivere, som arbejder inden for beskæftigelsesområdet, finder ud af, hvordan de selv meningsudfylder mesterbetegnelsen 'arbejdsløs'. Samt finde ud af, hvordan andre meningsudfylder betegnelsen. Hvordan de arbejdsløse selv gør det. Hvordan politikere og samfundsdebattere gør det. Og derefter reflektere over, hvilke ligheder og forskelle, der er på de forskellige meningsudfyldninger, og reflektere over, hvad det betyder for deres daglige arbejde med målgruppen.

Konklusion

Jeg har gennem udarbejdelsen af projektet forsøgt at belyse, hvilke diskurser om arbejdsløse, der er herskende i henholdsvis massemedierne og i x-jobcenter. Jeg har undersøgt de pågældende diskurser med henblik på slutteligt at kunne besvare hovedproblemformuleringen, som lyder: *"Hvilke potentielle konsekvenser kan de herskende diskurser inden for beskæftigelsesområdet tænkes at have for socialrådgivere?"*

På spørgsmålet findes der ikke et entydigt svar. Men med udgangspunkt i diskursteorien, som har været et bærende element projektet igennem, vil jeg forsøge at komme med et ud af mange mulige. Ifølge diskursteorien vil der i samfundet altid foregå diskursive kampe. Kampe, som vil være af afgørende betydning for, hvad vi opfatter som rigtigt og forkert. Disse opfattelser hænger sammen med de handlemuligheder, individerne har rådighed over. Derfor vil diskursive kampe altid have konsekvenser for individerne i samfundet. I forhold til den konkrete problemformulering betyder det, at de diskursive kampe, som jeg gennem projektet har belyst, vil påvirke socialrådgivere, som arbejder inden for beskæftigelsesområdet. Det kan både påvirke dem direkte ved, at der eksempelvis rykkes ved deres forståelse af mesterbetegnelsen 'arbejdsløs'. Desuden kan det tænkes at påvirke dem i tilfælde af, at nye diskurser legitimerer lovændringer på beskæftigelsesområdet. Lovændringer, som kan påvirke socialrådgiverens handlemuligheder i mødet med borgeren.

Under interviewene spurgte jeg de to socialrådgivere, om de tænkte, at mediernes italesættelse af arbejdsløse påvirkede deres daglige arbejde med målgruppen. Til spørgsmålet svarede de begge nej. Den ene medgav dog i sin uddybning af svaret, at italesættelsen kunne komme til at påvirke hendes arbejde, hvis den resulterede i lovændringer på området. De to rådgivere anser altså ikke italesættelsen af de arbejdsløse som ligeså afgørende, som man gør inden for diskursteorien.

I forhold til min Infomedia-undersøgelse er det tydeligt, at der er sket en stigning i, hvor ofte tegnet 'arbejdsløs' træder frem. fra første halvår af 2009 til først halvår af 2012 er der sket en stigning på 70,56 %. Vi taler altså mere om arbejdsløse i dag, end vi gjorde for få år siden. Dette indikerer, at der i dag er et øget fokus på gruppen. Flere mennesker kommer sandsynligvis i kontakt med de antagonistiske diskurser på området, på den ene eller anden måde. Da området er omdiskuteret, kan man forstille sig, at de socialrådgivere, som arbejder inden for feltet i stigende grad bliver konfronteret med forskellige udlægninger af, hvad der bør gøre sig gældende. De kan blive konfronteret med disse udlægninger fra kollegaer, private net-

værk, politikere, debattører osv. Dette kan betyde, at de socialrådgivere, som arbejder inden for beskæftigelsesområdet, i højere grad end tidligere bliver interPELLeret i modstridende diskurser i deres daglige arbejde. De skal konstant finde sig selv og navigere i antagonistiske rum. Hvilket på sin vis er en forudsætning i alle livets forhold og dermed også i al socialt arbejde.

Afslutningsvis vil jeg sætte problemformuleringen i forhold til Barthes slagord, som jeg har hentet i diskurspsykologien. Nemlig, at mennesket både er herre og slave af sproget. I forhold til problemformuleringen betyder dette, at socialrådgivere som arbejder inden for beskæftigelsesområdet, bliver påvirket af de herskende diskurser på området, men det betyder også, at de aktivt kan gå ind og være med til at ændre diskurserne.

Litteraturliste

Den gode opgave: Rienecker, Lotte og Jørgensen, Peter Stray. Forlaget Samfundslitteratur 2006. 3. udgave, 2. oplag

Det stille sporskifte i velfærdsstaten – en diskursteoretisk beslutningsprocesanalyse: Torfing, Jacob. Aarhus Universitetsforlag 2004

Diskursanalyse – som teori og metode: Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise. Roskilde Universitetsforlag 1999. 1. udgave 1999, 8. oplag 2011

Diskursive analysestrategier: Andersen, Niels Åkerstrøm. Nyt Fra Samfundsvidenskaberne 1999

Forskningsmetode i Praksis – projektorienteret videnskabsteori og forskningsmetodik: Thisted, Jens. Munksgaard Danmark 2010. 1. udgave, 1. oplag

Interview – introduktion til et håndværk: Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend. Hans Reitzels Forlag 2009. 2. udgave

Magtens former: Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kaspar. Hans Reitzels Forlag 2007. 1. udgave, 3. oplag

Problemorienteret projektarbejde – en værktøjsbog: Olsen, Poul Bitsch og Pedersen, Kaare. Roskilde Universitetsforlag 2003. 3. udgave, 4. oplag 2008

Stigma – om afvigerens sociale identitet: Goffman, Erving. Samfundslitteratur 2009. 2. udgave, 2. oplag 2010

Systematik og indlevelse – en indføring i kvalitativ metode: Thagaard, Tove. Akademisk Forlag 2004

Videnskabsteori (på tværs af fagkulturer og paradigmer) i samfundsvidenskaberne: Fuglsig, Lars og Bitsch, Poul Olsen. Roskilde Universitetsforlag 2004. 2. udgave, 4. oplag 2009

Internetlinks

<http://www.information.dk/252606>

<http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2005/12/16/214520.htm>

<http://politiknu.systime.dk/index.php?id=303>

<http://politiken.dk/debat/ECE1017480/dansk-politik-er-blevet-til-enkeltsager-og-skandaler/>

<http://infomedia.skoda.emu.dk/ms3/Search2.aspx>

<http://tvm.gallup.dk/tvm/pm/default.htm>

<http://dk.timefor.tv/i/21347224400-pa-2-side>

<http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=6280>

<http://www.leksikon.org/art.php?n=5014>

http://www.denstoredanske.dk/Erhverv,_karriere_og_ledelse/Erhvervsliv/Arbejds-markedet/flexicurity

Socialrådgiveren i Jobcenteret - på vej til at blive administrativ medarbejder?

Uddrag fra projektet af Esben Hofmeister

Af Esben Hofmeister, Christina Ytting Elgaard, Mette Andersen og Alexander Lennart Pedersen – professionsbachelorere i socialt arbejde, juni 2013

Resumé

Nærværende projekt er et forsøg på at skabe viden omkring socialrådgiverens oplevelse af det professionelle samarbejde med tværfaglige enheder i Jobcenteret. I første omgang *Det tværfaglige team*, indført med projekt *Brug for alle*, men også *Rehabiliteringsteamet*, der indføres bredt med *Aftale om en reform af førtidspension og fleksjob*. Udgangspunktet er et casestudie i vor kontekst, projekt *Brug for alle* i Jobcenter Aarhus. Det kvalitative forskningsinterview benyttes til indhentelse af empiri fra socialrådgivere tilknyttet *Brug for alle*. Med baggrund i denne viden, og med udgangspunkt i et kritisk hermeneutisk perspektiv, forsøger vi at belyse, hvorledes socialrådgiverne oplever skiftet til at samarbejde med de tværfaglige enheder. Projektet er bygget op omkring selvstændige underproblemformuleringer, der med hver sit sæt af hypoteser, forsøger at sætte fokus på rådgiverens samarbejde med henholdsvis *Det tværfaglige team* og *Rehabiliteringsteamet*, samt hvilke implikationer dette samarbejde har på forskellig sæt og vis for samarbejdet med borgeren.

Indledning

Vort projekt tager afsæt i en undren over, om den kontinuerlige strøm af beskæftigelsespolitiske reformer, organisatoriske ændringer og skiftende politiske dagsordener overhovedet er forenelig med at skabe og opretholde konstruktive rammer for socialrådgivning og socialt arbejde i Jobcentrene. Ikke mindst set i forhold til de svageste borgere på beskæftigelsesområdet, der befinder sig i de nuværende matchgrupper to og tre (juni 2013)¹. Vi finder det imidlertid vanskeligt umiddelbart at omformulere denne undren til en afgrænset og veldefineret problemstilling, der i sin substans først og fremmest retter fokus mod socialrådgivning og socialt arbejde, og ikke blot omhandler rammerne for dette arbejde, organisatorisk såvel som samfundsmæssigt.

Imidlertid er der inden for det seneste år iværksat projekter og vedtaget lovgivning på beskæftigelsesområdet, der i høj grad peger fremad mod en mere *tværfaglig* tilgang til arbejdet i Jobcenteret. Denne forandring kan potentielt udstikke rammer for rådgivernes virke i adskillige år fremover, specielt set i forhold til de mest udsatte borgere. Projekt *Brug for alle* kan således med *Det tværfaglige team* ses som en tværfaglig forløber for udmøntningen af *Aftale om en reform af førtidspension og fleksjob*, der med *Rehabiliteringsteamet* implementerer den tværfaglige tilgang permanent i forhold til borgere, der kandiderer til fleksjob eller førtidspension.

¹ Arbejdsmarkedsst. bek. 1410 af 28/12 2011, §§ 3-5

Med vedtagelsen af *Aftale om en kontanthjælpsreform* stadfæstes denne tværfaglige tilgang i forhold til kontanthjælpsmodtagere med komplekse sociale problemer, således at "den enkelte får ret til en koordinerende sagsbehandler, der skal sikre, at indsatsen er tværfaglig og koordineret på tværs af offentlige myndigheder"². Der ses således en stærk tendens mod en tværfaglig tilgang på beskæftigelsesområdet, hvilket umiddelbart åbner for positive tolkninger i retning af en mere helhedsorienteret indsats overfor de svageste borgere. Imidlertid kan tendensen også tolkes mere problematiserende i forhold til, at rådgiveren i Jobcenteret må afgive kompetence. Derved mistes potentielt dele af det socialfaglige råderum, hvorfor det bliver afgørende, hvilken dagsorden, der i praksis sættes i forhold til en tværfaglig tilgang. Set i forhold til vort udgangspunkt ser vi her en mulighed for at fokusere på dette skifte fra at være rådgiver og myndighedsperson, til at være rådgiver og myndighedsperson i samarbejde med en tværfaglig enhed.

Med henblik på at afgrænse en problemstilling i forhold til ovenstående har vi i første omgang valgt at fokusere på projekt *Brug for alle*. Dette af to årsager: dels har projektet været igangsat siden august 2012, hvilket gør os i stand til at indsamle empiri om rådgivernes oplevelse af det. Dels indebærer projektet netop samarbejde med en tværfaglig enhed i form af *Det tværfaglige team*. Under indsamlingen af vor empiri stod det imidlertid klart, at den virkelighed, rådgiverne oplever i *Brug for alle*, i stort omfang tillige præges af skiftet til at samarbejde med *Rehabiliteringsteamet*³. Det blev derfor centralt også at forsøge at indfange rådgivernes oplevelse her, da dette skifte potentielt kan præge det sociale arbejde i Jobcenteret i stor grad fremover.

Problemstilling - fortsat

Hvilke betydninger tillægger socialrådgiverne i Jobcenter Aarhus – Job og Vejledning skiftet fra at varetage rollerne som rådgiver og myndighedsperson overfor borgeren, til at varetage rollerne som rådgiver og myndighedsperson overfor borgeren i samarbejde med *Det tværfaglige team*, i projekt *Brug for alle*.

Til yderligere belysning og perspektivering af ændringerne i det socialfaglige arbejde inddrages sekundært *Rehabiliteringsteamet*, da det kan siges at afløse *Det tværfaglige team*, hvilket i øjeblikket er ved at ske som følge af *Aftale om en reform af førtidspension og fleksjob*.

Uddrag fra projektet

I stedet for at søge at udarbejde en kortere gengivelse af projektet i sin helhed, vælger vi i denne artikel at gå i dybden med en enkelt, men meget væsentlig del af problemformuleringen. Dette i et forsøg på at yde retfærdighed overfor de nuancer, og den kompleksitet, der kom frem i vor empiri, der primært består af interviews med socialrådgivere i projekt *Brug for alle*.

² Beskæftigelsesministeriet: Hovedelementer i reformen (website, se litteraturliste for URL)

³ Den 1. januar 2013 trådte *Aftale om en reform af førtidspension og fleksjob* i kraft, heri oprettes Rehabiliteringsteamet

Problemformulering

Hvordan oplever socialrådgiverne at deres relation til borgeren påvirkes i forhold til myndighedsrollen, magt og individualisering?

Indledning, afgrænsning og hypoteser

I det følgende tages afsæt i tre hypoteser, dannet med udgangspunkt i underproblemformuleringen. Analysen i dette afsnit vil således have omdrejningspunkt i disse hypoteser, der undersøges, først i forhold til *Det tværfaglige team* og siden i forhold til *Rehabiliteringsteamet*. I tillæg til vor indsamlede empiri inddrages relevant teori samt elementer af konteksten for vor case. Disse elementer afgrænses til enkelte juridiske og økonomiske forhold, når empirien i særlig grad peger herpå. Da Jobcenter Aarhus overordnet er en kompleks organisation, begrænses inddragelsen til det minimale, under hensyn til at kunne belyse de problemstillinger, der fremkommer på baggrund af empirien. Fokus søges konsekvent rettet mod de betydninger og den oplevelse, socialrådgiverne har af skiftet til at varetage rollerne som rådgiver og myndighedsperson overfor borgeren i samarbejde med *Det tværfaglige team*, og sekundært *Rehabiliteringsteamet*.

Myndighedsrollen afgrænses til *det at træffe afgørelser*, hvilket vil sige ensidig fastsættelse af retten for borgeren. Her følges Forvaltningslovens definition, der gælder i sager, "*hvori der er eller vil blive truffet afgørelse af en forvaltningsmyndighed*"⁴ Denne smalle, juridiske definition er valgt for at skærpe analysen. En bredere, socialfaglig definition, der eksempelvis indebærer situationer, hvori der optræder magt-asymmetri, vil utydeliggøre analysen af, hvornår socialrådgiveren reelt har den juridiske *kompetence*⁵. Rent praktisk analyseres hypoteserne i sammenhæng, da de er nært forbundne og repræsenterer forskellige facetter af et overordnet tema, der relaterer sig til magt. De tre hypoteser:

1. Socialrådgiverne oplever, at myndighedsrollen formelt stadig er deres, men at *kompetencen* til at træffe afgørelser *i praksis* er ved at blive flyttet væk fra dem selv.
2. Socialrådgiverne oplever at skulle varetage og udøve en magt, de har stadig mindre indflydelse på. Dette kan gøre det svært at møde borgeren og lave en sammenhængende indsats.
3. Socialrådgiverne oplever en stadig større grad af individualisering i forhold til borgeren, der bliver lagt stadig større vægt på borgerens ansvar for eget liv.

⁴ Forvaltningslov, § 2, stk. 1

⁵ Andersen, Jon 2010, s. 117

Teorigrundlag

Det teoretiske grundlag for afsnittets analyse af myndighedsrolle og magt tager afsæt i Søren Christensen og Poul Erik Daugaard Jensens analysemodel, der analyserer magt i forhold til seks dimensioner⁶. Modellen er anvendelig i forhold til organisatoriske enheder som f.eks. Jobcenter Aarhus, og de forskellige dimensioner er hensigtsmæssige i forhold til at indfange facetter af den magt, der gør sig gældende i en given kontekst. Alle seks dimensioner inddrages dog ikke i analysen, konkret er de mest relevante udvalgt i forhold til vor empiri. Dette omfatter *direkte magt* og *indirekte magt*. I tillæg hertil anvendes Foucaults *magt- og selvteknologier* samt begreber som *krydspres* og *afværgemekanismer*. Ulrik Beck inddrages kort i forhold til individualisering.

Direkte magt

Dimensionen *direkte magt* tager afsæt i politologen Robert Dahls⁷ arbejder og er funderet i det udgangspunkt, at aktører i en beslutningsproces udøver magt over andre aktører. Det er således *beslutningsprocessen*, der står i centrum, og det er her, selve magtudøvelsen finder sted⁸. Det antages, at aktørerne varetager *interesser*, som de ønsker fremmet. Dimensionen siger imidlertid ikke noget om *baggrunden* for disse interesser. Den siger heller ikke noget om *udførelsen* af en truffet beslutning. Den direkte magtanalyse interesserer sig udelukkende for *selve* beslutningsprocessen. Den finder sted i *beslutningsarenaen*, der som teoretisk abstraktion peger på det sted i tid og rum, hvor en beslutningsproces finder sted⁹. Dette kan være under et afdelingsmøde, i formelle rammer, eller under en middag, i uformelle. Det væsentlige er, at der i den direkte magtanalyse kan afgrænses et tidsrum og et sted (beslutningsarenaen) og en aktørkreds, der indgår i en beslutningsproces og træffer en beslutning. Beslutningsprocessen er centreret omkring *sager*, hvilket vil sige problemstillinger, formelle som uformelle, der kan afgrænses og præsenteres "*som noget, der skal tages stilling til*"¹⁰.

Den direkte magtanalyse beskriver selve beslutningsprocessen med afsæt i *den rationelle beslutningsmodel*¹¹. Med udgangspunkt i en *sag* indeholder denne faserne: målformulering, alternativsøgning, konsekvensvurdering og beslutning¹². *Målformulering* indebærer, at de mål eller interesser, der skal varetages, fastlægges. *Alternativsøgning* indebærer udvælgelse af de alternative løsninger, der skal overvejes. *Konsekvensvurdering* indebærer, at de alternative løsninger sammenholdes med mål. Herefter kan beslutningen træffes. Den løsning vælges, der i videst omfang indfrier de fastlagte mål. Magtudøvelsen finder sted i koblingerne mellem de individuelle faser, og umiddelbart er *målformulering* en af de væsentlige, da det er i denne fase, at mål, og dermed vurderingskriterier, for løsningsmulighederne fastlægges. *Alternativsøgning* er også vigtig, da ydre rammer kan spille ind, og påvirke

⁶ Christensen, Søren og Jensen, Poul Erik Daugaard 2008, s. 11

⁷ Ibid., s. 36

⁸ Ibid., s. 27

⁹ Ibid., s. 28

¹⁰ Ibid., s. 29

¹¹ Ibid., s. 31

¹² Ibid., s. 31

hvor mange, eller hvilke, alternativer man har at vælge i mellem. Dermed kan magten udøves ved at bestemme retning i denne fase.

Det er centralt at forstå magtudøvelse i den direkte magtanalyse "som en "kamp" mellem aktører med forskellige (magt)ressourcer"¹³. Magtressourcer kan bl.a. defineres som "økonomisk formåen, position, autoritet, viden mm."¹⁴. Disse udgør selve grundlaget for magtudøvelsen, da aktørernes relative styrkeposition i forhold til hinanden, på disse områder, bliver afgørende for, hvem der så at sige får overtaget i koblingerne mellem de enkelte faser. Magtudøvelsen kan således afdækkes ved at "aflæse beslutningernes indhold i forhold til de interesser, der søges varetaget"¹⁵.

Indirekte magt

Politologerne Bachrach og Baratz¹⁶ kritiserer Dahls direkte magtanalyse for at fokusere ensidigt på *beslutningsprocessen*. I deres arbejde videreudvikler de den direkte magtanalyse til også at omfatte dimensionen *indirekte magt*, der betegnes *magtens andet ansigt*¹⁷. Magtens *ene ansigt* er således den direkte magt, der ikke underkendes, men blot ikke kan stå alene. Den indirekte magtudøvelse koncentrerer sig om at "forhindre problemer i overhovedet at nå beslutningsprocessen"¹⁸. Eller, hvis dette ikke kan lade sig gøre, "da forhindre beslutningen i at blive gennemført i praksis"¹⁹.

Bachrach og Baratz kalder den indirekte magtudøvelse for *nondecision-making* og definerer den som "de processer, hvorved beslutningstagen begrænses til at omfatte ufarlige sager"²⁰. For at anskueliggøre processerne udbygger de den direkte magtmodel med en række *filtre*, der har ovennævnte formål: enten at forhindre problemer i at nå beslutningsprocessen eller forhindre en beslutning i at gennemføres i praksis. Christensen og Jensen arbejder således, i deres model af indirekte magt, med et første filter før indgangen til beslutningsarenaen, og et andet filter efter beslutningen er truffet²¹. *Det første filter* har to funktioner. Den *første* funktion omhandler valg af beslutningsarena. Dette er særligt relevant i uformelt prægede organisationer, hvor der kan være flere alternative arenaer. Forskellige arenaer er befolket af forskellige aktører, med forskellige interesser og magtforhold, hvilket påvirker beslutningen. Den *anden* funktion omhandler adgang til beslutningsarenaen. Her udspilles magtkampen i forhold til, hvem der er i stand til at definere kapacitet og sagsområde for beslutningsarenaen²². Dette har selvsagt direkte indflydelse på, hvilke sager, der kan tages op i en given arena. Magtudøvelsen i forhold til adgang kan også analyseres ud fra de krav, der stilles til en deltager, for at få en given sag rejst i en beslutningsarena.

¹³ Ibid., s. 35

¹⁴ Ibid., s. 34

¹⁵ Ibid., s. 32

¹⁶ Ibid., s. 43

¹⁷ Ibid., s. 44

¹⁸ Ibid., s. 44

¹⁹ Ibid., s. 45

²⁰ Ibid., s. 45

²¹ Ibid., s. 47

²² Ibid., s. 49

Det andet filter omhandler implementering. I modsætning til direkte magt, der forudsætter, at vedtagne beslutninger gennemføres, arbejdes der her med den antagelse, at organisationer "kan have en beslutningskapacitet, som er langt større end handlingskapaciteten"²³. Filteret muliggør således en magtudøvelse, hvor vedtagne beslutninger i implementeringsfasen gives "et indhold og nogle konsekvenser, som favoriserer A på bekostning af B, eventuelt ved at trufne beslutninger slet ikke gennemføres"²⁴. Beslutninger kan med andre ord udformes, således at der ikke er sikkerhed for deres gennemførelse, eller så de bliver tvetydige. Der vil her være fortolkningsmuligheder og eventuelt bestemte aktørinteresser knyttet til bestemte fortolkninger²⁵.

Magt- og selvteknologier

Foucault arbejder med begreberne *magt- og selvteknologier* som væsentlige omdrejningspunkter i sin forståelse af magtudøvelse i det moderne, liberalt-orienterede samfund²⁶. *Magtteknologier* søger at "bestemme individers adfærd og underkaste dem bestemte mål og former for disciplin og kontrol"²⁷. Dette gøres på flere niveauer, f.eks. ved hjælp af konkrete instrumenter (på hospitalet) og institutionelle procedurer (i forvaltningen). Gennem bl.a. opdeling og hierarkisering, rumligt såvel som organisatorisk, kan man "styre og udvinde ny viden om de styrede"²⁸. Det væsentlige er, at der ved hjælp af magtteknologierne sker en synliggørelse af og dannelse af ny viden om bestemte forhold. Det kan f.eks. være hvor mange, der årligt dør af lungekræft, eller hvordan matchgruppe tre i Jobcenteret er sammensat. Denne synliggørelse virker tilbage på og modificerer den videnskabelige viden, der i stort omfang ligger til grund for magtteknologierne²⁹.

Selvteknologier har fokus på, hvordan "mennesket gør sig selv til genstand for sin egen styring"³⁰. Foucault ser disse teknologier som en videreudvikling af den *pastorale* magt. Begrebet stammer fra kirkens og pastorens brug af teknologier som *skrifte*, hvor synderen bekender sine synder og forsager sit "syndende selv i søgen efter den hinsides frelse"³¹. I det moderne samfund benyttes selvteknologier på en tilsvarende vis til at "isolere bestemte aspekter ved et subjekt og dets adfærd som styringsproblemer"³². I denne proces anvendes forskellige procedurer og teknologier i forbindelse med isolering af disse aspekter og efterfølgende til at igangsætte handling på dem. Det kan f.eks. dreje sig om motivationssamtaler med arbejdsløse i Jobcenteret. Handlingen forstås ofte af professionelle og eksperter, socialrådgivere, psykologer og læger, og hermed er en kobling til magtteknologierne skabt³³.

²³ Ibid., s. 51

²⁴ Ibid., s. 51

²⁵ Ibid., s. 51

²⁶ Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper 2007, s.17

²⁷ Ibid., s. 28

²⁸ Ibid., s. 23

²⁹ Ibid., s. 23

³⁰ Ibid., s. 23

³¹ Hansen, Steen Juul 2010, s. 159

³² Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper 2007, s. 23

³³ Ibid., s. 23

Krydspres og afværgemekanismer

I forhold til offentlige organisationer kan *krydspres* identificeres som et forhold, der opstår, fordi den offentlige organisation er placeret i to primære kredsløb. Det *første* kredsløb omfatter politisk-administrative aktører, der opsætter mål og yder økonomisk ramme for organisationen. Det *andet* kredsløb omfatter brugerne, der aftager organisationens ydelser, og derved påvirker organisationens omkostninger, hvilket igen påvirker det politisk-administrative niveau. Organisationen er således placeret midt mellem disse grupperinger og skal tilgodese begge parter. Krydspres kan derfor opstå i det øjeblik, der er modstridende krav fra hhv. det politisk-administrative niveau og brugerne³⁴.

Dette kan resultere i dilemmaer for *markarbejderne* i organisationen, da det er dem, der skal omsætte begge grupperingers interesser til *praksis*. Politologen Michael Lipsky beskriver markarbejderes håndtering af dette krydspres med begrebet *afværgemekanismer*³⁵. Der er tale om systematiske adfærdsmønstre, der *"går på tværs af politikområder, professioner og nationale velfærdssystemer"*³⁶. Lipsky indleder afværgemekanismerne i kategorier, hvilket vil være for omfattende at komme ind på her. Ifølge Lipsky knytter alle adfærdsmønstrene sig dog til *"markarbejderens relation til brugere/borgere og beskriver, hvordan markarbejderne på bedste beskub – under de givne omstændigheder – søger at håndtere denne centrale del af deres job"*³⁷.

Individualisering

I forhold til aktuelle tendenser i samfundet bruger Ulrik Beck begrebet *"all-risk" individualisering*, der indebærer, *"at individet må tage de globale, kollektivt frembragte risici og usikkerheder på sig"*³⁸. Der sigtes til, at den enkeltes større grad af frihed i det moderne samfund er tæt fulgt op af en individualisering eller privatisering af *"kollektivt producerede risici"*³⁹. Beck taler således om, at sygdom, sociale problemer, arbejdsløshed, fattigdom og samfundsstrukturelle misforhold *individualiseres væk og "gøres til personlige fiaskoer, som tilskrives den enkeltes ressource-svaghed og manglende kompetencer"*⁴⁰. Beck taler således om en *institutionaliseret individualisering*, hvor samfundets institutioner tager udgangspunkt i individet og ikke i det kollektive eller familien⁴¹.

Skiftet til at samarbejde med Det tværfaglige team

I forhold til Det tværfaglige team er der hos rådgiverne en klar oplevelse af, at

³⁴ Bømler, Tina 2008, s. 113

³⁵ Winter, Søren og Nielsen, Vibeke Lehmann 2010, s. 116

³⁶ Hansen, Steen Juul 2010, s. 51

³⁷ Winter, Søren og Nielsen, Vibeke Lehmann 2010, s. 122

³⁸ Sørensen, Mads P. Og Christiansen, Allan 2006, s. 77

³⁹ Ibid., s. 77

⁴⁰ Ibid., s. 79

⁴¹ Ibid., s. 70

myndighedsrollen også i praksis ligger hos dem selv. Rådgiver 1: "jamen i princippet, så skal det tværfaglige team kun komme med anbefalinger, hvis ikke det passer mig, så bruger jeg ikke anbefalingerne, så det råderum, det har jeg"⁴². Rådgiver 2: "det tværfaglige team, som det er nu, det er et rådgivende organ, og det betyder, at beslutningskompetencen ligger imellem klienten og undertegnede"⁴³. Der er således overensstemmelse mellem rådgivernes oplevelse og den formelle ramme, som den står i projektbeskrivelsen for Brug for alle. Heri hedder det: "Mødet skal resultere i anbefalinger fra teamet med hensyn til, hvilke indsatser og tilbud, der skal iværksættes"⁴⁴.

Rådgiver 1 fortæller videre om samarbejdet med Det tværfaglige team og selve mødet med det: "det er meget sjældent, at jeg er uenig i, hvad det tværfaglige team anbefaler, netop fordi at vi laver jo et resume til at starte med, og der kan jeg måske være sådan lidt snu og skrive nederst, hvad det er planen indtil videre har været, og hvad jeg påtænker, og den plejer de at følge"⁴⁵. Rådgiver 1 fortsætter: "sagen er den at til selve det tværfaglige møde, så kommer de med deres anbefalinger, hvad det er, de påtænker at anbefale skriftligt til den enkelte borger, og hvis borgeren ikke er enig, så kan den ændres til mødet"⁴⁶. Senere fortæller rådgiver 1, at: "jeg føler, at der bliver lyttet til mig, vi er på lige niveau"⁴⁷. I den beslutningsproces, der finder sted under rådgiverens og borgerens møde med Det tværfaglige team, i forhold til at beslutte anbefalinger, ses tydelige træk af dimensionen direkte magt. Dels er beslutningsarenaen klart defineret i form af selve mødet med Det tværfaglige team, der kan vare i op til en time⁴⁸. Dels er aktørkredsen veldefineret og består af borgeren, rådgiveren og Det tværfaglige team. Endelig er sagen ligeledes tydeliggjort, da den, som det nævnes, fremgår af et resume, kaldet det forbedrende skema⁴⁹, som rådgiveren udformer i samarbejde med borgeren. I det ovenstående tilfælde kan resuméet således tolkes som rådgiverens og borgerens forsøg på at påvirke målformulering og alternativsøgning ved mødet.

I forhold til dimensionen *indirekte magt* er der ikke tegn på *filtre*, der har til formål at *forhindre* bestemte problemer i at nå beslutningsprocessen. Alle borgere i projekt *Brug for alle* har adgang til mødet med *Det tværfaglige team*⁵⁰. Rådgiver 2 beskriver endvidere disse borgere som havende: "*basale kerneproblematikker, bolig-, misbrugsproblemer, helbredsproblemer og sådan noget, matchgruppe 3, altså borgerne længst væk fra arbejdsmarkedet*"⁵¹. Der er altså tale om borgere med komplekse sociale problemer, hvorfor beslutningsprocessen ved mødet med *Det tværfaglige team* ikke kan siges at være forsøgt begrænset til kun at omfatte *ufarlige*

⁴² Interview med Rådgiver 1

⁴³ Interview med Rådgiver 2

⁴⁴ Projektbeskrivelse *Brug for alle*, s. 3

⁴⁵ Interview med Rådgiver 1

⁴⁶ Interview med Rådgiver 1

⁴⁷ Interview med Rådgiver 1

⁴⁸ Interview med Rådgiver 2

⁴⁹ Projektbeskrivelse *Brug for alle*, s. 4

⁵⁰ Målgruppen for deltagere i projekt *Brug for alle* defineres i projektbeskrivelsen som kontanthjælpsmodtagere, der pr. 1. april 2012 er i matchgruppe 3 (kilde: Projektbeskrivelse *Brug for alle*, s. 2)

⁵¹ Interview med Rådgiver 2

sager⁵².

Man kan dog ikke konkludere, at der slet ikke findes tegn på indirekte magt i forhold til samarbejdet med *Det tværfaglige team*. Rådgiver 1 fortæller således: *"de kommer så med deres, hvad skal man sige, anbefalinger i forhold til, hvad der skal ske med den enkelte borger, og de fleste gange er jeg enig i den vurdering, de har, men andre gange, så er det lidt urealistisk i forhold til, hvad de har af anbefalinger, og det er primært i forhold til de misbrugere, jeg har, netop fordi, at det ikke bare handler om at komme ud af misbruget, for det er nemmere sagt end gjort for den enkelte, men også i forhold til, at man skal have motiverende samtaler med borgerne i forhold til at komme ud af misbruget, og det har vi simpelthen ikke ressourcer nok til herfra"*⁵³. Rådgiver 2 om anbefalingerne fra *Det tværfaglige team* set i forhold til mulighederne for at implementere dem: *"jeg synes, det er super godt at få de her andre specialistøjne på, men jeg ser et ressourcemæssigt problem i forhold til at se klienterne være dybt motiverede, og så i forhold til at kunne gå ud og løfte den opgave efterfølgende"*⁵⁴. Med baggrund i ovenstående kan man argumentere for, at der er tegn på filtre, der *"forhindrer beslutningen i at blive gennemført i praksis"*⁵⁵. Set i forhold til indirekte magt kan dette tolkes som et eksempel på, at organisationer *"kan have en beslutningskapacitet, som er langt større en handlingskapaciteten"*⁵⁶. Oplevelsen af mangel på sammenhæng er dog ikke entydig. Rådgiver 1 fortæller: *"jeg kan godt lide det råderum, jeg har i dag, netop at borgeren selv skal følge med i og selv skal ønske at komme i gang"*⁵⁷. Dette råderum kobles dog ikke til samarbejdet med *Det tværfaglige team*, men sættes *"i forbindelse med regeringsskiftet"*⁵⁸. Samtidig understreges det, at det kun gælder, *"når vi ikke taler om pension"*⁵⁹, og *"når vi ikke taler om fleksjob"*⁶⁰.

Set i forhold til rådgivernes myndighedsrolle kan man argumentere for, at mødet med *Det tværfaglige team* ikke udgør en *egentlig* beslutningsproces, da rådgiverne netop *beholder* myndighedsrollen og efterfølgende selv kan træffe beslutning i forhold til indsats. Imidlertid fremgår det, at rådgiverens socialfaglige vurdering kan påvirkes under mødet med *Det tværfaglige team*. Rådgiver 2 oplever således, at: *"det tværfaglige team har udvidet min socialfaglighed, skal vi sige det sådan for at være rigtig grove, på grund af respekt for, at jeg alene ikke vide"*⁶¹. I det omfang beslutningsprocessen ved mødet med *Det tværfaglige team* resulterer i anbefalinger, der af rådgiveren omsættes direkte til indsats, kan man argumentere for, at mødet med *Det tværfaglige team* i praksis udgør beslutningsprocessen i relation til magtudøvelsen overfor borgeren.

Rådgiverens skifte til at samarbejde med *Det tværfaglige team* i forhold til borgeren bærer altså præg af tydelige træk af dimensionen *direkte magt*. I den sammen-

⁵² Sørensen, Mads P. Og Christiansen, Allan 2006, s. 45

⁵³ Interview med Rådgiver 1

⁵⁴ Interview med Rådgiver 2

⁵⁵ Christensen, Søren og Jensen, Poul Erik Daugaard 2008, s. 45

⁵⁶ Ibid., s. 51

⁵⁷ Interview med Rådgiver 1

⁵⁸ Interview med Rådgiver 1

⁵⁹ Interview med Rådgiver 1

⁶⁰ Interview med Rådgiver 1

⁶¹ Interview med Rådgiver 2

hæng kan både rådgiver og borger siges at være aktører med gode muligheder for at påvirke beslutningsprocessen i *Det tværfaglige team*, både i forhold til målformulering og alternativsøgning, om end det overordnede mål for projekt *Brug for alle* ligger fast, nemlig at "borgere i målgruppen kommer i job eller ordinær uddannelse (unge)"⁶². Set i forhold til socialrådgivning og socialt arbejde er disse muligheder for at påvirke beslutningsprocessen, og dermed opleve at være aktører på lige niveau⁶³, væsentlige i forhold til et *anerkendelsesbaseret*⁶⁴ udgangspunkt for socialt arbejde. Der er ganske enkelt større sandsynlighed for, at borgeren opnår *retlig anerkendelse* og *social værdsættelse*, når både borgeren og rådgiveren, der kan have et årelangt kendskab til hinanden, er i stand til at *deltage* i beslutningsprocessen i forhold til den magtudøvelse, der finder sted. At dette er tilfældet, understreges ved de træk af *indirekte magt*, der også er til stede i samarbejdet med *Det tværfaglige team*. Når der ikke er ressourcer til at udføre de besluttede anbefalinger i *realiteten*, kan borgeren opleve dette som *krænkende* og i værste fald som udtryk for *retlig disrespekt*⁶⁵.

Socialrådgiverens relation til borgeren påvirkes ikke kun af mødet med *Det tværfaglige team* og beslutningsprocessen under dette møde. Indsatsen i forhold til borgeren koordineres, aftales og styres *efter* mødet ved hjælp af dokumentet *Min plan*, der erstatter *jobplanen* under projektførelsen⁶⁶. Rådgiver 1: "min plan, det er bare en enkelt seddel, hvor det er, at borgeren selv definerer, hvad borgerens mål er, og det vil sige, at når vi har været på det tværfaglige møde med en fra socialforvaltningen og en gruppeleder fra beskæftigelse og så en fra sundhedsområdet, så går vi ind og skriver, hvad vi definerer primært, hvad borgerens mål er til at starte med, og der kan for eksempel stå "jeg vil gerne have det bedre", så laver man nogle delmål, så tager vi simpelthen bare og udfylder, hvem gør hvad inden for sundhedsområdet for eksempel, du skal tage til læge, det gør du selv"⁶⁷. Der skal i *Min plan* være beskrevet "et konkret mål for job eller uddannelse"⁶⁸, og den kan overordnet ses som et styringsværktøj, en *selvteknologi*, der har til formål at isolere uønskede aspekter af borgerens adfærd, her relateret til arbejdsløshed, og motivere borgeren til at arbejde med disse. Rådgiver 2 fortæller: "jeg tænker i forhold til det tværfaglige team, og forhåbentlig bliver det da noget, når det her projekt glider ud, at så bliver det implementeret i rehab-teamet, altså jeg er begyndt meget, at - eller vil til at begynde på det - jeg har ikke fået det startet, men tage det der med ansvar, netop med begrebet min plan, og fra det tværfaglige team, skrive ned i det tværfaglige team, de der ting, der er i min plan og få borgeren til at skrive under på dem, og så bruge den som et procesredskab til hver jobsamtale"⁶⁹. Rådgiveren oplever altså *Min plan* som et effektivt procesredskab i forhold til arbejdet med borgeren. At handleplaner som *Min plan* generelt kan anses for at være selvteknologier, understøttes af Born og Jensen m.fl.: "Handleplaner er ikke længere en plan for, hvordan socialrådgiveren kan handle på klientens problem. Handleplanen er et pro-

⁶² Projektbeskrivelse *Brug for alle*, s. 1

⁶³ Interview med Rådgiver 1

⁶⁴ Høilund, Peter og Juul, Søren 2005

⁶⁵ *Ibid.*, s. 28

⁶⁶ Projektbeskrivelse *Brug for alle*, s. 4-5, Arbejdsmarkedsst. bek. 1295 af 14/12 2012, § 13

⁶⁷ Interview med Rådgiver 1

⁶⁸ Projektbeskrivelse *Brug for alle*, s. 4

⁶⁹ Interview med Rådgiver 2

ceduralt og dialogisk redskab, der hjælper klienten til at skabe afstand til sig selv, formulere og handle på sig selv"⁷⁰. Det er ligeledes interessant, at borgeren skal underskrive *Min plan*. Uden at gå dybere ind i en analyse af en eventuel *kontraktliggørelse* af borgeren skal her blot argumenteres for, at *Min plan* deler visse træk med *kontrakten*. Borgeren underskriver *Min plan* og kan sanktioneres i forhold til gældende regler⁷¹, hvis elementer i den ikke overholdes⁷². Der er altså potentielle konsekvenser ved at bryde *Min plan*, præcis som det er tilfældet ved en kontrakt. Magtforholdet er imidlertid ikke overvejende symmetrisk som ved indgåelse af private kontrakter. Borgeren har med andre ord ikke *alternativer* at vælge imellem. Selve kontraktformen er ligeledes potentiel som selvteknologi. Andersen skriver: "*Kontrakten fastholder folk i, hvad de siger. Underforstået ses kontrakten som en løsning på problemet med, hvordan klienterne gøres til fornuftige og tilregnelige samtalepartnere for forvaltningen, der taler ud fra en vilje om en bestemt fremtid*"⁷³. Sammenfattende ses der tydelige træk af anvendelse af selvteknologier i det sociale arbejde og i selve socialrådgivningen i projekt *Brug for alle*.

Set i forhold til individualisering fortæller rådgiver 1: "jeg oplever nok, der bliver stillet krav til den enkelte om at tage mere ansvar, men hvorvidt borgeren gør det, det sætter jeg spørgsmålstegn ved, jeg synes til det tværfaglige møde, den dialog, der er mellem borgeren og det tværfaglige team, det er mere, at de kommer med nogle anbefalinger til selve mødet, hvor det er, at borgeren så nikker ja eller nej til, og det bliver respekteret, selvfølgelig er der enkelte borgere, som afviser alt, hvor man så bliver nødsaget til at sige, jamen vi bliver nødt til at anbefale noget, og kommer med deres anbefalinger, men jeg synes, at der i høj grad bliver lyttet meget mere til borgeren på det tværfaglige møde"⁷⁴. Selvom rådgiveren oplever, at der stilles krav om, at den enkelte tager større ansvar, opleves der altså ikke entydige krav i samarbejdet med Det tværfaglige team om, at borgeren skal udmønte det personlige ansvar ved at sige ja til en bestemt indsats, der anbefales. Borgeren er måske nok individualiseret i Becks forstand, men bliver altså hørt.

Skiftet til at samarbejde med Rehabiliteringsteamet

I forhold til *Rehabiliteringsteamet* er der hos rådgiverne en klar oplevelse af, at myndighedsrollen ikke i praksis ligger hos dem selv. Rådgiver 1 fortæller: "*rehabiliteringsteamet det er jo der, hvor man siger, det her det er sidste stop, vi kan ikke komme videre med borgeren, vi har afprøvet alle mulige muligheder for at få den her person tilknyttet arbejdsmarkedet, det er ikke lykkedes, men med de anbefalinger, rehabiliteringsteamet kommer med, de skal følges, jeg tror faktisk ikke, det hedder anbefalinger, de kommer med, det er en plan, de laver, som skal følges*"⁷⁵. Den formelle ramme for *Rehabiliteringsteamet* beskrives i lovgivningen: "*Rehabiliteringsteamet er et dialog- og koordineringsforum, som afgiver en indstilling i alle sager, inden beslutning om og tilkendelse af ressourceforløb, fleksjob, tilskud til*

⁷⁰ Andersen, Niels Åkerstrøm 2003, s. 95

⁷¹ Bl.a. Lov om aktiv socialpolitik, §§ 36, 37 og 41

⁷² Projektbeskrivelse *Brug for alle*, s. 5

⁷³ Andersen, Niels Åkerstrøm 2003, s. 100

⁷⁴ Interview med Rådgiver 1

⁷⁵ Interview med Rådgiver 1

*selvstændigt erhvervsdrivende og førtidspension træffes*⁷⁶.

Adspurgt om, hvordan det faglige råderum opleves i forhold til Rehabiliteringsteamet, svarer rådgiver 2: "for øjeblikket er det forsvundet i forhold til rehab-teamet, fordi jeg laver et oplæg, jeg bliver ikke hørt i teamet, og jeg bliver kastet ud sammen med borgeren, og vi skal vente i fire uger, derefter skal jeg, så siger de, de laver et oplæg, så siger de, at jeg træffer en beslutning efterfølgende, det er jo egentligt, det har jeg hørt dem sige, hvor jeg tænkte, hold nu kæft, det er jo løgn, fordi jeg er jo bundet op af deres beslutning, hvis ikke jeg, når det ryger tilbage til mig, er enig med dem, så skal jeg til at skrive på ny, og så skal jeg til at fremstille den igen, og så skal jeg til og op i rehab-teamet igen, det har jeg så ikke prøvet, så er jeg så spændt på, om jeg så ved andet fremmøde må få lov til at kæfte op"⁷⁷. Der er altså ikke alene en tydelig oplevelse af tab af myndighedsrollen i forhold til Rehabiliteringsteamet, men også en klar oplevelse af ikke at blive hørt som rådgiver. I lovgivningen placeres myndighedsrollen i forhold til Rehabiliteringsteamet. Heri hedder det, at: "kommunen træffer afgørelse i sagen på baggrund af rehabiliteringsteamets indstilling. Hvis kommunen ikke følger rehabiliteringsteamets indstilling, skal sagen forelægges for rehabiliteringsteamet på ny, inden der træffes afgørelse. Når rehabiliteringsteamet har revurderet sagen, træffer kommunen afgørelse"⁷⁸. Den, i denne sammenhæng, upræcise angivelse af, hvor myndighedsrollen er placeret (hos kommunen), danner baggrund for rådgivernes oplevelse af ikke at have den. Det er den enkelte kommune, der fastlægger, hvem der har myndighedsrollen i forhold til Rehabiliteringsteamet. Samtidig slås det imidlertid fast, at rådgiverne under alle omstændigheder skal omkring Rehabiliteringsteamet igen, hvis de er uenige i teamets indstilling. Dette kan ses som et juridisk forsøg på at påvirke beslutningsarena og beslutningsproces fra lovgivers side.

Rådgiver 2 fortæller videre om samarbejdet og mødet med Rehabiliteringsteamet: "for det første, som sagsbehandler, så kommer du ind og bliver forholdt, at du skal lave et kort oplæg, og selve skemaet, eller flere ting, selve det forberedende skema, hvis man tager den konstruktion, det er lavet i, så er der ikke en lyd plads til historik i det, der er, hvad klienten synes omkring job og lignende ting, der er ikke noget at gøre med, hvilken indstilling, hvilken holdning har jeg til det, med mit kendskab til klienten, hvad kan vi gøre, jeg som sagsbehandler er kørt totalt ud på sidelinjen, man hører ikke min indstilling, hverken i det skrevne eller til selve mødet"⁷⁹. Rådgiver 1 fortæller ligeledes: "jeg gør det klart for borgeren og forklarer, hvordan tingene egentlig er i forhold til, hvis den enkelte borger skal op til rehabiliteringsteamet, forklarer lidt om, at min vurdering nok ikke betyder så forfærdelig meget, men at jeg vil prøve at hjælpe borgeren så meget som muligt, og gøre det så skånsomt som muligt, i forhold til hvad rehabiliteringsteamet anbefaler"⁸⁰. Det fremgår klart, at begge rådgivere oplever yderst begrænsede muligheder for at påvirke beslutningsprocessen ved mødet med Rehabiliteringsteamet. Den juridiske ramme angiver direkte, at der ikke må indgå vurderinger i rehabiliteringsplanens

⁷⁶ Lov om ansvaret for og styringen af den aktive beskæftigelsesindsats, § 25a, stk. 1

⁷⁷ Interview med Rådgiver 2

⁷⁸ Lov om ansvaret for og styringen af den aktive beskæftigelsesindsats, § 25a, stk. 6

⁷⁹ Interview med Rådgiver 2

⁸⁰ Interview med Rådgiver 1

forberedende del, der udgøres af det oplæg, rådgiver 2 omtaler ovenfor: "Rehabiliteringsplanens forberedende del skal alene være beskrivende og dokumenterende og uden vurdering af og indstilling om, hvad der fremover skal ske i den konkrete sag"⁸¹. Dette kan ligeledes tolkes som et juridisk forsøg på at påvirke beslutningsprocessen fra lovgivers side. Her tydeliggøres det, at Jobcenteret er en politisk styret organisation. Rådgiveren er således forpligtet overfor både folketing, regering og kommunale politikere, i arbejdet for borgeren, der ligeledes har rettigheder. Rådgiveren er altså placeret i en situation, der har karakter af krydspres, hvilket kan påvirke rådgiverens reelle muligheder for at udføre socialt arbejde og socialrådgivning. Rådgiver 1 fortæller om skiftet til at samarbejde med Rehabiliteringsteamet: "jeg synes selvfølgelig, det er svært ikke at have kompetencen til at bevillige fleksjob eller førtidspension, som vi havde tidligere, netop fordi jeg selv kommer i tvivl om, om jeg har informationer nok, om borgeren er afprøvet nok, om borgeren er afklaret helbredsmæssigt nok, jamen der er en masse ting, der spiller ind, så i forhold til at møde borgeren, jamen så er jeg måske lettere til at afvise fleksjob og førtidspension med det samme, netop fordi jeg har en ide om, at det er ekstremt svært at få en sag igennem, som sagt har jeg fået en pensions sag igennem det sidste halve år, hvor jeg snildt, om måneden, havde en to tre stykker"⁸². Set i forhold til krydspres er der her tegn på afværgemekanismer i form af hurtig kategorisering i forhold til borgerens situation⁸³.

I den beslutningsproces, der finder sted under rådgiverens og borgerens møde med *Rehabiliteringsteamet*, ses formelle træk af dimensionen *direkte magt*. Dels er *beslutningsarenaen* defineret i form af mødet med *Rehabiliteringsteamet*, der varer i op til fyre minutter⁸⁴. Imidlertid træffes beslutningen ikke nødvendigvis på selve mødet, og den kommunikeres *ikke* til rådgiver og borger før 3-4 uger *efter*, mødet er overstået⁸⁵. *Aktørkredsen* er defineret, og består af rådgiveren, borgeren og *Rehabiliteringsteamet*. Imidlertid kan man ikke vide, om dette er den *reelle* aktørkreds, da beslutningen ikke nødvendigvis træffes på mødet. Endelig er *sagen* tydeliggjort, da den, som det nævnes, fremgår af et oplæg, kaldet *den forberedende del*⁸⁶, som rådgiveren udformer i samarbejde med borgeren. Imidlertid skal dette ske helt *uden* brug af socialfaglige vurderinger, hvilket *kraftigt* svækker de ressourcer, rådgiveren har til rådighed som aktør i beslutningsarenaen. Ligeledes kan man argumentere for, at dette svækker borgeren som aktør, i det omfang borgeren reelt er ude af stand til at tale sin egen sag. Det er her et centralt forhold, at de borgere, der møder *Rehabiliteringsteamet*, hører til blandt samfundets svageste⁸⁷. Sammenfattende ses der i realiteten ikke klare træk af direkte magt i en analyse af samarbejdet og mødet med *Rehabiliteringsteamet*. Rådgiverne oplever derimod klare træk af *indirekte magt*, hvilket gennemgås i det følgende.

Som nævnt ovenfor er der for *Rehabiliteringsteamets* vedkommende tale om et dialog- og koordineringsforum, der skal betjene de svageste borgere i samfundet. Rådgiver 2 fortæller om borgerens fremlæggelse på mødet: "*lige pludselig så står*

⁸¹ Arbejdsmarkedsst. bek. 1418 af 23/12 2012, § 3, stk. 3

⁸² Interview med Rådgiver 1

⁸³ Winter, Søren og Nielsen, Vibeke Lehmann 2010, s. 117

⁸⁴ Interview med Rådgiver 2

⁸⁵ Interview med Rådgiver 2

⁸⁶ Arbejdsmarkedsst. bek. 1418 af 23/12 2012, § 2

⁸⁷ Interview med Rådgiver 1

og falder det med, altså, jeg kan jo ikke hjælpe med, med fem års erfaring med en borger, der kan jeg ikke hjælpe i rehab-teamet, det står og falder med hans fremlæggelse, kan man sige"⁸⁸. Rådgiver 2 uddyber og kommer ind på skiftet til at samarbejde med *Rehabiliteringsteamet*: "det står og falder med borgerens mentale, fysiske, psykologiske ressourcer i forhold til, hvordan han fremlægger, han er blevet sin egen advokat og anklager i nogen situationer, og forsvarer, ikke, hvor i mod førhen kunne jeg gå ind og sige, næ hov holdt, du glemte lige det her, eller vi skal også lige have det her med, eller hvad med den her nuance, ud fra den sociale faglighed jeg har, ud fra mit kendskab til en borger, ud fra alt, hvad jeg ved omkring socialt arbejde"⁸⁹. I forhold til dimensionen indirekte magt ses der her tegn på filtre, der har til formål at forhindre bestemte problemer i at nå beslutningsprocessen. Med tanke på *Rehabiliteringsteamets* målgruppe er det ikke usandsynligt, at en del af disse borgere, der ofte har komplekse, sociale problemer, lider af psykisk sygdom, misbrug eller manglende skolegang og marginalisering i forhold til arbejdsmarkedet, vil have svært ved at mobilisere ressourcer til effektivt at *afgrænse* den problemstilling, de skal præsentere, så der kan tages stilling til den på mødet med *Rehabiliteringsteamet*. I det omfang de reelt ikke er i stand til dette, kan man argumentere for, at deres sag *i realiteten* ikke når beslutningsarenaen.

Da rådgiverne i denne sammenhæng er frataget deres rolle som udøvere og formidlere af socialfaglige vurderinger, står borgeren i realiteten alene og *individualiseret*. Rådgiver 1 beskriver dette således: "*i rehabiliteringsteamet der er det jo anderledes, netop fordi man ikke ved, hvad udfaldet kan være, og der kan jeg jo ikke skrive, hvad jeg selv påtænker, så på den måde, så står jeg bare, altså jeg står jo ved siden af min borger*"⁹⁰. Her er tale om en "all-risk" individualisering.

Der er imidlertid også tegn på filtre, der har til formål at forhindre beslutninger i at blive gennemført i praksis. Rådgiver 2 fortæller således om beslutningerne i *Rehabiliteringsteamet*: "*for nærværende, så rehab-teamet, de tænker i hvert fald utrolig kreativt, utrolig guldrandet behandling, utrolig "kan man ikke spare op til psykologbehandling?", "kan man ikke deltage i smertetaklingsforløb på private smertetaklingsklinikker, med egenbetaling?", et cetera, et cetera, der glemmer de jo lige at tage højde for, hvilken forsørgelse, vores målgruppe har, hvor skal de hente de penge henne, ikke også*"⁹¹. Det er tydeligt, at rådgiveren oplever, at der er tale om beslutninger, der er svære, hvis ikke urealistiske, at føre ud *i praksis*. I en indirekte magtanalyse kan dette ses som tegn på, at der er aktører, der har tilstrækkelige magtressourcer til at påvirke implementeringen af indstillingerne, således at de "*favoriserer A på bekostning af B, eventuelt ved, at trufne beslutninger slet ikke gennemføres*"⁹². Som ovenfor nævnt kan aktørerne dreje sig om lovgiver, hvilket vil sige regering og folketing, der via den juridiske ramme søger at påvirke processen. Det kan imidlertid også dreje sig om lokale politikere, der har interesser i den kommunale økonomi. Den økonomiske ramme for Jobcenteret og de tilhørende indsatser er netop finansieret af staten og kommunen i fællesskab, primært via en delvis *refusion* fra staten af de kommunale udgifter⁹³. Dette lægger i sagens natur

⁸⁸ Interview med Rådgiver 2

⁸⁹ Interview med Rådgiver 2

⁹⁰ Interview med Rådgiver 1

⁹¹ Interview med Rådgiver 2

⁹² Christensen, Søren og Jensen, Poul Erik Daugaard 2008, s. 51

⁹³ Arbejdsmarkedsst. bek. 1416 af 23/12 2012

et pres på kommunens økonomi og dermed på det kommunale Jobcenter.

I det konkrete tilfælde ligger der en målsætning fra Aarhus Kommune om, at: "tilgangen af personer til førtidspension skal pr. december 2013 ligge lavere i Aarhus end gennemsnittet af 6-byerne målt som andelen af befolkningen"⁹⁴. Der er altså en klar politisk målsætning om at sænke antallet af tilkendte førtidspensioner, der i en periode har ligget relativt højt i Aarhus⁹⁵. At dette forhold er en mulig del af baggrunden for de belyste træk af indirekte magt i samarbejdet og mødet med Rehabiliteringsteamet, underbygges af følgende udsagn fra rådgiver 1: "men det er også formålet at begrænse førtidspensionen, i den grad, jeg oplever meget, at det handler om, at vores opgave er, at vi trækker tiden ud, for på et eller andet tidspunkt ender de borgere, vi har, ikke de nemme borgere, vi har vitterligt borgere med massive psykiske problemer, og for det meste så handler det om, at, føler jeg, at vi trækker tiden ud, på et eller andet tidspunkt skal de nok få pensionen, men jeg føler lidt, vi piner dem, og det tager nogle år før, de kan få det, og det er kun fordi, at politikerne skal have et godt resultat, det føler jeg"⁹⁶. Set i forhold til socialrådgivning og socialt arbejde oplever rådgiveren således en klar risiko for, at borgeren udsættes for retlig disrespekt under samarbejdet og mødet med Rehabiliteringsteamet.

Delkonklusion

I forhold til indledningens to første hypoteser kan konklusionen deles i to. Disse hypoteser lyder: Socialrådgiverne oplever, at myndighedsrollen formelt stadig er deres, men at kompetencen til at træffe afgørelser i praksis er ved at blive flyttet væk fra dem selv samt: Socialrådgiverne oplever at skulle varetage og udøve en magt, de har stadig mindre indflydelse på. Dette kan gøre det svært at møde borgeren og lave en sammenhængende indsats. Set i forhold til samarbejdet med Det tværfaglige team må de siges at være afkræftede. Her oplever rådgiverne således, at kompetencen til at træffe afgørelser fortsat er hos dem selv, samt at de har gode muligheder for at øve indflydelse på den magt, de skal varetage og udøve. Set i forhold til samarbejdet med Rehabiliteringsteamet må de to første hypoteser imidlertid siges at være bekræftede. Her oplever rådgiverne, at kompetencen til at træffe afgørelser ikke længere er hos dem selv, samt at de har dårlige muligheder for at øve indflydelse på den magt, de skal varetage og udøve. Indledningens tredje og sidste hypotese lyder: Socialrådgiverne oplever en stadig større grad af individualisering i forhold til borgeren, der bliver lagt stadig større vægt på borgerens ansvar for eget liv. Den må anses for bekræftet både i forhold til samarbejdet med Det tværfaglige team og Rehabiliteringsteamet. Individualiseringen synes dog at være langt mere udtalt i forhold til Rehabiliteringsteamet.

Med hensyn til socialrådgivernes oplevelse af, hvordan deres relation til borgeren påvirkes, må dette ligeledes deles i to. Set i forhold til samarbejdet med *Det tværfaglige team* er relationen og magtudøvelsen overvejende præget af direkte magt, hvilket giver rådgiverne gode muligheder for at yde borgerne retlig anerkendelse og social værdsættelse i det sociale arbejde. Der er dog enkelte elementer af indirekte

⁹⁴ Jobcenter Aarhus: Beskæftigelsesplan 2013, s. 10

⁹⁵ Analyse af ikke-styrbare overførselsudgifter i Aarhus Kommune 2012, s. 22

⁹⁶ Interview med Rådgiver 1

magt i samarbejdet med *Det tværfaglige team*, specielt i forhold til indsatser, hvor rådgiverne oplever at have for få ressourcer i forhold til den indsats, der bliver anbefalet. Der ses ligeledes en klar brug af selvteknologier i relationen mellem rådgiver og borger. Set i forhold til samarbejdet med *Rehabiliteringsteamet* er relationen og magtudøvelsen overvejende præget af indirekte magt. Her oplever rådgiverne, at den økonomiske ramme er dominerende, hvilket eksempelvis udmøntes i beslutninger fra *Rehabiliteringsteamet*, der er meget vanskelige at omsætte til indsatser overfor borgeren. Dette kan resultere i krænkelse og i værste fald retlig disrespect, hvilket ikke blot sætter rådgiverne i et krydspres, men også vanskeliggør det sociale arbejde overfor borgeren. Konsekvensen er potentielt en yderligere individualisering af borgere, hvis tilværelse ofte i forvejen er præget af komplekse sociale problemstillinger.

Perspektivering

Set i forhold til ovenstående er det afgørende, at socialrådgiveren er opmærksom på de magtkampe, der til stadighed pågår, såvel inden for en organisation som udenfor, mellem aktører med forskellige ressourcer. Som det er påvist i forhold til de indirekte træk af magtudøvelse, der præger samarbejdet med *Rehabiliteringsteamet*, påvirker disse magtkampe potentielt adgangen til beslutningsarenaer samt målformulering og alternativsøgning med store konsekvenser til følge for det sociale arbejde i Jobcenteret. Det er derfor væsentligt, at rådgiveren søger aktiv indflydelse og forsøger at påvirke disse kampe med de ressourcer, der er til rådighed. Dette kan såvel være ved at søge at påvirke beslutningsgange internt, som det kan være ved et professionelt engagement og deltagelse i interesseorganisationer, faglige organisationer samt netværk. Det er således væsentligt ikke blot at acceptere tilstandene, som de er, men at søge, vedholdende, at forholde sig kritisk til dem. I forlængelse heraf er det centralt, at socialrådgiveren søger at forstå både dele og helhed af den virkelighed, han eller hun virker indenfor, ikke mindst i forhold til magtudøvelse. Rådgiveren risikerer ellers at lade sig reducere til instrument for magtudøvelsen eller alternativt slet ikke at vedkende sig den magt, der i praksis varetages overfor borgeren. I begge tilfælde er borgeren en langt svagere part, og selvom rådgiveren måske ikke formår at påvirke magtudøvelsen på afgørende vis, er en forståelse og erkendelse af magten en helt afgørende præmis for anerkendelse af borgeren i mødet med denne.

Litteraturliste

Andersen, Jon (2010): Socialforvaltningsret. 3. udgave, 3. oplag. Nyt Juridisk Forlag, 2011.

Andersen, Niels Åkerstrøm (2003): Borgerens kontraktliggørelse. Hans Reitzels Forlag, København 2003.

Bømler, Tina (2008): Sociale organisationer i en omstillingstid. 3. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag, København.

Christensen, Søren & Jensen, Poul Erik Daugaard (2008): Kontrol i det stille – om magt og ledelse. 3. udgave. Forlaget Samfundslitteratur.

Hansen, Steen Juul (red.)(2010): Professionelle i velfærdsstaten. 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag, 2010.

Høilund, Peter & Juul, Søren (2005): Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde. 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag, 2005.

Mik-Meyer, Nanna & Villadsen, Kaspar (2007): Magtens former. Sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren. 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag, København 2007.

Sørensen, Mads P. og Christiansen, Allan (2006): Ulrich Bech – risikosamfundet og det andet moderne. Århus, Aarhus Universitetsforlag. s. 67-92

Winter, Søren C. og Nielsen, Vibeke Lehmann (2010): Implementering af politik. 1. udgave, 2. oplag. Forfatterne og Academica, Århus 2008.

Beskæftigelsesplan 2013. Jobcenter Aarhus:
<http://www.aarhus.dk/~media/Dokumenter/MSB/BEF/Jobcenter/Beskaeftigelsesplan-2013.pdf>

<http://www.aarhus.dk/da/politik/Saadan-styres-Aarhus.aspx>

<http://www.aarhus.dk/da/omkommunen/organisation/Sociale-Forhold-og-Beskaeftigelse/Beskaeftigelsesforvaltningen.aspx>

<http://www.aarhus.dk/~media/Dokumenter/MSB/BEF/6-byerne/Paa-vej-mod-fremtidens-beskaeftigessystem--Udspil-fra-6-byerne.pdf>

<http://bm.dk/da/Beskaeftigelsesomraadet/Flere%20i%20arbejde/Ressourceforloeb/Rehabiliteringsteam.aspx>

<http://www.aarhus.dk/~media/Dokumenter/Borgmesterens-Afdeling/Budget-og-Regnskab/Budget-2013/Budgetforslag-2013/Indstillinger-og-bilag/Bilag-6-1-Analyse-af-ikke-styrbare-overfoersler-i-Aarhus-Kommunen.pdf>

Arbejdsmarkedsstyrelsen 6. juni 2012. J.nr. 2012-0000313: Projektbeskrivelse; Brug for alle – indsats til udsatte kontanthjælpsmodtagere:

<http://ams.dk/Udbud-og-puljer/Puljer/Information%20til%20ansoegere/Puljer-med-ansognings-run->

[de/~media/AMS/Dokumenter/Puljer/Brug%20for%20alle/Projektbeskrivelse%20Brug%20for%20alle.pdf](http://ams.dk/~media/AMS/Dokumenter/Puljer/Brug%20for%20alle/Projektbeskrivelse%20Brug%20for%20alle.pdf).ashx

Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område: Lov 453 af 10/6 1997, jf. lovbek. 1380 af 23/12 2012

Appreciative Inquiry og facilitering i Bispehaven - Anerkendelse kan spredes som ringe i vand

Af Lea Witt Jacobsen og Sarah Gausdal – professionsbachelorere i socialt arbejde, juni 2013

Resumé

Bachelorprojektet er et udviklingsprojekt, som tager afsæt i Plus-projektet som en del af det boligsociale arbejde i Bispehaven. Den boligsociale helhedsplan for Bispehaven for 2013-2016 opstiller et mål om at arbejde anerkendende. Udviklingsprojektets mål er at igangsætte en proces, som skaber anerkendelse og forandringsprocesser hos medarbejderne, børnene og de frivillige under facilitering af workshops i Plus-projektet. Indsamling af empiri foregår ved at anvende deltagende observation i kraft af vores facilitatorrolle.

Der analyseres, hvordan forandringsprocesserne kan bidrage til kvalificering af socialt arbejde i Bispehaven med et universalforebyggende sigte, da anerkendelse kan influere på andre aktører i Bispehaven.

Et parallelt mål i projektet er at undersøge, hvordan der faciliteres i workshops med disse målgrupper med udgangspunkt i Appreciative Inquiry, herunder 4-D-modellen med henblik på at udforme det bedst mulige workshopdesign. Der inddrages teori om facilitering, måder at kommunikere som socialrådgiver i rollen som facilitator samt teori om forandring med inddragelse af flow, narrativer og motivationssamtalen.

Resultaterne viser sig i form af, at der under og efter workshops er skabt anerkendelse mellem medarbejderne og børnene. Udviklingsprojektet munder ud i handlemuligheder til medarbejderne i Bispehaven.

Indledning

Udsatte boligområder i Aarhus, eksempelvis Bispehaven, står overfor en række udfordringer, så som kriminalitet. I den forbindelse er der fra kommunens side fokus på lokalforankring og helhedsorienteret forebyggende indsatser¹, således at flere aspekter ved boligområdet inddrages frem for at fokusere ensidigt på individet². Som følge af denne tilgang er der udarbejdet helhedsplaner for disse boligområder. Helhedsplaner har et skærpet fokus på forebyggelse på flere niveauer. Nogle af disse niveauer er væsentlige for socialrådgiverens virke i det boligsociale arbejde. I dette boligsociale arbejde er det vigtigt at opøve kompetencer til at facilitere gennem kommunikationsprocesser, samtaler og dialoger³, således at understøtte beboernes ønsker og stimulere en positiv udvikling for lokalområdet. I de senere år

¹ Aarhus Kommune, HotSpotcentret (2012): Helhedsplaner for udsatte boligområder.

² Posborg m.fl. (2013) s. 479

³ Posborg m.fl. (2013) s. 517

har den ressourcebaseret tilgang, herunder *Appreciative Inquiry* (herefter AI) vundet indpas i Danmark især inden for ledelse og kommunikation. Tilgangen er orienteret mod borgerens ressourcer og værdier frem for problemfokusering. AI indebærer et opgør med den problemorienterede tilgang og med aktivitetsfokuseret arbejde uden borgerinddragelse⁴. Herudover er der opstået en forståelse for, at *socialt entreprenørskab* og *innovation* er nødvendige værktøjer ved løsning af sociale velfærdsproblemer⁵. Dette betyder, at socialrådgiveren må tænke innovativt og nyskabende f.eks. ved udarbejdelse af udviklingsprojekter, som kunne indebære nye løsninger på velfærdsproblemer⁶. Dette underbygges med Socialrådgiverens kompetenceprofil⁷ i form af, at socialrådgiverens væsentlige roller blandt andet er *forandringsagent*, *koordinator*, *udvikler* og *analytiker*⁸. Det vil altså sige, at socialrådgiveren skal have mod til at skabe forandring i samarbejde med borgere og omgivelser⁹, hvortil denne skal kunne koordinere, analysere og lade dette munde ud i refleksion over egen praksis og erfaringer¹⁰.

Målsætninger

Igennem vores bachelorprojekt søgte vi at opnå viden om, hvordan vi kan arbejde med anerkendelse i boligområdet Bispehaven¹¹. Det var vores mål at igangsætte en proces med anerkendelse og herved muliggøre igangsættelse af forandringsprocesser, der kunne bidrage til udvikling af det sociale arbejde i Bispehaven med et universalforebyggende sigte. Ligeledes var det vores mål at påvirke og facilitere i workshops med medarbejderne, børnene og de frivillige i Plus-projektet¹². Vi ønskede i den forbindelse at fortolke vores erfaringer med henblik på udvikling af det bedst mulige workshopdesign¹³. Vores mål var desuden at analysere og fortolke på konkrete situationer med henblik på at analysere, hvorledes anerkendelse og forandring opstår. Endelig anviste vi forskellige handlemuligheder for, hvordan Bispehaven kan arbejde med anerkendelse fremover.

Konteksten

Der blev under efteråret 2012 udarbejdet en boligsocial helhedsplan for Bispeha-

⁴ Ibid. s. 517

⁵ Ibid. s. 577

⁶ Ibid. s. 584

⁷ Dansk Socialrådgiverforening, Kommunernes Landsforening og De Sociale Højskoler (2006): Socialrådgivernes Kompetenceprofil

⁸ Dansk Socialrådgiverforening, Kommunernes Landsforening og De Sociale Højskoler (2006) s. 2-3

⁹ Ibid. s. 2

¹⁰ Ibid. s.3

¹¹ Beboerhuset, Trivselshuset og Børne- og ungdomsklubben i Bispehaven

¹² Et projekt som foregår i beboerhuset, Trivselshuset og Børne- og ungdomsklubben i Bispehaven

¹³ Et workshopdesign vil indebære overvejelser om den måde, vi vil facilitere på, på baggrund af forforståelse og viden om målgrupperne, og de erfaringer vi løbende får.

ven¹⁴, som gælder for 2013-2016. Helhedsplanen beskriver Bispehaven som et udsat boligområde på baggrund af tre parametre: *"Høj andel af [1] beboere uden for arbejdsmarkedet, [2] har ikke vestlig baggrund eller [3] er kriminalitetsdømte."*¹⁵ På baggrund af disse tre udfordringer er visionen i helhedsplanen at bidrage til, at Bispehaven skal være et *"trygt og attraktivt"* boligområde¹⁶. Midlerne til at gennemføre dette mål er gennem følgende værdier: *"Samarbejde, inklusion og anerkendelse"*¹⁷.

I helhedsplanen indgår Plus-projektet, som er et mini-mentorprogram, der går ud på, at der i ferieperioder, organiseres og etableres kontakt mellem voksne, som er frivillige, og 10-årige børn, som er bosat i boligområdet. Omdrejningspunktet er aktiviteter, som tager afsæt i lokale muligheder, hvori den frivillige og barnet indgår. Projektet arbejder kriminalpræventivt med børn i boligområdet og med kompetencegivende udvikling af frivillige. Erfaringer viser således, at det især er op til og i sommerferien, at der er problemer med hærværk og uro i boligområdet. Manglende voksenkontakt, kedsomhed og negativ indflydelse fra større børn og ældre søskende kan medvirke til destruktiv leg, og kriminelle handlinger kommer til at udfylde tiden.¹⁸ Medarbejdere, børnene og de frivillige fremsætter ideer til aktiviteter, der udføres i ferieperioderne.

Problemformulering

Hvordan ser vi, at anerkendelse skaber forandring hos medarbejderne, børnene og de frivillige under workshops i Plus-projektet, og at forandringsprocesserne kan bidrage til kvalificering af socialt arbejde i Bispehaven med et universalforebyggende sigte, og hvordan faciliterer vi workshops med disse målgrupper med udgangspunkt i tilgangen Appreciative inquiry, herunder 4-D modellen?

1. Hvordan udvikler vi et workshopdesign til de fire workshops på baggrund af vores forforståelse og viden om målgrupperne i Plus-projektet?
2. Hvordan kan vi forstå vores erfaringer fra workshops og medbringe dem til udvikling af det bedst mulige workshopdesign?
3. Hvordan kan vi se anerkendelse og forandring i udvalgte situationer fra workshops?
4. Hvilke potentielle handlemuligheder kan vi anvise til medarbejderne således, at de kan arbejde med anerkendelse og forandring i lokalsamfundet med et universalforebyggende sigte?

¹⁴ Mortensen og Søstrøm (2013): Boligsocial helhedsplan for Bispehaven 2013-2016.

¹⁵ Mortensen og Søstrøm (2013) s. 3

¹⁶ Ibid. s. 3

¹⁷ Mortensen og Søstrøm (2013) s. 16

¹⁸ Ibid. s. 32-33

Hermeneutisk tilgang

Vi valgte i vores projekt at anvende en hermeneutisk tilgang, da den var hensigtsmæssig til at afdække deltagernes forandringsprocesser. Desuden satte vi fokus på begrebet *"forforståelse" og den hermeneutiske spiral: "...at forforståelse er en nødvendig betingelse for, at forståelse overhovedet kan være muligt."*¹⁹ Aaland illustrerer begrebet ved, at det enkelte menneske aldrig vil kunne møde verden uden et sæt "briller" – fordomme - der hjælper til at finde et system, en orden eller mening i det, mennesket står over for²⁰. Den hermeneutiske spiral *"angår det forhold, at al fortolkning består i stadige bevægelser mellem helhed og del, mellem det, vi skal fortolke, og vores egen forforståelse."*²¹ Dette citat betegner den vekselvirkning, der er mellem del og helhed. Dette betyder, at det er *sammenhængen* mellem delene og helheden, der er meningsskabende.²²

Teori

Udviklingsprojektets teori, som der er arbejdet ud fra i workshops, præsenteres i rapportens teori afsnit. Desuden præsenteres teori i analysedel 2. Denne artikel vil beskrive hovedtrækkene i den bærende teori.

Appreciative Inquiry

Det centrale i AI er, at *"man skal lære af sine successer - ikke af sine fejl"*²³. Tankegangen fokuserer på det, der virker, altså væk fra problemfokusering til fokus på ressourcer og værdier. AI-tilgangen bygger på veldokumenteret viden om, at værdsættelse og anerkendelse er et grundlæggende behov for mennesket, selv i dagligdagens og arbejdslivets gang.²⁴ Dét at føle, at man som menneske bliver set, hørt og bekræftet i sine meninger og ideer, er med til at dække et fundamentalt behov²⁵.

4-D-modellen

4-D-modellen, der udspringer af AI, kan benyttes til at praktisere anerkendelse. 4-D-modellen er fire faser og indeholder desuden et fokuseringsfelt, der definerer, hvad det er, der skal udforskes. De fire D'er er *Opdagelse (Discovery)*, *Drømme (Dream)*, *Design* og *Realisering (Destiny)*²⁶.

¹⁹ Gilje og Grimen (2002) s. 171

²⁰ Aaland (2004) s. 184

²¹ Gilje og Grimen (2002) s. 178

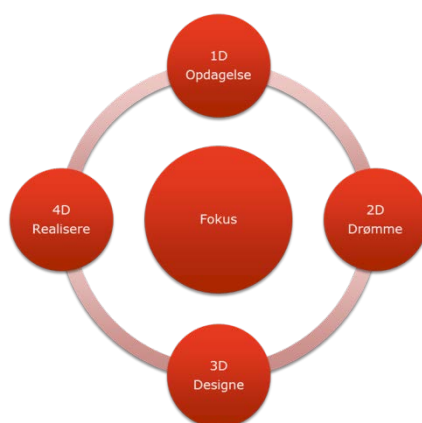
²² Fuglsang og Olsen (2004) s. 312

²³ Latour og Filtenborg (2012) s. 53

²⁴ Latour og Filtenborg (2012) s. 53

²⁵ Ibid. s. 54

²⁶ Dall og Hansen (red.) (2001) s. 26

Figur 3: 4-D modellen bestående af fire faser og et fokusfelt

Facilitering

I dette projekt ser vi facilitering på baggrund af Ib Ravns definition: "Ledelse af møder, der skaber værdi og mening"²⁷ Mening defineres som noget, "...man oplever, når man træder i relation med andre mennesker og yder sit bidrag til, at helheden fungerer, og det er facilitators ansvar at sikre, at dét sker på møder".²⁸ Værdi defineres som noget, man skaber, "...når møderne handler om emner, der i sidste instans er væsentlige for livskvalitet og behov hos de kunder eller borgere, vi tjener"²⁹.

Analysen

Dette afsnit indeholder en beskrivelse af udformningen og resultat af bachelorprojektets analyse samt uddrag fra analysen, der viser nogle af vores centrale pointer.

Projektets analyse er delt op i to analysedele, som kronologisk behandler problemformuleringens underspørgsmål, hvilket nærværende artikel desuden afspejler.

Første del i bachelorprojektet, med overskriften *Udvikling af det bedst mulige workshopdesign*, besvarer første og andet underspørgsmål i problemformuleringen.

For at besvare disse spørgsmål anvendte vi redskabet *Social analyse og handling*³⁰. Redskabet er kendetegnet ved refleksion, og dette var også centralt i måden, hvorpå vi udarbejdede del 1, hvor vi inddagede dele af redskabet for at åbne op for vores refleksion om forforståelse og den tilknyttede viden.

Del 1 indledes, i hver workshop med de tre forskellige målgrupper, med en beskrivelse af den måde, vi tænkte at udarbejde vores workshop - vi kalder det workshopdesign. Vi valgte for læsevenlighedens skyld at beskrive, hvordan workshopdesignet for hver af de tre målgrupper skulle se ud - trods at det blev designet med inddragelse af forforståelse og viden.

²⁷ Ravn (2011) s. 15

²⁸ Ibid. s. 15

²⁹ Ibid. s. 15

³⁰ Alminde, m.fl. (2008): *Social analyse og handling*, et refleksionsredskab i socialt arbejde.

Herefter følger en refleksion over de forforståelser, vi havde om workshoppens målgruppe på det givne tidspunkt, hvor workshopdesignet bliver udarbejdet. Refleksion over forforståelse er i overensstemmelse med hermeneutikken, om en konstant dannelse og udvidelse af forforståelse, og dette indebærer, at vi hele tiden måtte være åbne i vores forforståelser³¹.

Uddrag fra bachelorprojektet:

"Vi har en forforståelse om, at 4-D-modellen som ramme kan være med til at fremme processer, således at medarbejderne kan blive inspireret til at gå på opdagelse, drømme, designe og realisere."³²

Med udgangspunkt i redskabet om *Social analyse og handling* inddrog vi viden til analysen, som udsprang af vores forforståelse. Den viden, vi anvendte, var teori om AI og 4-D-modellen samt teori om facilitering og kommunikative redskaber, som blandt andet indeholder aktiv lytning³³, måden hvorpå, der stilles spørgsmål og andre teoretiske overvejelser i kommunikation.

Uddrag fra bachelorprojektet:

"AI kan anvendes på utallige måder, både i planlagte seminarer, men også i dagligdagen ved at fokusere på det værdsættende. AI-samtalen i hverdagen kan "...skabe en helt ny kultur, der anerkender og udfolder den enkelte og organisationens kompetencer og potentialer og derigennem øger selvværd..."³⁴. Når der opleves en ny kultur, hvor det er centralt at anerkende, kan det skabe processer, hvor alle får lyst til at bidrage med deres drømme³⁵."³⁶

Analysen i projektets del 1 belyser den kompleksitet, der er i projektet, da delene er svære at trække ud af sammenhængen. En situation giver kun mening i dens helhed, og vi forsøgte at belyse delene. Vi analyserede på baggrund af den viden, der udsprang af vores forforståelse om målgruppen samt inddragelse af teori om AI, facilitering og socialrådgiverens rolle som facilitator og empiri fra udvalgte situationer fra feltrapporterne.

Uddrag fra analysen i del 1 i bachelorprojektet:

"En medarbejder gav, under afslutningen i workshoppen, udtryk for: "... at der kom ny benzin til maskinen og blev skabt energi ved sådan en workshop."³⁷

Ud fra ovenstående situation, tolker vi, at workshoppen lykkedes således, at der blev skabt en positiv motivation hos P. Medarbejderen har mærket meningen med metoden og kan anvende denne i arbejdslivet.

"Yderligere gav P udtryk for, at 4-D-modellen gør det klart, at man er i nuet og

³¹ Launsø og Rieper (2005) s. 70

³² Uddrag fra bachelorprojektet s. 31

³³ Latour og Filtenborg (2012) s. 179

³⁴ Pjetursson (2005) s. 245

³⁵ Ibid. s. 234

³⁶ Uddrag fra bachelorprojektet s. 32

³⁷ Bilag 1- Feltrapport af første workshop med medarbejderne s. 5

tænker ikke handling med det samme. Dertil sagde han, at det giver mulighed for at stoppe op og reflektere og drømme".³⁸

Vi tolker, at P's udsagn bevidner, at han er blevet hørt om hans drømme, og at 4-D-modellen samt teorien om facilitering gør, at deltagerne i mødet bliver hørt og kan se mening med modellen".³⁹

Slutteligt i del 1 opsummerede vi, hvad vi erfarede under hver workshop med de tre målgrupper, og angav forbedringer og justeringer til næste workshopdesign i stræben efter at få det bedst mulige design.

I projektets del 2 var vi optaget af, *hvad forandring er, modstand mod forandring, og hvordan forandring ser ud*. Analysen tog udgangspunkt i situationer fra vores udarbejdede feltrapporter fra vores afholdte workshops, og dette var med til at besvare underspørgsmål 3 i problemformuleringen. Vi inddrog viden om forandring ud fra Miller og Rollnicks perspektiv om Motivationssamtalen⁴⁰. Miller og Rollnick anvender begreberne *rådgiver* og *klient*. Rådgiveren betegnes som den, der skal fremme forandring, og klienten som den, der skal skabes forandring ved. Vi har valgte at lade os inspirere af Miller og Rollnicks begreber og tilpassede dem til vores projekt og anvendte i stedet for betegnelserne *facilitator* og *deltager*. Facilitatoren i analysedelen var betegnelsen for os, der faciliterede i Plus-projektet. Deltageren defineredes i analysen som en deltager i workshoppen, og dette indbefattede både medarbejderne, børnene og de frivillige. Endvidere inddrog vi teori om flow. Flow er dér, hvor fortælleren er så optaget og opslugt af situationen, at denne helt glemte alt omkring sig og bagefter overraskes af tidens forsvinden⁴¹. Yderligere inddrog vi teori om narrativer, som er en metafor for at fortælle historier og en refleksiv proces, som ses i dagligdagens fortælling, som den enkelte deltager tilrettelægger sit liv på⁴².

I analysen kom vi frem til, at der opstod modstand og forandring i flere situationer fra de tre målgrupper. I nærværende artikel vil vi give et eksempel på analysen fra én situation med medarbejderne og én situation med børnene, da det blev en vigtig opdagelse i vores bachelorprojekt. Modstanden så vi blandt andet i form af modstandsadfærd som ignorering. I situationen med medarbejderne så vi ignorering ved, at to medarbejdere havde en afslappet tilgang og ikke gik i gang opgaven til opdagelsesfasen.

Vi observerede, at forandringsprocesser opstod, da vi begyndte at anvende de kommunikative redskaber⁴³. Redskaberne anvendes i et forsøg på at mindske modstanden. Vi anvendte aktiv lytning for at *udtrykke empati*, herunder resumé, hvor vi omtolkede eller vendte fortællingen, så der blev skabt en ny fremdrift mod forandring, og at der blev skabt en fælles forståelse om situationer, der blev omtalt i workshoppen. Vi så udtryk på forandring igennem tegn på parathed i form af forandringsudsagn og fremtidsforestillinger, narrativer og flow i situationer med medar-

³⁸ Ibid. s. 5

³⁹ Uddrag fra bachelorprojektet s. 35

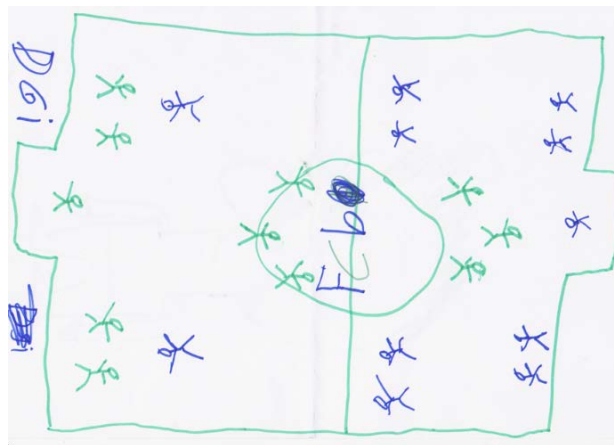
⁴⁰ Miller og Rollnick (2006)

⁴¹ Lyng (2007) s. 198

⁴² Anderson (2003) s. 264 - 265

⁴³ Se bachelorprojektet s. 25

bejderne, børnene og de frivillige. Et barn viste tegn på parathed i form af fremtidsforestillinger, da barnet havde en drøm om, at der blev arrangeret en fodboldturnering i Bispehaven. Ligeledes observerede vi, at der i situationen med medarbejderne har været en flowoplevelse som et tegn på forandring. Det så vi, idet at de ydre og indre betingelser for flowoplevelsen var opfyldt, hvor vi udleder, at de ydre betingelser i flow var opfyldt, da medarbejderne havde oprettet en forening og har et mål om at skabe mulighed for fodboldtræning til børnene i Bispehaven. Ligeledes, at de indre betingelser var til stede i form af, at medarbejderne har en stor viden om børnene i Bispehaven, og at de desuden har megen erfaring inden for fodbold. Analysen peger også på, at der var flow i situationen med børnene. Barnet opfyldte de ydre betingelser, idet at barnet forstod, at der i denne boldleg, skulle fortælles om tidligere gode oplevelser, som denne havde haft i Bispehaven, derfor var rammerne tilstrækkelige klare. Endvidere var de indre betingelser til stede i form af *nysgerrighed, udadvendthed, følsom overfor feedback fra omgivelserne og god koncentrationsevne*. Barnet blev nysgerrigt, idet at denne var ivrig efter at få bolden. Yderligere var barnet udadvendt, da denne delte en historie med gruppen. Barnet var også følsomt over for feedback fra os, da denne ville sikre sig forståelsen af boldlegen. Endvidere var den gode koncentrationsevne til stede, da barnet koncentrerede sig ved at gå på opdagelse i gode oplevelser i Bispehaven. Vi så også, at barnet havde taget den omtalte oplevelse fra opdagelsesfasen med over i drømmefasen. Dermed analyseres der frem til, at barnet blev påvirket af 4-D-modellens rammer, og at der er sket en forandring uden, at facilitatoren behøver at støtte ham igennem en snak om det fælles tredje i form af boldlegen. Det fælles tredje anvendte vi dog i drømmefasen efter, at barnet var færdig med at tegne, for at høre historien bag drømmen. Vi anvendte åbne spørgsmål i form af lineære spørgsmål til, at få barnet til at uddybe dets tanker om tegningen. I dialogen viser det sig, at barnet har et tegn på parathed i form af *fremtidsforestillinger*, da barnet fortæller om dets tegning, som er en fodboldturnering i Bispehaven. Barnet gør os opmærksom på, at det kunne være fedt, at det er en turnering i Bispehaven, og ikke i Gellerup.

Tegning fra situation med drømmefasen i feltrapport af workshop med børnene.

Vi tolkede i analysen, at der var anerkendelse til stede fra vores side, idet vi udviste empati igennem aktiv lytning, samt at 4-D modellen er en metode til, at deltagerne bliver inddraget. Da vi anvendte åbne spørgsmål i facilitering af 4-D-modellen, anerkendte vi herved, at det er deltagerens fortællinger, som er essentielle. Dette indebærer også, at vi havde forventninger om mestring og derved troen på, at der kan skabes forandring i Bispehaven.

Vi kan desuden konkludere ud fra *situationen med medarbejderne og situationen med børnene*, at der foregår anerkendelse på tværs af disse målgrupper. Endvidere har den anden workshop med medarbejderne bevirket, at medarbejderne har set børnenes drømme, hvortil der var mange drømme om fodbold. Det beviser, at børnene og medarbejderne har en fælles drøm om fodbold i Bispehaven - dermed værdsætter de hinanden. Børnene værdsætter medarbejderne, fordi medarbejderne er engagerede i at oprette en forening og tager sig tid til at spille fodbold med børnene. Medarbejderne værdsætter børnene, fordi børnene drømmer om, at der bliver mere fodbold i Bispehaven. Derved så vi, at målgrupperne sætter pris på og anerkender hinanden. Yderligere, at der i disse to situationer er igangsat forandringsprocesser, og at workshoppen med 4-D-modellen skaber rammer for, at alle kan blive hørt og lyttet til. Vi så i analysen, at vi har igangsat en proces, hvor der kan blive skabt forandring og anerkendelse. Disse forandringsprocesser bidrager til kvalificering af det sociale arbejde i Bispehaven, da anerkendelse kan skabe mening for den enkelte, og dermed har et universalforbyggende sigte.

Handlemuligheder

På baggrund af de erfaringer, vi gjorde os i bachelorprojekt, og set i lyset af vores samlet analyse, opstod der nogle handlemuligheder, som vi mente kunne bidrage til Trivselshusets arbejde, og således hvordan medarbejderne kunne arbejde med anerkendelse og fremme forandring i Bispehaven med et universalforebyggende sigte. Disse handleanvisninger bidrog også til besvarelse af underspørgsmål 4.

Vi kom frem til fem anvisninger: *4-D-modellen, refleksion, facilitering, relationer og sprog*. Den første handlemulighed er, at medarbejderne kan arbejde med 4-D-modellen, som er med til at skabe rammerne for forandringsprocesser og anerkendelse i diverse aktiviteter, der foregår i Bispehaven. Den anden handlemulighed er, at medarbejderne kan arbejde refleksivt med deres for forståelse og viden blandt andet igennem redskabet *Social analyse og handling*. Den tredje handlemulighed er, at medarbejderne kan arbejde med øvelser inden for facilitering i aktiviteterne, og på personalemøder kan medarbejderne blandt andet anvende summe-øvelser, der skaber et forum, hvor alle kan blive hørt, og som understøtter 4-D-modellen. Den fjerde handlemulighed, vi kan anbefale, er, at medarbejderne sætter relationerne i fokus. Dette kan blandt andet gøres ved, at medarbejderne anvender 4-D-modellen, hvor fokuspunktet vil være relationerne mellem medarbejderne og børnene. Den sidste handlemulighed er, at medarbejderne skal være opmærksomme på deres måde at formidle på, herunder at tænke i *de kommunikative redskaber*, som vi har erfaringer med, *have tålmodighed, gå bag om modstanden*, og at sproget er betydningsfuldt.

Konklusion

Konklusionen af analysen i del 1 er, at vi opnåede målet om at udvikle det bedst mulige workshopdesign ved at inddrage de erfaringer, vi gjorde os om hver målgruppe, og hver gang tog det med videre til næste workshop. Vi konkluderer også, at redskabet *social analyse og handling* er et konstruktivt redskab, som har givet os indsigt i, hvordan vi kan forstå målgrupperne og måden, vi faciliterer på. Yderligere har refleksionen kvalificeret os, som facilitatorer, til, hvordan vi skal igangsætte forandringsprocesser.

Slutteligt forstod vi, at det var en udfordring at udarbejde det bedst mulige work-

shopdesign med tre forskellige målgrupper, som skal faciliteres på forskellig vis. Derved skal der tages hensyn til den målgruppe, man faciliterer, men at der er nogle grundtræk i facilitering, der kan tages med i det bedst mulige workshopdesign, så som struktur, tydeligt formål, anvendelse af de kommunikative redskaber og tydelig afslutning.

Vi kan konkludere i del 2, at vi kan se, at anerkendelse skaber forandring hos medarbejderne, børnene og de frivillige under workshops i Plus-projektet. Som allerede nævnt opstod der forandringsprocesser, da vi anvendte de kommunikative redskaber, hvor disse var med til at skabe anerkendelse hos målgrupperne.

Ligeledes kan vi konkludere, at 4-D-modellen var med til at skabe rammer for igangsættelse af en proces, hvor medarbejderne og børnene i Plus-projektet værdsætter og anerkender hinanden. Med andre ord er medarbejderne blevet påvirket, så de kan videreføre anerkendelse i deres eget arbejde med børn og unge i Bispehaven. Vi kan desuden konkludere, at børnene udviser anerkendelse overfor medarbejderne igennem deres tegninger. Dermed har vores igangsættelse af forandringsprocesser bidraget til kvalificering af det sociale arbejde med et universalforebyggende sigte i Bispehaven.

Vi kan ud fra vores udviklingsprojekt konkludere, at vi har anvist fem handlemuligheder i form af *4-D-modellen, refleksion, facilitering, relationer og sprog*. Med andre ord kan disse anbefalinger til sammen give et bidrag til, hvordan medarbejderne kan arbejde ud fra AI, som er et fremsat mål i den boligsociale helhedsplan for Bispehaven.

Kritisk refleksion

I bachelorprojektet reflekterer vi blandt andet kritisk over anvendelsen af motivations samtalen, herunder manipulation og magt.

Det er facilitatorens opgave at mindske modstanden og understøtte eventuelle forandringsudsagn. Facilitering rummer et element af manipulation, da facilitator udnytter deltagerens tillid til at sætte processer i gang, hvis konsekvenser de muligvis ikke kender eller kan overskue, men som facilitatoren forventer, vil være positive set fra egen udsigtspunkt⁴⁴. Denne pointe er central i facilitering i kraft af facilitatorens erfaring og dét af denne kan give et overblik og guide deltagerens arbejde på en anden og mere konstruktiv måde, end når deltagerne selv afholder møder. Hvis møderne fungerede optimalt, var der ikke nogen grund til at anvende en facilitator⁴⁵. Når facilitator sætter rammer for mødet, eksempelvis i form af 4-D-modellen, kan deltageren ikke altid gennemskue konsekvenserne af disse, hvortil facilitatoren fører deltageren mod dennes vidende. Hvis en deltager føler, at en facilitator har negative hensigter, vil det opfattes som manipulation. Omvendt, hvis facilitatorens hensigter opfattes som konstruktive for deltageren, vil denne sætte pris på påvirkning fra facilitator⁴⁶. Dette er i overensstemmelse med, at facilitator skal have respekt og anerkende sin deltager, også når der er modstand. Som tidligere nævnt

⁴⁴ Ravn (2012) s. 162

⁴⁵ Ibid. s. 162

⁴⁶ Ibid. s. 163

kan det opfattes som manipulation, når vi faciliterer og motiverer deltageren i workshoppen. På den ene side lægger vi op til, at det er deltageren, som skaber fortællingerne, og igennem de kommunikative redskaber og gode intentioner forsøger vi at tillægge deltagerens udsagn respekt og værdi. På den anden siden har vi en intention om at skabe en forandring hos deltageren og har dermed en dagsorden. Dog er det vores opgave at igangsætte en proces, men det er væsentligt at have etiske overvejelser om, at vi påvirker deltagerne. De etiske overvejelser kan igennem refleksion være hjælpende til, at vi forstår deltagerne og deres reaktioner på påvirkningen. Set i lyset af magt kan den frivillige deltagers modstand opfattes ud fra, at denne ser os som facilitatorer, der har negative hensigter. Idet deltageren ikke kan gennemskue konsekvenserne af vores facilitering i workshoppen, kan dette således opfattes som manipulation og magt. Foucault mener, at magt ikke er negativt, men positivt og opfattes som et socialt fænomen. Endvidere har magt en produktiv kraft, som fremmer en bestemt adfærd eller faciliterer sociale processer. Magtrelationer er mobile og foranderlige, da der kan opstå modstand mod disse⁴⁷. Når vi faciliterer og leder en workshop, har vi viden om dette. Det skaber en magtrelation mellem deltageren og facilitatoren. Når der er magt, kan der opstå modstand, og det betyder, at magten ikke altid virker som tilsigtet. Når deltageren ikke længere viser modstand, kan dette betyde, at deltageren underlægger sig de dominerende diskurser, og denne indgår som villig agent i egen disciplinering. Deltageren underlægger sig altså vores rammer i form af 4-D-modellen for at modtage den hjælp for at udvikle sociale processer i form af anerkendelse⁴⁸.

Litteraturliste

Aadland, Einar (2004): " Og eg ser på deg...". Videnskabsteori i helse- og socialfag. 2. udgave. Oslo. Universitetsforlaget

Anderson, Harlene (2003): Samtale, sprog og terapi. Et postmoderne perspektiv. Kbh. Hans Reitzels Forlag

Alminde, Rikke m.fl. (2008): Social analyse og handling. Et refleksionsredskab i socialt arbejde. Hans Reitzels Forlag

Dall, Ole Mads og Hansen, Solveig (red.) (2001): Slip anerkendelsen løs!: Appreciative inquiry i organisationsudvikling. Kbh., Frydenlund.

Fuglsang, Lars og Olsen, Poul Bitsch (2004): Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. Roskilde. Roskilde Universitetsforlag

Gilje, Nils og Grimen, Harald (2002): Samfundsvidenskabernes forudsætninger. Kbh. Hans Reitzels Forlag

Latour, Anne og Filtenborg, Jørgen (2012): Kommunikation og personlig udvikling. Aarhus. Klim

Launsø, Laila og Rieper, Olaf (2005): Forskning om og med mennesker - Forsk-

⁴⁷ Larsen og Laustsen (2010) s. 63

⁴⁸ Posborg m.fl. (2013) s. 118

ningstyper Og Forskningsmetoder I Samfundsforskning. Kbh. Nyt Nordisk Forlag

Lyng, Bente (2007): Anerkendende pædagogik. Kbh. Dansk psykologisk forlag

Miller og Rollnick (2006): Motivationssamtalen. Kbh. Hans Reitzels Forlag

Pjetursson, Leif (2005): Når ledelse er kommunikation. Kbh. Børsens forlag

Posborg, Rikke m.fl. (2013): Socialrådgivning og socialt arbejde. 2 udgave. Hans Reitzels Forlag

Ravn, Ib (2011): Facilitering. Kbh., Hans Reitzels Forlag
Elektroniske kilder:

Mortensen, Pia og Søstrøm, Allan (2013): Boligsocial helhedsplan for Bispehaven 2013-2016. Østjysk bolig. Fundet den 19. maj 2013.

<http://www.oestjyskbolig.dk/Files/Billeder/%C3%98stjysk%20Bolig%202013/Januar%202013/Helhedsplanen%20m.%20forside.pdf>

Dansk Socialrådgiverforening, Kommunernes Landsforening og De Sociale Højskoler (2006): Socialrådgivernes Kompetenceprofil. Fundet den 20. maj 2013.

http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/Medlemsgrupper/Student/2006-Socialraadgivernes_kompetenceprofil.pdf

En virkningsevaluering af Randers FC Jobakademi

Socialøkonomiske virksomheder - et alternativ til indsatsen overfor unge i matchgruppe 2

Af Aylin Yildiz, Mie Toftemark Lomborg og Sara Borup Winther – professionsbachelorere i socialt arbejde, juni 2013

Resumé

Formålet med vores bachelorprojekt er at give et kvalificeret bud på, hvilke mekanismer og kontekster, der har betydning for, at udsatte unge i matchgruppe 2 fastholdes i virksomhedspraktik. Denne viden er frembragt via en virknings-evaluering af den særlige indsats, som den socialøkonomiske virksomhed Randers FC Jobakademi laver overfor udsatte unge i matchgruppe 2. Ud fra kritisk realisme forsøger vi at forstå de skjulte sammenhænge, som gør, at de unge kan/ikke kan fastholdes i virksomhedspraktik. Den empiriske viden kommer primært fra temacentrede interviews med en socialrådgiver og fire udsatte unge, som er tilknyttet Randers FC Jobakademi. Den overordnede teoretiske ramme for opgaven udspringer fra Pierre Bourdieu og Thomas Ziehes centrale teorier. Der gøres brug af Bourdieus teorier om betydningen af habitus, doxa, felt og kapital. I forhold til Ziehes teorier inddrages betydningen af subjektivisering, kulturel frisættelse og læringskulturen. Som følge af den empiriske analyse opstilles en opkvalificeret programteori med generative mekanismer, som har betydning for, hvorvidt de unge fastholdes i virksomhedspraktik. Det leder frem til en række anbefalinger om, hvordan rådgiverne i Randers FC Jobakademi kan opkvalificere indsatsen. End-videre bidrager opgaven med anbefalinger til, hvordan jobcentrene kan opkvalificere det sociale arbejde ved at inddrage elementer fra socialøkonomiske virksomheder.

Indledning

Vores bachelorprojekt omhandler unge i matchgruppe 2. Vi er optaget af udsatte unge, der ikke er en del af arbejdsmarkedet, og hvordan de kan hjælpes videre. Som det fremgår af kontanthjælpsreformen har borgere, der modtager kontanthjælp, forskellige udfordringer og behov, hvilket det nuværende kontanthjælpssystem ikke er udrustet til at håndtere. Der er i dag omkring 135.000 personer, der modtager kontanthjælp. Mere end 50.000 af kontanthjælps-modtagerne er unge under 30 år. Over 90 procent af dem har ikke en erhvervskompetencegivende uddannelse, og 75 procent har højst gennemført folkeskolen. De unge under 30 år er en stor udfordring.¹

I det danske samfund betragtes arbejde som nødvendigt af flere årsager. For det første er det en stor udgift for samfundet, at mange er på offentlig forsørgelse og dermed udenfor arbejdsmarkedet. Med den demografiske forskydning er det især nødvendigt, at borgere i den arbejdsdygtige alder deltager på arbejdsmarkedet. For

¹ Beskæftigelsesministeriet (2013), s. 1

at opretholde en opbakning til velfærdsstaten er det vigtigt, at alle borgere, som kan yde til samfundet, gør det.² For individet selv er arbejde også vigtig for at opnå selvrealisering og udførelse af eget livsprojekt.³ I det senmoderne samfund er arbejde vigtigt, idet det er identitetsskabende.⁴ Ifølge Emile Durkheim er den gensidige afhængighed mellem individerne på arbejdsmarkedet med til at skabe fællesskab. Står individet uden for arbejdsmarkedet, vil det ikke indgå i denne gensidige afhængighed og solidaritet, hvorfor det vil være uden for fællesskabet.⁵

Eftersom det i dag er begrænset, hvilke jobmuligheder ufaglærte har i Danmark, er uddannelse vigtigt.⁶ For de unge på kontanthjælp kan der være mange veje til uddannelse. Én af dem kan være en afklaring gennem virksomhedspraktik for på den måde at blive klogere på uddannelsesvalg.⁷ Randers FC Jobakademi er en virksomhedsrettet indsats overfor unge mellem 18 og 30 år, som modtager kontanthjælp og er i matchgruppe 2. I Randers Jobcenter bliver de unge i match-gruppe 2 visiteret til Randers FC Jobakademi, hvis de ønsker en virksomheds-praktik. Randers FC Jobakademi hjælper de unge med at finde en relevant virksomhedspraktik og støtter de unge gennem hele forløbet i virksomheds-praktikken. Randers FC Jobakademi er et datterselskab af Randers FC, som er en socialøkonomisk virksomhed. Evalueringer lavet af Discus viser, at Randers FC Jobakademi har succes med deres indsats, og de unge kommer hurtigere ud af kontanthjælpssystemet, end de gør, når de er tilknyttet Jobcentret. Det er derfor interessant at se på, hvad Randers FC Jobakademi gør anderledes i deres indsats, og om dette kan være en ny måde at arbejde med denne målgruppe. Vi er optaget af, hvordan indsatsen kan forbedres overfor unge, der modtager kontanthjælp. Her er det interessant, hvad der kan læres af socialøkonomiske virksomheder såsom Randers FC.

Problemformulering

Hvordan kan viden om de mekanismer og kontekster, der har indflydelse på fastholdelse i virksomhedspraktik af Randers FC Jobakademis målgruppe, være med til at opkvalificere Randers FC Jobakademis særlige indsats, og hvordan kan denne viden være brugbar for jobcentrene?

Underspørgsmål:

- Hvad kendetegner målgruppen i Randers FC Jobakademi?
- Hvordan har mekanismer og kontekster betydning for effekten af Randers FC Jobakademis indsats i forhold til at fastholde de unge i virksomhedspraktik?
- Hvordan kan den opnåede viden være brugbar for Randers FC Jobakademi og være med til at opkvalificere det sociale arbejde?

² Velfærdskommissionen (2004), s. 20-22

³ Jørgensen (2002), s. 100-102

⁴ Hviid Jacobsen (2003), s. 120-132

⁵ Andersen og Kaspersen (2000), s. 79-80

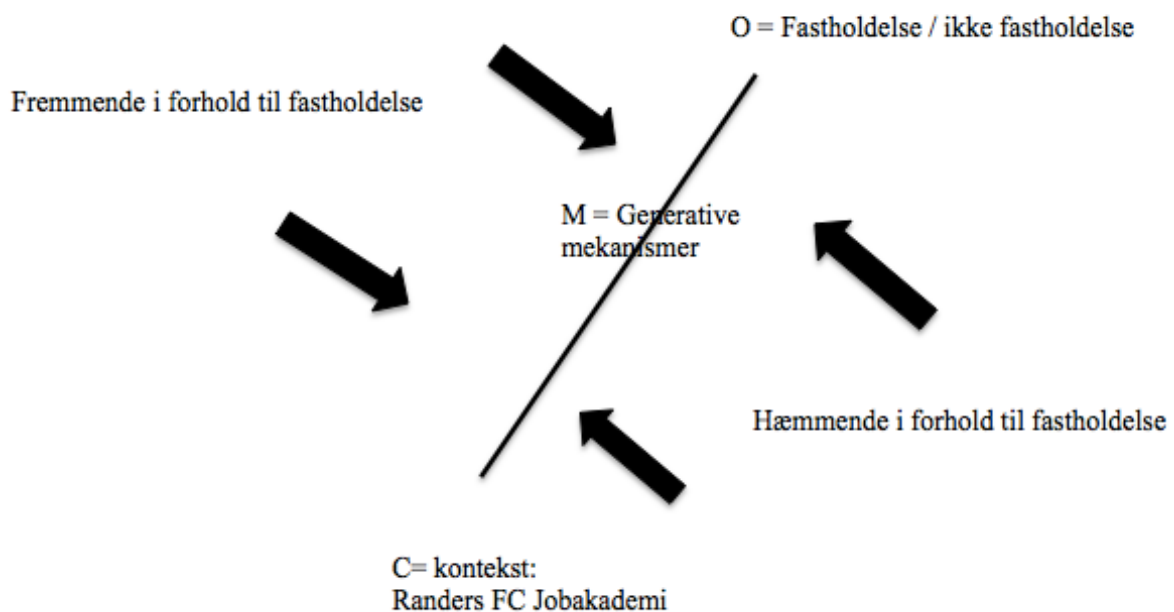
⁶ Højmark Jensen og Pilegaard Jensen (2005), s. 9

⁷ Goli og Hansen (2012), s. 422-423

Kritisk realisme og generative mekanismer

Den videnskabsteoretiske tilgang vil være kritisk realisme, idet vi ønsker at forstå de skjulte sammenhænge, som ikke umiddelbart kan observeres. Vi vil se på årsagerne til, at det ikke er alle unge i Jobakademiet, der fastholdes i virksomhedspraktik.

Vi vil belyse og undersøge, hvilke generative mekanismer, der er årsag til, at de unge fastholdes/ikke fastholdes i virksomhedspraktik. Generative mekanismer defineres til at være de dynamikker, som forårsager bestemte effekter.⁸ I opgaven bruges de generative mekanismer som analyseredskab. Sammenhængen kan illustreres ved en kontekst/mekanisme/outcome-konfiguration: $C + M = O$:

Virkningsevaluering

Bachelorprojektet er opbygget ud fra en virkningsevaluering. Virkningsevaluering prøver at tydeliggøre, hvad der virker for hvem, hvornår og under hvilke betingelser.

En programteori er et led i en virkningsevaluering. Via programteorien vil vi finde frem til, hvilke generative mekanismer, der har betydning for, hvorvidt de unge kontanthjælpsmodtagere fastholdes eller ikke fastholdes i virksomhedspraktik.

Programteorien opstilles på baggrund af teoretisk viden, hvor de centrale teoretikere er Pierre Bourdieu og Thomas Ziehe. Derudover opstilles den også på baggrund

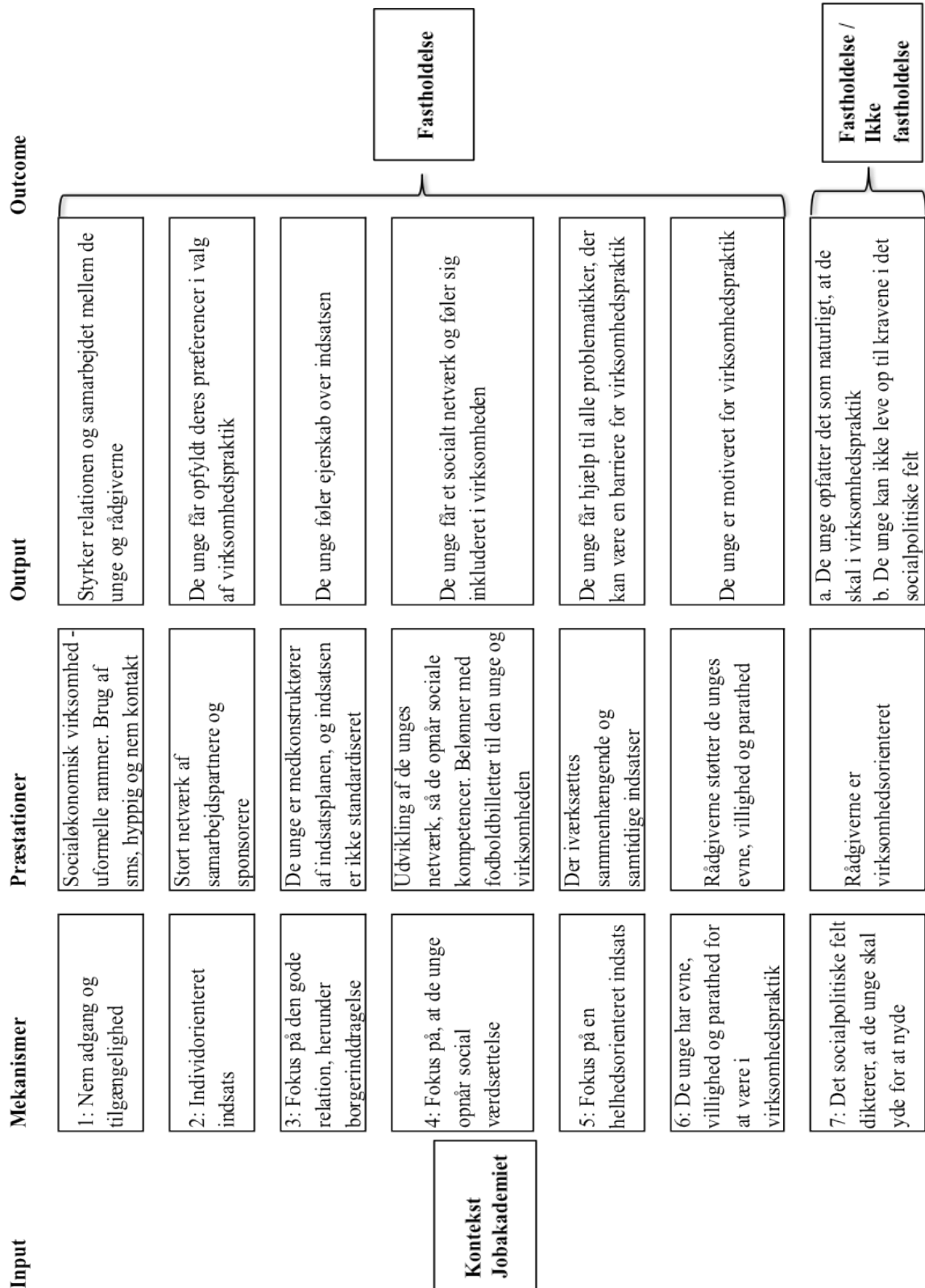
⁸ Ejernæs og Guldager (2008), s. 25

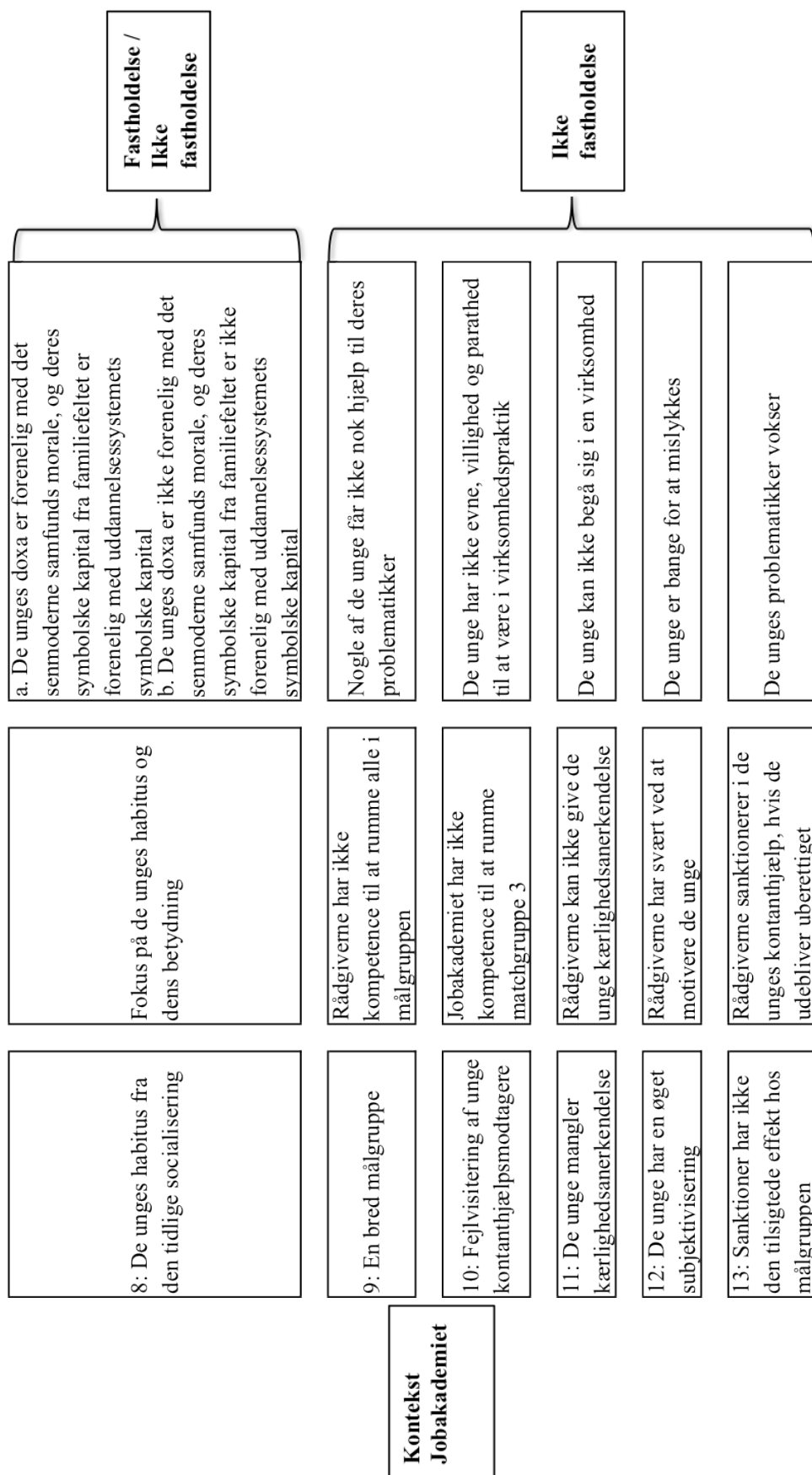
af viden fra eksisterende empiri i form af rapporter om målgruppen og midtvejsevaluering af projektet fra Discus. På baggrund af den foreløbige programteori undersøges det, om den kan bekræftes gennem de intensive interviews samt empirisk materiale fra Jobakademiet.⁹ Dernæst når vi til programspecifikationen, hvor der ses på, hvad der virker for hvem og under hvilke omstændigheder. På baggrund af programspecifikationen opnås en ny teori om den konkrete kontekst, som skal være med til at forbedre indsatsen.¹⁰ Dette resulterer i, at vi kan opstille en opkvalificeret programteori.

⁹ Sayer (2000), s. 19

¹⁰ Krogstrup (2006), s. 94-97

Den foreløbige programteori

Opkvalificeret programteori

På baggrund af den ovenstående foreløbige programteori vil vi gennem intensive interviews være i stand til at udarbejde en ny og mere kvalificeret programteori.

Gennem de intensive interviews gøres et forsøg på at forstå de unges livsverden – hvorfor er det nemmere for nogle, men sværere for andre at fastholde virksomhedspraktikken. Vi vil udvælge to unge, der har svært ved at fastholde virksomhedspraktikken for at få belyst, hvad der ikke virker i Jobakademiets indsats. Yderligere vil vi udvælge to unge, der fastholder virksomhedspraktikken, for at få belyst det, der virker i Jobakademiets indsats. Yderligere har et interview af en af rådgiverne i Randers FC Jobakademi bidraget til udviklingen af en opkvalificeret programteori.

Der vil være uendeligt mange mekanismer, der har betydning for effekten af Jobakademiets indsats, men vi har behandlet de mekanismer, som vi har vurderet, der har størst betydning for de unges fastholdelse i virksomhedspraktik. Det følgende vil være et uddrag af vores analyse, som er baggrunden for den opkvalificerede programteori.

Selve konteksten har en stor betydning. Jobakademiet adskiller sig i den grad fra jobcentrene. De fysiske rammer i Jobakademiet bidrager til en afslappet stemning, og der er nem adgang og tilgængelighed. Derudover er det af stor betydning, at Jobakademiet har et stort netværk af virksomheder, så de i højere grad kan ramme de unges præferencer, og ventetiden på en praktik er begrænset. Rådgiverens baggrund i det private forretningsliv medfører en positiv effekt på nogle af de unge. Workfare-diskursen har en indflydelse på de unge. For nogle af dem vil det betyde, at de fastholder virksomhedspraktikken. For andre vil det have den modsatte effekt. Der er tale om de unge, som ikke kan leve op til det socialpolitiske felts doxa og uddannelsessystemets symbolske kapital.

Den gode relation er afgørende. Rådgiverne har en tæt kontakt med de unge, hvilket betyder, at de tør betro sig til rådgiverne. De lærer derved de unge bedre at kende og kan derfor bedre imødekomme deres behov. Rådgiverne forsøger desuden at tage udgangspunkt i de unges ønsker. Rådgiverne lærer dem endvidere også, hvordan de skal begå sig på en arbejdsplads. På den måde kan de unge bedre opnå social værdsættelse i virksomhedspraktikken. I den forbindelse betyder virksomhedernes rummelighed også meget. Mange af virksomhederne mangler en forståelse og viden om de unges behov. Den manglende rummelighed går også ud over rådgivernes helhedssyn. På trods af det vurderes det, at rådgiverne arbejder helhedsorienteret, og at det har en fremmende effekt i forhold til, at de unge fastholder virksomhedspraktikken. Rådgiverne arbejder i høj grad med de unges motivation, som de forsøger at gøre manifest. De unges selvvurderede helbred er en udfordring i forhold til at motivere de unge, men ved, at rådgiverne har fokus på ressourcerne, forsøger de at bekæmpe denne barriere.

Jobakademiets høje serviceniveau er deres helt store styrke i indsatsen, men den er truet som følge af Kommunens krav om et højere sagsantal. Dette betyder, at nogle af de unge "forsømmes", hvilket kan have den konsekvens, at de ikke fastholder virksomhedspraktikken eller kommer langsommere gennem systemet, end de kunne.

Jobakademiets manglende fokus på kærlighedsanerkendelse, altså de unges private netværk, og sorg kan betyde, at de unge ikke fastholdes i virksomhedspraktik.

Den opkvalificerede programteoris relevans for det sociale arbejde

Vores opnåede viden om mekanismer og kontekster kan være med til at opkvalificere det sociale arbejde og være brugbar for jobcentrene i den forstand, at den peger på generative mekanismer, der har en positiv effekt på målgruppen. Jobcentrene anbefales at sætte større fokus på en tæt relation og møde dem, hvor de er, blandt andet ved at åbne op for brugen af sms. Samtidig anbefales de at prioritere mere tid på relationsarbejde, hvor de eventuelt kan tage ud og besøge borgeren i andre kontekster i stedet for, at samtalen foregår på socialrådgiverens kontor på Forvaltningen. Jobcentrene kan ligeledes overveje at ansætte administrative medarbejdere, som laver det skriftlige arbejde for at få mere tid til relationsarbejdet.

Endelig skal det danske velfærdssystem overveje at benytte sig af socialøkonomiske virksomheder i højere grad, end der gøres i dag. De socialøkonomiske virksomheder kan levere en anden indsats, da tilgangen er helt anderledes fra forvaltningerne. Flere af de socialøkonomiske virksomheder er innovative og har ofte et stort netværk af samarbejdspartnere. Størstedelen af de generative mekanismer, som vi er kommet frem til, har en positiv effekt i forhold til, at de unge fastholder virksomhedspraktikken. Det skyldes primært de egenskaber, som en socialøkonomisk virksomhed har.

Litteraturliste

Faglitteratur

Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (2000): Klassisk og moderne samfundsteori. 2. Udgave. Kbh., Hans Reitzels Forlag

Ejernæs, Morten og Guldager, Jens (2008): Helhedssyn og forklaring: I sociologi, socialt, sundhedsfagligt og pædagogisk arbejde. Kbh., Akademisk Forlag

Goli, Marco og Hansen, Louise (2012): Beskæftigelsespolitik og socialt arbejde i teori og praksis. Kbh., Hans Reitzels Forlag

Hviid Jacobsen, Michael (2003): Sociologiske visioner: sytten bidrag fra en sociologisk brydningstid. Århus., Systime Academic

Jørgensen, Carsten Rene (2002): Psykologien i senmoderniteten. Kbh., Hans Reitzels Forlag

Krogstrup, Hanne Kathrine (2006): Evalueringsmodeller. 2. udgave. Århus., Academic

Sayer, Andrew (2000): Realism and social science. London., SAGE Publications.

Velfærdskommissionen (2004): Analyserapport – Fremtidens velfærd kommer ikke af sig selv. Kbh., Velfærdskommissionen

Filer, som findes på nettet

Beskæftigelsesministeriet (2013) Aftale om en reform af kontanthjælpssystemet – flere i uddannelse og job. Fundet d. 17. maj 2013

http://bm.dk/~media/BEM/Files/Dokumenter/Pressemeddelelser/2013/Kontanthjaelp_april/Aftaletekst_kontanthjaelpsreform%20pdf.ashx

Højmark Jensen, Ulla og Pilegaard Jensen, Torben (2005): Unge uden uddannelse. Hvem er de og hvad kan der gøres for at få dem i gang? Socialforskningsinstituttet. Fundet d. 7. maj 2013
http://www.sfi.dk/graphics/SFI/Pdf/Rapporter/2005/0509_Unge-uden-udd.pdf

For at se den oprindelige litteraturliste henvises til bachelorprojektet.

Det etniske bump

Af Freja Johnsen Sjørvad – professionsbachelor i socialt arbejde, juni 2013

Introduktion til bachelorprojektet, 'Det etniske bump'

I min bachelor ville jeg undersøge, hvilken rolle etnicitet spiller for socialrådgiveren omkring arbejdet med etniske minoritetsfamilier. Hertil spurgte jeg til:

- Om socialrådgiveren er opmærksom på etnicitet i arbejdet med etniske minoritetsfamilier,
- hvordan socialrådgiveren ser sin faglighed i arbejdet omkring etniske minoritetsfamilier,
- samt hvilken betydning socialrådgiverens forforståelse har for arbejdet omkring etniske minoritetsfamilier.

Mit videnskabsteoretiske ståsted er den filosofiske hermeneutik ifølge Gardamer, og projektets metodiske udgangspunkt var vignetmetoden som en kombineret kvantitativ og kvalitativ metode. Ydermere valgte jeg en horisontal tilgang med en anvendelse af split sample-tilgang¹.

Jeg fik i arbejdet med opgaven en bedre forståelse for, hvad der kan ske, når socialrådgiveren arbejder med etniske minoritetsfamilier, og samtidig en forståelse for, hvor det kan gå galt. I socialrådgiverens forsøg på at undgå en negativ forskelsbehandling viste undersøgelsen, at socialrådgiveren beklageligvis kan ende op med at være en af dem, der netop negativt forskelsbehandler.

Undersøgelsen foregik således, at respondenterne fik udleveret en vignet samt dertilhørende spørgeskema². Halvdelen fik udleveret en vignet omhandlende en dreng, der hed Thomas, den anden halvdel fik udleveret den samme vignet, men her hed drengen Mohammed. Navnet var således den eneste ændrede faktor i vignetten. Jeg fik således med en horisontal tilgang med anvendelse af split sample muligheden for at finde ud af, om og evt. hvilken betydning navneændringen har for socialrådgiverens arbejde, altså om et etnisk navn er noget, socialrådgiveren er opmærksom på. Ingen af respondenterne blev informeret om, at der anvendes en split sample-tilgang, og fordelingen af vignetter blev valgt ved lodtrækning.

Vignetten blev konstrueret ud fra andres vignetter, heriblandt bl.a. Skytte (2002) og Egelund og Thomsen (2002). Min vignet omhandlede en dreng med "drengeproblematikens kendetegn" og var udformet som en dreng, der specielt i skolealderen ville være en typisk dreng med en mulig ADHD-diagnose. En, i Danmark, velkendt diagnose med klassiske symptomer, der er nemme at spotte, selv på skrift. Drengene hed Thomas, som et typisk dansk drengenavn, og Mohammed som et typisk mellemøstligt etnisk minoritetsdrengenavn. Hermed skulle eventuelle forskelle være til at spotte.

¹ Ejrnæs og Monrad (2012)

² til socialrådgivere ansat i familieafdelinger rundt omkring i Danmark

Er socialrådgiveren opmærksom på etnicitet hos den etniske minoritetsfamilie?

Til at hjælpe mig med at besvare ovenstående så jeg først på respondenternes svar i spørgeskemaet. Her var mit første fokus på, om socialrådgiveren tillægger etnicitet betydning i den udelte vignette, specielt med et fokus på vignetten om Mohammed. Et af spørgsmålene i spørgeskemaet var; '*Har familiens etnicitet nogen betydning for problemet?*', hvor jeg med dette spørgsmål ville finde ud af, om socialrådgiveren selv vurderer, at etnicitet slet ikke har, kan have eller har en betydning for vignettens problem, særlig når socialrådgiveren arbejder med, hvad der kunne være en etnisk minoritet, Mohammed. Qua min egen forforståelse ville et spørgsmål om etnicitets betydning være malplaceret i en vignette om 'danske' Thomas, da der i Danmark ikke umiddelbart er knyttet specifikke problemer til den danske etnicitet, da det jo er normalen. Mine egen forestilling var derfor, at der ikke spekuleres over den danske etnicitet i dansk praksis. Det var derfor med et undersøgende blik, at jeg ville finde ud af, om etnicitet tillægges betydning hos en dreng, der hedder Mohammed, men ikke hos en dreng der hedder Thomas.

Jeg har, grundet pladsmangel, valgt i denne skrivelse kun at have fokus på den del af vignetten, der omhandler skolealderen:

Etnicitets betydning for Thomas' problem:

- I skolealderen svarer 3 ud af 4 respondenter nej, altså et overvejende nej.

Etnicitets betydning for Mohammeds problem:

- I skolealderen svarer 5 ud af 6 respondenter nej, altså et overvejende nej.

Det så, med respondenternes svar, ud til, at socialrådgiveren ikke tillægger etnicitet en betydning for problemet i vignetten, både når det drejer sig om Thomas og Mohammed. Da jeg i spørgeskemaet spurgte ind til, hvorfor/hvorfor ikke etnicitet havde en betydning for problemet, begrundede respondenterne hos Thomas enten ikke deres svar, eller svarede at etnicitet ikke burde have nogen betydning. Respondenterne svarede hos Mohammed, at vignetten lige så godt kunne omhandle en etnisk dansk dreng.

Jeg kunne derfor konkludere, at socialrådgiveren ikke selv tillægger etnicitet nogen betydning for problemet i vignetten og i særdeleshed ikke i vignetten omhandlende Mohammed. Dermed kunne jeg også konkludere, at socialrådgiveren ikke, i hvert fald ikke i denne vignette, vil være opmærksom på etnicitet, da det ikke har noget med problemet at gøre.

Efter dette blev jeg nysgerrig på, om socialrådgiveren var metodekonsistent i sit arbejde med henholdsvis Thomas og Mohammed. Med Guldagers analysemetode åbnedes muligheden for, at jeg fik en forståelse af socialrådgiverens problemforståelse, hensigter og mål og forandringstanker – et indblik i socialrådgiverens forforståelse. Og med dette indblik blev jeg i stand til at opnå forståelse for, hvorfor socialrådgiveren vælger at handle, som denne gør. Jeg kunne med Guldagers analysemetode, konkludere, at socialrådgiveren var og er metodekonsistent i arbejdet med både Thomas og Mohammed.

Der viste sig dog nogle markante og bemærkelsesværdige forskelle i socialrådgiverens svar til trods for, at socialrådgiveren ikke mener, at etnicitet skal tillægges nogen betydning: Fx har Socialrådgiveren hos Thomas en mistanke om en eventuel

ADHD-diagnose. En mistanke, socialrådgiveren ikke har hos Mohammed. En af respondenterne på Thomas-vignetten skriver:

"måden, problemerne anskues, er afhængig af ens kultur, ex. Thomas' adfærd vil i DK lynhurtigt associeres med ADHD. Hvorimod i østlige lande, hvor den vil blive associeret med mangel på god opdragelse".

Noget tydede altså på, at associationen ikke handler om, hvilket land du bor i, men derimod, hvilket land du kommer fra. Jeg kunne derfor konkludere, at etnicitet måtte have en betydning, om ikke andet så for socialrådgiverens forståelse af problemerne omkring Mohammeds adfærd. Ligeledes fandt jeg, at socialrådgiveren hos Mohammed havde en forestilling om, at familien ikke ønskede hjælp, en forestilling socialrådgiveren ikke har hos Thomas. I vignetten står der:

"Forældrene mener ikke, der er behov for hjælp udefra, men derimod, at Mohammed/Thomas bare skal 'opføre sig ordentligt!'".

Der står ikke noget om, at forældrene ikke ønsker hjælp, kun at de ikke selv mener, der er et behov. Socialrådgiveren kommer selv til den slutning, at familien ikke ønsker hjælp.

En anden væsentlig forskel var socialrådgiverens tanke omkring at få Mohammed væk fra hjemmet. Med en forestilling om, at Mohammed måske skal væk, kan man spørge, om socialrådgiveren overhovedet har tiltro til forandringspotentialen hos familien? Hos Thomas nævnes ikke noget om hverken anbringelse eller efterskole. Ydermere taler socialrådgiverne om tilbud til Mohammed og hans familie, hvor der hos Thomas ikke snakkes om tilbud. Det er bare noget Thomas og hans forældre skal have.

Navneændringen tydede derfor på at have en væsentlig betydning for, hvordan socialrådgiveren fortolker og forstår problemstillingen. Men det tydede også på, at det ikke er noget, socialrådgiveren selv er bevidst opmærksom på. Derimod var socialrådgiveren meget opmærksom på, at hun ikke tillægger etnicitet betydning – Mohammed kunne jo ligeså godt være en etnisk dansk dreng. Selvom socialrådgiveren selv afviser at skulle være opmærksom på etnicitet hos Mohammed - hvilket også bekræftes af den komparative analyse af socialrådgiveren som metodekonsistent, hvor socialrådgiveren ikke umiddelbart tillægger etnicitet betydning - fortolker og forstår socialrådgiveren noget andet hos Mohammed end hos Thomas. Da den eneste forskel i vignetversionerne er navnet, må socialrådgiveren alligevel være opmærksom på, at Mohammed kan være etnisk minoritet. Men ikke bevidst. Det tyder derfor på, at socialrådgiveren, som jeg selv, har forforståelser knyttet til navnet Mohammed.

Jeg kunne derfor konkludere og besvare, at socialrådgiveren *er* opmærksom på etnicitet i arbejdet med etniske minoritetsfamilier. Men at dette enten ligger som en ubevidst opmærksomhed eller som en forforståelse, socialrådgiveren er bevidst omkring, men dog samtidig ikke ønsker at blive koblet sammen med.

Det undrede mig, at socialrådgiveren ikke er bevidst om sin opmærksomhed på etnicitet. Kunne det virkelig passe, at socialrådgiveren ikke er bevidst omkring, hvad etnicitet gør ved hendes fortolkning og forståelse?

Da socialrådgiveren virker meget bevidst omkring ikke at tillægge etnicitet betydning, kunne jeg ikke lade være med at tænke på, om socialrådgiveren, som jeg selv, har nogle forforståelser, hun er bevidst omkring, men ikke vil vedkende sig,

og derved gør alt i sin magt for ikke at sætte dem i spil. Hvis det er tilfældet, er socialrådgiveren så overhovedet rustet til at arbejde med etniske minoritets familier? Er socialrådgiveren klædt på til at arbejde omkring etnicitet? Hvilket ledte mig til opgavens andet spørgsmål.

Hvordan ser socialrådgiveren sin faglighed omkring arbejdet med etniske minoritets familier?

Som den kvalitative del af vignetmetoden afholdte jeg et fokusgruppeinterview, idet der i en gruppe opstår en form for 'ping pong', som derved kan give mere reflekterede svar. Ved et fokusgruppeinterview åbnes muligheden for at se, hvad det er, der fylder hos respondenterne og dykke dybere ned i disse temaer. Respondenterne får således også selv muligheden for at stille uddybende spørgsmål til hinanden og diskutere givne svar. Alle respondenter i fokusgruppeinterviewet blev lovet anonymitet for deres identitet samt arbejdskommune, hermed åbnedes muligheden for at tale om situationer, tanker, følelser og holdninger, som ellers kunne være svære at få sagt.

Med spørgeskemaundersøgelsens konklusion, at socialrådgiverne er opmærksomme på etnicitet i arbejdet med den etniske minoritetsfamilie, men at opmærksomheden samtidig enten er ubevidst eller bevidst fravalgt grundet en forforståelse af etnicitet, som socialrådgiveren ikke ønsker at sætte i spil, blev jeg nysgerrig på, hvad det egentlig er for noget med socialrådgivere og etnicitet. Ser de sig fagligt rustet til at arbejde med etniske minoritetsfamilier? Jeg tog derfor udgangspunkt i socialrådgivernes udsagn fra fokusgruppeinterviewet. Først ville jeg undersøge, om socialrådgiverne, der tidligere havde arbejdet med vignetten om Thomas, nu så andre ting, når udgangspunktet er Mohammed. Jeg udleverede vignetten med navnet Mohammed til fokusgruppen, og mit første spørgsmål til den var: Er der noget andet, der springer jer i øjnene, nu hvor vignetten omhandler Mohammed i stedet for Thomas?

Som i spørgeskemaundersøgelsen var der klar enighed i fokusgruppen om, at der ikke var noget, der var anderledes nu, hvor drengen hed Mohammed. Problemstillingerne ville stadig være de samme, og det ville derfor ikke gøre en forskel. Igen med begrundelsen om, at dette ligeså godt kunne have været en etnisk dansk dreng:

"Der skulle have været nogle andre pejlemærker [...] for at jeg havde tænkt ja, selvfølgelig"³

To minutter inde i interviewet var der alligevel noget, der sprang i øjnene hos socialrådgiverne:

"Hvis jeg havde fået den her case først, og der står Mohammeds sprog er dårligt, så ville jeg vægte det mere. [...] Jeg tænker ikke, det er værre, men bare, at der er en mere naturlig forklaring på det"⁴

³ Interview 01:24

⁴ Interview 02:03

"Man respekterer, han har sværere ved at forstå vores modersmål"⁵

Så kun efter to minutter inde i interviewet havde navneskiftet fra Thomas til Mohammed alligevel haft en betydning. En betydning for den måde, problemet blev forstået på. En forståelse, der er knyttet til socialrådgiverens forforståelse om navnet Mohammed. Forståelsen for Mohammeds dårlige sprog er knyttet til hans etnicitet – en etnicitet med et andet sprog end dansk som modersmål, en etnisk minoritet.

"Det er jo det, der er skægt, at vi kan generalisere en hel masse, og vi vil jo alligevel ikke [...] vi gør det uden at gøre det, ik?"⁶

Socialrådgiveren er godt klar over, at der generaliseres, når det omhandler Mohammed. Men stadig vil socialrådgiveren gerne se sig selv fri for at generalisere. Hvorfor? Er det så slemt, at socialrådgiveren generaliserer? Skal man i virkeligheden ikke være opmærksom på ens forforståelse omkring etnicitet, når der arbejdes med etniske minoritetsfamilier? Er det ikke vigtigt, at socialrådgiveren er opmærksom på, at med etnicitet er der mulighed for, at der følger noget kultur. En kultur, der måske er anderledes end ens egen og den, man arbejder i. Er man som socialrådgiver bedst rustet til at arbejde med etniske minoriteter, hvis man ikke generaliserer, og derved arbejder med den etniske minoritetsfamilie, som man ville gøre med den danske?

Med udgangspunkt i Marianne Skyttes (2007) teori om det individuelle og det kollektivistiske livssyn, hvor Skytte pointerer, at det er vigtigt, at socialrådgiveren er rustet til at arbejde med mennesker med forskellige livssyn, ville jeg derfor undersøge, om socialrådgiveren ser sig selv være opmærksom på forskellige livssyn.

"Om du er somalier eller fra Irak eller fra Afghanistan, eller hvor du er fra, så har du nogle forskellige holdninger til alt fra mad til sengetider til [...] højtider. Det skal vi tage stilling til i vores arbejde".⁷

Fokusgruppens socialrådgivere var både klar over og enige om, at socialrådgiveren skal tage stilling til, hvor den familie, der arbejdes med, er fra, da det sted, du er fra, har præget dig, og derfor har betydning for din holdning til hverdagslivet, opdragelse, sundhed og lign. Men hvordan skal socialrådgiveren tage stilling? Er det socialrådgiveren selv, der skal tage stilling? Og hvad skal hun tage stilling ud fra – sine generaliseringer, sine forforståelser, sine fordomme?

Der er stor sandsynlighed for, at en dreng med navnet Mohammed er fra en familie, hvor det kollektivistiske livssyn er dominerende. Hvorfor det derfor også handler om, at få familien til at fungere som helhed.

Det handler om et *vi* frem for et *jeg*. Mohammed er ikke velfungerende, hvis ikke hele hans familie er velfungerende. Så hvis socialrådgiveren gerne vil tage stilling til familiens etnicitet, men ikke vil gøre det ud fra egne generaliseringer og forforståelse og derfor ikke tillægger etnicitet betydning, kan arbejdet med den etniske

⁵ Interview 03:43

⁶ Interview 06:06

⁷ Interview 18:48

minoritetsfamilie således blive problematisk. Hvis socialrådgiveren arbejder med Mohammed som en dreng, der ligeså godt kunne være etnisk dansk, altså ikke arbejder med Mohammed og hans families livssyn, er det så overhovedet muligt at løse problemet?

Hvis indsatser vælges, som der vælges ved en etnisk dansk dreng, så rettes indsatsen således ikke mod Mohammed og hans familie, men rettes mod en familie, der ligeså godt kunne være dansk, men bare ikke er det. Familiens kultur bliver derved ikke inkluderet i en helhedsvurdering, og støtte- og forandringsprocessen bliver derved mere problematisk.

Spørgsmålet er så, om socialrådgiveren arbejder med forståelse af forskellige livssyn? Socialrådgiverne forklarer mig, at der ligger noget omkring det at arbejde med etniske minoritetsfamilier. Noget som gør, at netop disse familier er så særlige at arbejde med i faget:

"Der har ligget det her, det er så særligt, så det kan du slet ik' finde ud af, for du kan ik' forstå, hvordan det er".⁸

"Det har ligget der, men det ligger der så sandelig stadig".⁹

Socialrådgiverne føler, at der ligger noget særligt omkring den etniske minoritetsfamilie. Noget så særligt, der gør, at man ikke kan forstå det, og hvis man ikke kan forstå det, så kan man heller ikke finde ud af at arbejde med det. Så hvis man som socialrådgiver ikke kan forstå noget, kan man så heller ikke arbejde med det?

Skytte (2007) understreger, at netop forståelse samt vilje til at arbejde med mennesker med et andet livssyn, er vigtigt hos en socialrådgiver, da en socialrådgiver qua sit arbejde sidder i en position som potentiel hovedkilde til i gang-sættelse af stemplingsprocesser¹⁰.

"Hovedkilden til igangsættelse af stemplingsprocessor er de mennesker, der er i en position, hvor de kan påtvinge andre definitioner af konventionel moral. Set i forhold til socialarbejderens selvforståelse er det paradoksalt, at minoritetsborgere kan blive sporet ind i afvigelsesrollen af samme institutioner, som i almen forståelse netop skulle eksistere til støtte for borgeren".¹¹

Socialrådgiverne fortæller om, hvordan man i mange kommuner organiserer sig, så der kun er en socialrådgiver, der sidder med alle de etniske minoritetsfamilier. Socialrådgiverne forklarer yderligere, at denne måde at organisere sig på startede i 1970'erne. Der, hvor faget først begyndte at arbejde med etniske minoritetsfamilier, hvor det var et helt nyt og ukendt arbejdsområde.

Jeg undres over, hvilken betydning en sådan organisation kan have for socialrådgiverens eget syn på sin faglighed omkring arbejdet med etniske minoritetsfamilier.

⁸ Interview 14:20

⁹ Interview 16:48

¹⁰ "Stempling er den proces, hvorigennem en person tilskrives nogle bestemte egenskaber på grund af tilfældige handlinger" (Skytte 2007)

¹¹ Skytte (2001), s. 52

Når en kommune vælger at organisere sig således, at kun en eller få socialrådgivere sidder med alle de etniske minoritetsfamilier, bliver arbejdet med denne gruppe jo netop gjort til noget specielt frem for, at det bare er som at arbejde med en hver anden familie. Den eneste forskel er bare, at man i arbejdet med denne type familie muligvis skal være opmærksom på nogle andre ting, qua en anden kultur. Så er det altså ikke 'bare' en bestemt type familie. Det er ikke en familietype, der ligger inden for normale typer. Det er noget, du skal have en særlig kompetence til at kunne arbejde med, og du kan måske endda slet ikke erhverve dig denne kompetence, da du ikke kan forstå, hvordan det er.

Socialrådgiverne forklarer, at der bliver mere og mere interesse for at arbejde med de etniske minoritetsfamilier ude i kommunerne - også hos de, der ikke sidder med 'den særlige kompetence';

"Det er også stille og roligt, at vi andre gerne vil have det mere, altså jeg vil gerne have nogle etniske familier, for jeg vil også gerne lære det".¹²

Så viljen til at arbejde med den specielle anderledes etniskeminoritets familie, som Skytte forklarer, er vigtig, findes altså hos socialrådgiveren. De vil gerne lære 'det'. Hos socialrådgiverne er der enighed om, at det virker underligt, at man gør det at arbejde med etniske minoritetsfamilier til noget særligt. Det er jo noget, alle burde kunne, noget alle burde kunne se udover. Socialrådgiverne forklarer, at der er sket en ændring:

"Vi har ændret os. For nu snakker vi om, at vi skal se ud over det. Men før i tiden har det jo været, at vi skulle kunne det".¹³

Så der er altså noget, socialrådgiveren burde kunne se ud over. Men hvad er det, 'det' man burde være i stand til at se ud over som socialrådgiver? Etnicitet, kulturelle forskelle, generaliseringer? Hvad betyder det, at socialrådgiveren burde? At hun ikke kan, gør eller vil se ud over 'det'? Hvad end 'det' så er.

"Vi er jo vokset op med det, så måske er det ikke ligeså mærkeligt for os".¹⁴

Udviklingen fra at være noget, socialrådgiveren skulle kunne, til i dag at være noget, socialrådgiveren burde kunne, har været med til at gøre arbejdet omkring den etniske minoritetsfamilie til noget specielt. Hvorfor etniske minoritetsfamilier derfor også må være specielle. Her igangsættes den stemplingsproces, hvor socialrådgiveren sidder som hovedkilde. Pludselig er hele den gruppe, vi kalder etniske minoritetsfamilier, noget helt specielt. I socialrådgiverforeningsprofessionsetik står der skrevet: "*Socialrådgiveren arbejder for at ændre sociale forhold, som er med til at udstøde, stemple eller undertrykke borgeren*".¹⁵ Som Skytte påpeger, er det netop paradoksalt, at socialrådgiveren via dennes arbejde kan være med til at igangsætte de stemplingsprocesser, som socialrådgiveren selv arbejder for at ændre.

Med en igangsættelse af stemplingsprocessen kan en igangsættelse af stigmatisere-

¹² Interview 14:20

¹³ Interview 16:48

¹⁴ Interview 34:10

¹⁵ Socialrådgiverens professionsetik, s. 8

ringsprocessen følge¹⁶. Sociologen Erving Goffman har bl.a. arbejdet med begrebet stigma, som han definerer som "*en særlig form for relation mellem en egenskab og en stereotyp klassificering af mennesker*"¹⁷. Sagt på en anden måde er stigma, når et menneske sættes i en bestemt 'boks', og med den boks følger en forventning om en afvigelse fra den eller det normale, altså en negativ afvigelse. Ved stigmatisering reduceres det enkelte menneske til dennes stigma, hvorfor den individuelle identitet forsvinder. Det stigmatiserede menneske mødes altså som en, der er anderledes, en, der er negativt anderledes – deres stigma. Den stigmatiserede er således en, der afviger fra normalen på en negativ måde. Skytte (2007) påpeger, at procesudviklingen kan tage endnu et skridt længere end fra stemplingsproces til stigmatiseringsproces. Ifølge Skytte kan der ske en udvikling fra stigmatiseringsproces til det, hun kalder etnificeringsproces. I etnificeringsprocessen sker der ændringer i den etniske minoritetspersons selvopfattelse. Den etniske minoritet vil ved etnificeringsprocessen identificere sig mere og mere med sine etniske særpræg, og derved sit stigma. Der sker således et skift med etnificeringsprocessen, hvor den etniske minoritet nu ikke kun bliver identificeret med sit stigma, den etniske minoritet identificerer nu også sig selv med sit stigma. Med dette bliver stemplingsprocessen en ond cirkel, som ikke kun har konsekvenser for det enkelte individ, men også for hele opfattelsen af den etniske minoritetssamfund. Det bliver en selvopfyldende profeti.

Netop derfor er forståelse hos socialrådgiveren så vigtig, da denne via sin profession sidder i en position, hvor stemplingsprocessen kan stoppes. Det tyder på, at det netop er ved forståelsen, at det halter hos socialrådgiveren, når det gælder arbejdet med de etniske minoritetsfamilier. Det er jo så specielt, at du slet ikke kan forstå det.

"Man får en underretning med en anden etnisk baggrund, så kan man godt tænke.. Hmm.. Hvordan skal vi gribe det an. Fordi jeg føler ligesom [...] hvor der måske er en å over til en dansk familie, så er der en flod eller et hav over til den etniske familie. [...] fordi jeg ligesom ikke forstår deres menneskesyn".¹⁸

"Jeg har heller ikke samme baggrund som en familie fra Afghanistan, og det gør jo bare jeg ikke har helt den samme forståelse for, hvorfor at faren skal ligge på tæppet og bede 7 gange om dagen [...] helt oprigtigt er der bare nogle ting, jeg ikke forstår".¹⁹

Socialrådgiveren føler selv, at når det kommer til den fulde forståelse omkring den etniske minoritetsfamilie, opstår barrieren. Barriererne opstår, da vi ikke har samme baggrund og ikke har samme menneskesyn. Der er simpelthen for langt imellem 'os' og 'dem' til, at en fuld forståelse kan opnås omkring 'det'.

Hvis vi ikke som socialrådgivere er i stand til at bryde forståelsesbarrieren, hvordan kan vi så bedst muligt arbejde med den etniske minoritetsfamilie? Måske specifikke metoder kunne være en løsning? Men da jeg spørger ind til, hvordan socialrådgiverne har det med metoder rettet specifikt mod den etniske minoritetsfamilier, får

¹⁶ Skytte (2007)

¹⁷ Goffman (2009), s. 45

¹⁸ Interview 19:24

¹⁹ Interview 46:48

jeg hurtigt afklaret, at det ikke er noget, socialrådgiverne hverken vil benytte sig af eller syntes er en god ide:

"Jeg syntes, det er noget pjat, at vi skal ind og have nogle bestemte metoder".²⁰

"Jeg tænker også, hvordan ville man overhovedet kunne lave generelle metoder?".²¹

Men hvis ikke metoder specifikt rettet mod den etniske minoritetsfamilie er løsningen, hvad er så? Hvis socialrådgiveren aldrig vil kunne opnå den fulde forståelse, som åbenbart er en nødvendighed for at kunne arbejde med 'det', hvordan klæder vi så socialrådgiveren fagligt på til at arbejde med den etniske minoritetsfamilie? Hvordan højner vi socialrådgiverens faglighed?

Socialrådgivernes bud til at komme over 'det etniske bump' er:

"Spørg om de ting, du er i tvivl om i stedet for, at der skal være en metode til tingene".²²

"Man har sådan nogle forforståelser, som er helt helt forkerte, når man først kommer ind og arbejder med dem".²³

"Man kan godt starte med at have en forudindtagelse om nogle ting, som man skal prøve på at pakke væk".²⁴

Så for at opsummere ser socialrådgiveren andre ting, når der sker et skift fra Thomas til Mohammed. Socialrådgiveren selv samt faget har nogle forforståelser omkring etnicitet - og med det også den etniske minoritetsfamilie. Men som det også tydede på i forundersøgelsen, ser socialrådgiveren ikke denne forforståelse som noget, der skal inkluderes i arbejdet med den etniske minoritetsfamilie. Skytte forklarer, at det netop er vigtigt, at socialrådgiverne har forståelse og vilje til at arbejde med den etniske minoritetsfamilie. Socialrådgiveren har viljen, men føler selv, at det er med forståelsen, det halter. Socialrådgiveren finder det nærmest umuligt at opnå en fuld forståelse for familien med det kollektivistiske livssyn, den etniske minoritetsfamilie.

Socialrådgiveren arbejder ud fra egen samt fagets forforståelse af den etniske minoritetsfamilie; men gør alt, hvad hun kan for ikke at gøre det. Socialrådgiveren anerkender ikke forforståelsen som noget produktivt. Når socialrådgiveren ikke anerkender, og dermed ikke bliver opmærksom på, forforståelsen, bliver denne årsag til igangsættelse af den onde cirkel – stempling, stigmatisering, etnicisering. Da socialrådgiveren ikke vil anerkende forforståelsen og derved udfordre denne, får socialrådgiveren selv, samt faget, ikke mulighed for at udvide sin forståelseshorisont. Forståelse opnås ikke. Jeg kunne dermed konkludere og derved besvare, at socialrådgiveren ikke ser sig selv som faglig stærk i arbejdet omkring den etni-

²⁰ Interview 29:11

²¹ Interview 31:56

²² Interview 31:29

²³ Interview 08:31

²⁴ Interview 41:44

ske minoritetsfamilie.

Hvad betyder socialrådgiverens forforståelse om etnicitet for arbejdet med etniske minoritets familier?

Det er noget helt grundlæggende og ganske almindeligt, at mennesker samles i forskellige grupper, det vi kalder sociale kategorier. Vi er som mennesker ikke kun medlem af en kategori, og kategorierne er i sig selv ganske harmløse, fx kan det være mand/kvinde, ung/gammel, pakistaner/dansker og lignende. Vores sociale identitet er gjort af de sociale kategorier, vi er medlem af. Til hver kategori tillægges en forventning om opførsel og værdier. Med de forventninger finder vi ud af, hvad forskellen er på 'os' og 'dem', og derved samtidig identificerer os selv. Definitionen af 'mig selv' sker i opdagelsen af forskellene²⁵. Selvom kategoriseringer er noget helt grundlæggende og ganske almindeligt, kan det få alvorlige sociale konsekvenser. Konsekvenserne kommer, når kategoriseringer sættes sammen med ethocentrisme, den ethocentriske fordom²⁶.

Som en potentiel igangsætter af stemplingsprocesser er det ekstra vigtigt, at socialrådgiveren er opmærksom på sin tendens til at egenskabsforklare. Når egenskabsforklaringerne kommer fra kategoriseringer, der sættes sammen med den ethocentriske fordom, kan det have konsekvenser for socialrådgiverens arbejdsindsats i det sociale arbejde.

Kategoriseringer deler sig i to, fx mand/kvinde, hvilket betyder, at der kan være en tilbøjelighed til at skabe stereotyper omkring grupperne. Det er vigtigt at understrege, at stereotyper ikke er det samme som kategorier. Kategorier er uundgåelige, det er stereotyper ikke. Når en stereotyp knyttes til en bestemt gruppe mennesker, kaldes det sociale stereotyper. Sociale stereotyper har rod i magtforskelle, fx mellem majoritet og minoritet. Majoriteten formulerer den sociale stereotyp, og så længe den holder sin position som majoritet, er det svært at ændre stereotypen.

Skytte (2007) forklarer, at der hvor stereotyperne kommer bedst frem i lyset, er i mødet mellem mennesker, der er fremmede for hinanden. I mødet kommer vi til at forholde os til de forventninger, vi har til den kategori af mennesker, vi tænker som fremmede. Frem for at forholde os til den kategori af mennesker, vi tænker som fremmede. Frem for at forholde os til den konkrete person, vi møder. Igen er det vigtigt at understrege, at det er vigtigt, at socialrådgiveren er meget opmærksom på sin tendens til at egenskabsforklare, da en af konsekvenserne ved stereotypisering kan bestå i stigmatisering. Med stigmatisering kommer diskrimination, forskelsbehandling.

I socialrådgiverens professionsetik er et af principperne social retfærdighed; "Socialrådgiveren modvirker forskelsbehandling af mennesker på grund af den enkeltes evner, alder, køn, ægteskabelig, social og økonomisk status, politisk overbevisning, hudfarve, racemæssig eller andre fysiske karakteristika, seksuel orientering eller

²⁵ Kuschel & Zand (2007)

²⁶ Ethocentrisme: når vi "Syntes godt om, hvad der er <<almindeligt>>, og er skeptiske og måske negative over for <<det fremmede, det anderledes>>, Blum (1982), s. 119

religiøs overbevisning"²⁷.

Forskelsbehandling er ikke nødvendigvis noget negativt; men der, hvor det bliver negativt, er, når det er en diskriminerende forskelsbehandling. Altså en forskelsbehandling, der bygger på illegitime kriterier. Om den illegitime forskelsbehandling er bevidst eller ubevidst, gør ingen forskel. Det er stadig diskrimination. Det er virkningen og ikke hensigten, der er det afgørende. Socialrådgivernes oplevelse er, at de også selv tillægger de etniske minoritetsfamilier nogle egenskaber, og derved bliver behandlingen af den etniske minoritetsfamilie anderledes end behandlingen af en etnisk dansk familie:

"Serviceniveauet er forskelligt fra, om du har med en etnisk dansk familie og en etnisk minoritetsfamilie at gøre, fordi du nu engang bruger dig selv i arbejdet"²⁸

Forklaringer finder socialrådgiverne hos sig selv;

"Det handler om mig og mine kompetencer, at jeg ikke er klædt nok på."²⁹

"Man kan godt have nogle forudindtagelser om nogle ting, som man skal prøve at pakke væk"³⁰.

Disse forudindtagelser, som socialrådgiverne refererer til, kunne vi også kalde for forforståelser eller fordomme. Men ifølge Gadamer er fordomme ikke en dårlig ting. Det handler derfor ikke om at pakke dem væk, men om i stedet at acceptere og udfordre dem. Det er ifølge Gadamer slet ikke muligt at gå fordomsfrit ind til noget - det er altså slet ikke muligt at pakke sine forforståelser og fordomme væk. Socialrådgiveren skal derfor først og fremmest acceptere sine fordomme i sit arbejde og dernæst udfordre dem. Dette er den eneste måde, vi kan udvikle vores forståelse, hvilket er det, socialrådgiverne efterspørger.

Jacques Blum (1982) har en teori om, hvad jeg har valgt at kalde 'den camouflerede fordom'. Blum refererer til en amerikansk undersøgelse af virkningen af en bolig-mæssig integration mellem hvide og farvede³¹. Undersøgelsen havde været en øjenåbner for de, der havde boet i områderne med fuldstændig race-mæssig integration. I interviews forklarede husmødre om deres nu tidligere fordomme og sluttede af med: "*De er blot mennesker – de er ikke anderledes*"³². Ifølge Blum ligger der allerede en form for fordom, måske endda diskrimination i en udtalelse som: 'de er ikke anderledes end os'. Socialrådgiverne forklarer:

²⁷ Professionsetik af Dansk Socialrådgiverforening, s. 8

²⁸ Interview 46:26

²⁹ Interview 46:21

³⁰ Interview 08:31

³¹ Undersøgelse foretaget af de amerikanske forskere Morton Deutch og Mary Evans Collins i 1951. "Forskerne undersøgte fire nye boligområder, der var meget forskellige med hensyn til racemæssig integration. I to af områderne havde man bevidst holdt de forskellige etniske grupper adskilt, medens man i de to andre områder havde forsøgt en fuldstændig racemæssig integration i beboelsesmæssig sammenhæng" Blum (1982), s. 131

³² Blum (1982), s. 132

"Jeg prøver nogen gange at få begrebet kulturel forskel væk".³³

Socialrådgiveren forsøger at få begrebet væk og samtidig med begrebet, de fordomme, der følger med et sådant begreb om kulturel forskel. Netop en udtalelse som denne viser et klart billede på den camouflerede fordom. For hvorfor fjerne begrebet kulturel forskel? Der er jo rent faktisk en forskel. Ikke kun en forskel hvad angår hudfarve og religion; men også hvad angår den situation, de lever i, nemlig minoritetssituationen. Med en minoritetssituation følger, naturligvis, en række kendetegn for den pågældende gruppe. "*Tolerance og fordomsfrihed går på anerkendelse af forskelle og netop ikke på en udviskning af disse forskelle*".³⁴ Så for at blive fordomsfri og derved tolerant skal de eventuelle forskelle ikke gemmes væk, men derimod anerkendes. Ved underkendelse af sine fordomme sker der ifølge Blum allerede en form for diskrimination. Hvilket vil betyde, at når der hos socialrådgiverne er enighed om, at den etniske minoritetsfamilie er en familie som enhver anden – en familie, hvor det er noget pjat at lave metoder specifikt rettet mod den etniske minoritetsfamilie - en familie, hvor begrebet kulturel forskel skal pakkes væk i arbejdet - en familie, hvor man som socialrådgiver bare skal gøre, hvad man plejer – er det diskrimination.

Hvis socialrådgiveren vil undgå diskrimination i arbejdet med den etniske minoritetsfamilie, skal hun ikke udviske forskellen mellem en etnisk minoritetsfamilie og en etnisk dansk familie. Forskellene skal anerkendes. Socialrådgiveren skal ikke vige fra de konflikter, der kan opstå, når man møder et menneske, der løser sine problemer på en anden måde end en selv – et menneske med en anden livsform end majoriteten, en anden kultur. Viger socialrådgiveren, altså ikke anerkender forskellene, kan hun aldrig møde et menneske med en tolerant og fordomsfri holdning.³⁵

Socialrådgiverens forforståelse om etnicitet har ikke nødvendigvis nogen særlig betydning for arbejdet omkring den etniske minoritetsfamilie. Men idet socialrådgiveren ikke er opmærksom og bevidst om sine forforståelse, risikerer hun at blive en del af det, hun gennem sit arbejde forsøger at modvirke – diskrimination af den etniske minoritetsfamilie. Socialrådgiveren skal anerkende og turde udfordre sine forforståelser, når hun arbejder med den etniske minoritetsfamilie. Der er en forskel, og det skal socialrådgiveren anerkende, frem for at underkende.

Konklusion

Spørger man socialrådgiveren omkring, hvilken rolle etnicitet spiller i arbejdet med den etniske minoritetsfamilie, er den rolle ikke særlig stor. Alle mennesker er lige, og der skal arbejdes med den etniske minoritetsfamilie, som der arbejdes med enhver anden familie. Alligevel syntes socialrådgivere ikke at føle sig klædt på til at arbejde med den etniske minoritetsfamilie til trods for, at det er en familie ligesom alle andre. I socialrådgiverfaget har den etniske familie fået en særlig plads. En plads, der kræver, at man for at arbejde med netop den etniske minoritetsfamilie, skal specialisere sig. Et speciale, der er nødvendigt for overhovedet at være kvalifi-

³³ Interview 07:39

³⁴ Blum (1982), s. 133

³⁵ Blum (1982)

ceret til at arbejde med den etniske minoritetsfamilie. Den særlige plads syntes at være opstået af socialrådgivernes egne samt fagets forforståelser omkring etnicitet. Det tyder på, at min egen forforståelse, der resulterer i en usikkerhed hos mig, deles af socialrådgiverne.

Som socialrådgivere arbejdes der bl.a. ud fra et etisk princip om social retfærdighed. Vores arbejdsindsats skal være med til at bekæmpe uretfærdighed, diskrimination. Det virker derfor paradoksalt, at socialrådgiveren selv både kan være en del af igangsættelse af stigmatiseringsprocessen og oven i købet være diskriminerende i sit arbejde.

Så længe socialrådgiveren "nægter" at arbejde med etnicitet som en betydningsfuld faktor i arbejdet med etniske minoritetsfamilier, vil hun heller ikke opnå den forståelse, hun efterspørger. Socialrådgiveren vil dermed heller ikke komme til at føle sig fagligt klædt på til at arbejde med den etniske minoritetsfamilie.

Hvad kan vi så bruge det til?

Projektet konkluderer, at hvis socialrådgiveren skal føle sig klædt på til opgaven med at arbejde med etniske minoritetsfamilier, må socialrådgiveren lære at have en forståelse for den etniske minoritetsfamilie. Med hermeneutiske briller på er det sandsynligvis slet ikke muligt for socialrådgiveren at opnå den form for forståelse af den etniske minoritetsfamilie, hun efterspørger. Men dette betyder ikke, at socialrådgiveren ikke kan komme til at føle sig kvalificeret til at arbejde med den etniske minoritetsfamilie. Til trods for, at socialrådgiveren sandsynligvis aldrig vil få en fuld forståelse af den etniske minoritetsfamilie og den kultur, der følger, kan socialrådgiveren få en forståelse for den etniske minoritet og kulturen.

For at socialrådgiveren kan føle sig kvalificeret til at arbejde med den etniske minoritetsfamilie, skal der ske et skift i socialrådgiverens forståelse af begrebet forstå. Det handler om forståelse for, frem for af.

Vi kan som mennesker ikke se os fri fra at kategorisere vores omverden og samtidig tillægge egenskaber til hver enkelt kategori. Som socialrådgiver i en forvaltning må man ikke lade sig styre af sine forestillinger om, hvordan nogen måske er. Ens arbejde skal baseres på det individuelle menneske, der samarbejdes med, og i arbejdet med den individuelle familie, der sidder over for en. Men det er vigtigt at huske på, at socialrådgiveren stadig kun er et menneske, også når hun er på arbejde. Socialrådgiverens forestillinger gør hende hverken til en dårlig og diskriminerende person, ligesom forestillingerne heller ikke gør hende til en dårlig og diskriminerende socialrådgiver. Socialrådgiveren bliver nødt til at acceptere, at person og profession stadig er sammenhængende for socialrådgiveren i dag, og derfor er det ikke muligt at lægge sine forestillinger på hylden. Derimod er det muligt at udfordre dem og derved at blive klogere. Socialrådgiveren skal turde stille de svære spørgsmål, turde stille spørgsmål, der berører etnicitet, der berører vores forestillinger. Spørgsmålet er så bare, hvordan lærer socialrådgiveren at turde tør?

Litteraturliste

Bøger

Blum, Jaques; redigeret af Peter Boile Nielsen, G.E.C.; *Indvandrere og minoriteter - fordomme og diskrimination i det danske samfund*; Gads forlag, 1982.

Ejrnæs, Morten & Merete Monrad; *Vignetmetoden – sociologisk metode og redskab til faglig udvikling*, Akademisk forlag, 2012.

Fuglsang, Lars & Poul Bitsch Olsen; *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne, på tværs af fagkulturer og paradigmer*, Roskilde Universitetsforlag, 2. udgave, 2004.

Jørgensen, Arne (2009) Hans Georg Gadamer, Forlaget Anis, 2009

Goffman, Erving; *Stigma, om afvigerens sociale identitet*, Narayana Press, 2. udgave, 2009.

Henriksen, Kirsten; m.fl.; *Social analyse og handling – er reflektionsredskab i socialt arbejde*, Hans Reitzels Forlag, 2008.

Kuschel, Rolf og Faezeh Zand; *Fordomme & stereotyper*;– med bidrag af Per Schultz Jørgensen & Ellen Schultz Jørgensen, Frydenlund, 1. udgave, 2007.

Loua, Inge; *Når Aicha løber hjemmefra, baggrund og metoder i psykosocialt arbejde med etniske minoritetspiger*, Hans Reitzels Forlag, 2012.

Nygaard, Claus; *Samfundsvidenskabelige analysemetoder*, Forlaget samfundslitteratur, 2005

Skytte, Marianne; *Etniske minoritets familier og socialt arbejde*, Hans Reitzels Forlag, 3. udgave, 2007

Skytte, Marianne; *Om anbringelse af etniske minoritetsbørn*, Hans Reitzels Forlag, 2001.

Rapporter

Summary report on Islamophobia in Europe after 11 September 2001; EUMC - Vienna, European Monitoring Centre, 2002

[pdf] Available at: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/199-Synthesis-report_en.pdf. Accessed on: 11th December 2012. →EUMC (2002)

Tærskler for anbringelse, en vignetundersøgelse om socialforvaltningens vurderinger i børnesager; Tine Egelund & Signe Andrèn Thomsen, Socialforskningsinstituttet København, 2002

[pdf] Available at:

http://www.sfi.dk/graphics/SFI/Pdf/Rapporter/2002/0213Taerskler_for_anbringelse_r.pdf. Accessed on: 21th February 2013 → s. 9

Andet

Center for familiepleje, Københavns kommune, artikel

<http://centerforfamiliepleje.dk/pages/videnscenter-for-familiepleje/publikationer/nar-aicha-lober-hjememfra.php>

SFI (2012); TOLERACE; SFI, 2012

[pdf] Available at:

<http://www.ces.uc.pt/projectos/tolerance/pages/pt/about-tolerance/main-objectives.php>. Accessed on: 6th Marts 2012

Værdighed, retfærdighed, integritet, ansvar – professionsetik; Dansk Socialrådgiverforening

[pdf] Available at:

<http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/Publikationer/Pjecer/2011-Professionsetik.pdf>

Accessed on: 4th May 2013

Fattigdom og skolevanskeligheder hos indvandrerbørn fra ikke vestlige lande

Af Thérèse Pacelli Andersen – professionsbachelor i socialt arbejde, juni 2013

Resumé

Denne artikel er udarbejdet på baggrund af mit bachelorprojekt om fattigdom og skolevanskeligheder hos indvandrerbørn fra ikke vestlige lande (IBFIVL). Interessen for projektet (nærmere at undersøge relationen mellem fattigdom og uddannelses-succes eller manglen på samme) blev affødt af det store antal af indvandrerelever fra ressourcefattige familier, der var i behandling i Familieskolen i Tilst og i Brand, da jeg var på praktik på Familie Kontor Vest i Aarhus Kommune.

Bachelorprojektet blev udarbejdet ud fra et Kritisk realismevidenskabsteoretisk udgangspunkt med det formål at: (1) undersøge de bagvedliggende generative mekanismer, hvorved fattigdom påvirker 7-12 åriges IBFIVL's skolegang, og (2) at undersøge de støtteordninger, der skal inkluderes i den sociale indsats for at sikre, at IBFIVL kan opnå de samme muligheder for at gennemføre en uddannelse som deres jævnaldrende. For at få belyst min problemstilling har jeg valgt at gøre brug af interviews som dataindsamlingsmetode samt af yderligere både kvalitativ og kvantitativ empiri.

Analysen af problemstillingen er delt i to overordnede dele. Den første del af analysen styres ud fra problemformuleringsunderspørgsmål 1, og den anden del styres ud fra problemformuleringsunderspørgsmål 2. Den første del af analysen retter fokus på den dynamiske sammenhæng mellem sociokulturelle og psykologiske fattigdomsmekanismer og effektive proksimale processer på mikroniveauet af barnet liv, herunder barnets skolegang. Mens analysens anden del omhandler, hvordan man professionelt kunne forebygge fattige børns problemer med skolegangen, og hvordan udenlandske erfaringer, f.eks. UK-programmer (*Free school meals* og *Pupils premium*) kunne bibringe noget, vi kunne lære af i den sociale indsats mod skolevanskeligheder hos fattige børn her i landet.

Jeg har i denne artikel valgt udelukkende at præsentere uddrag fra den første del af analysen, hvor jeg udvikler en model til en dybere forståelse af de generative mekanismer, der medfører skolevanskeligheder hos fattige børn. Artiklen indeles med en kort præsentation af mit problemfelt og projektets problemformulering. Dernæst argumenterer artiklen for, hvorfor jeg finder Kritisk realisme og både Bourdieus og Bronfenbrenners teorier relevante i forhold til projektets problemstilling. Herefter gennemgås en diskussion af sociokulturelle og psykologiske fattigdomsmekanismer på mikroniveauet. Endelig skitseres en model for, hvordan sociokulturelle og psykologiske fattigdomsmekanismer kan hæmme de proksimale processer, der er nødvendige for fattige indvandrerbørns skolegang.

Præsentation af problemfelt og projektets problemformulering

Nutidens børn bliver morgendagens politiske ledere og samfundsledere. De bliver entreprenører, medarbejdere, ægtefæller og forældre. For mange iagttagere er Danmark et af de lande i verden, hvor alle børn er garanteret tryghed og velfærd, så de kan opnå personlig udvikling og et produktivt selvstændigt voksenliv. Men sandheden er, at fremtiden for et stigende antal børn i Danmark, er truet af fattig-

dom, som utvivlsomt vil påvirke deres sunde udvikling og overgang til produktive voksne roller i samfundet. Siden den sidste del af 1900-tallet er flere og flere børn blevet fattige i Danmark. I 2010 var 67.000 børn fattige, hvilket er en stigning på 50 procent siden 2002¹.

Børnefattigdom i Danmark

Hvad betyder det at være fattig i Danmark? Hvad kendetegner børn, som i projektet omtales som fattige børn? Hvilke lovgivningsmuligheder er der i socialt arbejde med fattige børn? Jeg vil gennemgå disse spørgsmål i det følgende.

Definitioner af fattigdom

Selvom regeringen nyligt har veltaget en officiel fattigdomsgrænse for Danmark², er fattigdomsbegrebet fortsat meget omdiskuteret i Danmark og præget af, at der ikke eksisterer en klar og tydelig definition af fattigdom. For en stor del af befolkningen findes der ikke nogen fattigdom i dagens Danmark. Denne afvisning af at acceptere fattigdom skyldes formentlig, at man i et dansk socialhistorisk perspektiv associerer fattigdom med den såkaldte *absolutte fattigdom*, der er kendetegnet ved materiel nød og elendighed³. Det skyldes også, at fattigdom er uforenelig med forestillingen om, at Danmark er et velfærdssamfund, hvor mennesker aldrig er i fare for at blive reelt fattige, da der generelt er rigtig gode muligheder for at få offentlig hjælp af det sociale system⁴.

For en anden del af befolkningen er fattigdom virkelighed i Danmark. Der findes hovedsageligt to syn på fattigdommens eksistens i Danmark. Det ene syn fokuserer på kulturel fattigdom, det andet taler om relativ fattigdom. Fattigdom forstået som *kulturel fattigdom* lægger den primære vægt på livsstil eller kultur⁵, og fattigdom forstås her som udtryk for de berørtes eget fravalg af den danske livsstil og kultur. De fattige er således personer, der i mange år har været uden kontakt til arbejdsmarkedet, er uden uddannelse og ofte har store sociale og personlige problemer⁶. Det andet syn er den såkaldte *relative fattigdom* introduceret af Townsend. Townsends *relative fattigdom* lægger vægt på manglen på ressourcerne til det almindelige forbrug samt aktiv deltagelse i det samfund, man lever i⁷. På linje med Townsend beskriver Johansen relativ fattigdom som noget økonomisk og materielt, der både har personlige og sociale belastende konsekvenser såsom skam og udgræns-

¹ Schytz Juul, Jonas (2011).

² Ifølge regeringen bliver Fattigdom fremover målt på, om en person tre år i træk har haft en disponibel indkomst under 50 procent af medianindkomsten. Det betyder, at en person i Danmark vil være fattig, hvis han eller hun i tre år har haft en disponibel indkomst på under 103.200 kroner om året. Lever man to personer sammen, skal man under tre år have en indkomst på under 156.400 kroner til sammen for at kunne betegnes som fattig.

³ Bjørkøe Jens Aage(2010), s. 13, Fattigdom og forståelse, i Bundesen Peter og Etwil Preben, & al. (2010).

⁴ Ibid., s 15.

⁵ Jespersen Karen (1999).

⁶ Sørensen Heidi (2009) s. 15

⁷ Townsend, Peter (1979).

ning af fællesskaber⁸. Fattigdom skal i dette perspektiv forstås som en konsekvens af et utilstrækkeligt rådighedsbeløb, der har individuelle og kollektive afsavn til følge. Det er denne forståelse af den relative fattigdom, der anvendes i dette bachelorprojekt.

Hvem er de fattige børn?

Børn, som i projektet omtales som fattige børn, er kendetegnet ved en lang række faktorer, herunder materielle afsavn som blandt andet: Ikke har madpakker med - ikke har gymnastiktøj med - ikke har de relevante skolebøger - ikke har "passende" påklædning til vejret - er uforberedte/ikke lavet lektier - møder trætte op - ikke har fået morgenmad - ikke deltager i fælles arrangementer (udflugter, studierejser, fødselsdage) - ikke selv holder fødselsdag - ikke fortæller om ferieaktiviteter - ikke fortæller om fritidsaktiviteter - eller fortæller om "familiehistorier"/hændelser, der ikke modsvarer almindelige forventninger til børns erfaringshorisont, osv.

Fattige børn i Danmark er fattige på grund af familiens ringe ressourcer. Forskningen viser, at fattige børn typisk er overrepræsenteret i bestemte områder og socio-økonomiske grupperinger. Fattige børn er ofte børn af enlige forsørgere, børn af forældre på overførselsindkomster, børn af arbejdsløse samt indvandrere. Antalsmæssigt er fattigdommen i Danmark specielt udbredt blandt indvandrere fra ikke vestlige lande (IFIVL). Ifølge en AE-undersøgelse⁹ udgør IFIVL den største del af gruppen af fattige, nemlig 35.000 personer, hvilket svarer til knap 16 procent af alle IFIVL. Udbredelsen af fattigdom blandt IFIVL betyder, at en stor andel af IBFIVL er blandt de allermest udsatte for at få en opvækst i fattigdom. Det fremgår også af AE-undersøgelsen, at fattigdom er mest udbredt blandt beboere i ghettoområderne såsom Gellerupparken, Vollsmose og Mjølnerparken, hvor majoriteten af IBFIVL bor i almene boliger med deres familier.

Lovgivning og socialt arbejde med fattige børn

Lovgivning er et væsentligt redskab i det sociale arbejde, da den rummer rammerne for socialrådgiverens muligheder i arbejdet med fattige børn. Men som fattigdomsundersøgelser peger på, er der ikke nogen lovgivning, der er målrettet fattige børn og deres familier i Danmark. Det er bemærkelsesværdigt, at fattigdom, på trods af massiv stigning i antallet af fattige børn, ikke indgår i hverken Barnets Reform eller i Serviceloven som en dynamisk belastning for udsatte børn¹⁰. I både Barnets reform og Serviceloven er fattige børn omfattet på lige betingelser med andre udsatte børn, men de er ikke nævnt som en målgruppe for særlig indsats. Dette betyder, at selvom fattige børn ifølge Serviceloven § 52a kan hjælpes ved at betale udgifter til f.eks. sportsklubber, kan fattige børns problematikker i praksis kun afhjælpes, hvis de vokser sig til at blive en "socialsag" i systemet. Således hører man ofte fra sagsbehandlere i kommunerne, at det er meget vanskeligt at yde hjælp til børn pga. fattigdom, uden at der er en egentlig foranstaltningssag på barnet¹¹. Selve den såkaldte paragraf 50-undersøgelse, der skal danne grundlag for en indsats, beskriver alt for sjældent børnefamiliers fattigdom som en baggrundsfak-

⁸Johansen Adam (2012) s. 87.

⁹ Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2011)

¹⁰ Johansen Adam (2013) s.84,

¹¹ Rasmussen Tina Juul (2010) s. 8.

tor, der kan være relevant for at vurdere, hvilke støtteforanstaltninger der skal iværksættes.

Den politiske manglende erkendelse af fattigdom, som en væsentlig årsag til udsatte børns vanskeligheder, har været med til at fremme en individorienteret tilgang til socialt arbejde med udsatte børn, hvor den viden, der vælges som forståelsesgrundlag i den socialfaglige vurdering, ofte består i individpsykologiske teoretiske rammer om børn og forældre¹², og hvor vurdering af et barns særlige behov for støtte hovedsageligt fokuserer på tilknytningsadfærd¹³. Børns afsavn, som for eksempel når børnene ikke har tøj til gymnastik eller madpakker med, tolkes udelukkende som udtryk for forældrenes omsorgssvigt¹⁴ og ikke som følge af en dårlig økonomi i familien.

Projektets målgruppe

Målgruppen er 7-12-årige IBFIVL, der har svært ved at klare sig i uddannelsessystemet. Deres erfaringer, når de kommer til Familleskolen¹⁵, er ofte en skolegang præget af vanskeligheder med at trives i skolen og med at skabe sociale relationer med jævnaldrende. Mange har desuden store indlæringsproblemer samt skolefravær. Faglitteraturen påpeger en række faktorer, som kan forklare indvandrerelevens skolevanskeligheder. Nogle af forklaringerne fokuserer på faktorer relateret til elevernes indvandringshistorie, såsom hvor længe familien har boet i landet¹⁶ og beherskelse af værtslandets sprog¹⁷. Uden at sætte spørgsmålstegn ved effekten af disse faktorer er det klart, at man i Danmark ofte glemmer at tage højde for, at fattigdom er en væsentlig risikofaktor, der kan føre til forskellige sociale vanskeligheder, herunder skolevanskeligheder.

Min påstand er, at skolevanskeligheder hos IBFIVL hovedsageligt skyldes det faktum, at der både socialpolitisk, lovgivningsmæssigt eller blandt socialarbejdere ikke har været draget nytte af viden om betydningen af fattigdom i hverken problemforståelse eller tilrettelæggelse af indsatsen målrettet IBFIVL's skoleproblemer. Hovedtanken i bachelorprojektet er, at IBFIVL's skoleproblemer forårsages af en dynamisk interaktion mellem psykologiske og sociokulturelle fattigdomsmekanismer, der påvirker IBFIVL's effektive proksimale processer på mikroniveauet og truer deres skolegang. IBFIVL med skolevanskeligheder rammer således børn, som på grund af fattigdom har en svær barndom præget af omsorgssvigt, hvilket medfører, at børnene er tilbøjelige til at udvikle skolevanskeligheder.

¹² Kirsten Henriksen (2012)

¹³ Det vil sige på forældres omsorgs-og sociale kompetencer

¹⁴Johansen Adam (2008) s.88.

¹⁵ En dagbehandlingsinstitution for børn med skolevanskeligheder

¹⁶Alba, R. & V. Nee (1997), citeret af Egelund Niels, Pohl Nielsen Chantal og Schindler Rangvid Beatrice (2011)s.25.

¹⁷ Chiswick, B. R. & P.W. Miller (2003), citeret af Egelund Niels, Pohl Nielsen Chantal og Schindler Rangvid Beatrice (2011) s.25.

Projektets problemformulering

Problemfeltet og indledende overvejelser ledte mig frem til følgende problemformulering:

Hvilken betydning har fattigdom og dennes psykologiske og sociokulturelle konsekvenser for 7-12-årige indvandrerbørn fra ikke vestlige landes skolegang? Og hvilke specielle støtteordninger bør tilrettelægges for at sikre, at indvandrerbørn fra ikke vestlige lande kan opnå de samme muligheder for at gennemføre en uddannelse som deres jævnaldrende?

Undersøgelsesspørgsmål

- Hvilke psykologiske og sociokulturelle fattigdomsmekanismer påvirker indvandrerbørn fra ikke vestlige landes skolegang?
- Hvordan kunne man professionelt forebygge fattige indvandrerbørn fra ikke vestlige landes problemer med skolegangen, og hvordan kunne udenlandske erfaringer, f.eks. UK-programmerne Free school meals og Pupils premium bibringe noget, vi kunne lære af i den sociale indsats mod skolevanskeligheder hos fattige børn i Danmark?

Videnskabsteoretisk tilgang: kritisk realisme

Som påpeget valgte jeg som videnskabsteoretisk perspektiv Kritisk realisme, hvor forklaringer af sociale fænomener er baseret på en opfattelse af, at virkeligheden rummer en generativ dybdestruktur¹⁸, og at denne dybdestruktur er eksisterende, hvad enten vi som personer erfarer den eller ej. Jeg har valgt Kritisk realisme, fordi mit formål med projektet var at skabe en dybere forståelse af de generative mekanismer, der påvirker indvandrerbørns skolegang samt de mulighedsskabende mekanismer, som kan udfordre dette fænomen.

Generative mekanismer forstås som kræfterne og strukturernes potentiale, som genererer begivenheder og empiriske fænomener¹⁹. Kritisk realisme har således sin opmærksomhed på den mekanisme gennem hvilken hændelser produceres samt på den kontekst, der medvirker til at udløse mekanismen. Når jeg i mit projekt læner mig op ad Kritisk realisme for at forstå/forklare, hvilken betydning fattigdom har for 7-12-årige IBFIVL's skolegang, lægger jeg samtidig vægt på, hvilke ikke umiddelbart synlige forhold, som ligger til grund for, at indvandrerbørn, som vokser op i fattige familier, har øget risiko for skolevanskeligheder.

Et andet argument for at vælge kritisk realisme som perspektiv i mit projekt var, at Kritisk realisme understøtter menneskelig opblomstring. Kritisk realisme som perspektiv er så at sige en handlingsrettet forskningstype, som sætter fokus på det handlende menneske, på opdagelse af kulturelle, sociale og strukturelle mekanismer samt på at bekæmpe disse mulighedsskabende mekanismer, når de medfører menneskelig undertrykkelse²⁰. Følgende citat af Bhaskar om sin egen virksomhed

¹⁸ Benjaminsen (2006: 73). citeret af Svend Aage Andersen (2007) s.15.

¹⁹ Cho Guul Michael Adam og Andersen Svend Aage (2012)

²⁰ Houston, Stan (2001), s. 851, citeret af Andersen Svend Aage (2007).

sammenfatter kritisk realismens frigørende mål ²¹:

"The aim (...) is to underlabour (...) for the sciences, and especially the human sciences, in so far as they might illuminate and empower the project of human emancipation."

Anvendte teorier

På baggrund af min kritiske realistiske forståelse af, at der findes dybere generative mekanismer, der påvirker indvandrerbørns skolegang, samt af at der kan udvikles mulighedsskabende mekanismer, som kan udfordre dette fænomen, har jeg valgt at inddrage 3 forskellige teorier i projektet, nemlig Bourdieus uddannelsessociologi, Bronfenbrenners udviklingsøkologiske model og John Andersens transformative empowerment tilgang. Således har jeg i analysen af problemformuleringsunderspørgsmål 1 inddraget både Bourdieu og Bronfenbrenners teorier, mens analysen af problemformuleringsunderspørgsmål 2 har inddraget John Andersens empowerment tilgang. Jeg vil ikke redegøre for John Andersens transformative empowerment tilgang, da jeg som påpeget har valgt ikke at præsentere analysen af problemformuleringsunderspørgsmål 2 i denne artikel. Til gengæld vil jeg gøre rede for de begreber/antagelser/tankegange af både Bourdieu og Bronfenbrenner, som blev anvendt i min analyse af problemformuleringsunderspørgsmål 1.

I analysen af fattigdomsmekanismer på mikroniveauet har jeg inddraget Bourdieus hovedantagelse om, at familiernes kapitaler/habitus er centrale elementer i børns skolegang, idet forskelle i uddannelseschancer skabes i væsentlig grad gennem de forskelle i habitus og økonomiske, kulturelle og sociale kapitaler, som børnene har med hjemmefra²². Bourdieus begreber kapital og habitus blev også brugt til at forstå/forklare, hvordan fattigdom ikke kun handler om ringe økonomiske ressourcer, men også omfatter både ringe kulturelle og sociale ressourcer, og ikke mindst hvordan økonomisk, kulturelle og sociale ressourcer interagerer på forskellige niveauer af barnets skolegang og læringsituationer.

Hvad angår den udviklingsøkologiske model var jeg inspireret af Bronfenbrenners niveautankegang og især af hans begreb: *Proximale processer*, der udgør et centralt element i den udviklingsøkologiske model. Ifølge *Udsagn 1* i denne model er proximale processer den primære mekanisme for udvikling, og den omhandler overførsel af energi mellem det udviklende menneske og personer, objekter og symboler i de nære omgivelser:

Proximale processer - udsagn 1: "Human development takes place through processes of progressively more complex reciprocal interaction between an active, evolving biopsychological human organism and the persons, objects, and symbols in its immediate external environment. To be effective, the interaction must occur on a fairly regular basis over extended periods of time. Such enduring forms of interaction in the immediate environment are referred to as proximal processes"²³

²¹ Bhaskar Roy (2011) s. 7.

²² Bourdieu Pierre og Passeron Jean-Claude (1970) ; Bourdieu Pierre (1966).

²³ Bronfenbrenner, U, & Evans, G. W. (2000) s. 117

Analyse (uddrag fra analyse af problemformuleringsunderspørgsmål 1)

Formålet med denne del af analysen var at udarbejde en model til en dybere forståelse af fattigdoms betydning for IBFIVL's skolevanskeligheder. Min analyse var delt i to overordnede dele. Den første del af analysen præsenterede en gennemgang af sociokulturelle og psykologiske fattigdomsmekanismer og den anden del skitserede en model for, hvordan fattigdomsmekanismer kan hæmme de proksimale processer, der er nødvendige for indvandrerbørns skolegang.

Fattigdomsmekanismer på mikroniveauet

I dette analyseafsnit rettede jeg på baggrund af min Kritiske realistiske tilgang opmærksomheden på det reale domæne, dvs. de ikke direkte observerbare dybere kræfter og mekanismer, der har en tendens til at producere en hændelse, der kan antages at være årsag til skolevanskeligheder. På baggrund af denne analyse fandt jeg frem til, at der var to typer fattigdomsmekanismer på mikroniveauet, der havde tendens til at påvirke IBFIVL's skolegang. Den første type mekanismer, som jeg refererede til som *sociokulturelle fattigdomsmekanismer*, fokuserede på fattige familiers kapitaler og habitus. Den anden type mekanismer, som jeg refererede til som *psykologiske fattigdomsmekanismer*, fokuserede på familie- og omgivelsesstress. I det følgende vil jeg fokusere på de sociokulturelle og psykologiske fattigdomsmekanismer, og på hvordan disse fattigdomsmekanismer kan gribe ind med *effektive proksimale processer* på mikroniveauet og eventuelt påvirke indvandrerbørns skolegang.

Sociokulturelle fattigdomsmekanismer på mikroniveauet

Bourdieu mener, at mennesker kan grupperes hovedsageligt i to teoretiske klasser i forhold til deres kapitalsammensætning²⁴: den dominerende klasse, der har mest kapital og den dominerede klasse, der har mindst kapital. For at udforske, hvorledes sociokulturelle fattigdomsfaktorer kan udgøre en medvirkende mekanisme til indvandrerbørns uddannelsesfiasko, har jeg ved hjælp af Bourdieus teori undersøgt indvandrerbørns familiers kapitalsammensætning/habitus for at se, om jeg kunne finde nogle indikatorer på, hvilke ressourcer barnet har til rådighed, og på hvad den enkelte tillægger værdi og er modtagelig overfor. Efterfølgende prøver jeg at klarlægge de forudsætninger, som indvandrerbørn møder skolen med.

På baggrund af eksisterende undersøgelser om indvandrefamilier²⁵ og gennem mine samtaler med en skolesocialrådgiver, en familiesocialrådgiver samt en tidligere skolesocialrådgiver og socialfaglig koordinator i Hot Spot²⁶ fandt jeg frem til, at

²⁴ Bourdieu beskriver teoretiske klasser i samfundet som en analytisk konstruktion, der består af en gruppering af mennesker, der har flest mulige faktorer til fælles, og som har samme position i det sociale rum, Wilken Lianne (2012) s. 75.

²⁵ Blandt andet Deding og Olson, Christensen og Sloth

²⁶ Hot Spotcentret er en del af Socialforvaltningen i Aarhus Kommune og står for forebyggende social indsats i udsatte boligområder i Aarhus.

http://www.aarhus.dk/sitecore/content/Subsites/HotSpotcentret/Home/HotSpot.aspx?sc_lang=da. Lokaliseret 03 01 2014.

IBFVL som en følge af deres forældres lave indkomster og manglende uddannelse samt kendskab til det danske sprog havde en kapitalsammensætning, der bestod af en lav økonomisk, kulturel og social kapital.

Bourdieu argumenterer for, at økonomisk, kulturel samt social kapital alle er et produkt af investeringsstrategier, hvor man akkumulerer de forskellige kapitaler ved at investere både tid og penge i uddannelse, arbejde og sociale relationer²⁷. I denne forbindelse fandt jeg ud af, at de forskellige kapitaler i familierne var tæt forbundet og påvirkede hinanden gensidigt. For eksempel ville lavt uddannelsesniveau samt ringe dansk kundskaber betyde, at indvandrerfamilierne var dømt til at have et svagt socialt netværk, som ofte var begrænset til andre indvandrere, eftersom de manglede færdigheder i at kommunikere og opbygge sociale forhold med danskere. Ligeledes fandt jeg ud af, at en ringe økonomi ville betyde, at IBFVL og deres forældre, i mindre grad, havde mulighed for at danne netværk, da de ikke havde mulighed for at investere penge i socialt samvær og forskellige aktiviteter, når de skulle vende hver en krone. Som konsekvens af dette var systemet tilsyneladende for kompliceret at overskue for den enkelte familie.

Indvandrerfamiliers habitus

Begrebet habitus skal forstås som "de strukturer, der er konstituerende for en særlig type miljø"²⁸. Grundtanken bag habitusbegrebet er antagelsen om, at menneskers forståelse af virkeligheden og dermed også deres handlinger er reguleret af internaliseret dispositioner, der tilegnes ubevidst gennem et liv under bestemte opvækstvilkår. Habitus er således produktet af socialisering og især den primære socialisation, der finder sted i den tidlige barndom. Habitus er relateret til handlingsskemaer, værdier og holdninger, som barnets konfronteres med, og som er med til at danne barnets personlighed²⁹. Ifølge Bourdieu er forældres habitus i forhold til uddannelsessystemet et væsentligt element i børns uddannelsessucces eller fiasko. Forældrenes opdragelsesstrategier, herunder organisering af fritidsaktiviteter, sprogbrug i hjemmet, engagement i børnenes skoleliv, resulterer i dispositioner i børnenes habitus, der kædes til deres klassesilhørsforhold³⁰.

Analysen af indvandrerfamilierne habitus antydede, at det kunne være noget i fattige familiers opdragelsesmønstre, den såkaldte "fattigdomkultur", der ikke passer til skolens normer og forventninger. Udfra mine samtaler med socialrådgivere blev jeg bevidstgjort om, at klasserelateret kulturel habitus kunne have en indvirkning på indvandrerforældres organisering af fritidsaktiviteter, sprogbrug i hjemmet samt engagement i børnenes skoleliv. Analysen viste, at fattige indvandrerforældre generelt har en positive holdning til uddannelse; men at manglen på ressourcer medfører, at de ikke formår at støtte deres børns skolegang, og at de i mange tilfælde praktiserer, hvad Lareau i sin bog *Unequal Childhoods*³¹ betegner som *accomplishment of natural growth parenting*, dvs. en opdragelsesstil, hvor børnene udvikler

²⁷ Wilken Lianne (2012) s.62

²⁸ Bourdieu Pierre (2000-dansk udgave 2005) s.197. Citeret af Nielsen Elof Nellemann (2010)

²⁹ Wilken Lianne (2012), s.47

³⁰ Bourdieu Pierre (1966) s.332

³¹ Lareau Annette (2003) kapitel 1

sig på egen hånd, fordi forældrene hverken investerer tid eller penge i deres børns aktiviteter eller skoleliv.

Psykologiske fattigdomsmekanismer på mikroniveauet

Analysen af psykologiske fattigdomsmekanismer byggede på en familiestress-model³², der går ud på, at kronisk økonomisk pres forbundet med kronisk afsavn kan være belastende stressorer, der kan påvirke såvel børn som forældre psykisk. På baggrund af internationale studier³³ nåede jeg frem til, at stressende omgivelser forbundet med fattigdom kan forårsage adfærdsreguleringsproblemer, såsom aggression, hidsighed eller søvnbesvær, der kan være hæmmende for indvandrerbørns præstationer i skolegangen, især i læsekompetencer og matematik: *"Man bliver jo aggressiv, man bliver jo en helt anden, fordi man ikke kan få det, man vil ha'... Dengang jeg var lille, var jeg den mest hidsige... Det havde med alting at gøre. At jeg ikke var med i mængden, at jeg ikke havde madkuponer, at jeg ikke havde det samme tøj som de andre, at jeg ikke havde sko... Jeg var jo altid et trin lavere end de andre".*³⁴

Jeg blev også opmærksom på, at økonomisk knaphed og materielle afsavn kan virke nedbrydende på fattige børns udvikling af selvfølelse, selvværd og selvtilid, hvilket kan skabe social angst, fysisk isolation og påvirke børns skolegang. I denne forbindelse viste undersøgelser af Johansen & al., at fattige indvandrede børn, i forhold til fattige danske børn, har en oplevelse af dobbelte mindreværdskomplekser, idet de dels oplever, at de tilhører den børnegruppe, der ikke har råd til de rigtige tøjmærker/det dyre legetøj, og dels oplever, at de også har en lavere status sammenlignet med deres jævnaldrende danske børn. Døbeltheden i mindreværdskompleks kan skabe en følelse af at være 'andenrangsborgere', som følgende citat af et indvandrerbarn udtrykker det: *"Jeg vidste jo godt, at vi var underklasse i forhold til de danske børn. Jeg mener – de havde alt i forhold til, hvad vi havde. Det drømte jeg om hver nat... det havde de. Og det havde vi ikke".*³⁵

Familiens økonomiske og materielle begrænsninger viste sig også at være stressorer, der kan øge risikoen for psykologiske forstyrrelser hos indvandrerforældre. Fattigdomsundersøgelser viste for eksempel, at økonomisk knaphed forbundet med manglende evner til at leve op til familiens rolle som forsørger kan medføre forekomst af angst, depression, nedslidning samt psykosomatiske gener blandt indvandrerforældre, som det fremgår af følgende citat af en socialrådgiver fra Johansen & al.'s undersøgelse: *"Jeg møder nogen, som begynder at være deprimerede, psykisk dårlige. Så begynder vi at bruge tid på psykiatere, psykologer og alt muligt i stedet for virkelig at tage fat i og hjælpe dem bedre. Selvfølgelig bliver de deprimerede: et barn vil på udflugt, et barn vil måske købe en cykel, et barn vil have noget andet tøj: Altså - det er svært at være far og mor!".*³⁶

Bourdieu hævder, at hvis man kender til menneskers habitus og mængden af kapi-

³² Conger et al. (2000)

³³ Ibid

³⁴ Johansen Adam & al. (2011)s. 19

³⁵ Ibid (2011) s. 15

³⁶ Johansen Adam & al. (2011)s. 98

taler, de har, så kan man forstå og forklare deres handlinger samt deres be-
væg- grunde for disse handlinger³⁷. Hvis jeg kun forholdt mig til indvandrerfamiliers lave
kapitalsammensætninger/habitus samt psykologiske forstyrrelser, så ville dette
bachelorprojekt være blevet gennemført med en forståelse af, at fattige IBFIVL er
determinerede til at udvikle sig til uddannelse - og sociale tabere. Men hvis jeg
havde fastholdt et sådant deterministisk synspunkt, ville det så ikke være i mod-
sætning med opfattelsen af den aktør/struktur-dualisme, som både Kritisk realisme
og Bourdieu teori rummer? Vi ved, at såvel Kritiske realister som Bourdieu anser
aktør/struktur-forholdet for hverken fuldstændig deterministisk eller voluntaristisk,
men nærmere som en mellemposition, hvor mennesker er suverænt i stand til at
handle, samtidig med at deres handlinger er betinget af strukturer. Således har
kritisk realisme sin opmærksomhed ikke kun på den mekanisme gennem hvilken,
hændelser produceres, men også på den kontekst, der medvirker til at udløse me-
kanismen. Antagelsen er, at den samme mekanisme kan producere forskellige re-
sultater afhængig af konteksten. Effekterne er således ikke forudbestemt, men af-
hænger af kontingente betingelser ³⁸.

På den baggrund var det interessant at spørge til, hvordan og gennem hvilke kon-
tingente betingelser lave capitalsammensætninger/habitus samt psykologiske for-
styrrelser kan medføre, at IBFIVL får problemer med skolegangen? Svaret på dette
spørgsmål byggede jeg på min hypotese om, at psykologiske og sociokulturelle fat-
tigdomsmekanismer påvirker IBFIVL's skolegang ved at gribe ind med *effektive
proksimale processer* på mikroniveauet, der er nødvendige for indvandrerbørns
skolegang. For at kunne præcisere denne hypotese gennemgik jeg fattigdomsind-
virkning på proksimale processer på tre indikatorer på mikroniveauet, nemlig fami-
lieforhold, skoleforhold samt fællesskab med jævnaldrende. Jeg vil i det følgende
kort præsentere resultater af denne analyse.

Fattigdomsmekanismers indflydelse på effektive *proksimale processer* på mikroniveauet

Bronfenbrenner skelner mellem effektive og ikke effektive Proksimale processer,
hvor de effektive processer har positive indvirkninger for barnets kompetenceudvik-
ling, mens de ineffektive processer genererer dysfunktion, dvs. afvisende handlinger
og adfærd. I følge *Udsagn 1* i denne model skal proksimale processer foregå
regelmæssigt³⁹ for at kunne være effektive. Min umiddelbare formodning er, at en
af de fundamentale grunde til, at fattigdom er skadeligt for indvandrerbørns skole-
gang, er, fordi den forstyrrer proksimale processer på familieforhold, skoleforhold
samt fællesskab med jævnaldrende. Jeg påstår, at lav capitalsammensæt-
ning/habitus i samspil med psykologiske forstyrrelser kan afbryde og begrænse
eksponering af disse processer, dvs. processernes varighed, hyppighed, timing og
intensitet. Konsekvensen er, at det kan forhindre barnets kompetenceudvikling på
både intellektuelle, sociale og følelsesmæssig domæner, hvilket er afgørende for
skolegangen.

³⁷ Wilken Lianne (2012), s.58.

³⁸ Svend Aage Andersen (2007).

³⁹ Bronfenbrenner, U, & Evans, G. W. (2000) s. 117

Fattigdom og familieforhold: forældreskab

For at kunne udforske fattigdomsindvirkning på forældreskab fandt jeg det relevant at inddrage Killens⁴⁰ definition af forældreskabsbegreb som en proces, hvor forældrene påtager sig ansvar for at give barnet omsorg ved at dække barnets fysiske, følelsesmæssige og sociale behov i relation til sin alder og sit udviklingsniveau. Gennem analysen fandt jeg frem til, at der var sammenhæng mellem fattigdom og dårligt forældreskab i den forstand, at fattige forældre med socioøkonomiske/psykiske vanskeligheder ikke magter at være "tilstrækkelige gode"⁴¹ forældre. Hovedtanken er, at fattigdom rummer underliggende kræfter, bl.a. nedslidning af motivation, engagement og energi, som gør, at forældrene ikke har ressourcer og overskud til at leve op til deres kognitive og følelsesmæssige forældrefunktioner, der består i at tilgodese barnets behov for omsorgsgivende, responderende, stimulerende, strukturerende og grænsesættende initiativer. Sammenhæng mellem forældreskab og fattigdom illustreres i følgende citat fra socialrådgiveren⁴²: *"Fattigdommen kan måske nogle gange skade forældreviden, fordi det skaber så mange andre problemer. Fysiske og psykiske. Måske mest psykiske og nedslidning af motivation og engagement osv. Også i forhold til at kunne opdrage børn eller inspirere børnene til en anden levevej"*⁴³.

Det fremgik af analysen, at en af de væsentligste forhindringer, der kan påvirke indvandrerbørns skolegang, er manglende skoleklarhed med hensyn til beherskelse af dansk ved skolestarten. Ud fra min påstand om, at fattigdom nogle gange kan gribe ind med proksimale processer, argumenterede jeg for, at indvandrerbørns dårlige forudsætninger i forhold til danskkompetencer ved skolestarten formentlig skyldes manglende stimulerende initiativer/erfaringer, som igen skyldes en dynamisk interaktion mellem lav kapitalsammensætninger/habitus og forældres fysisk/psykologiske nedslidning. Med udgangspunkt i Højen og Bleses mistanke om, at indvandrerbørn ikke har muligheder for erfaringer med det danske sprog samt muligheder for kommunikative interaktioner, der udfordrer børnene på et passende niveau, som tilegnelsen af danskkompetencer kræver⁴⁴, nåede jeg frem til, at indvandrerbørns manglende danskkompetencer kunne være knyttet til både omfanget og kvaliteten af de sproglige interaktioner, som barnet indgår i på mikroniveauet.

Det fremgik af empirien, at indvandrerfamilier er kendetegnet ved en ringe lingvistisk kapital, en sproglig habitus, hvor 63 % af børn ikke taler dansk i familien, men snarere taler deres modersmål.⁴⁵ Desuden kendetegnes de ved en mindre aktiv familiekultur⁴⁶, hvor der næsten ingen kulturel/social kommunikation er i hjemmet mellem forældre og deres børn om politiske/socialt emner, skole osv. Med afsæt i denne empiri konkluderede jeg, i overensstemmelse med Højen og Bleses⁴⁷, at indvandrerfamiliers kulturelle forhold indebærer, at det enkelte indvandrerbarn

⁴⁰ Killen Kari (2012)

⁴¹ Killen Kari (2010) s. 36

⁴² Johansen Adam & al. (2011)

⁴³ Johansen Adam & al. (2011) s. 103

⁴⁴ Højen og Bleses (2012).

⁴⁵ Rapport om marginaliserede nydanske børn og unge. Regeringens arbejdsgruppe for bedre integration. S. 134.

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ Højen og Bleses (2012) s. 16-17

ikke tilstrækkeligt udsættes for et sprogligt stimulerende miljø, der er afgørende for udvikling af sproglige kompetencer.

Indvandrerfamiliers sociale forhold var en yderligere forklaring på indvandrerbørns dårligere forudsætninger med hensyn til beherskelse af dansk ved skolestarten. Fattigdomsundersøgelser pegede på, at indvandrerbørn har en øget risiko for ikke at udvikle sproglige færdigheder, eftersom de typisk bor i socialt udsatte boligområder, og dermed går i dagtilbud med en meget høj andel af andre tosprogede og med få danske børn⁴⁸. Samtidig har IBFIV's netværk ofte en etnisk karakter, og de får derfor ikke muligheder for at tale dansk. Derudover viste fattigdomsundersøgelser, at indvandrerforældre oftere lider af angst, depression, migræne, søvnproblemer og træthed, hvilket medfører, at forældrene ikke er i stand til at kunne stimulere deres børn i at udvikle sproget.

Fattigdom og skoleforhold

Skolen udgør en væsentlig arena af børns mikrosystem. Jeg kiggede derfor på skolen som en kontekst for proksimale processer. Jeg oplevede at ligesom med skoleklarhed kan lav kapital sammensætning/habitus i samspil med forældres psykologiske nedslidning have stor betydning for forældreengagement i barnets skoleliv. Samtalerne med socialrådgivere viste, at mange indvandrerforældre på grund af finansielle forhindringer ikke altid formår at imødekomme danske skolers pædagogiske forventninger, der består i, at forældre skal deltage i forældre-arrangementer og støtte barnets venskaber – ved deltagelse i legeaftaler, udflugter etc. Barnet skal have sin morgenmad, komme i skole i god tid, have en madpakke med, have passende påklædning, lave lektier og møde forberedt op til undervisning. Men jeg oplevede, at manglende forældreengagement også tilskrives lave kulturelle kapitaler, herunder ringe dansk kundskaber, manglende uddannelse samt manglende kendskab til skolesystemet, hvilket betyder, at fattige indvandrerforældre ofte er på vagt over for det ukendte: *"De fattige og resourcesvage har jo svært ved at følge op på tingene og komme på skolen og følge op på deres børns læring og uddannelse, når de ikke selv taler dansk og ikke selv forstår sproget"*⁴⁹.

Fattigdom og fællesskab med jævnaldrende

Harris⁵⁰ påstår, at børn udvikler sig i fællesskabet med andre børn, hvor de lærer spilleregler for socialt samvær gennem legen. De lærer at sætte sig i andres sted og forudse andres reaktioner, at konstruere og manipulere metaforer og ironi. Harris' påstand betyder, at fællesskaber med danske børn har en afgørende betydning for det enkelte indvandrerbarns læringslyst og personlighedsudvikling. Jeg har dog erfaret, ud fra fattigdomsundersøgelser samt gennem samtaler med socialrådgivere, at fattige indvandrerbørn kendetegnes ved uregelmæssig deltagelse i læringsfællesskaber med danske børn. Denne situation skyldes, at mange indvandrerbørn bor i socialt udsatte boligområder, hvor mange beboere er fattige indvandrere, og hvor daginstitutioner har en høj andel af indvandrerbørn. Denne situation forværres

⁴⁸ Højen og Bleses (2012)

⁴⁹ koordinator i Hot Spot

⁵⁰ Harris Judith (1998)

af den begrænsning, at langt de fleste indvandrerbørn ikke har råd til at deltage i fritidsordninger, fødselsdage, skolerejser eller at have kammerater med hjemme, noget der repræsenterer potentielle mødelejligheder for indvandrerbørns kontakt- og læringsmuligheder med danske børn: *"Vi har lige haft et eksempel på børn som er 7, 10 og 12 år, og som aldrig selv holder fødselsdag, og som aldrig kommer med til fødselsdage, som bliver holdt i skolen, og som ikke deltager i nogen sociale arrangementer i skolen, som er forbundet med, at man skal lægge en 20'er i klassekassen – eller man skal have noget med. Hvis det er sådan fra første til niende klasse, så er man isoleret. Så er man udelukket fra fællesskabet".*⁵¹

Konklusion: Om vigtigheden af fattigdomsperspektivet i socialt arbejde med udsatte børn

Mit bachelorprojekt blev gennemført med en forståelse af, at det er en dynamisk interaktion mellem sociokulturelle og psykologiske fattigdomsmekanismer, der påvirker IBFIVL's effektive proksimale processer på mikroniveauet og truer deres skolegang.

Jeg har gennem min model for forståelse af fattigdomsmekanismer prøvet at påvise, at udsatte børns sociale problemer, herunder skolevanskeligheder, ikke kan løses gennem en individsorienteret tilgang, der udelukkende fokuserer på tilkyningsadfærd. Jeg er af den opfattelse, at når socialt arbejde med udsatte børn bygges på en individsorienteret tilgang, der udelukkende fokuserer på individpsykologisk teoretiske rammer, betyder det, at kompleksiteten i sociale problemer overses, og at tilrettelæggelsen af den mest formålstjenlige indsats for udsatte børn forspildes.

Jeg hævder, at udsatte børn ikke lever isoleret, men i en samfundsmæssig kontekst, hvor de indgår i mange forskellige relationer på mange sociale arenaer, og de bliver påvirket på mange måder, som kan være både positive og negative for deres udvikling. Dette indebærer, at socialt arbejde med udsatte børn skal bygges på en helhedsorienteret tilgang, der også inddrager fattigdomsperspektivet i både problemforståelsen og tilrettelæggelsen af indsatsen. Det indebærer også en opfattelse af sociale problemer, hvor man som socialarbejder ser på det enkelte barn, og samtidig fokuserer på de eksterne, strukturelle samfundsmæssige kontekster, som barnet indgår i, herunder dets forældres lav-/overførselsindkomst, belastede bolig, ufaglærthed, fysisk/psykisk nedslidning, osv.

Det nedenstående udarbejdede diagram er udtænkt for at kunne opsummere min model for, hvordan fattigdomsmekanismer muligvis kan kollidere med effektive proksimale processer og eventuelt påvirke indvandrerbørns skolegang.

⁵¹ Johansen & al. (2011) s. 111

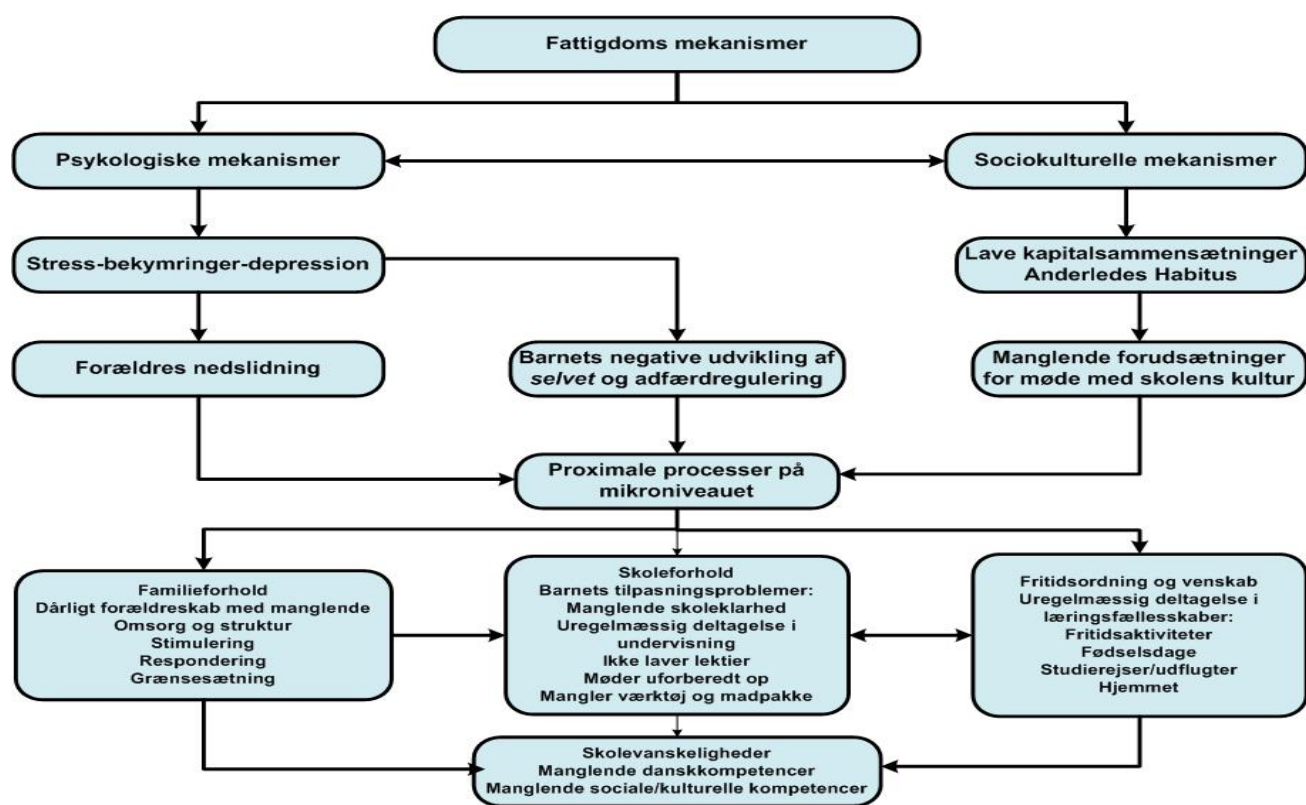

Diagram for forståelse af Fattigdomsmekanismer på mikroniveauet

Litteratur

Bøger og forskningspapirer

Andersen, John (2005), *Handlingsorienteret socialforskning - om empowermentperspektivet*, Department of Social Sciences, Roskilde University.

Andersen, John & al. (2003), *Empowerment i storbyens rum – et socialvidenskabeligt perspektiv*. Kbh. Hans Reitzels Forlag.

Andersen Svend Aage (2007), *Kritisk realisme som perspektiv i socialt arbejde*

Bjørkøe Jens Aage (2010), *Fattigdom og forståelse*, i Bundesen Peter og Etwil Preben, & al. (2010), *grænser for fattigdom*, Tidsskriftet for Socialpolitisk Forening 5.

Bhaskar, Roy (2011) *Reclaiming Reality*. Oxon. Routledge.

Archer, Margaret, Bhaskar, Roy, Collier, Andrew, Lawson, Tony and Norrie, Alan (eds.) (1998) *Critical realism – Essential readings*. Oxon. Routledge.

Bhaskar, Roy og Collier, Andrew (1998) *Introduction. Explanatory critiques* in Archer et al, (ed.)(1998).

Bonke, Jens (2003), *Dårlige økonomiske forhold som risikofaktor: Hvordan klarer børn, der vokser op i fattigdom, sig?* København K og Socialforskningsinstituttet. Arbejdspapir 5.

- Bourdieu Pierre og Passeron Jean-Claude (1970). *La Reproduction. Eléments d'une théorie du système d'enseignement*. Minuit.
- Bourdieu P. (1966). *L'école conservatrice. Les inégalités devant l'école et devant la culture*. *Revue française de sociologies* 130. 7-3. pp. 325-347
- Bourdieu Pierre (1980), *La distinction, critique sociale du jugement*. *Revue française de sociologie Année 1980 Volume 21 Numéro 21-3 pp. 439-444*
- Bourdieu, Pierre (1986 [1979]) *"The Forms of Capital"*. In: John G. Richardson (ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education: 242-258*. Greenwood Press, New York, Westport Connecticut, London
- Bourdieu & Wacquant L (2001), s 17. *Refleksiv sociologi – mål og midler*. Hans Reitzel. København
- Bronfenbrenner, U., & Evans, G. W. (2000). *Developmental science in the 21st century: emerging theoretical models, research designs, and empirical findings*. *Social Development, 9*, 115-125.
- Buch-Hansen, Hubert og Nielsen Peter (2005), *Kritisk realisme*, Roskilde Universitetsforlag.
- Bundesen Peter, Etwil Preben, & al.(2010), *Grænser for fattigdom*, Tidsskriftet for Socialpolitisk Forening 5
- Christensen Else (2004) *7-årige børn med anden etnisk baggrund, Forældrenes ressourcer, børnenes udvikling, skolestart og kontakt med socialforvaltningen*, SFI forskningsprojekt
- Christensen, Else og Agerlund, Sloth (2005), *Børn med en etnisk baggrund ved skolestart*, SFI forskningsprojekt
- Cho Guul Michael Adam og Andersen Svend Aage (2012) *Human udviklingsøkologisk systemteori og kritisk realisme*, i Nellemann Nielsen Elof, Cho Guul Michael Adam, Andersen Svend Aage, *Teori i socialfaglig praksis*
- Conger, R. D., & Donnellan, M. B. (2007). *An interactionist perspective on the socio-economic context of human development*. *Annual Review of Psychology, 58*, 175–199.
- Dahlerup, Drude (2003): *"Ligestilling i dødvande – den ulidelige modstilling af lighed og forskel"* (i: Anette Borchorst og Drude Dahlerup (red.): *Ligestillingspolitik som diskurs og praksis*, Samfundslitteratur, Gylling: Narayana Press
- Dahl Sigrid, Quitzau Jarl og Vilhelmsen Jes (2009), *Fattigdom i Danmark "Hver 7. indvander lever i fattigdom*, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.
- Duncan, G. J., Huston, A. C., & Weisner, T. S. (2007). *Higher ground: New Hope for the working poor and their children*. New York: Russell Sage.
- Ebsen, F. (2007a): *Børn og unge med behov for særlig støtte? Fra 1990-2005*. HPA-serie No.1 Arbejdsrapport 5A, HPA-projektet, DPU
- Egelund Tine (1997), *Beskyttelse af barndommen*. Socialforvaltningens risikovurde-

ring og indgreb. Hans Reitzel

Egelund Niels, Pohl Nielsen Chantal og Schindler Rangvid Beatrice (2011), *PISA Etnisk 2009, Etniske og danske unges resultater i PISA 2009*, AKF Rapport.

Evans Gary W og Wachs Theodore D (2010), *Chaos and its influence on children's development. An Ecological Perspective*. American psychological Association. Washington, DC.

Freire, Paulo (1974), *Pedagogy of the Oppressed*. The Seabury Press. New York.

Hansen Finn Kenneth og Hansen Henning (2013) Afsavn og indkomst afsavn i et fattigdomsperspektiv

Henriksen Kirsten (2013), Perspektiver i relation til praktikernes videns anvendelse

Herud Eva og Ohrem Naper Sille (2012), *Fattigdom og levekår i Norge – Status 2012*, Arbeids- og velferdsdirektoratet

Højen Anders og Bleses Dorthe (2012), *Hvilke tosprogede har problemer med dansk?* Working papers in language acquisition, Institut of Language and Communication, University of Southern Denmark.

Johansen Adam, Højland Marianne og Hansen Henning (2011) *Flygtninge på langvarig starthjælp*, CASA.

Johansen Adam (2008) *Fattige børn*, i Asta-Bo Karen, Guldager Jens og Zeeberg Brigitte, *Udsatte børn, et helhedsperspektiv*

Johansen Adam (2013), Fattigdom og omsorgssvigt, i Historien om en bebudet folkeskolereform, Dansk pædagogisk Tidsskrift

Johansen, Jan (2007), *FN-komites bekymring velbegrundet, Menneskerettigheder til alle?* Blog om nye og gamle aspekter af mennesker.

Harris Judith Rich (1998), *The Nurture Assumption: Why Children Turn Out the Way They Do*

Hart Susan og Schwartz Rikke(2008), *Fra interaktion til relation*, Hans Reitzels Forlag

Killén, Kari (2010), *Barndommen varer i generationer - Forebyggelse af Omsorgssvigt*, 2. udgave, Hans Reitzel

Kirsten Henriksen (2012), *Kvalificering af socialrådgiveres socialfaglige vurderinger*, Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet

Lareau Annette (2003), *Unequal childhoods. Class, race, and family life*. University of California Press. Berkeley. Los Angeles. London.

Lewis, Oscar (1996 (1966)). *The Culture of Poverty*. In G. Gmelch and W. Zenner, eds. *Urban Life*. Waveland Press.

McClelland MM & al. (2007), Links between behavioral regulation and preschoolers' literacy, vocabulary, and math skills. McClelland MM, Cameron CE, Connor CM, Faris CL, Jewkes AM *Developmental psychology* 43, 620-959

Markussen, Anna May (2009), *Beskæftigelsespolitikens diskurs og rationale*. Social Årsrapport

MUUSMANN (2008) *Børn, der gennem længere tid ikke modtager undervisning*, MUUSMANN Research & Consulting på vegne af Undervisningsministeriet

Nyggaard Claus (2005), *Samfundsvidenskabelige analysemetoder*, Samfundslitteratur.

Schoon, I., Parsons, S., Rush, R., & Law, J. (2010). *Childhood Language Skills and Adult Literacy: A 29-Year Follow-up Study*. *Pediatrics*, 125(3), e459.

Schytz Juul, Jonas (2011a) *Børnefattigdommen stiger og er skævt fordelt i Danmark*, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

Schytz Juul, Jonas (2011b), *Flere og flere børn lever i langvarig fattigdom*, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Schytz Juul, Jonas og Rosenlund, Gyrithe (2010), *Langvarig fattigdom er et stigende problem blandt indvandrere*, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Schytz Juul Jonas, Baadsgaard Mikkel & al. (2011). *Den sociale arv tynger Danmark* af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

Simmel, Georg (1998): *Hvordan er samfundet muligt? Udvalgte sociologiske skrifter*. Gyldendal, København.

Sloth Dorthe Agerlund (2005), *Færre penge end andre børn Interviewundersøgelse med børn fra familier med lav indkomst* Socialforskningsinstituttet

Sørensen Heidi (2009), *Konsekvenser af at have de laveste sociale ydelser som forsørgelsesgrundlag*, Sociologisk Institut, Roskilde Universitet, CASA og Aalborg Universitet

Townsend, Peter (1979), *Poverty in the United Kingdom*, London, Penguin.

Wilken Lisanne (2012) *Bourdieu for begyndere*, Samfundslitteratur, 2 udgave.

Internetsider

Department of education (2012), *School funding reform: next steps towards a fairer system*,

<http://www.education.gov.uk/schools/adminandfinance/financialmanagement/schoolsrevenuefunding>

Department of education (2012), *School funding reform: Equality impact assessment*

<http://www.education.gov.uk/schools/adminandfinance/financialmanagement/schoolsrevenuefunding>

Frivilligrådet, (2013) www.frivilligraadet.dk/nyheder/frivillige-er-en-del-af-løsningen

Håndbog om Barnets reform (2010) www.servicestyrelsen.dk/filer/.../handbog-om-barnets-reform-2

Kompetenceprofil. www.studweb.dk.

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2009-2010). Rapport om marginaliserede nydanske børn og unge. Regeringen arbejdsgruppe for bedre integration.

www.nyidanmark.dk/.../rapport_om_marginaliserede_nydanske_boern...

NIAR 141 (2010) Effect of Free School Meals Nutrition on Educational Attainment Providing research and information services to the Northern Ireland Assembly

www.niassembly.gov.uk/researchandlibrary/.../8610

Regeringen (2010), *Faglighed og frihed*, Regeringens udspil til en bedre folkeskole

www.uvm.dk/.../2010/.../101208_Folkeskolereform_web.ashx

Rasmussen Tina Juul (2010), Fattigdomens mange ansigter

www.juul-kommunikation.com/.../Fattigdomens-mange-ansigter.pdf

Socialministeriet (2006). *Lige muligheder for alle børn og unge*. Regeringens strategi til at bekæmpe negativ social arv. Holmens Kanal 22.

www.sm.dk/data/Lists/Publikationer/Attachments/.../publikation.pdf

The Pupils Premium www.ofsted.gov.uk/resources/120197

NIAR 141 (2010) Effect of Free School Meals Nutrition on Educational Attainment Providing research and information services to the Northern Ireland Assembly

Love

Serviceoven kapitel 11.

Retssikkerhedsloven § 5.

Bachelorprojekter fra Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus

Projekterne kan søges frem i UC Viden Studenterportal med abstract og evt. fuldtekst. Et (F) i listen angiver, at projektet kan læses i fuldtekst uden login.

Alle bachelorprojekter skal uploades til UC Viden, men ikke alle er efterfølgende gjort søgbare.

UC Viden dækker forsknings- og udviklingsaktiviteter i professionshøjskolerne, herunder Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus, VIA University College. Herfra er registreret publikationer, projekter, forsknings- og udviklingsaktiviteter, undervisningsforløb og konsulenttydelser

UC Viden i VIA: <https://www.ucviden.dk/portal-via/>

UC Viden Studenterportal: <https://www.ucviden.dk/student-portal/>

Januar og juni 2013

Anerkendelse af HIV-Positive /
Sif Rokamp, Ida Elisabeth Juul Martiny

Anerkendelse og magt i kriminalpræventivt arbejde /
Georgette Layyous, Tine Munk Christensen

Arbejdsløse, Arbejdsfrie, Jobjægere, Nydere, Nassere og Dovne Robert: en diskursanalyse med fokus på italesættelsen af arbejdsløse /
Sara Lillevang Knudsen

Betydningen af 95 % målsætning på jobcentret /
Manal Walid El-Saleh

Betydningen af ret til Efterværn: altså, der bliver ikke givet ved dørene /
Liv Lucca Bootsman

Det diagnosticerede liv: børn med en ADHD-diagnose /
Taja Lykke Jensen, Maja Maria Aklalyan

Det etniske bump: etnicitets rolle omkring arbejdet med den etniske minoritetsfamilie /
Freja Johnsen Sjørvad (F)

Det usynlige omsorgssvigt /
Maria Holst Anderson, Helene Holst Villadsen (F)

En kvalitativ undersøgelse af PTSD-ramte flygtninges deltagelse i integrationsprogrammet /
Josefine Baden, Pernille Ryom Emdorf (F)

En profession i krise? /
Tanja Dittfeld

En virkningsevaluering af Randers FC Jobakademi: socialøkonomiske virksomheder - et alternativ til indsatsen overfor unge i matchgruppe 2 /
Aylin Yildiz, Mie Toftemark Lomborg, Sara Borup Winther (F)

Et kludetæppe af ressourcer: en virkningsevaluering af kontaktstedet 17plus i Viby Syd /
Trine Engrob Birkmose

Fattigdom og socialt arbejde med udsatte børn: fattigdom og skolevanskeligheder hos indvandrebørn fra ikke vestlige lande /
Thérèse Pacelli Andersen (F)

Forældre til børn og unge med sjældne diagnoser /
Christina Kibsgaard

Førtidspension - og fleksjobreform: reformens betydning for borgere med en skizofren lidelse /
Lihnida Alibasic, Stefanie Madsen

Gaden er et sted alle kommer: GAM3s aktiviteter i udsatte boligområder - om anerkendelse og inklusion /
Line Stabell Petersen

Governmentality mellem system og socialrådgiver /
Pernille Storm Rasmussen, Cecilie Pedersen, Stine Toft Abildskov

Hende der fra kommunen /
Pernille Vesterby Mikkelsen, Nina Vejlgård Jepsen, Lotte Sehested Dyrgaard (F)

Inklusion i folkeskolen: fra et socialfagligt perspektiv /
Charlotte Elisabeth Stark Nygaard

IT-systemer: doxa i socialt arbejde? /
Cecilie Astrup Nielsen

Jeg var jo bare ham fra fængslet: en kritisk tilgang til det socialfaglige arbejde mellem fængsel, uddannelse og frihed /
Ditte Brøndum, Kristine Marie Pirk (F)

Kriminalitetsdømte unge: mentorordning /
Camilla Lund Rosenkilde, Jeanet Willecke, Nina Vestrup

Mennesket tilbage på banen: Det opsøgende Team Aarhus Kommune /
Marie Elvira Ekmann Knudsen, Catharina Andersen

Misbrugsbehandling: metoden eller relationen i centrum? /
Marlene Andrée Nielsen

Myndighedspositionens nuancer /
Altijana Hidic

Socialrådgiverens arbejde med familier i misbrugsbehandling: med fokus på samarbejdet mellem familieindsatsen og familierådgivningen /
Ida Ørum Andersen, Elise Lien Kristiansen

Socialrådgiveres forståelse af fattigdom: - og dens betydning for en underretning /
Kristina Charlotta Krøier Elleby

Socialøkonomiske virksomheder: en vej til borgernes inklusion på arbejdsmarkedet? /
Helle Holm Thomsen, Christina Søndergaard Pedersen

Stigmatisering af socialt udsatte grønlændere i Danmark /
Naia Maria Granberg

Tager du kokain: hvordan påvirker stigningen i kokainforbruget arbejdet på jobcentret, og hvordan opfattes kokainforbrug af den moderne kokainforbruger /
Nina Andersen, Anne-Fie Bisgaard Olesen

Time Out+: tid til at tænke ud /
Lisa Hougaard Hjuler, Cecilie Falborg Petersen, Tine Borup Nielsen

Udsatte unge i fritidsjob: drømmen som en mulighed /
Dörthe Verena Waltraud Miroshnychenko (F)

Voksne socialt udsatte alkoholmisbrugere /
Lyudmyla Walerijiwna Barno